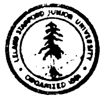
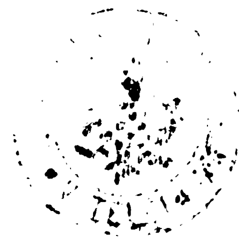

Starožitnosti země české

Josef Ladislav Pič, Národní muzeum v Praze

Starožitnosti země České.

Díl II.

Čechy na úsvitě dějin.

Na základě praehistorické sbírky musea království Českého
a pramenů dějepisných

píše

Dr. J. L. Píč.

Svazek 1. 3.

Kostrové hroby s kulturou marnskou čili latèneskou a Bojové v Čechách.

Vydáno přispěním České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění
a Společnosti Musea království Českého.

V Praze.
Nákladem vlastním. — Tiskem České grafické společnosti »Unie«.
1902.

Vysocectěnému P. T. panu

Josefu Hlávkovi,

předsedovi České Akademie atd. atd.

pro zvláštní zájem o práci tuto

věnuje oddaný

spisovatel.

Stojíme na úsvitě dějin. Ze všeobecné temnoty, která zakrývala dlouho severní Evropu, probleskuje jméno Hercynského lesa a v něm historické jméno Bojů, a tato dvě jména vyplňují dějiny naší vlasti takřka až do počátku našeho letopočtu. V historické prázdnotě této pomáhali si historikové výkladem obou jmen, přivěšujíce k nim, co se přivěsiti dalo, aby prázdnotu nějak vyplnili, kdežto onen veliký archiv, lůno naší matky země, kteráž k poslednímu odpočinku přijala pokolení vymřelá, pro historiky zůstával němým.

Jako každá nová věda, tak i archaeologie přijata byla s nedůvěrou a rozvážní historikové dosud ji považují za libůstku, kdežto někteří archaeologové dosud stojí na stanovisku před dvaceti lety běžném, že „archaeologie je studium vývoje starých kultur". Naproti tomu slyšel jsem při bádání archaeologickém bezpočtukráte od lidí vzdělaných i prostých otázky: z které je to doby? jaký je to národ? — a jelikož otázky opakují se slovně a stále, u nás i jinde, a mají věcnou oprávněnost, vyznačen jest jaksi první úkol archaeologie, jehož rozluštěním získá konečného oprávnění a uznání jako věda. Obsahujíť pak hroby v zemi v prvé řadě tělesné pozůstatky těch, kdož na povrchu země někdy žili, jistou řečí mluvili a k jisté skupině národnostní příslušeli i jistou víru vyznávali; ozdoby, zbraně a jiné věci v hrobech nalezené stojí v druhé řadě, majíce důležitosti pouze jako příslušnost pohřbeného lidu, čili jako předměty národopisné. A jestli přírodozpytec pozná ptáka nejen po zpěvu a po peří, ale rozezná jej i podle letu, podle stavby hnízda, podle vajíček a pod., jestli národopisec podle různých drobných příznaků rozezná Poláka a Rusa, Čecha a Moravana atd., tak musí i archaeolog podle příznaků hrobových rozeznati ty, kdož před věky u nás žili a pohřbeni jsou v chladné zemi s přídavky národního kroje a pohřebního obřadu. V hrobech šalby není, neboť uloženi jsou k poslednímu odpočinku tak, jak žili a kde žili; mýlka může býti v nedostatečnosti našeho poznání, a tu jest úkolem vědy, odstraniti záhady a na jisto postaviti pravdu. V tom smyslu bylo by neodpustitelným hříchem, kdyby historikové nechali si ujíti přímé svědectví těch, o nichž v dějinách se jedná.

Bývalo mou chloubou, dokud jsem psával se stanoviska čistě historického, že jsem pravidlem překvapil novými doklady a novou methodou; a jestli jsem jako historik vyškolený v luštění nejzáhadnějších otázek rakouského dějepisu se odhodlal vniknouti do tajností vědy a methody archaeologické, jestli jsem se proryl tím naším královstvím a prostudoval musea téměř celé Evropy, učinil jsem tak zajisté jen proto, abych jako historik k svědectví historickému vyvolal ty, kdož vlast naši někdy obývali, abych mluvícími učinil ty, kdož zdánlivě umlkli navždy. Netušil jsem, že to bude práce obrovská, ale co energie a obětavost lidská a nadšení vykonati může, učinil jsem svědomitě, a pevnou rukou uvádím na jeviště dějin nové a přímé svědky, abych řečí srozumitelnou tlumočil němou jejich mluvu. Těm pak, kdo přátelsky po boku mi stáli, kdo o práci se dělili se mnou, vřele tisknu pravici; podobni legionařům římským půl vítězství dobyli jsme rýčem, druhou polovici zbraní ducha.

O Vánocích 1901.

Dr. J. L. Píč.

Válec
ný m
e mo
těly
, kt
naší
je c
a př
i ko
rázné
ové vy
nější s
než
y k
autor
Nový o
ební,
lebek a
ra úplně
á a své
beze vš
hodů, z
dobu a
v Čechá
Na rozdíl
předchá
hroby nové
uloženy js
zemi be
obložе
enného. K

Čechy na ús

Pokolení kostrových hrobů s kulturou latèneskou čili marnskou v Čechách.

Válečná bouře zastihla úrodné nivy české a gallský železný meč převzal vládu v severních Čechách. Bojovné plémě mohutných postav dlouho rozhodovalo v zemi. Přeletěly věky a smetly nezvané hosty; leč mnohé z nich, kteří zatím dokonali pozemskou pouť svou ve vlasti naší, přijala syrá země trvale v lůno své a přikryla je chladným pláštěm svým. Němé jsou hroby jejich, a přece mluví k nám jasně. Železné meče a oštěpy jakož i kování štítů hlásají bojovný ráz mužů, bohaté a svérázné šperky svědčí o nádheře žen; tyto pozůstatky hrobové vydávají výraznější svědectví, než sporé zprávy klassických autorů.

Nový obřad pohřební, nový typ lebek a nová kultura úplně vyvinutá a svérázná, beze všech přechodů, značí novou dobu a nový lid v Čechách.

Na rozdíl od doby předcházející hroby nového lidu uloženy jsou v pouhé zemi beze všeho obložení kamenného. Kostry, na zádech rovně položené, mají pravidlem hlavu k severu, nohy k jihu, ruce podle těla, nohy podle sebe, někdy (v Dobšicích) i na konci přeložené. Rakve tehdy v užívání nebyly; nanejvýš někde mrtvola položena na prkno, jehož stopy v hrobech u Dobšic a Újezda pozorovány byly.

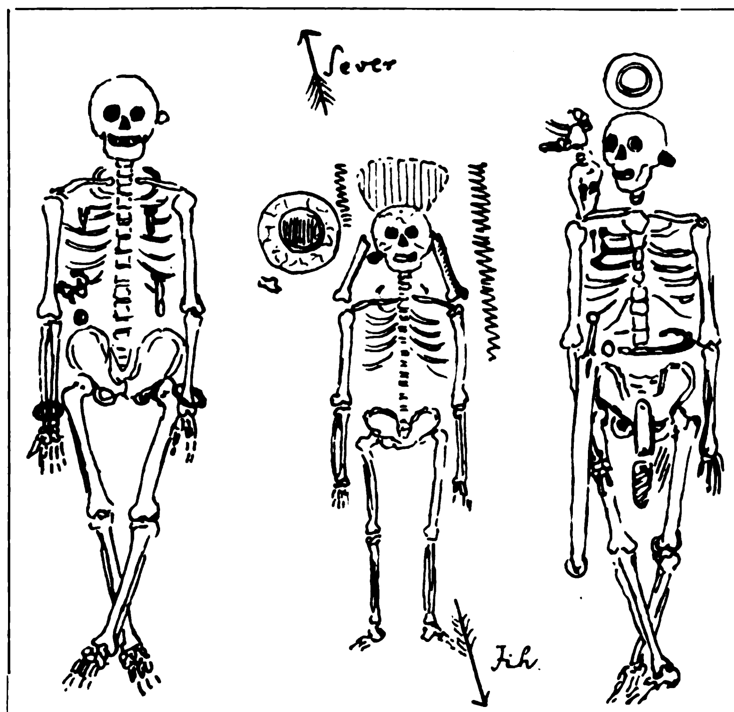
V hrobech mužských pravidlem uložena výzbroj válečná: železný meč dvojbřitký, v hoření části stejně široký a ku pleknu táhle zahrocený, s dlouhým řapem v knoflík zakončeným a železnou pochvou, jež po jedné straně ve středu po celé délce žebérkem ozdobena, po druhé straně poloobloučkem k zavěšení opatřena. Meč spočívá obyčejně na pravé straně, od lokte pravé ruky směrem ke kolenu, jako by pravou rukou držán byl. Od horní části meče směrem k pasu vyskytá se často železný drát kroucený, někdy kolénky opatřený (tb. XVI., č. 2. 4.).

Obr. 1. Kostrový hrob v Dobšicích.

na kterém meč k pasu přivěšován; někdy naleznou se kolem pasu i součásti železného řetězu, na němž meč visel. Podle pravé strany hlavy vyskytá se hrot, tu větší, mnohdy listovitě široký, někdy užší i menší, patrně podle toho, jak buď za oštěp neb snad i za kopí sloužíval; u pravé nohy bývá pak i železný dolení konec oštěpu. V Dobšicích nalezeny u hlavy i kosti z vepře na doklad, že nebožtíkovi dávali i potravu do hrobu.

Na vrch kostry kladen dřevěný štít, jehož železné součásti se zachovaly: uprostřed oválného štítu byla připevněna železná puklice štítová, poloobloučkového tvaru s ploténkami na okrajích (tab. XXXIII., č. 9.) v podobném tvaru jako na závěskách mečů, jen že v rozměrech mnohem větších. Kování na okraji štítu, sestávající z dosti úzké proužky plechu rourkovitě stočené, nebylo u nás dosud nalezeno úplné, tak že štít snad jen z části okován byl. Zvláštní tvar loďkovitého kování dvojího nalezen v Dobšicích při pánvi kostry, tak že vypadá, jakoby štít uprostřed pod spod i svrchu byl měl vyvýšeninu, na které toto kování bylo přibito. Naproti tomu nalezl jsem v Letkách rourkové kování štítu od brady kostry v polovici podlouhlého oválu při pravé straně kostry až ke kolenům jdoucí; nohy kostry od kolenou dolů byly ubrány při odkopávání hlíny a z této části těla byly mi odevzdány železné zlomky, z kterých potom sestaveno loďkovité kování s rourkovitým kováním uprostřed, jakoby okrajové kování na dolní části štítu se bylo loďkovitě rozšiřovalo, aby dolní silnější část štítu snad chránilo, když štít na zem postaven byl. Bylo sice podle skulptur gallských bojovníků podobného loďkovitého kování užíváno i pod poloobloučkovou puklicí štítovou; jelikož však při kostře v Letkách střed štítu nelze hledati pod koleny, zbude jediné výklad druhý, že někdy i dolejší část štítu okována byla. Držadlo spodní, kde štít ruka bojovníkova zachycovala, zhotoveno bylo patrně z lyčí, neboť nezachovala se žádná stopa po něm.

Obr. 2. Kostrové hroby u Dobšic.

Ozdob v mužských hrobech nebývá mnoho: při rameni neb pod hrdlem na prsou železná neb bronzová spona k sepnutí vrchního roucha neboli pláště, patrně z hrubé látky zhotoveného, neboť na mečích nezřídka vyskytnou se části podobné látky řídce tkané a ve rzi uchované. Někdy nalezne se malý kroužek bronzový na prsou, na pravé neb levé ruce železný neb bronzový náramek, někdy železné kroužky z pasu, kde nebylo železného řetězu, zřídka kruh na noze.

Bohatší jsou ozdoby ženské. Ze staršího období připadá mi na mysl zajímavý hrob v cihelně v Záběhlicích, kdež kostra měla na krku pěkně zdobený bronzový nákrčník, na každé ruce v zápěstí po náramku bronzovém, na každé noze bronzový kruh, na obou ramenech po malé sponě a rovněž u obou boků spony, na lebce pak spočívala malá korunka ze silného bronzového drátu pětkráte vlnitě zohýbaná (tab. XVII., č. 6.—15.): bez velké obraznosti možno si představiti dorostlou děvu, oblečenou v řasnaté roucho na obou ramenech i při bocích sponami spjaté, s obnaženýma rukama, lesklými náramky zdobenýma, se splývajícím svatebním závojem, jehož vrchní ozdobou byla svatební korunka. Z mladšího období zmínky zasluhuje ženský hrob v Libčevsi, kdež na kostře nalezen v pasu bronzový řetěz, na jedné ruce v zápěstí skleněný náramek, na druhé pak ruce náramky dva, z nichž jeden skleněný, druhý bronzový a na prsou štíhlá spona (tab. XXVII. č. 1. 6. 8. 10). Zvláště dojemný byl hrob v Letkách, kdež matka pochována spolu s děckem, v klíně matky spočívajícím. Matku zdobily na každém rameně dvě spony, z nichž menší spínaly snad řasnaté roucho spodní, kdežto obě větší spony volně přehozený plášť na ramenou zachycovaly; na levé ruce kostry nalezen v zápěstí uzavřený náramek s emailovým očkem, na pravé ramenní kosti byl tenký kruh prohnutý, v zápěstí pak polovice náramku esovitě zohýbaného, kdežto druhá polovice téhož náramku spočívala na ručce dítěte, u jehož kostřičky mimo to nalezen

skleněný koral očky zdobený (tab. XIV., č. 11.—16.). — Kolik něhy a citu uloženo tu v chladné zemi!

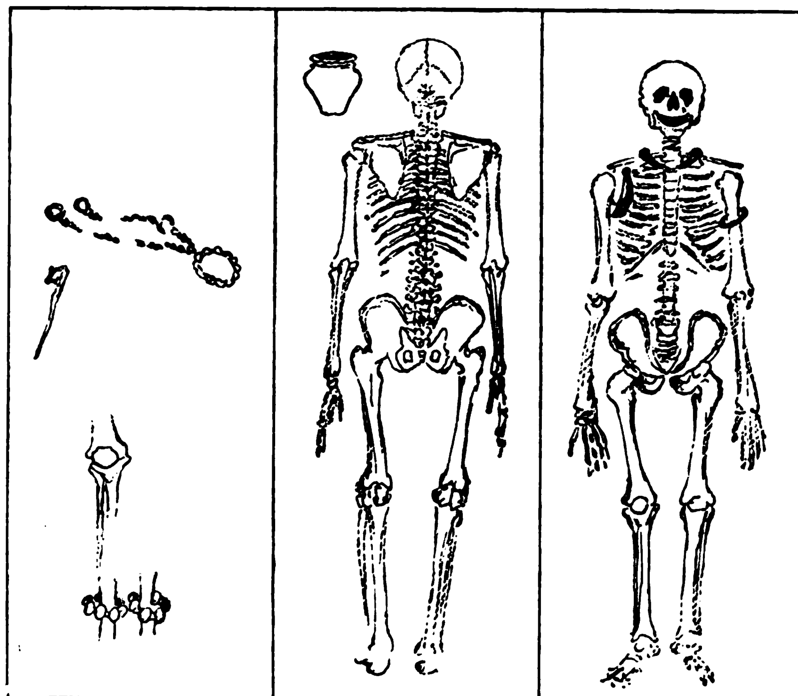
Nové pokolení toto není však označeno pouze novým obřadem pohřebním a novou bohatou a svéráznou kulturou, nýbrž i typem svým. Pravda, že není jednolitosti ani u nového pokolení, neboť vyskytají se tvary dlouholebé i krátkolebé, ale při všem tom liší se lebky nového pokolení celkovým rázem svým od předcházejícího v Čechách pokolení skrčených koster, jakož i od pokolení následujících, tak že noví přistěhovalci i ve své smíšenosti jsou úplně svéráznými.

Zajímavo jest dále, že nové pokolení zaujalo pouze severní a střední Čechy v témž rozsahu, v kterém jsme poznali pokolení skrčených koster (mapa A). Tato část země byla arci nejúrodnější a nejteplejší, ale na celém prostranství, od nového pokolení osídleném, neznáme dosud sídliště, které by ukazovalo stopy práce, jež by tomuto pokolení přičísti se mohla rázem věcí nalezených, ať již ozdobných, z hrobů známých, ať užitečných neb potřebných, jež by byly zvláště význačny. Že zbraně a ozdoby v hrobech nalezené u nás se nevyráběly, mohli bychom odtud souditi, že v největší své části vyskytají se i jinde, a jestli na příklad kruhy z dutých polokoulí a zejména ony šnekovitě rýhované v Čechách vyskytají se nejhojněji a jaksi pro mladší období nového pokolení jsou význačné, nemůžeme přece říci, že by v Čechách byly vyrobeny; původ jejich sluší hledati patrně jinde a stopy výroby v Čechách vůbec nelze doložiti. Naproti tomu poukazuje obrovský nález ozdobných spon a náramků v Duchcově jednolitostí svého rázu a velikým počtem předmětů na dovoz cizí prostřednictvím potulných obchodníků.

Nad míru jest též význačno, že v hrobech vyskytly se nádoby velice pořídku (v Dobšicích, v Bydžově, v Libčevsi), ačkoliv jinde s touže kulturou hojněji se vyskytují, arci v tvaru jiném; na sidlištích však hrobovou tuto keramiku nenalézáme, leda snad že na sidlištích skrčených koster mladšího rázu některá ojediněle se vyskytne, jako na Slanské Hoře, u Libčevsi, u Labského Kostelce a j.

Na pospolitý život ve větších obcích poukazují ve všech dobách obyčejně společné hřbitovy, ale hromadná pohřebiště nového pokolení vyskytla se, pokud známo, pouze v Újezdě, Žižkově, Vokovicích, Dobšicích; pravidlem nalezáme hroby roztroušené na sidlištích starších, což svědčí též o nestálém osídlení.

Nedostatek osad pospolitých, po delší dobu osídlených, mohl by se při nedostatku veškeré stopy domácí práce vykládati především v ten smysl, že nové pokolení v Čechách neprovozovalo ani orby ani řemesla. V jihozápadních Čechách poznali jsme podobný poměr u pokolení kamenných mohyl, i vyvozoval jsem z toho tehdáž, že pokolení to živilo se pastvou a lovem. U nového pokolení kostrových hrobů poměry životní jsou však poněkud jiné. V jihozápadních Čechách byla půda před příchodem pokolení mohylového až na malou výminku v kotlině plzeňské úplně neosídlena, kdežto ve středních a severních Čechách před příchodem nového pokolení kostrových hrobů půda byla hustě obydlena a hojně i rolnicky vzdělávána pokolením skrčených koster. Mimo to padá na váhu, že pokolení skrčených koster podle svědectví mladšího období Bylanského pohřebiště, a jiných soudobých, při příchodu nového pokolení kostrových hrobů nezmizelo, nýbrž současně s novým pokolením žilo a patrně je i přežilo.

Obr. 3. Kostrové hroby u Libčevsi.

Jiná závažná okolnost naskytá se nám v okolí Bydžovském. Tam shledáváme na pravém břehu Cidliny, v pískovnicích a cihelnách při městě Bydžově na sidlištích skrčených koster hroby nového pokolení kostrového, kdežto na levém břehu Cidliny, mezi Měníkem a Bydžovem objeveno veliké pohřebiště žárových hrobů,

které podle svědectví spony a náramků rázu duchcovského, v popelnici nalezených, bylo rovněž současným s novým pokolením kostrových hrobů.

Jsou arci dnes ještě značné mezery v celkovém prozkoumání jednotlivých krajin naší vlasti, ale tolik můžeme přece již dnes s velikou pravděpodobností tvrditi, že nové pokolení kostrových hrobů, tak význačné svými zbraněmi a ozdobami, nežilo samojediné v severních a středních Čechách. Rovněž tak můžeme s velikou pravděpodobností souditi, že hojné zbraně v hrobech mužů nesloužily pouze k obraně, neboť hroby ty nalézáme v místech již po několik věků obydlených, často hroby jednotlivé neb roztroušené na předchozích velikých osadách rolnických. Nové pokolení kostrových hrobů mohlo beze sporu vládnouti bohatými stády, mohlo žíti pod stany neb v jednoduchých chatách, jako předcházející pokolení, ale ježto zaujalo celé někdejší území pokolení skrčených koster a pokolení toho, jak svědčí pohřebiště Bylanské a jiná, jakož i lebky do české doby křesťanské tak hojně dochované, nevyhubilo, a ježto předpokládati nelze, že starým pokolením do země pozváno bylo, musíme nutně souditi, že nové pokolení zmocnilo se území starého pokolení skrčených koster výbojem, pomocí pádného meče a oštěpu, pomocí jichž i dále v panství se udrželo. Jen tak dají se vysvětliti a vykládati roztroušené hroby nového pokolení kostrových hrobů s kulturou marnskou, jež celkovým dojmem svým prozrazují svérázné a mocné pokolení panující.

Nejmladším hrobem nového pokolení kostrových hrobů bude hrob kostomlatský (tab. XXXII., 1.—6.), v kterémž dle prvotního udání nalezena mince císaře Augusta; je-li však podstatnější pozdější zpráva, že mince nalezena byla mimo hrob, pak bude dle svědectví spony alespoň jedním z nejmladších, vedle hrobů na př. u Kbel, u Plaňan a jinde nalezených, neboť spony štíhlé s patkou přehnutou a k obloučku připevněnou objevují se na severu Alp teprve prvním stoletím př. Kr., jsou charakteristické pro dobu Caesarovu a končí v době Augustové. Oběma jmény, Caesarovým a Augustovým, začíná však prosvítati paprsek dějepisný do barbarských krajin na západě a na severu Alp a pojí tu svědectví archaeologická se svědectvím historiků o vymizení pokolení kostrových hrobů s kulturou marnskou čili tèneskou z vlasti naší.

O původu pokolení tohoto, z kterých totiž krajin a kdy k nám se dostalo, podávají svědectví hlavní hroby a jich obsah, jehož svéráznost může nám býti spolehlivým vodítkem. Jest k tomu arci zapotřebí podrobného rozboru a podrobného srovnávání, ale práce ta bohdá nebude marnou.

Obr. 4. Meč s bronzovým jílcem z Nesuchyně.

Kultura latèneská čili marnská.

Obsah právě popsaných hrobů kostrových jeví i ve výzbroji i v ozdobách až na několik kusů cizopásných takovou jednolitost a uzavřenost, že jest úplně nemožným, aby předměty v kostrových těchto hrobech nalezené k nám pouhým vlivem obchodním se byly dostaly, neboť označují vedle nového obřadu pohřebního úplně vyvinutou a ustálenou modu v ozdobách, a jelikož ozdoby těsně souvisí s krojem národním, označují zároveň kroj lidu úplně ustálený, jakož i úplnou uzavřenost proti veškerému okolí od počátku až do konce jejich trvání v Čechách.

Při dnešní bohatosti museí evropských můžeme pak dosti bezpečně stopovati, v kterých krajinách evropských podobný obřad pohřební, spojený s touže kulturou, se vyskytá, ano můžeme i určiti, do kterých krajin a do jakých ústředí hrobových jednotlivé předměty ozdobné i předměty výzbroje modou zaneseny byly. V té příčině je dnes nade vši pochybnost, že hlavní střed kostrových hrobů s. j. v pouhé zemi s touto význačnou kulturou se nalézá v poříčí řeky Marny a střední Seiny a odtud že francouzskými archaeology správně užíván jest název kultury marnské, kdežto německý název kultury latèneské, podle pověstné jezerní stavby na jezeře Neufchatelském zvané, pouze pro mladší období této kultury se hodí.

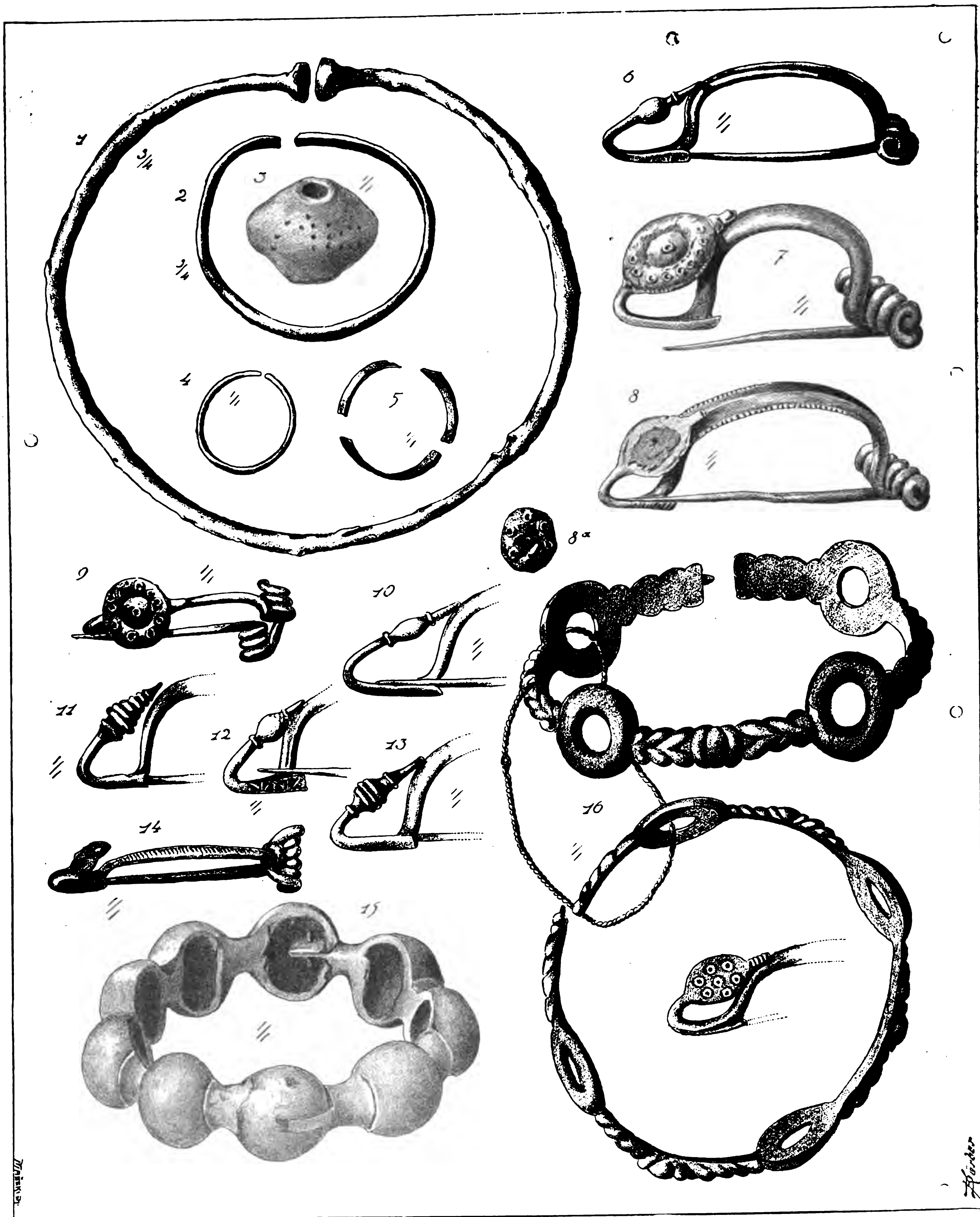
Naproti tomu jest mnohem záhadnějším vysvětliti, jak tyto kostrové pohřby se svéráznou svou kulturou pojednou objeví se na Marně. Bylo by zajisté nejjednodušším rozluštěním říci, že s novým obřadem pohřebním a s novou kulturou přišel nový lid i do staré Gallie, ale vadí předně okolnost, že nedovedeme pověděti, odkud by lid ten byl mohl přijíti, a za druhé začínají se množiti v různých nálezech tvary přechodní, které by poukazovaly k tomu, že mnohé předměty kultury marnské vyvinuly se v Evropě samé, ale patrně na různých místech. Bylo by tedy dnes předčasným pronésti v té příčině rozhodný úsudek a stačí, když při podrobném rozboru se naznačí, pokud nějaký vývoj ve tvaru neb ornamentu by se postihnouti dal a když ponechá se dobré náhodě, aby nás ke konečnému rozřešení záhady dovedla.

Zbraně.

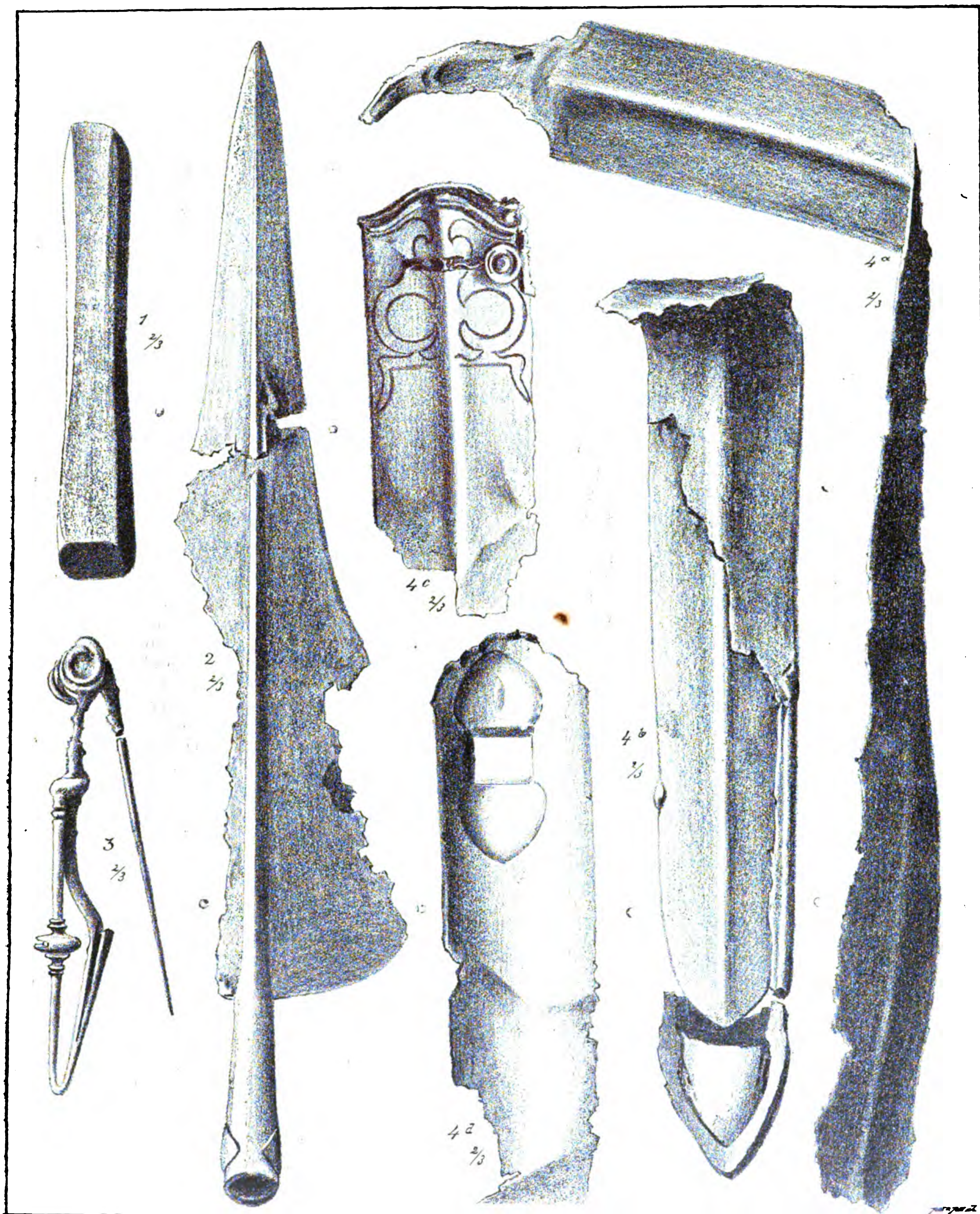
Nové pokolení kostrových hrobů označeno jest železnými zbraněmi, a to zbraněmi úplně svéráznými až na nepatrnou výminku meče z Nesuchyně. Železný meč, železný oštěp, po případě kopí a někdy i okovaný štít činily výzbroj bojovníka; šíp a dýka úplně chybí.

Jest arci otázkou, zda-li železné zbraně nového rázu znamenají pokrok ve válečnictví proti starým zbraním bronzovým, když o starých bronzových zbraních s bezpečností pověděti můžeme, že byly zhotoveny z bronzu tvrdého, dobře kaleného, kdežto o železných mečích gallských poznamenal Polybios,[1]) že po ráně se ohýbaly a k vedení nové sečné rány natahovány býti musely. Za to není pochybnosti, že nové zbraně byly lacinější, jsouce zhotoveny z kovu, jehož ve všech zemích s důstatek se nalézá, a proto není s podivením, že železné zbraně mnohem hojněji se vyskytají než

[1]) Polybios II. c 33 ... *αἵ τε μάχαιραι ταῖς κατασκευαῖς, καθάπερ εἴρηται πρότερον, μίαν ἔχουσι τὴν πρώτην καταφορὰν καιρίαν, ἀπὸ δὲ ταύτης εὐθέως ἀποξυστροῦνται, καμπτόμεναι κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἂν μὴ δῷ τις ἀναστροφὴν τοῖς χρωμένοις, ἐρείσαντας πρὸς τὴν γῆν ἀπευθῦναι τῷ ποδὶ, τελέως ἄπρακτον εἶναι τὴν δευτέραν πληγὴν αὐτῶν.* Zajímavý doplněk o způsobu nošení meče na řetízku po pravé straně čteme u Diodora V. 30. ... *ἀντὶ δὲ τοῦ ξίφους σπάθας ἔχουσι μακρὰς [σιδηρᾶς] σιδηραῖς ἢ χαλκαῖς ἁλύσεσιν ἐξηρτημένας, παρὰ τὴν δεξιάν λαγόνα παρατεταμένας.*

Obr. 5. Předměty z hrobů kostrových u Nového Bydžova.
(V museu Bydžovském.)

Obr. 6. Gallský hrob u Sobčic.

v dobách předcházejících, kde bronzový meč musel ve střední Evropě býti velikou vzácností. V množství zbraní patrně spočíval válečný úspěch nového pokolení.

O železných mečích hallstattského rázu mohli bychom s jistou pravděpodobností souditi, že zhotoveny byly z norického železa, neboť o rudnících u Hüttenberga víme podle nalezených starých pecí na tavení železa, že v nich dolováno již před naším letopočtem, což arci vysvětluje se i výtečnou jakostí tamní rudy železné; z jaké rudy však a kde vyráběno železo na zbraně nového pokolení kostrových hrobů, dnes bezpečně pověděti nemůžeme.

Meče. 1. Meč z Nesuchyně (obr. 4.) má čepel železnou, plochou, jílec pak bronzový, sestávající z kulovitého středu v délce pouze 3 *cm*, z pláště, obepínajícího čepel, kdežto vrch jílce tak jest porušen, že někdejší jeho zakončení není zřejmé. Kdyby se mělo souditi podle podlouhlého zakončení spodního pláště a podle střední kulovité části, jež neodpovídají obvyklým tvarům starších mečů kultury bronzové neb hallstattské, mohlo by se říci, že oběma vzpomenutými motivy upomíná na řídký tvar mečů v hoření části jílce lidskou hlavičkou zdobených, jež v nemnohých kusech z Francie a Anglie[2]) jsou známy. Jelikož pak meč tento dle určitého sdělení nalezen byl v kostrových hrobech spolu s vroubkovanými kruhy, které se ztratily, mohli bychom se snad domýšleti, že k nám s příchodem nového lidu odněkud z dnešní Francie donesen byl.

2. Meče tak zvané marnské neboli la-tèneské jsou v hrobech našich pravidlem. Sestávají z ploché čepele průměrem na 4 *cm* široké, na obou stranách v břit vykované, zúžují se ponenáhlu a končí ostrým pleknem; v hořejší části, kde čepel vybíhá v dlouhý řap, jest zakončena na obě strany obloučkovitě. Řap, slabě hraněný, až 12 *cm* dlouhý, jest zakončen malým knoflíkem, patrně k zadržení dřevěného neb kostěného jílce, který se nezachoval. Čepel meče spočívá pravidelně v železné pochvě, sestávající ze dvou částí plochého, tenkého, kovaného železa, jehož konce buď přes sebe obloučkovitě byly přeloženy, neb dotýkajíce se, slabým rourkovitým kováním byly spojeny. Nákončí pochvy vytvořeno z podobného rourkovitého kování, ve starší době značně vydutého, jakož vidíme na meči z Hořelice (tab. I. 5), později jen mírně od plekna se vzdalujícího; v mnohých případech nákončí bylo jen dolní součástí rourkového kování pochvy, někde však mohlo býti i samostatným přídavkem. Vrchní plocha pochvy na mečích sbírky musejní bývá pouze podélným žebérkem zdobena, a z mečů v Čechách nalezených vykazuje pouze meč v hrobě u Sobčic nalezený (obr. 6.) v hoření části pochvy sličné rytí, kteréž v nejmladší době a nejčastěji na stanici La Tèneské se objevilo a u Sobčic též mladší sponou blíže jest určeno. Na spodní straně, k tělu obrácené, bývá pod otvorem páska ve středu poloobloučkovitě vydutá, na obou pak kulatě destičkových koncích nýty k pochvě připevněná: páska tato sloužila k zavěšení meče. Otvor pochvy bývá pravidlem ve středu slabě poloobloučkovitě vytvářen a končí na obou stranách buď rovně buď slabě na vrch prohnut, v čemž od horního zakončení čepele se liší, přečnívaje na obou stranách poněkud čepel. Šířka pochvy jest o něco větší (až o 1 *cm*) než šířka čepele, tak že meč pohodlně mohl býti vsunut v pochvu. Délka meče nebývá stejná; nepočítáme-li řapy, 10—12 *cm* dlouhé a obyčejně porouchané, můžeme na mečích zemského musea stanoviti míry: u meče z Hořelic čepel i s nákončím pochvy 60 *cm*, u meče z Letek 65·5 *cm*, u meče z Dobšic 69 *cm*, tak že celý meč i s jílcem mohl měřiti až 81 *cm*.

Připevnění meče k pasu mohlo jako dnes státi se pomocí koženého řemenu, a podobně i sám pás mohl býti z kože zhotoven, neboť nalézáme mnohdy meč při kostře beze všech stop dalších, tak že předpokládati můžeme, že závěsný řemen i s pasem úplně zetlel. Někdy nalezneme v poloze pasu nějaký kroužek železný (jako na tab. I. 6.), který mohl patřiti k pasu; možná, že i kolečka z dvojitého vydutého plechu, s otvorem pro hřebíček uprostřed (jako na tab. VII. 2), ku ozdobě sloužiti mohla.[3]) Jindy zase vyskytne se od meče k pasu buď delší železná tyčinka zkroucená, jako u Kšel (tab. XXI. 13.)[4]), neb kolínkovitě ohnutá, jako u Dobšic (tab. V. 17.), neb ze dvou článků, v kroužky zakončených, sestávající, jako jsem sám v hrobě u Letek (tab. XVI. 2.) nalezl, jež k zavěšení meče k pasu sloužily. Pás ze železných kroužků a článků sestávající nalezen byl u Dobšic (tab. V. 3. 4.).

[2]) Morel, Album de la Champagne souterraine, Reims 1898, tb. XXXIII. 1. meč hrobu v Salon (Aube); Catalog d. Samml. der antiquar. Gesell. in Zürich č. 3224. z hrobu u Schlieren; Catal. d. germ. Centralmuseums tb. XXXIV. 4. 7. z ústí Mohanu do Rýna v museu Mohučském, č. 5. z musea Pešťského, č. 6. z Marny v museu St.-Germainském, č. 8. z Neufchatelu; Kemble, Horae ferales, London 1863 tb. XVII. 2. z řeky Witham, Hierli, Urgeschichte der Schweiz, Zürich 1901 str. 337. ze Schwadernau.

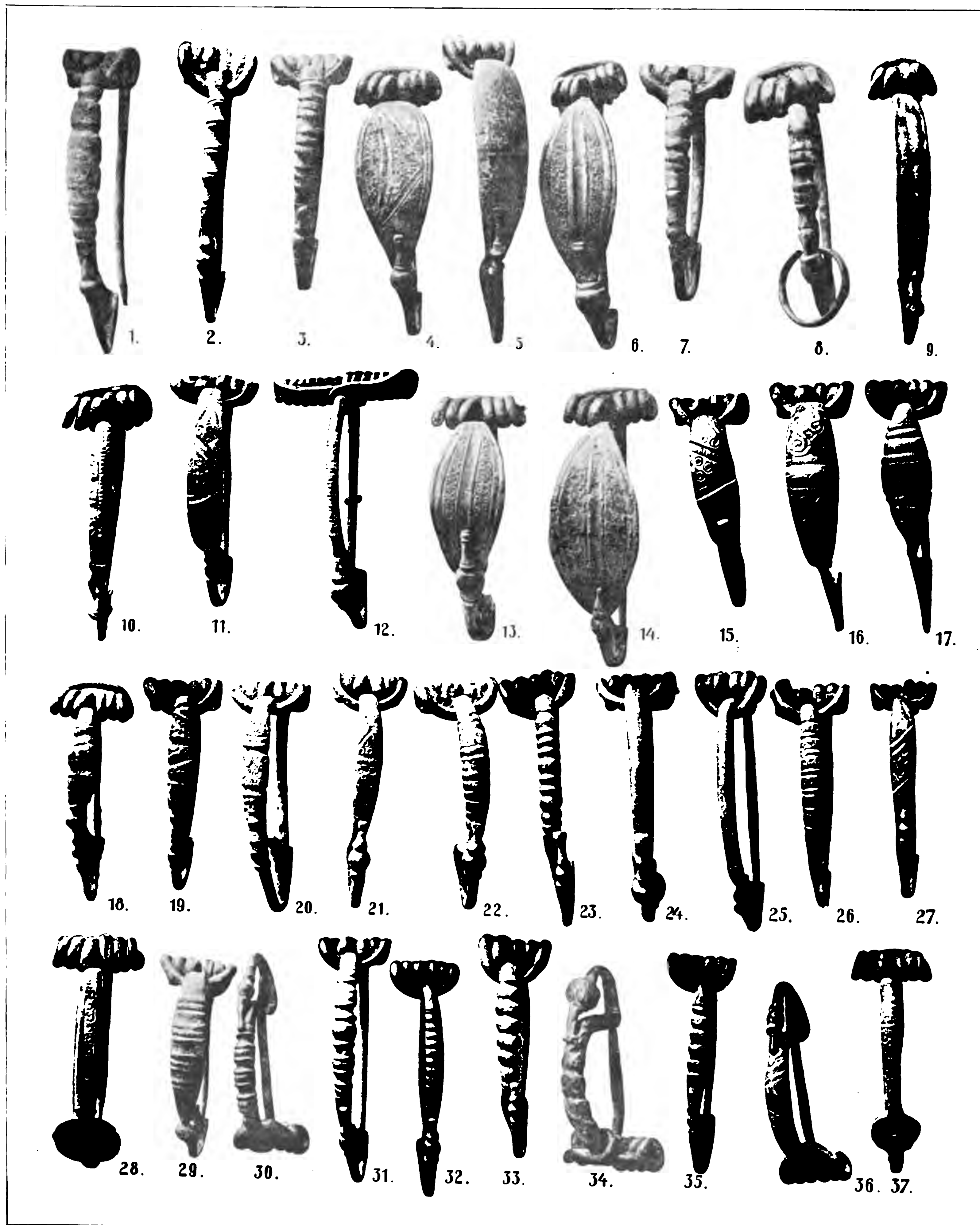
[3]) V zemském museu jsou pobobné duté kroužky z dvojího plechu z hrobů u Podlešína (tb. VII. č. 2. s hlavičkou hřebíčku uprostřed, a ze Žižkova. Za hranicí vyobrazuje je Morel, Album de la Champagne souterraine Reims 1898 tb. XV. 2. ze Somme a Bionne; v museu v Troyes (Catal. tb. XXXI. 319. 320) jsou bronzové z Mailly (Aube); v museu Mohučském ze Schwabsburgu; v museu St.-Germainském z Bussy le-Château, z la Croix en Champagne, z Nogent sur Seine a z Cheppe; v museu v Bourges z Pertisses (St. Solange); Lindenschmit, Alterth. II. VIII. III. 3. vyobrazuje z mohyl u Weisskirchen.

[4]) Podobné vyobrazuje Morel l. c. tb. XVIII. 1. ze Somsois (Marne), XXXI. 3. z Connantre (Marne). XXXVIII. 17. z Remeše.

11.

Náramky z hromadného nálezu v Duchcově.

Spony z hromadného nálezu v Duchcově.

Oštěpy. Železných oštěpů s tulejí k nasazení na žerď nalezeno v kostrových těchto hrobech několik typů. Na starší oštěpy co do tvaru upomíná oštěp z hrobu u Hořelic (tab. I. 7.), s krátkou (6 *cm*) tulejí, hranou po celé délce listu (24·5 *cm*), s listem blíže k tuleji rozšířeným a pak pozvolně ve špičku vybíhajícím. Jednoduššího tvaru jest oštěp z hrobu u Letek (tab. XIV. 7.), s krátkou tulejí (4 *cm*) a listem slabě vyhraněným, rozšiřujícím se hned u tuleje a pak rovnoměrně ku špičce se zúžujícím. Jiný typ zastoupen jest z hrobu u Letek (tab. XVI. č. 7.), s dlouhou tulejí (14 *cm*) a listem znatelně neb téměř žebérkovitě vyhraněným po celé délce (17·5 *cm*), list sám vytvářen podobně nepravidelným téměř kosočtvercem jako u oštěpu z Hořelic; jemu nejblíže podobný jest oštěp z Libčevsi (tab. XXIV. 2.) s tulejí 13 *cm* dlouhou a vyhraněným ve středu listem v délce 17 *cm*. Jiný tvar vyskytl se v Letkách (tab. XIV. 2.), s dlouhou tulejí (19 *cm*), listem podlouhle oválným (22 *cm*) a s žebrem uprostřed. Podobný oštěp s dlouhou (21·5 *cm*) tulejí v tyčinku přecházející a více vejčitě oválným listem (23 *cm*), s žebrem uprostřed, nalezen v hrobě u Bydžova a ještě delší s tulejí podobnou v délce 32 *cm* a podobným listem v délce 16 *cm* vyskytl se v hrobě u Horních Kšel (tab. XXI. 1.). Jiného tvaru, již na oštěpy ze stanice La Tène upomínající, jest oštěp z hrobu u Sobčic (obr. č. 6.) s krátkou tulejí, dlouhým žebrem uprostřed listu v dolení části širokého a ku špičce táhle se zúžujícího; jest to tvar oštěpu, který často při jedné neb i při obou stranách býval vykrojen, což na Sobčickém oštěpu pro jeho porušenost nelze rozpoznati.

Dolení část žerdi bývala někdy též okována. Z hrobů u Horních Kšel zachovalo se spodní kování oštěpu v podobě železného hranolu, který ostnem zaražen byl do spodní části žerdi (tab. XXI. 14.), druhé pak podobné kování (tab. XXI. 10.) bylo oboustranně táhle hranolovité. Konické duté kování vyobrazeno jest na tab. XXVI. č. 4. z Libčevsi.

Štíty byly třetí hlavní součástí výzbroje bojovníků. Byly zhotoveny z dřevěné desky oválné a částečně okované. V hrobě bojovníka v Letkách zachovala se polovice okrajového kování v podobě rourkovitě stočené pásky železné, do níž zasahoval okraj štítu; druhá polovice kování buď byla ztracena před pohřbem, nebo byl štít vůbec jen s jedné polovice okován. Délka této polovice kování (tab. XVI. 1.) obnáší 1 m. a označuje přibližně délku štítu; pravím přibližně, poněvadž při mém příchodu do Letek část kostry až po kolena byla hlinou stržena a tím i dolení konec kování rozrušen.

Ve středu bylo kování na obranu ruky, držící štít. Nejobvyklejší a jaksi typický tvar kování vyobrazen z hrobu u N. Bydžova (tab. XXXIII. 9.); sestává s destičky železné, na obou koncích vodorovně, ve středu pak poloobloukovitě vytvářené. Délka kování obnáší 23 cm., z čehož připadá na jeden okraj 6 cm., na druhý okraj 7 cm. a na obloušek 10 cm.; šířka obloučku obnáší 9 cm., šířka krajních destiček 10 cm. Kování bylo podle skulptury z Mont Dargonu (obr. 7.) přibito na

Obr. 7. Postava gallského muže se štítem nalezená na Mont Dragonu z musea Avignonského.

příč štítu a poukazuje oběma rovnýma destičkama k tomu, že štít byl na povrchu téměř rovný. Na spodní části prkna štítového zachycen štít rukou buď pomocí polo-obloučku kovového jakož na skulpturách zejména v museu v Narbonu jasně vidíme, neb u nás, kde stopa podobného obloučkového kování se nezachovala, buď pomocí poloobloučku dřevěného neb ještě pravděpodobněji pomocí silnějšího provazu z lýčí neb konopí zhotoveného.

Jiného tvaru byla kování loďkovitá, jež podle nálezu hrobového u Dobšic střed štítu kryla na vrchní i na spodní straně (obr. 1. 2., tab. V. 18.). Kování z hrobu Dobšického má dnes 16 cm. délky, kdežto podobná ko-

vání z Přemyšlení mají 31 cm. délky a 7 cm. šířky. Podobná loďkovitá kování položena byla na středu v podélné ose štítu patrně na vypnulině, dutinou dolů; na skulpturách arci již z doby římské v museu Narbonském vyskytují se podobná kování častěji, tvoříce pravidlem střed výzdoby štítu. Za to loďkovité kování z hrobu u Letek s rourkovým kováním uprostřed (tab. XVI. 12.), v délce 23 cm., v průměru dutiny 10 cm. nemohlo tvořiti středové kování štítu, poněvadž nalezeno bylo pod koleny kostry, při odtržených od kostry holenních kostech, tak že činí dojem, jakoby bylo sloužilo za kování dolejšího okraje štítu; v tomto případě asi musil štít býti silnějším při obou koncích. Zdali hřeby s hlavičkami, jako z Přemyšlení oba druhy (tab. XXXIV. 3. 9.) sloužily za ozdobné kování štítu, neb snad silnějšího opasku, rozhodovati nelze; na hřebu č. 9. jsou patrny stopy dřeva, což pravděpodobněji na ozdobu štítu poukazuje. Patrně pak sloužila i puklicovitá kování železná, ve středu nýtem opatřená, někdy i emailem pokrytá (tab. XVI. 9. 11.) a rovněž i malé pukličky nýtem opatřené (tab. XVI. 3.) k výzdobě štítu, neboť mi odevzdána v Letkách spolu s rozbitým oválným kováním štítu. K čemu sloužilo kování poloobloučkové s rovnými konci (tab. XXXIV. 6.), těžko rozluštiti; na držátko štítu jest příliš malé.

Vypočetli jsme tímto předměty výzbroje pokolení kostrových hrobů. Dýka a šípy, obvyklé v dobách předchozích, v těchto hrobech nalezeny nebyly, patrně proto, že nové pokolení jich vůbec neužívalo, podobně jako sekyrek, jež někdy též k výzbroji válečníků příslušely. Rovněž po výzbroji obranné není stopy a vysvětluje se gallským způsobem válčení, neboť podle zprávy Polybiovy[5]) Bojové italští bojovali lehce odění, Gesaté dokonce oděv odkládali. S podivením však jest, že nenalezeno nejmenší stopy po zbrůji koňské, z které by se na jezdce souditi mohlo, a tím méně stopy po válečných vozech, které v staré Gallii v obdobných hrobech kostrových do hrobu dávány, tak že mrtvé bojovníky i na válečných vozech dvoukolových pohřbívali. Jakkoliv by tedy válečný meč, oštěp a štít na výzbroj jezdců poukazovaly, musíme přece z nedostatku zbrůje koňské souditi, že pokolení našich kostrových hrobů bojovalo pěší a pomocí velikého štítu, dlouhého oštěpu a dvojbřitkého meče válečných úspěchů dobývalo. Tvar železných mečů, oštěpů i kování štítového ukazuje původem svým do Gallie a sice do ústředí kostrových hrobů, podobných našim. Jelikož pak nelze nikterak dovoditi, že by tyto předměty výzbroje se byly vyvinuly z tvarů Hallstattských, jež jsou docela jiného rázu, musíme předpokládati, že se vyvinuly v jiném ústředí a pod jinými vlivy, než obdobné předměty výzbroje kultury Hallstattské. Železný meč Hallstattský, mnohem delší a pádnější než meč našich kostrových hrobů, jest naprostým napodobením bronzového meče Hallstattského, který patrně povstal pod vlivem evropského jihovýchodu, kdežto pro vývoj mečů marnských neb našich hrobů by se jen nepatrné analogie v bronzových mečích ve Francii[6]) doložiti daly. Jest pak zajisté pozoruhodným, že mimo cizorodý meč z Nesuchyně, též na Marně zastoupený, zbraně zachovávají svůj typický ráz marnský až na zbraně hrobu Sobčického, kde ozdoba na pochvě meče, žebérko na čepeli a pak i tvar oštěpu na ústředí stanice La Tène poukazuje a tudíž, pokud arci dnes známo, mladší a snad poslední období našich kostrových hrobů označuje.

Ozdoby.

Kultura těchto kostrových hrobů jest i v ozdobách podobně jako ve zbraních úplně svérázná a liší se od předcházejících kultur v Čechách především užíváním spony na místě jehlice k sepjetí šatu, v čemž podobá se jižním kulturám železným, pak užíváním nákrčníku a kruhů na nohou jako ozdoby ženské, vedle náramků i v předchozích dobách užívaných. Spony, zastoupeny jsouce jedním, dvěma ano i čtyřmi kusy, spínaly buď pouze vrchní neb i spodní roucho na ramenou a po případě u boků; krk zůstal patrně obnaženým, aby viděti bylo nákrčník, ramena zůstala rovněž obnažena pro ozdobu kruhů buď ramenních neb náramků, a aby ozdobné kruhy na nohou též přišly k platnosti, musíme předpokládati, že buď spodní roucho bylo kratší, neb, což pravděpodobnější jest, že po stranách bylo otevřeno, tak že při chůzi i tato ozdoba nohou byla vidna.

Spony.

Velice význačnou součástí krojovou byly spony, neboť jimi řídil se úbor volného řasnatého šatu, o jehož jemnosti svědčí množství drobných spon zejména v hrobech ženských. Rozmanitost spon jest pak tak

[5]) Polybios II. c. 28. *Οἱ μὲν οὖν Ἴσομβρες καὶ Βοῖοι τὰς ἀναξυρίδας ἔχοντες καὶ τοὺς εὐπετεῖς τῶν σάγων περὶ αὐτοὺς ἐξέταξαν. Οἱ δὲ Γαισάται ... γυμνοὶ μετ᾽ αὐτῶν τῶν ὅπλων, πρῶτοι τῆς δυνάμεως κατέστησαν* ... II. c. 30. *τοῖς μὲν ὀπίσω τῶν Κελτῶν πολλὴν εὐχρηστίαν οἱ σάγοι μετὰ τῶν ἀναξυρίδων παρεῖχον· τοῖς δὲ γυμνοῖς προεστῶσι παρὰ τὴν προσδοκίαν τοῦ πράγματος συμβαίνοντος* ... III. c. 114. *τῶν μὲν Κελτῶν γυμνῶν.* Diodor V. 29 ... *ἔνιοι δ᾽αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτο τοῦ θανάτου καταφρονοῦσιν, ὥστε γυμνοὺς καὶ περιεζωσμένους καταβαίνειν εἰς τὸν κίνδυνον* ...

[6]) Bronzový meč s řapem vyobrazuje Mortillet, Musée préhist. LXXXII. 918 z řeky Seiny, Trésor archéol. de l'Armorique occidental široké meče s pláštěm a ostnem z mohyl u Cornoët (Finistère), a Chantre, l'âge du bronze XVIII. 2. dýku s řapem z fonderie de Larnaud.

značná, že předpokládati můžeme rozsáhlý průmysl a značnou zručnost ve vyrábění a výzdobě, arci mimo území české, když spony stejného rázu vyskytují se na rozsáhlém prostranství Evropy. Při třídění spon našich kostrových hrobů vytknouti pak musíme:

1. cizopásnou sponu z hrobu u Želenic (tab. I. č. 2.), sestávající z kulaté destičky koncentrickými kruhy žebérkovými, ryhováním, čočkovitými hrbolky a ve středu dvěma závěsnými řetízky zdobené, pak ze dvou spirálek v tyčinkovém orámování, z nichž vychází vlastní jehla, zapadající do žlábku pod destičkou, a konečně v dolení části z ozdobných plíšků podlouhlých na malých řetízcích zavěšených. Podobné spony s chřestivými plíšky na řetízcích zavěšenými vyskytují se v rozmanitých tvarech na znamenitém pohřebišti u Hallstattu a v celém obvodu kultury tak zvané hallstattské nejen v zemích alpských, ale i dále do Bavor,[7]) kam svérázná kultura tato do území mohylového pronikla; co do sličnosti nepředčí však žádná ze známých spon sponu Želenickou, která patrně při příchodu pokolení kostrových hrobů z tohoto cizího území a z cizorodé kultury do Čech zanesena a pak i do hrobu uložena, podobné jako meč s bronzovým jilcem z Nesuchyně.

2. Spony s obloučkem figurálně zdobeným vyskytly se v Čechách ve dvojím tvaru:

a) spona v hrobě na Přemyšlení nalezená (tab. II. 1.) má místo obvyklé spiraly rourku reliefními kroužky zdobenou; na mohutném obloučku vyčnívá hrubě modelovaná hlavička lidská (1a) a patka končí v hlavičku koně s úborem řemení. Na porovnání s hmotnou touto sponou neznám analogie ani z Čech ani z jiných zemí, vyjma jedině tvar kuliček s hrubě vyznačenými rysy obličeje lidského, jež i na Marně v museu v Troyes na ozdobných kuličkách nákrčníků bronzových (katal. tab. XLII. č. 512.) shledáváme;

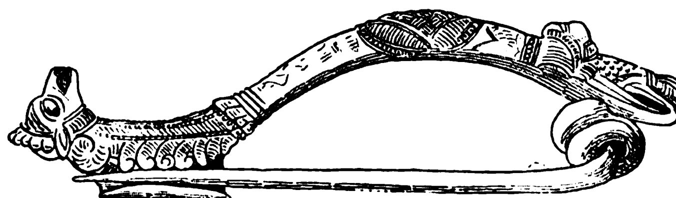
b) spona ze záhadného hrobu v Panenské Týnici (obr. 8. a. b.) má hlavičku ve dvě kličky rozvinutou, s ozdobným obloučkem a patkou ve zvířecí hlavičku vytvářenou. Spirálou, tvarem obloučku i patky hlásí se sličná tato spona rovněž do kultury našich kostrových hrobů, ale liší se vytvářením hlavičky i patky i od spon příbuzného tvaru u nás z mohyl u Kyšic a nejnověji v mohyle v háji Chejnovském, za hranicí pak v Braniborsku[8]) nalezených.

3. Nejvíce zastoupeny jsou nejen u nás, ale všude, kde kostrové hroby tohoto rázu se vyskytují spony z jednoho drátu zhotovené, tak že ze silnějšího, pravidlem zdobeného obloučku na jednu stranu vybíhá drát stejnoměrně silný, který se zatáčí ve 2—5 závitů k jedné straně, přechází na způsob tetivy zevně neb podzpod obloučku, někde při tom otáčí se i kolem krčku obloučku a obráceným směrem se zatáčí ve stejný počet závitů ke středu, kde konec drátu tvoří vlastní jehlu, zapadající na druhé straně v žlábek patky; patka zahnuta jest vrchem zpět k obloučku a rozšiřuje se buď v kuličku neb destičku, jež rovněž bývají zdobeny.

Ve Francii, kde největší počet podobných spon se vyskytl v hrobech kostrových na Marně, považují sponu

Obr. 8. a. Spona z Panenské Týnice (pohled s hora).

Obr. 8. b. Spona z Panenské Týnice (pohled ze strany)

[7]) Sacken, Das Grabfeld von Hallstatt tb. XIV. 15—17., XV. 1—2.; Much, Atlas tb. LXII. 2. z Watsche, tb. LXXVI. 12. z Býčí Skály; Marchesetti, Scavi nella necropoli di S. Lucia, Trieste 1893 tb. XII. 2. 6.; Naue, Hügelgräber am Ammer und Staffelsee tb. XXIV. 1. z mohyl u Uffingu a j.

[8]) V Čechách vedle spony z Panenské Týnice (Český Lid III. 572. 573.), je známa spona z Kyšic (Památky XII. tb. XVI. 51., Čechy předhistorické II. str. 50. obr. 8.), spona z Braniborska vyobrazena jest u Undseta, Das Auftreten d. Eisens in Nordeuropa tb. XXII. 11, p. 203, pak u Lindenschmita, Alterthümer III. IX. I. 5. Podobná jest též spona z Dürrenberga u Halleinu (Much, Atlas XC. 5.) pak spony s patkou vytvářenou v podobě hlavičky beránka ze sv. Magdaleny při Šmarji v museum Lublaňském, kdežto spony s patkou v ptačí hlavičku vytvářenou, jak zejmona v Německu jižním se vyskytají (u nás jedna na pohřebišti Bylanském), v jiném ústředí se vyvinuly.

tuto za charakteristickou pro kulturu tak zvanou marnskou a mluví krátce o sponě typu marnského. U nás vyskytlo se v nálezu u léčivého pramene Duchcovského veliké množství podobných spon v bronzovém kotlu spolu s náramky rovněž pro kulturu kostrových hrobů marnských velice charakteristickými, i vešlo u nás v obyčej nazývati podle hromadného nálezu Duchcovského sponu tuto krátce sponou typu Duchcovského. Jelikož předměty nálezu Duchcovského uloženy byly v bronzové nádobě, musíme považovati nález za hromadný, potulným obchodníkem poblíž pramene uložený a předměty tudíž za současné.

Nález Duchcovský jest zřejmým důkazem, že spony i náramky význačné pro naše kostrové hroby byly k nám obchodem dováženy, což se potvrzuje zmíněnou již okolností, že spony a náramky podobné se vyskytují ve všech ústředích kostrových hrobů téhož rázu, ano často i v ústředí jiných hrobů jako předměty modou zanesené. Tíže dalo by se doložiti, odkud k nám předměty rázu Duchcovského zaneseny byly, neboť jest dosud záhadou, kde a z jakých motivů výroba předmětů těch vzala původ.

V příčině spon rázu Duchcovského mohli bychom nanejvýše vytknouti, že co do vytváření nejblíže stojí italským sponám z pohřebiště Certoského u Bologně tak význačně zastoupeným a odtud Certoským zvaným.[9]) Napadne zajisté na prvý pohled štíhlý tvar obou druhů spon, jež podmíněny jsou obdobným vytvářením obloučku. Rozdíl mezi oběma spočívá v tom, že u spony Certoské z obloučku spirála vybíhá pouze na jednu stranu, u spony Duchcovské pak na obě strany patrně k sesílení pružnosti jehly, dále že u spony Certoské patka je rovná a končí malým knoflíčkem, kdežto u Duchcovské spony patka ohýbá se zpět k obloučku a rozšiřuje se rovněž v kuličku. Jako přechodní tvar mohli bychom snad vytknouti Certoskou sponu z Morzabotta[10]) s patkou směrem k obloučku zpět zahnutou a kuličkou dolů obrácenou. Podobně možno vytknouti přechodní tvary loďkovitých a bubínkovitých spon, u nichž na patce umístěno bubínkovité čili duté a polooblоukovité zakončení, kteréž po obou stranách Alp se vyskytlo[11]) a jaksi myšlenku dáti mohlo k destičkovému zakončení patky, kdežto kuličkovité vytváření konce patky podnět vzíti mohlo z kuličkovitého zakončení spony Certoské, u níž kulička někdy i na vrch patky obrácená se vyskytá.[12])

Nález Duchcovský svědčí pak dále, že není časového rozdílu mezi sponami s patkou kuličkovitě a destičkovitě zakončenou, neboť obojí tvary se tam vyskytly, kuličkovité zakončení arci častěji, ale i destičkovité zakončení zastoupeno jest několika sponami a sice vyskytly se destičky ploché hladké, jakož i pokryté ozdobným vydutým plíškem a pak opatřené dírkou uprostřed.

Konečně poznáváme z nálezu Duchcovského, že spony vyváženy a patrně i pracovány hromadně, tedy v jistém smyslu továrně, při tom však že zdobeny byly ručně pomocí razítka i pomocí rydla ve vzorech tak rozmanitých a sličných, že předpokládati musíme nejen značnou zručnost, ale i veliký vkus u výrobců, když vzorce své tak pestře nanášeli. Nápadná tato různost ve vytváření a pestrost ve výzdobě, jež v nálezu Duchcovském jako současné jsou doloženy, činí téměř nemožným, odvážiti se na rozdělování spon tohoto rázu podle tvaru nebo ozdob, i stačí tudíž, když vytkneme hlavní typy, jež v našich hrobech se vyskytují v podobném rázu jako v nálezu Duchcovském.

Pozorujeme-li hlavičku spony, můžeme říci, že spirály obdobně jako v nálezu Duchcovském sestávají po každé straně ze dvou, ze tří až pěti závitů; drát v podobě tetivy přehozen od konce jedněch závitů ke druhým, v největší části spon zevně. Podspod přehozený drát tetivy lze pozorovati pouze u spony z Nymburka (tab. X. 7.), z Julisky (XII. 6.), z Libodřic (XIII. 16.), z Letek (XIV. 10.) a ze Záběhlic (XVIII. 10.); avšak i třetí způsob tetivy, pod spod přehozené a kolem krčku oblоučku otočené, je zastoupen na sponách z Dobšic (IV. 6. 7. II.), z Podlešína (VII. 4.), z Nymburka (X. 5.), z Letek (XV. 4., 6.) a Záběhlic (XVII. 4.).

Co do obloučku zastoupena jest v zemském museu z hrobů jediná spona s oválnou destičkou místo obloučku, a to bez ozdob, z Kobylis (tb. VII. 12.) a nepřipadá mi, že bych byl z hrobů viděl v Čechách druhou, tak že vypadá, jako by tento tvar, v Duchcovském nálezu dosti četně zastoupený, vůbec nezdomácněl v Čechách. Jinak arci štíhlé oblоučky i ve tvaru i výzdobě co do rozmanitosti zápolí s Duchcovskými; vedle hladkých oblоučků vyskytují se vroubkované i ryhované tvary, ale chybí ozdoba vbitých koleček tečkou.

[9]) Na tuto shodu poukázal již Undset, Auftreten des Eisens p. 30, odvolávaje se při tom na Montelia.

[10]) Montelius, La civilisation primitive en Italie tb. 109.; podobný tvar s patkou zpět zahnutou, ale kuličkou dolů obrácenou znám z Rödelberga (mus. v Halle), řadu přechodních tvarů vyobrazuje Marchesetti, St. Lucia tb. XIX., některé jsou v museu St.-Germainském a j.

[11]) Montelius, Civil. prim. en Italie tb. 112. č. 8., podob. tb. 113. č. 7., 12., v museu St. Germainském ze St. Etienne; Chantre l'âge du fer z mohyl v Clucy (Jura) XXVIII. 8—11, ze Saraz XL. 6. 7. a j.

[12]) Marchesetti, St. Lucia XIX. 1. 3—11, 14—17, Szombathy, das Grabfeld in Idria bei Bača, Wien 1901, str. 8. fig. 15., z Marny pak v museu St.-Germainském a j.

Ve vytváření zpět přehnuté patky je v Duchcovském nálezu malá rozmanitost; obyčejně drát patky rozšířen v malou kuličku, z které vychází konec patky v podobě tyčinky na konci málo rozšířené a k obloučku přikloněné; vedle toho vyskytl se tvar v destičku plochou rozšířený a konečně je několik s destičkami s dírkou uprostřed. V té příčině je v hrobech rozmanitost větší, neboť vedle těchto tvarů vyskytují se na patkách i kuličky nápadně velké, jako na př. na sponě z Letek (XV. 5.) a z Libčevsi (XXVI. 5.), neb jest i kulička pěkně profilovaná, jako na př. u spony v Přemyšlení (II. 2.) ve vzoru dvou oček a zejména konce tyčinek jsou pestřeji vytvářeny. Z destičkových patek v nálezu Duchcovském měla jediná destičku přikrytou dutým ozdobným plíškem, kdežto v hrobech pod. výzdoba destičky se častěji vyskytá, jako na př. na sponách z hrobů Žižkovských (tb. VIII. 4.), z Letek (XV. 6.), ze Záběhlic (XVII. 5.), ze Kšel (XXII. 3.), na Moravě na př. v hrobě u Mošůvky (Č. Ol. XVI. II. 2.) a j.

Z rámce spon Duchcovského nálezu se poněkud vymykají některé spony našich hrobů:

Tak na př. spona z hrobů u Nových Dvorů (IX. 7.) tvarem oblоučku vypouklé destičky upomíná ještě na spony tak zv. bubínkovité a spony ze Záběhlic (VII. 8., 15.) vydutím rozšířeného oblоučku upomínají na tvary loďkovitých spon, ač způsobem ozdoby, pak spirálou i patkou patří do okruhu Duchcovského rázu. Dlouhým a táhlým tvarem oblоučku upomíná spona z Vokovic (XI. 5.) a dvě z Letek (XVI.) na oblouček spony Certoské, hlavičkou a patkou patří však do okruhu Duchcovských spon, kdežto výzdoba oblоučku je zvláštní zejména u obou spon, kde v ose oblоučku za ozdobu slouží tvar hřebínkovitý. Spony tyto mohli bychom co do stáří klásti před spony Duchcovské, podobně asi jako i obrovskou sponu s patkou destičkovou neznámého původu ze sbírky musejní (III. 3.).

Téhož asi stáří, jako spony Duchcovského nálezu, jsou obě spony z Letek (XIV. 17., 18.), jež mají oblouček plochý a pěkným vzorem jemně vyrytý; štíhlost obou spon upomíná ještě na tvar oblоučku spony Certoské.[13]) Za mladší než nález Duchcovský bychom mohli považovati spony s oblоučkem esovitě hluboce vyrytým (Nové Dvory IX. 6., Nymburk X. 8., Juliska XII. 9.), zejmena proto, že ozdoba tak hluboce a v tak silných rysech je provedena, kdežto nejstarší způsob této výzdoby jen slabě bývá vytvářen.

O něco málo mladší než spony Duchcovského rázu bude i porouchaná spona z hrobů na Žižkově (VIII. 1.), jejížto hluboce ryhovaný oblouček vykazuje v ryhách výplň korálů dnes valně zbělených. Jako náhražky za opravdové korale užíváno potom častěji zvláštní pasty emailové,[14]) která ještě dnes vykazuje růžový nádech a při sponách používána bývala zejména k pokrytí destičkové patky, na př. na sponě z Julisky (tb. XII. 9.) ještě ve čtyřech polooblоučkových plochách, jako by opravdových koralových plátků, kdežto na sponě z Letek (XV. 4) již celá prohloubená destička patky je tímto tak zv. emailem vyplněna.[15]) Považuji spony tyto za mladší nálezu Duchcovského, jelikož tam patkové destičky byly pouze hladké nebo dutým plíškem kryté, kdežto prohloubení patky a její zachovaná nebo ztracená výplň vykazují techniku pokročilejší; rozdíl arci není přílišný, neboť spony s emailovanou destičkou vyskytují se i u nás i za hranicí ještě s předměty (náramky) z okruhu kultury Duchcovské, ale na jihovýchodě[16]) objevují se ještě v podobě tak zv. střední

[13]) Zcela podobné spony nalezeny i u Újezda, conf. Weinzierl, das La Tène-Grabfeld von Langugest, Braunschweig 1899, p. 38., č. 16., 17.

[14]) O této náplni emailové pojednal Dr. Tischler na kongresu ve Vratislavi r. 1884 (Corresp.-Blatt d. deut. Ges. für Anthropol. p. 179.), na kongresu v Štětíně r. 1886 (Corresp. Blatt atd p. 128.) a ve Vídni r. 1889 (Mit. anthr. Ges. Wien [162]). Tischler nazývá tuto náplň Blutemail a praví o jeho prozkoumání: man sieht bei mikroskopischen Schliffen kleine Krystallsternchen mit octaëdrischen Enden oder Dendriten, alles rubinroth, transparent (Kupferoxydulkrystalle) in einer farblosen Grundmasse. Dies Blutemail wurde in den letzten 4 Jahrhunderten v. Chr., also in der La Tène-Periode in Europa besonders bei den gallischen Völkern allgemein verwendet...

[15]) Emailová výplň na mnohých sponách vzala za své, tak že zůstala pouhá destička s okrajem vyvýšeným jako na musejních sponách z Podlešína (VII. 7.), ze Zlonic (IX. 11.) z Nymburka (X. 8.), z Řeporyj (XIII. 7.). Podobné spony s výplní emailovou nalezeny v Čechách na př. u Újezda (Weinzierl l. c. obr. 33. 48.) u Veltěže (museum v Lounech), u N. Bydžova obr. 5, a j.

Za hranicí poznamenal jsem si z musea St.-Germainského spony z okolí Chalonsu s destičkami koralovými, s emailem z hrobů u St. Etienne au Temple, Bussy-le-Château, St. Remy; Morel, Album vyobraznje na Tab. XXVII. 3. s patkou koraly vykládanou a č. 4. sponu s plochým oblоučkem a rovněž koralovými destičkami vykládanou z Pleurs, tb. XLI. č. 5. sponu s červeným očkem v destičce patky z Mesnil-les-Hurlus; v museu v Boulogni je spona s destičkou koraly hvězdovitě zdobenou, v museu v Neversu emailem zdobená z hrobu u Langeronu, podobně v museu v Lyonu z hrobu u Peyre-Haute (Chantre l'âge du fer I. 7. u Sérenne); tb. X. 7. 8. v museu v Besançonu z mohyly u Vareilles; v Nimesu z nálezu poblíž města; v museu v Bernu je z hrobů u Aberdo a z Leukerbadu, v museu v Curichu z Haardu a Dachelsenu, v museu ve Wormsu z Osthofen, v museu Mohučském z Selzen, v museu Würzburském z mohyl u Stetten, v museu Stuttgartském z mohyl na Rothenbergu, v akademii v Mnichově z Muttenhofenu, u Lindenschmita, Alterthümer II. VI. III. jsou vyobrazeny z Hardu s emailem 1. 4. bez emailu, č. 7. z Yvirdonu, č. 10. 11. bez udání místa; u Lindenschmita Centralmuseum na tb. XXX. 9. z Hardu, 10 z Mannheimu č. 11. z Birkenfeldu, č. z okolí Würzburku a j.

[16]) Glasnik zemaljskog musea v Bosni X. 1898. X. str. 649 č. 35. str. 651. č. 40. z Ribiče u Bihače; z Idria di Bača vy-

latèneské spony s patkou k obloučku připevněnou. Konečně sluší uvésti i železné spony, které v Duchcově nalezeny nebyly, ale v hrobech dosti zhusta se vyskytují, obyčejně s patkou v kuličku se rozšiřující.

4. Spony t. zv. la-tèneské, význačné zejména pro stanici La-Tène, mají patku prodlouženou až ke středu obloučku, kdež patka k obloučku jest připevněna; spony staly se delšími a místo původní kuličky na přehnuté patce bývají v hrobech našich u nového tvaru obyčejně kuličky dvě.

Nejpěknější ze spon tohoto druhu je větší spona z Kbel (tb. XXIX. 4.) a spona z Kostomlat (XXXII. 4.), obě štíhlé, s pěkně profilovanou a ryhováním zdobenou paličkou na prostřed přehnuté patky a druhou podobnou na konci patky, kde připevněna jest k obloučku; na podobnou sponu lze souditi i ze zlomků z hrobu u Plaňan (XXXI. 4.). Podobně vytvářená, jen že méně sličná je spona ze Sobčic (obr. 6. č. 3.), pak porouchaná spona z Libčevsi (tb. XXVII. 6.); jednodušší jest částečně jen zachovaná spona z Koštic (tb. XXX. 10.), která má dva knoflíčky jako předešlé, třetí pak na obloučku, všechny esovitě zdobené. Sličného tvaru jest též železná spona ze Semic (tb. XXXI. 6.), která vedle dvou hmotných kuliček má 3 žlábky, jež někdy patrně obsahovaly náplň emailovou; opravdová náplň emailová nalezena na destičce malé sponky s připevněnou k oblоučku patkou ze Kbel (XXIX. 3.). Spony tyto[17]) označují jaksi poslední období kostrových hrobů. Svrchu jsme viděli, že v hrobě u Sobčic s touto pozdní sponou nalezeny byly meč a oštěp plně k rázu stanice La-Tène se hlásící, a podobně i druhé spony nalezeny byly s předměty, jež k mladšímu období našich hrobů počítati musíme. Významným jest též, že spon tohoto mladšího rázu nalezeno bylo pouze několik, jako by nová moda při mizení pokolení kostrových hrobů nebyla ještě všeobecně pronikla.

Ozdobné kruhy.

Kultura našich kostrových hrobů oplývá v druhé řadě neobyčejným množstvím kruhů ozdobných, jež vyvinuly se svérázně v přebohaté, mnohdy až bizarní pestrosti. Byly nošeny na krku, na rukou i na nohou a zejména v bizarních tvarech svých musily vypadati nad míru působivě.

skytly se destičky patky pokryté smolou (Szombathy Fig. 65. 210.)

[17]) V museu v Troyes je podobná bohatě zdobená z Conflanse (Musée tb. XXXII. 233.), dosti podobné vyobrazuje s hladkými kuličkami Chantre z Peyre-Haute (l'âge du fer tb. I. 5. 6. VII 1. 2.)

Nákrčníky vyskytly se v našich hrobech z bronzu, výminečně ze zlata zhotovené, náramky byly výminkou ze zlata, pravidlem z bronzu, někdy i ze železa, skla a z lignitu, kruhy na nohou byly z bronzu; tvary náramků a kruhů na nohou někdy byly si podobny; kruh v podobě korunky nalezen pouze jednou.

I. *Torques* čili nákrčník znám byl z hrobů již v kultuře hallstattské a stal se nad obyčej význačným v kultuře kostrových hrobů marnského rázu. Jest pak především nápadným, že při vypravování bojů mezi Římany a Gally italskými často připomíná se torques jako význačná ozdoba bojovníků gallských a známé jest též jméno Manlia Torquata, prvního Římana, který ukořistěný torques gallský nosil. Rovněž význačným jest, že torques nejednou vyskytl se na mincích v Gallii jako ozdoba krku u mužských hlav a že i na antických sochách Gally představujících torques byl ozdobou mužů;[18]) avšak v hrobech na Marně vyskytá se nákrčník spolu se zbraněmi, tedy v hrobech mužských, velmi zřídka a v hrobech našich zjištěn torques dosud pouze v hrobech ženských.

Co do tvaru sluší u nás vytknouti následující druhy nákrčníků:

1. Dutý bronzový nákrčník z Roudnice (tab. III. č. 1.) jest rozdělen ryhováním na několik polí, v nichž provedeno ryhování podélné a lomené, střídající se s rytými kroužky s tečkou; nákrčník zapíná se pomocí háčku, umístěného na jednom konci a zapadajícího do dírky na druhém konci nákrčníku, dírka pak před háčkem má význam pouze dekorativní. Nákrčníky k zapínání, z tordirovaného neb hladkého drátu i duté, vyskytují se na Marně v hrobech častěji a označují starší období hrobů marnských;[19]) nákrčník z Roudnice i technikou i výzdobou svou patří ještě do okruhu kultury hallstattské a jest snad podobnou přiměsí cizorodou jako spona Želenická.

2. Nákrčník z Obrnice (tab. VI. 11.) sestával někdy ze dvou částí, jakož patrno jest odtud, že pravý konec zbylého kusu opatřen jest v průřezu dírkou, do které zapadal osten chybící části. Nákrčník jest ulit z bronzu a vyzdoben tak, že na hladký kruh nákrční přiléhá ozdoba ze čtyř poloobloučků po vnějším obvodu, a na dva prostřední poloobloučky umístěn ještě poloobloučеk pátý zevně; na zevnějším poloobloučku, jakož i na okrajích obloučků na obvodu umístěno po kuličce. Tento tvar nákrčníků vyvinul se patrně z tvaru jedno-

[18]) Podrobné doklady uvádí Baron de Baye v pojednání: Le torques était porté par les hommes chez les Gaulois, Caen 1886. —

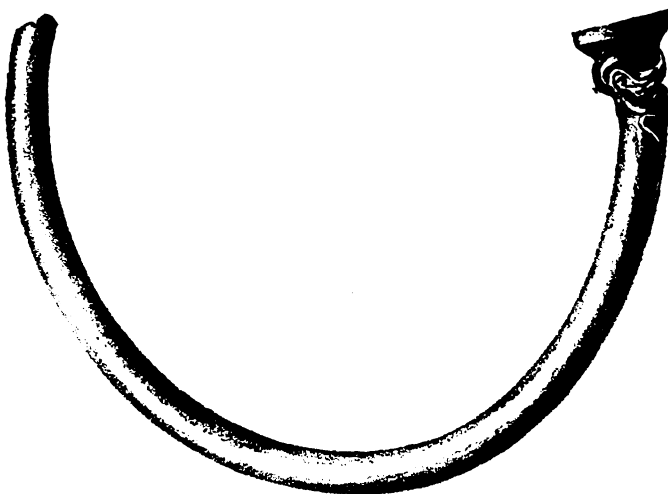
[19]) Různé tvary z Marny na př. u Morela, Album tb. XIX. 5. 7. z D'Étrechy, tb. XXI. 2. 3. XXII. 6. z Crons de Bergères-les-Vertus, XXIX. 22. z Courtisols a j.

duššího, na Marně pro prvou dobu kultury kostrových hrobů význačného, kdež na dvojdílném silnějším kruhu třikráte připojen masivní kroužek se třemi kuličkami i zevně i po obou stranách kroužku, z čehož vyvinul se druhý tvar, kde ozdoba provedena jen na přední straně kruhu, tak že ku kroužku je zevnější kuličkou připojeno po obou stranách z prvu po jednom, pak po dvou poloobloučcích končících v kuličku, a odtud vyvinul se patrně tvar nákrčníku Obrnického, který zastoupen jest také již na Marně.[20])

3. Nákrčník z hrobů Žižkovských (tab. VIII. 11.) zachoval se jen v ozdobné menší části. Sestrojen jest ze tří ploch červeným emailem zdobených, mezi kterýmiž umístěna vždy ozdobná kulička, kdežto na obou koncích s jedné strany jest osten, s druhé dírka k zapnutí do scházející části kruhu podobného patrně onomu na téže tabulce pod č. 2. vyobrazenému, (ač nepatří-li k sobě), určená. Tento typ nákrčníků zastoupen jest nejbohatšími tvary v Porýní i v hrobech kostrových i v mohylách a sáhá na západ až na Marnu [21]) a zaneseu, možná že hned při příchodu pokolení kostrových hrobů, k nám.

4. Čtvrtý druh nákrčníků sestává z bronzového drátu při obou koncích ve vroubek a plochou destičku vytvářeného. Na Marně a na Rýně vyskytují se nákrčníky tohoto tvaru bohaté vyzdobené. U nás vyniká pouze polovice zlatého nákrčníku z Oblat (obr. 9.), který před destičkovitým zakončením reliefní palmetou je zdoben; originál dostal se do dvorního musea ve Vídni. Z bronzových nákrčníků tohoto typu zasluhuje zmínky nákrčník ze Záběhlic, zdobený střídavě ryhováním a řadami koleček, s tečkou uprostřed (tab. XVII. 1.), pak ještě nákrčník z Podlešína (tab. VII. 9.), jen nepatrně ryhováním zdobený, a nákrčník z Nových Dvorů, dvěma navléknutými kroužky opatřený (tab. IX. 4.), kdežto ostatní nákrčníky postrádají drobné výzdoby.

Zdali dutý kruh otevřený z Bydžova (tab. XX. 2.), s kroužkem a cetkou závěsnou, k ozdobě prsou neb hrdla sloužil, stěží lze zodpověděti. Podle zachovaných kusů, jež ve sbírce musejní z počátku římského císařství se dochovaly z nálezu u Petršpurka, byl kruh Bydžovský dosti značně otevřený i byl zakončen dvojím vroubkem a destičkou, v zevnější oblosti pak byly symetricky umístěny na kroužcích dvě závěsky destičkové,

Obr. 9. Polovice zlatého nákrčníku z Oblat.

tak že na Bydžovském kruhu chybějí oba konce a jedna závěsná cetka.

II. *Náramky bronsové* vyskytují se v kultuře našich hrobů kostrových ve tvarech velice rozmanitých:

1. Náramky zavřené, z nichž nejjednodušší jsou:

a) Náramky lité, uzavřené a na celém povrchu hladké, jež jsou v musejní sbírce zastoupeny z Vokovic (XI. 2.), z Julisky (XII. 1.), z Libčevsi XXVI. 9. (silnější), XXIV. 9. (tenký).

b) Náramek uzavřený, se třemi ozdobnými vypnulinami, jest zastoupen ze Pcher (tab. XVIII. 8.); poznali jsme podobný a pěknější již z mohyl u Vlčího.

c) Uzavřený náramek z Letek (tab. XIV. 13.), velmi sličný, ryhováním v sedmi polích zdobený, s emailovým očkem v malé destičce, od které vycházejí dva vykrojené hrbolky, do nichž zapadá na obou stranách ryhovaný drát náramku.

d) Náramek uzavřený z Vokovic (tab. XI. 11.) na zevnější straně slabě vroubkovaný.

e) Náramek uzavřený z Dobšic (tab. V. 15.) z malých kuliček, spojených tak, jako by navlečeny byly v mezerách na drátu náramkovém.

---

[20]) V museu St.-Germainském jsou u St. Etienne au Temple a ze sbírky Carandovy z dep. Aisne z hrobů kostrových, pak z mohyl u Servigny (Doubs) a dva bez udání naleziště; Morel, Album tb. XXVI. 1. 2. vyobrazuje z Pleurs (Marne) a XXXVIII. 3 bez udání; v museu městském v Remeši je ze Sens a s jedním obloučkem na každé straně kroužku, tedy tvar přechodní z Courcemain, v museu v Orleanu je bez udání naleziště a v museu v Besançonu ze Servigney (conf. Chantre, l'âge du fer. tab. XXIX. 2.).

[21]) V museu St.-Germainském je nákrčník se třemi emailovanými destičkami z hrobů na Marně, v museu v Basileji z hrobu u Blotzheimu, v museu v Bernu z Schönbühlu u Basileje, v museu Zürišském z Hardu blíž Zürichu a z Rüti blíž Bülachu (Catalog der Samml. č. 3221, obr.), v museu v Karlsruhe jeden z mohyl, ve Špýru jeden bez označení, v Hagenavě z mohyl, v museu v Mohuči jeden bez označení místa, ve sbírce napodobenin z Schönauer Hofu (Hessen) a z Leimersheimu, Lindenschmit, Alterthümer vyobrazuje II. VI. III. 4., z Schönbachu a Hagenthalu blíž Basileje, č. 6. 7. z mohyl u Unter-Ifflingen (Württemberg).

f) Náramek litý, jakoby z drátu s přeloženými konci zhotovený, vyskytl se v zlomku u Nových Dvorů (IX. 2.) bez význačného pojítka, u Líbeznic pak (VI. 9) vyznačeny jsou úzké pásky, jakoby na zpevnění přeloženého drátu.[22])

2. Náramky z jednoho kusu zhotovené, avšak otevřené a k zapínání zařízené jsou zastoupeny ve dvou tvarech:

a) Náramky hladké neb vroubkované jsou na jednom konci sesílené ve zploštělou kuličku, v níž jest malá dírka, do které z protějšího konce zapadá osten, podobný, jako u některých nákrčníků jsme shledali, tak že náramek dá se uzavříti; v musejní sbírce zastoupeny jsou z Malých Nehvizd (XIII. 13.), z Letek (XV. 8.), ze Záběhlic (XVIII. 11.), v nálezu Duchcovském bylo jich několik. (Památky XII. tab. V. 84—88.)

b) Náramky z úzké ploché proužky bronzové vlnitě zohýbané tak, že obloučky záhybů na obou stranách, poněkud jsouce rozšířené, téměř se dotýkají; na jednom konci umístěn bývá malý knoflíček, na kterýž se zapne poslední záhyb druhého konce. Celý náramek zapnutý vyobrazen jest v ukázce z nálezu Duchcovského (viz obr.), jinak zastoupen jest v musejní sbírce z hrobů na Přemyšlení (II. 4.) a z Letek (XIV. 14.). — Motiv, podle kterého zhotoven tento druh náramků, vyskytá se již za dávných dob v ornamentu orientálním (viděl jsem v British museu týž motiv provedený na památkách assyrských), ale jakou cestou se dostal do Evropy a jak se tu stal význačným pro kulturu marnskou,[23]) dosud doloženo nebylo. Rovněž zvláštním je tvar náramku z drátu osmičkovitě pleteného ve tvaru, jak z Duchcovského nálezu je známý neb jak se v hrobech u Kšel (XXII. 5.) též v pouhém zlomku vyskytl; i tento tvar náramků býval patrně zapínán na knoflíček.

3. Náramky otevřené, z jednoho kusu zhotovené, zastoupeny jsou v hrobech v četných variantech:

a) Náramek ze stejně silné válcovité tyčinky bronzové oválně ohnutý, buď zcela hladký jako z hrobu u Klobuk (tab. III. 4.), neb u Vokovic (tab. XI. 1.), neb z Libčevsi (XXV. 6.), neb malými kroužky na povrchu zdobený jako z Klapého (tab. X. 11.), neb jednoduchými dvojitými ryhami vždy v malé vzdálenosti zdobený jako náramek z Letek (tab. XVI. 5.), neb konečně sličným ryhováním a kolečky ve skupinách zdobený, způsobem ještě motivy kultury hallstattské připomínajícím, jako krásný kruh ramenní z Klobuk (tab. III. 10.).

b) Do první doby této kultury sáhají též náramky bez vyznačených konců, v nichž drát ve čtyři, pět až šest malých kroužků se rozšiřuje, části pak mezi kroužky jsou buď hladké, buď slabě vroubkované. Náramky tyto ze staré Gallie známé[24]) jsou u nás zastoupeny z hrobů u N. Bydžova (obr. 5. č. 16) a s ozdobou reliefních malých kuliček z hrobů u Dobré Vody blíže Hořic (tab. XIX. 8.).

c) Náramky po obvodu hladké, stejně silné, kteréž na obou koncích poněkud kuželovitě se sesilují, buď zcela hladce neb ryhovaně, jako náramky u Záběhlic (tab. XVII. 7. 13.).

d) Náramky po obvodu hladké, k oběma koncům zakončené polovicí kuličky menší neb větší, tak že oba konce hladkými kulatými plochami proti sobě stojí; vyskytují se ve tvarech zcela jednoduchých, jako na př. z hrobů u Kobylis (VII. 16.), ve tvarech nepatrně vyvinutých, jako v nálezu Duchcovském, až do tvarů sličně ryhovaných s několika vroubky, jako na př. na tab. VI. 6. 7. Tvar tento jest v kultuře našich kostrových hrobů nejen u nás, ale i za hranicí nejčetnější a pro kulturu tu nejobecnější, a ačkoliv neznáme tvarů přechodních, přece bychom mohli souditi, že tvar tento se vyvinul v Gallii, s jedné strany z tvaru náramků v kuličky zakončených z pozdní hallstattské kultury, jako na příklad u nás zastoupeny jsou z Klobuk (III. 11.), jednak z pozdních tvarů švýcarských s tupým zakončením.

e) Nejvíce vyvinutým tvarem, který také v nálezu Duchcovském přichází, jsou náramky zakončené rovněž destičkovitou plochou malé polokoule a zdobené ke koncům, ba i v prostřed vnější části kruhu rozvilinou esovité ozdoby markantní kontury, jež provedeny hlubokým prohloubením a částečným převýšením plochy

[22]) Do jisté míry uzavřeným jest i náramek z Veleslavína ze zlatého drátu (Čas. Společ. přátel starož. II. 43.), s jedné strany esovitou kličkou, s druhé dvěma srdcovitými tvary vytvářeny; tvar esovité kličky na náramku znám je z Gallie, neboť v museu St. Germainském jsou podobné náramky z Bussy (Hte Marne), St. Etienne-au-Temple (Marne) a z Lepine, v Morelově sbírce (Album XXIV. 27.) z Prosne; srdcovité přehnutí drátu mi odjinud známo není.

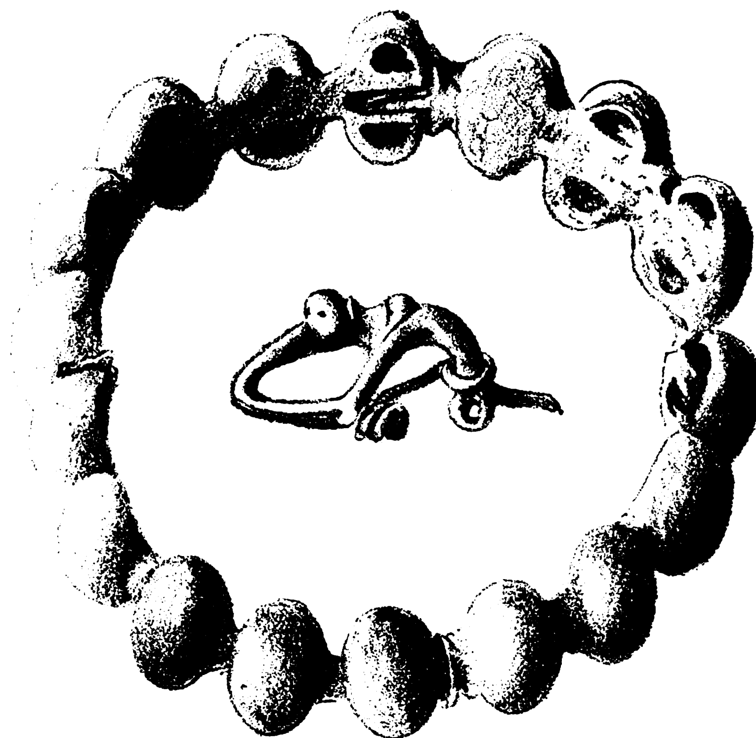
[23]) V museu St. Germainském jsou podobné náramky: z Bussy-le-Château dva, z dep. Marne jeden a dva z kopání za Napoleona III. z okolí Chalonsu, v museu v Mohuči je ze Selzen necelý, ve sbírce napodobenin z Niederrütli (mus. Zürich) a z Wölfersheimu, v museu v Neufchatelu je zlomek z Auvernieru (?), v Besançonu z mohyl u Vareilles, Chantre l'âge du fer IV. 2. vyobrazuje z Peyre Haute; esovitě překládaný jako z Duchcovského nálezu č. 8. 9. vyobrazuje Morel, Album XXIV. 3. z Prosne (Marne) necelý.

[24]) Podobné náramky zastoupeny jsou v museu St. Germainském z: La Cheppe, Epernay, St. Hilaire-le-Grand, Prosne, St. Remy, St. Etienne-au-Temple (s třemi kroužky), Bussy-le-Château; ve výstavě v Troccaderu r. 1900 byly podobné z: Cernay-les-Reims, Lavannes, La-Vigne-aux-Morts, Loissy-sur-Marne (se třemi kroužky); na výstavě v Petit Palais r. 1900 z Marson; ve sbírce Morelově (Album XIII. 13. 16.) ze Somme-Bionne; v Chalonu z Bronard (Marne); z Hagenavských mohyl v Hagenavě jeden náramek, v Mohuči jeden z mohyl z lesa Grubham bei Ermingen.

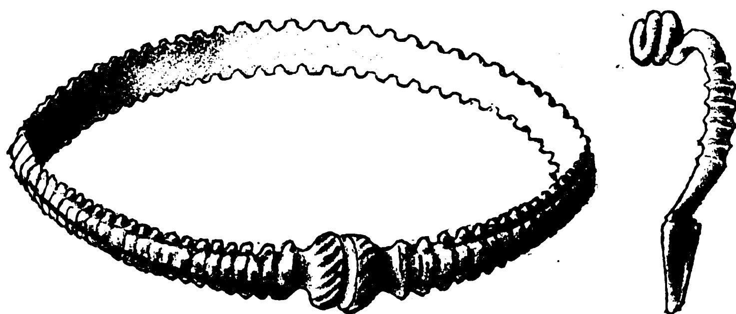
náramku; po dlouhém opotřebování náramků bývají obrysy zmíněné ozdoby více méně obroušeny a ohlazeny, někdy jsou pak i málo znatelné. Obraz jednoduché podobné ozdoby podává náramek z Klobuk (tab. III. 5.) s táhlým esovitým obrazcem, nejsličnější však jsou na tab. IX. z Košíř, z Nových Dvorů, z Českého Brodu, ze Zlonic. Tento způsob esovité výzdoby jest pro kulturu našich hrobů přímo význačný a patrně se vyvinul na Marně z jednoduchého ornamentu v podobě prodloužené osmičky ∞ a vzorce palmety na nádobách bronzových užívané[25]) i vyskytá se tu nejen na náramcích, ale i na nákrčnících a mimo to i náramcích hrbolkovitých.

f) Náramky hrbolkovité přicházejí v kultuře našich hrobů v nejrozmanitějších variacích: jsou tvary slabě vroubkovaných náramků s ryhami mezi vroubky, bez význačného zakončení, kteréž upomínají na výzdobu kultury hallstattské, jako na příklad náramek z Letek (XVI. 5.), i silněji vroubkované náramky, na vnitřní straně ploché v různém vytváření; jako nejjednodušší vzorec uvésti možno náramky z Klobuk III. 6., z Dobšic V. 14., z Ďáblic VI. 6. a j.

Dalším rozvojem bylo vytvoření jednoduchých vroubků v tvary polokuliček buď stejně velkých neb střídavě větších a menších (na př. ze Žižkova VIII. 3., z Nymburka X. 1., z Libochovic X. 9., z Vokovic XI. 7. 11. 14. a j.). Jinou odrůdou byly náramky, kruhy ramenní i kruhy na nohy v podobě opravdových kuliček ve větších neb menších mezerách postavených, od nejhrubších tvarů, jako na náramku z Hostíně (tab. II. 4.)

Obr. 11. a. Z hrobu u Štítar.

Obr. 10. Náramek a spona z hrobu u Libáně.

Obr. 11. b. Z hrobu u Stítar.

[25]) Nejjednodušší ozdoba v podobě prodloužené osmičky v Morelově sbírce (Album XXXVI. 10. 11.) ze St. Remy-sur-Bussy; souvislost s ozdobou palmety dokládá Ed. Fourdignier, L'âge du fer, Hallstatt, le Marnien, la Tène, Enghien 1899. na tab. II. z nákrčníků v destičky zakončených a na tab. III. z přilby nalezené u Berru. Skvostný nákrčník vyobrazuje též baron de Baye v Cimetière gaulois de Mareuil-le-Port (Marne) Paris 1884. tb. I. A. spolu s Duchcovskou sponou, a náramek na Tab. II. c. Podobně vyobrazuje v článku Sujets décoratifs dans l'industrie gauloise Paris 1886 str. 7. nákrčník z Cernay-les-Reims, str. 9. s obličejovým a esovitým ornamentem z Courtisols. Znamenitou sbírku esovitě zdobených nákrčníků a náramků chová museum v St. Germainu, hrubší ze Somme-Suipes, z Prosne, jemnější z Bussy-le-Château, z Croix-en-Champagne, ze St. Remy a z Mont-Sangen (Hautes-Pyrenées); ve výstavě v Troccaderu 1900 byl ze Cernay-les-Reims; v Petit Palais z Remy sur-Bussy,

a z Dobšic (V. 15.), až ke sličným tvarům, jako na kruhu z Obrnic (VI. 10.) a z Vepřka (XVIII. 13.). Nejkrásnějším náramkem toho druhu je náramek ze Zlonic (IX. 10.), kde podle každé kuličky umístěno po ryhovaném vroubku. Poznamenati sluší, že dosti často na větších kuličkách provedena ozdoba esovitá více méně výrazná, jako na př. na náramku ze Žižkova (VIII. 3.), z Nymburka (X. 1.), z Libčevsi (XXVI. 11.). I tento druh ozdobných kruhů lze stopovati do Gallie a sluší podotknouti, že právě v Gallii vyskytují se tyto náramky s bohatou esovitou výzdobou.[26])

g) Velmi sličnými jsou náramky, jež třemi řadami zrneček na povrchu jsou zdobeny, jako na př. náramky ze Žižkova (VIII. 8. 10.) a z Libáně (obr. 10.), neb kde na tenčích náramcích zrnečka seskupena hroznovitě, jako na náramku ze Kbel (XXIX. 3.), neb kde zrnečka ve skupinách seřaděná jsou kroužky ryhovaná, jako na náramku z Podlešína,[27]) neb kde větší zrnečka již hráškovitá jsou bronzovými nitěmi oplétána, jako na náramku ze Štítar (obr. 11. b.) a na náramku z Libočan (tab. XXIX. 2.), neb kde hráškovité hrbolky střídavě jsou šnekovitě ryhovány, jako na náramku z Letek (XV. 13.). Náramky tohoto druhu patrně jsou již mladší.

3. Kruhy dvojdílné sestávají ze dvou kusů, někdy stejně velkých, častěji však nestejných:

a) Náramek zevně z větších i menších kuliček střídavě postavených, vnitř zploštělých sestávající ze Zábrdovic (XXIX. 10.), složen jest ze dvou částí, z nichž menší, ze dvou malých a jedné větší kuličky, opatřena jest na obou stranách čípky, které zapadají do sousedních dvou větších kuliček (10a); uzavření dálo se pomocí nýtku na obou stranách.

b) Malé náramky ozdobné, z nichž na tab. XXIX. č. 7. náramek z Předměřic vykazuje na zevní straně čtyřikráte vždy mezi dvěma trojitými hrbolky, pokrytými malými kroužky reliefními, s tečkou uvnitř, vždy dva menší hrbolky a mezi nimi jeden větší s podobnou výzdobou jako u hrbolků trojitých; trojité hrbolky, jsouce širší, mají na vnitřní straně trojí drát, kdežto menší kuličky spočívají na jednoduchém drátu náramkovém; uzavření provedeno tak, že část dvou menších a jedné větší kuličky zapadá čípkovitě do trojitého drátu náramkového. Složitější je náramek ze Stradonic (XXX. 4.), který ulit jest z ramének kosočtvercovitě se rozbíhajících a podobnou ozdůbkou malých kroužků tečkou uprostřed zdobených a sice tak, že kde stýkají se hrany dvou kosočtverců, jsou provedeny čtyřnásobné skupinky hrbolků, na obou rozích na okraji skupinky trojnásobných kroužků a mezi obojími skupinkami umístěny jednoduché kroužky s tečkami. Uzavírání provedeno tak, že jeden kosočtverec prodloužen na jedné straně v čípek kulatý s dírkou, do které navlečen jeden konec kosočtverce předchozího, (jeho dolejší část je ulomena) kdežto na druhé straně končí háčkem, který je zachycen do kosočtverce následujícího. Třetí, ještě složitější náramek nalezen v Plaňanech (XXXI. 2.), který sestává rovněž z pěti článků s kosočtverci více oválnými; na povrchu zdoben jest dvěma řadami kroužků, a kde dotýkají se články, připojen malý kroužek zdobený, do kterého zavěšena jsou malá kolečka též zdobená a volně pohyblivá. Zapínání dělo se na jedné straně pomocí čípku, zapadajícího do zářezu na rozhraní článků, kdežto na druhé straně kosočtverce, tam kde pohyblivý kroužek chybí, malý valcovitý čípek zapadá do malé dirky na vnitřní straně závěrky. Tři tyto náramky vykazují v ozdobě jaksi další vývoj ornamentální i tvarový z jednodušší ozdoby, jakou vidíme na náramku z Libočan a ze Štítar, jakož i náramcích s hrozničkovou ozdobou, o nichž svrchu zmínka se stala.

c) Ozdobné kruhy z dutých polokoulí buď hladkých, opravdu polokulovitých neb zploštělých, neb na povrchu šnekovitě vytvářených, nošeny byly někdy jako náramky, hlavně ale jako ozdobné kruhy na nohou nad kotníky. Kruhy tyto tvoří nejbizarnější část bronzových ozdob v kultuře našich kostrových hrobů a těžko lze si představiti, jak vkus tak divným způsobem se vyvinouti mohl. Původ a vývoj hladkých kruhů z dutých polokoulí hledal bych v staré Gallii z několika motivů, jež by se asi takto stanoviti daly: ozdobné kruhy s kuličkovitými ozdobami zevnějšími stávaly se nepohodlnými k nošení, když kuličkovité hrbolky byly nepoměrně většími a tudíž těžšími, jako na př. u nás na ozdobném kruhu z Obrnice (VII. 10.).[28]) Z podobných příčin za-

Courtisols (viz Morel, Album XXXVII. 2. 4.) z Marson; Morel, Album XLI. 1. z Mesnil-les-Hurlus, v museu v Chalonsu nákrčník z Camp d'Attila, v museu v Troyes z Barbuise (Catalog 132, jiný č. 773. na tb. LIX.), v museu v Rouenu je nákrčník bez označení, v Mohuči v napodobeninách z Prov. Starkenburg, v museu v Meiningenách torques z Leimbachu.

[26]) Nejzajímavější tohoto druhu náramek je ve sbírce p. Fourdigniera v Neversu, který vyobrazen v uvedené brožuře l'âge du fer na tab. I. č. 2., kde mezi kuličkami jsou vždy dvojité proužky, na každé kuličce provedena dvojitá esovitá ozdoba kolmo na náramek, na dvou místech pak v ose náramku, na hladkém dříku náramkovém.

[27]) Tab. VII. 5.; podobné jsou ve sbírce musejní ještě z Vokovic (XI. 8.), z Bydžova (XX. 14.) a ze Kbel (XXIX. 3.); za hranicí rozšířeny jsou hlavně v Porýní; v museu v Epinalu jsou z Voges, ve Stuttgartském museu jsou ze Schelkingen (hráškovité), v museu v Karlsruhe z mohyl u Ladenburgu ve společnosti spony Duchcovského typu, v museu napodobenin v Mohuči z Oderding (Bavory Horní) z Düren v Badensku a z Ilvesheimu (hráškovité).

[28]) Podobné kruhy jsou u nás z Nymburka (X. 3.), z Vepřku (XVIII. 13.); za hranicí v St. Germainu z Jarry, ve Wormsu z Monsheimu a Osthofenu, v Mohuči ze Selzen a v napodobe-

měněny i v kultuře hallstattské masivní kruhy ozdobné za duté, a již tehdy vybočily některé náramky t. zv. manžetové a naše turbanovité kruhy z míry přiměřené.

Duté kruhy ozdobovány v hallstattské kultuře bohatou ozdobou rytou. Rytá ozdoba tato mizí ve styku s kulturou marnskou, buď že pro svou jemnost byla příliš drahá, neb že zručnost v rytí zmizela, neb konečně že vkus se změnil. Při objemných kruzích dutých hledána pak jiná výzdoba pomocí zohýbání zevního povrchu. Viděl jsem duté kruhy vytvořené svinutím z bronzového plechu (nejprv válcovité, pak do kruhu), na vnitřní straně otevřené, na zevnější straně ale zohýbané, na př. v museu v Neversu z Château Vert zubovitě, tak že po celém povrchu povstaly hrboly s ostrou hranou, v Narbonneském museu z Rieux podobný kruh, kde mezi velkými zubovitými hrboly byly hrbolky malé, v museu v Toulousu z Yonne podobný kruh s hrboly polokruhovými. První pokusy prováděny snad tepáním, ale záhy musila se vyvinouti zručnost líti podobné kruhy na vnitřní straně již otevřené, někdy bronzovou páskou sesílené. Kruhy z jednoho kusu sestávající, jako u nás přechodní tvar z Přemyšlení (II. 5.), pokládal bych za starší, i jsou v původní své vlasti, staré Gallii, nejvíce zastoupeny;[29]) dvojdílné kruhy byly složitější, ale snad snadnější k ulití, a šnekovitě vytvářené kruhy vykazují jen přizpůsobení esovité ozdoby na duté a tudíž podajné polokouli duté. Umístěním dutých polokoulí v mezerách, pomocí užšího pruhu bronzového neboli krčku, staly se tyto kruhy méně těžkopádnými. V přechodním stavu vývoje ozdobné kruhy tyto dostaly se do ústředí kultury kostrových hrobů marnských a vyvinuly se v Čechách do nejzazší krajnosti.

Ve příčině našich kruhů z dutých polokoulí stala se již zmínka.

α) O kruhu z Přemyšlení (II. 5.), který jako mnohé kruhy v Gallii sestává z jednoho kusu a při tupě zakončeném otvoru má z každé strany dutou polokouli větší, mezi nimi pak 13 polokuliček menších a jednu dvojitou, jež na polo sesíleny jsou uvnitř páskou: malé polokuličky jsou málo vyduté a v duté části nad to vyplněny jsou hlinitou hmotou.

β) Do druhé řady kladl bych půl kruhu z Kel (XIX. 5.) a kruh z Malých Čičovic (XIX. 9.), jež sestávají z malých dutých polokuliček, končí na stejně velikých polovicích v malou plochou kruhovou destičku, dírkou opatřenou, jež pak drátkem nebo někdy snad i nýtkem v kruh spojeny byly; soudím, že to jest tvar archaický a nikoliv místní nedovedné napodobení, jelikož jinak náramky jsou zručně ulity.

γ) Další rozdíly především mezi kruhy z dutých polokoulí hladkých nejsou tak pronikavé, abych se odvážil k vedení nějakých důsledků. Nicméně sluší vytknouti některé variace, které snad mají i význam co do stáří, jako na př.:

náramek z Přemyšlení (II. 7.) a ze Kšel (XXII. 9.) z menších dutých polokoulí střídajících se s malými plnými polokuličkami;

δ) Náramek z Bylan (obr. 12.) o dvou polovicích, z nichž každá má čtyry duté polokoule a podobně kruh na nohy z Letek (XV. 14.) o dvou částech, z nichž jedna sestává z osmi, druhá ze sedmi malých dutých polokoulí, podobně jako kruh z Klapí (X. 12.), který v jedné polovici má deset, v druhé sedm polokoulí menších; jsou to kruhy o dvou téměř stejných polovicích (ze šnekovitých sem patří ozdobný kruh s nohou z Předměřic [XXXI. 5.]), kdežto ostatní kruhy rozděleny jsou nestejnoměrně, tak že menší část kruhu, k vypínání určená, pravidlem sestává ze dvou polokoulí.

Těžko rovněž rozhodnouti, zdali jest rozdíl co do stáří mezi dutými polokoulemi ovalnými (sploštělými) a k tomu někdy i obrovskými, jako na př. u kruhů na nohy z Duban (XXIII. 4) a j. a podobně i u tvarů šnekovitých z Bečova (ib. 2.) a Šlapanic (ib. 3.) a ostatními kruhy méně sploštělými neb úplně polokulovitými.

Některý rozdíl možno stanoviti u kruhů těchto i ve příčině zapínání:

Nejobyčejnějším jest způsob, kde u každé polovice z jedné strany z polokoule vychází čtyřhranný, výminečně valečkovitý čípek dírkou opatřený, s druhé strany v krčku (mezi polokoulemi) je zářez na vložení čípku druhé polovice, nýtek pak připevňuje čípek v zářezu;

ninách z Heilbronn a Senkofen, s kuličkami většími zevně v museu ve Wiesbadenu a j.

29) V museu St.-Germainském jsou: z Camp. de Chalons a z Jarry jednoduše otevřené, na výstavě v Troccaderu z la Vigne-aux-Morts a z Loissy-sur-Marne, s vnitřní proužkou, podobné dva kruhy v museu v Rouenu; v museu v Nançy z Domèvre dva kruhy s jedním otvorem; Chantre, l'âge du fer IX. z vallée de Barcelonnette kruh o 13 dutých polokoulích s jedním otvorem, v museu v Toulousu kruh o 6 dutých polokoulích a jednom otvoru; v museu v Ženevě z Longirod (Vaud), v museu v Bernu z města (Waberustrasse), v museu v Karlsruhe kruh o 17 dutých polokoulích, v museu v Stuttgartě zlomky z Schelkingen, kruh z 8 dutých polokoulí z Bopfingen, v Mohuči v museu napodobenin: ze Senkofen (Regensb.), z Adelschlag bei Eichstädt (Mfr.), Göttersdorfu bei Wilshofen (N. Bay.), Wilshofen (Landsch.); v Norymberce na výstavě r. 1896. byly z Řezna, v museu z Adelschlau bei Eichstädt,; v museu v Meiningenách z Unterkatu; na Moravě nalezen byl kruh z menších dutých polokoulí ve Slatěnicích u Olomouce a u Korděјova blíž Hustopeče (Much, Atlas LXXX. IX. 12. 9.), v Šardicích u Kyjova kruh o 6 dutých polokoulích (Čas. mus. sp. Olom. V. 131. museum dvorní ve Vídni) a z Boskovic je rovněž kruh z dutých polokoulí ve Františkově museu v Brně; v Horních Rakousích je ve dvorním museu ve Vídni kruh z Braunau, v museu Lublaňském z Mokronogu (Nassenfuss).

zřídka vychází čípek z krčku (viz Klapí X. 12.), aby zapadl do duté polokoule; je-li vnitřek sesílen bronzovou páskou jako u kruhu neznámého naleziště (XIX. 6.), rozděleného na sedm a dvě polokoule, jest i proužka přerušena, čili na dvě části rozdělena.

Dovednější zapínání možno stanoviti tam, kde provedeno s polovice mechanicky, tak totiž, že u menší polovice náramku s jedné strany na konci krčku čípek vytvářen byl buď v podobě vidlicovité, jako na př. na kruhu z Vel. Horešovic (XIX. 4.) neb z Duban (XXIII. 4.), neb že zakulacený čípek končil polokruhovým okrajem v podobě límce, jako u kruhu z Radonic (XIII. 19.), z Třebešic (XIX. 7.), z Libčevsi (XXVII. 11.), neb že z krčku čípek vybíhal sploštělý a vzhůru jazýčkovitě zahnutý, jako na kruhu ze Kšel (XXII. 10.), z Okoře (XXVIII. 3.) a j., kdežto na druhé straně téže části náramku je zářez pro obyčejný čípek z druhé polovice náramku vycházející. U jednoho kruhu z Libčevsi (XXV. 12.) válečkový čípek prostrčen jest do uzavřené polokoule a opatřen hlavičkou, tak že menší polovice náramku pouze na stranu pohybovati se dá, ale vyňata býti nemůže. Způsobem tímto zjednodušeno jest zapínání, neboť když vidlicovité neb límečkovité zakončení vloženo do zářezu protější polokoule, nepotřebovalo připevnění nýtem; jazýčkové zakončení prostrčeno obyčejně prolomeným otvorem v polokouli a přilehlo ku stěně, tak že rovněž nýtu nepotřebovalo.

Výminečné jest konečné zapínání u kruhu z Libčevsi (XXVII. 2.), sestávajícího ze čtyř větších ozdobných a čtyř menších hladkých polokoulí, neboť tu menší část rozděluje se v polovici malých polokoulí a zapíná se na jedné straně obyčejným čípkem, na druhé straně však z plochy přeříznuté polokoule vychází osten a zapadá do dírky na protější vnitřní ploše přeříznuté polokoule, podobně jako u malého náramečku ozdobného z Plaňan.

ε) Kruhy z dutých polokoulí na povrchu šnekovitě vytvářených jsou jen zdobenou variací kruhů z dutých polokoulí hladkých, neboť až na výzdobu úplně souhlasí. Ozdoba esovitá, používaná reliefně k výzdobě náramků a nákrčníků v kultuře marnské i v staré Gallii, applikována u nás v tomto případě na duté polokoule a provedena souhlasně též dutě, čímž arci výzdoba stala se hmotnější a hřmotnější. Tvar esovitý proveden po délce polokoule, tak že konečné body vytvářeny v malou kuličku dutou, někdy i ve dvě (tab. XXVIII. 2. a j.), zátoč linie esovité od koncového bodu vyznačena vypnulinou mezi koncovým bodem a zátočí linie, střed linie pak veden silnou konturou šikmo přes dutou polokouli k druhému konci esovitého tvaru. U některých kruhů provedeny po délce duté polokoule dva esovité tvary, tak že uprostřed duté polokoule jsou umístěny jeden neb i dva konečné body esovité (XXIII. 3., XXXI. 5., XXXII. 8.) nebo provedena na duté polokouli esovitá ozdoba trojnásob tím, že postaveny v trojhranu tři konečné body a esovitá linie po způsobu stran trojúhelníka vedena od jednoho konečného bodu k druhému (XXI. 5., XXVIII. 8., XXXI. 8. a v jiné variaci i XXVII. 2.). Variace vyskytují se jak v provedení celého obrysu esovitého, tak zejmena ve vytváření kuliček na obou koncích tvaru esovitého, jež někdy zprohybány neb rozděleny ve dvě, pak i ve větší neb menší vydutosti v zátoči esovitého tvaru; nejjednodušeji proveden esovitý tvar na kruzích z Bečova (XXIII. 2.), arci s kuličkou ve dříku esovitého tvaru, kdežto nejbizarnější tvar mají oba kruhy ze Kšel se silně vyvinutou dvojitou kuličkou na koncích esovitého tvaru, ale s nepatrným dříkem. (XXI. 7.)

Tyto kruhy jeví nejpokročilejší techniku a výzdobu a padají patrně do pozdní doby kulturní našich kostrových hrobů, jakož vysvitá i z okolnosti, že vyskytají se v průvodu bronzových řetězů a někdy i ve společnosti spon ozdobných s patkou přehnutou a k obloučku připevněnou, jako na př. v Plaňanech a v Košticích. Kusy kruhů z Vokovic (XI. 10.) a z Opolan (XXXI. 7.) vždy o jedné hladké a jedné šnekovitě zdobené polokouli vydávají pak svědectví, že tvary šnekovitě neb lépe esovitě zdobené jsou ve spojitosti s tvary hladkými a že jako složitější vyvinnly se z tvarů hladkých a tudíž jednodušších zvláštním přizpůsobením esovité ozdoby.

Kde tento způsob výzdoby kruhů z dutých polokoulí počátek vzal, nelze dnes udati; že nestalo se tak u nás, ačkoliv právě šnekovitě vytvářené tyto kruhy u nás v kostrových hrobech nejčastěji jsou zastoupeny, mohli bychom odtud souditi, že esovitá ozdoba na západě ve veliké bohatosti kvetla, dále odtud, že některé podobné kruhy i v Porýní (nepočítaje sousední Bavorsko) nalezeny byly,[30]) ano že tato esovitá ozdoba se vyskytla i na sponách bubínkových,[31]) jež rozhodně u nás pracovány nebyly. Za to mohli bychom s velikou pravděpodobností říci, že bizarní tyto tvary, hlavně pro ozdobu nohou určené a tudíž velice nepohodlné, nejvíce pro vývoz do zemí sudetských hotoveny byly, poněvadž právě zde v největším množství jsou zastoupeny.

---

[30]) Kruhy s polokoulemi střídavě hladkými, střídavě šnekovitými viděl jsem v museu v Bernu z Gempenachu, v museu v Ženevě z Longirod (Vaud); šnekovité podobné našim zastoupeny jsou v museu národním v Mnichově z Kletthammerfeldu blíž Erding, v Norymberském museu jako dar pana Hofmana z Patlinku, v museu Stuttgartském bez udání naleziště, v museu Františkově v Brně z Rajhradu, v mnseu Záhřebském z Gariče brda u Vojakovce v stolici Križevacké.

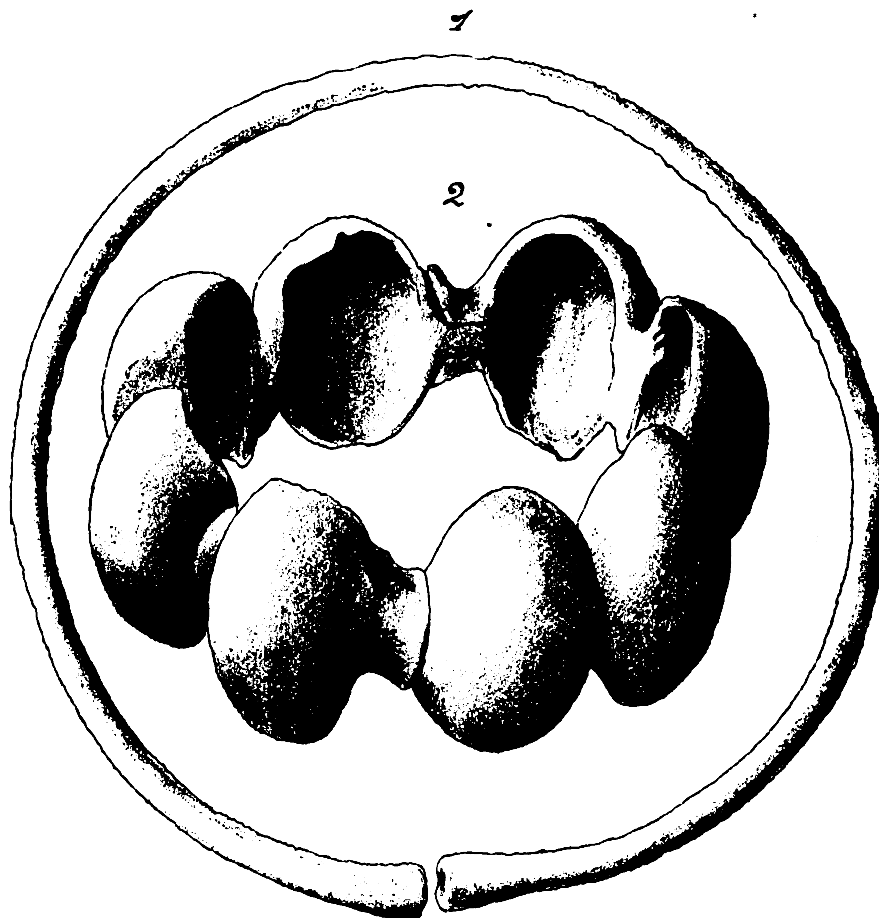
[31]) Undset, Eisen p. 431. č. 136., na dvojbubínkové sponě ze Seelandu dvojesovitá ozdoba na bubíncích.

Na tomto místě zasluhuje zmínky ještě ozdobný kruh z Libčevsi (XXVII. 3.), který zhotoven střídavě ze čtyř jednoduchých dutých polokoulí, pak ze čtyř polokoulí vytvářených na zevní straně tak, jakoby vždy dva kruhy do sebe navlečeny byly, celek poset jest zrnitou výzdobou, zapínání pak způsobeno na jedné straně čípkem, na druhé jazýčkem.

d) Mimo bronzové náramky vyskytají se dosti hojně uzavřené a kulaté náramky lignitové z deskovitého kusu lignitu, jak ve vrstvách uhelných někde na povrch vycházejí, vyřezané a potom teprve vyhlazené; mají pak barvu více hnědou neb tmavou podle toho, jak zuhelnatění pokročilo; na Rýně a v staré Gallii vyskytají se podobné náramky z gagatu i v kostrových hrobech i v mohylách. Tvar velikých širokých náramků, jako u nás na př. ve Stradonicích u Loun v kostrovém hrobě nalezen (tab. XL. 2.), je obvyklejší na západě, kdež i větší ještě tvary se vyskytají, kdežto u nás hojnějším jest tvar tenčích náramků (XXX. 3.), který již ve společnosti výše zmíněné Želenické spony se vyskytl (I. 4.) a pak dosti často na různých pohřebištích se nalézá, tuším až do nejpozdější doby.

e) Železné náramky vyskytají se v našich hrobech pravidlem ve tvaru dosti tenkém a jsou z části rzí tak porušeny, že buď valně jsou rozpadlé, neb když se poněkud zachovaly, nelze přece rozeznati, jestli byly otevřené neb uzavřené. Nejlépe zachovaný železný náramek vyobrazen je z Letek (XV. 9.), ale ani při něm nelze s jistotou pověděti, zdali byl otevřený a kuličkami opatřený, neb ne, protože kulička na jednom konci dosti znatelná mohla povstati pouhou rzí. Vyskytují se buď o sobě, místo bronzových náramků, neb ve společnosti, jakož jsem posledně u Dobré Vody blíže Hořic nalezl tenký náramek železný spolu s lignitovým náramkem na ruce kostry ženské, jako jedinou ozdobu.

f) Náramky z barevného skla patří v kultuře našich kostrových hrobů k nejskvělejší ozdobě. Jsou uzavřené a kulaté a obyčejně i ozdobené. V Čechách nalezeno skleněných náramků poměrně málo. V musejní naší sbírce je hladký, žebérkovitě profilovaný náramek z modrého skla, vrstvou iridovanou pokrytý z Libčevsi (tab. XXVII. 7.) a z téhož hrobu i druhý náramek ze zeleného skla, na povrchu připájenou skleněnou nití síťovitě pokrytý (XXVII. 9.). Na témže pohřebišti nalezen ještě náramek z modrého skla, na vnitřní straně plochý, na zevnější straně ve třech řadách hráškovitě zdobený (XXIV. 12.), pak náramek rovněž z modrého skla, na kterém trojitá hráškovitá ozdoba více hrozničkovitě byla nanesena.[32]) Mimo to pocházejí z téhož naleziště ještě dva zlomky, z nichž jeden modrý, na vnitřní straně plochý, zevně pak vtlačenou mřížkovanou ozdobou krášlený (XXVII. 8.), druhý pak rovněž z modrého skla, zevně třemi páskami napříč rýhovanými zdobený (XXVII. 10.). Mimo Libčeves nalezen skleněný náramek u nás v Stradonicích u Loun (XXX. 5.); jest ze zeleného skla a jako zelený náramek Libčevský jest pokryt nití sklenou, nepravidelně vlnitě připájenou; kus podobného náramku pochází z Vokovic (XI. 11.)

Obr. 12. Z hrobu u Bylan.

Nejskvostnější sbírka skleněných náramků jest v museu v Bernu, kdež jsem napočítal třicet celých

[32]) Praehist. Blätter VII. Tf. A. 1. ze sbírky p. R. z Weinzierlů; náramek na tb. XXIV. 12. byl ve sbírce pana barona Raucha, který svou sbírku daroval našemu museu až na náramek, který se ztratil.

a čtyři kusé náramky z kostrových hrobů i z mohyl, a ve Švýcarsku mimo to ještě sedm, několik jich znám z Gallie a několik se jich vyskytlo v horním Podunají.[33]) Jsou pak zastoupeny nejen modré a zelené, ale i žluté a hnědé; jsou i hladké, zelené obyčejně niťovitou ozdobou pokryté, modré pak jsou buď vroubkovaně neb hráškovitě zdobeny. Někdy na modrém náramku nanesena i proužka, nejčastěji vlnitá, ze žlutého skla, jak u nás teprve na hradišti Stradonickém u Berouna přicházejí. Náramky tyto jsou i výrobou barevného skla i výzdobou přímo dokonalé, a jakkoliv jich dosud nejvíce známo je ze Švýcarska, nemůžeme přece ani ve Švýcarsku ani v jiné zemi evropské předpokládati neb hledati výrobu jejich, neboť výroba pěkného skla a zejména barevného zdomácněla na půdě evropské teprve za doby císařství římského vlivem neb působením průmyslníků Alexandrinských, a jakkoliv nemohu vésti spolehlivý důkaz, soudil bych přece, že skvostné náramky skleněné z našich hrobů vyráběny[34]) buď v Aegyptě neb nanejvýše ještě na Syrském pomoří a od kupců Alexandrinských přes Massilii že dodávány nejbohatším a tím i nejvíce ozdoby chtivým kmenům gallským. Co do času určuje náramky skleněné spona la tèneská s patkou zpět zahnutou a k obloučku připevněnou, jako počátek jejich, a přechodní provinciálné římské spony z doby prvních dvou, tří císařů jako konec jejich; podle našeho způsobu počítání náramky skleněné počínají v prvé polovici prvého století před Kr. a končí v tomto tvaru před koncem prvé polovice prvého století po Kr., ač jestli dobu císaře Tiberia vůbec přečkají, neboť patří k výzdobě barbarské, která velmi rychle ustoupila modě římské.

[33]) V museu v Bernu je z hrobů u Gempenachu 6 skleněných náramků (4 modré, bílý, žlutý), z hrobů u Ritzenbachu 3 modré, z hrobů u Aaregu 2 žluté, 1 modrý, ze Schärlochu 1 žlutý, 1 modrý, ze Simeringen 1 modrý, z Murystalden dva modré, 1 modrý se žlutou proužkou, z Wyllerfeldu 1 modrý, z Wallisu 8 náramků skleněných, dále z Bernu (Waberstrasse), z Kirchturnen, z Orpund, z Bikingen dva, z Estewayer; v museu v Curychu: z Horgen 2 modré (Catalog 3261 gg.), z Wetzikonu 1 bílý (Catalog 3257. b.), pak z Metmenstetten a Hedingen; v museu v Ženevě z Possery modrý se žlutou proužkou; na výstavě r. 1896. byl z Echallens nár. modrý; v museu v Neufchatelu žlutý a zelený; v museu v Nimesu z města žlutý náramek; v museu St.-Germainském: ze St. Etienne-au-Temple a z Croix en Champagne; ve sbírce Morelově ze St.-Remy-sur-Bussy, bílý stavený, z Carroy (Album XXXIII. 5.); Petit Album Caranda XXI. 5. vyobrazen černý náramek z Ville d'Ancy; Lindenschmit, vyobrazuje Alterthümer II. IX. III. č. 2. 3. 10. náramky z Düren, jež jsou v museu v Karlsruhe, čís. 5. 8. z Krenznachu, v museu Mohučském, z Heimersheimu v museu Wiesbadenském; z Manchingu blíž Ingolstadtu na Dunaji v Beitr. z. Anthr. u. Urgesch. Bayerns XI. tb. III. IV. č. 6. 9.; v museu národním v Mnichově z Mamming (Catalog XV. 8.).

[34]) Modrá barva docílena byla příměsí kobaltu; mimo to zjištěna analysou chemickou příměs železa a arsenu (viz Beitr. z. Anthr. u. Urg. Bayerns XI. 43.—44.).

III. Výminečnou ozdobou jest korunka bronzová z kruhu pětkráte vlnitě zahnutého sestávající ze Záběhlic (XVII. 6.); není zdobena, ale vymyká se svým zohýbáním v pět zaokrouhlených vrcholků z řady náramků; dr. J. N. Woldřich nalezl podobný ozdobný kruh u Sulejovic.[35])

IV. *Prsteny* z hrobů kostrových jsou ve sbírce musejní pouze tři. První z hrobu v Přemyšlení (II. 3.) sestává z pouhé hladké proužky bronzové, beze všech ozdob. Jiný prsten, ze silnější proužky bronzové, ve středu proužky perličkovými pupínky zdobený pochází z Třebušic (XXVIII. 3.) a činí dojem úhledný. Třetí prstének je z Libčevsi (XXV. 15.); je zhotoven z tenkého drátu bronzového, který na způsob prstenů pečetních má z téhož drátu stočenou spirálovou plochu. Prstének tento odevzdán byl p. řiditeli Pudilovi s doložením, že pochází ze ženského hrobu s bronzovým řetězem, dvěma skleněnými náramky a sponou s patkou k obloučku připevněnou. Udání to mohlo by konečně odpovídati pravdě: prstének sám má již ráz ozdob hradiště Stradonického, kde i skleněné náramky i spony s patkou k obloučku připevněnou byly obvyklé; a ačkoliv bronzový řetěz Libčevský je starší než ráz ozdob Stradonických, mohl by i prstének snad býti již dříve v modě než kvetly Stradonice, ale není vyloučena možnost, že prstének ten, jakož i náramek Libčeveský (na tab. XXIV. 6.), z tenkého drátu, v polovici obvodu dvojitě vedeného a kolem prvého drátu pak ovinutého, sestávající a též kultuře Stradonické čili lépe řečeno k nejprvnější době císařství římského se hlásící a zejmena pro Augustovu dobu význačný, mimo hroby nalezeny byly a o něco pozdější jsou než hroby samy.

Perle jsou v kostrových hrobech našich pravou vzácností. S jistotou bychom mohli mluviti o perli skleněné, modré, s bílými očky z hrobu u Letek (XIV. 11.), kdež byla ozdobou malého děcka. Druhá perla ze žluté hlinité hmoty s modrými očky v bílém poli je v musejní sbírce ze Zlonic (IX. 9.). Obě perle původem svým poukazují k východu a zaneseny k nám obchodem tehdy patrně již Alexandrinským, jakož i původ jejich v onom jihovýchodním pomoří Středozemském hledati sluší.[36])

[35]) Mit. Antr. Wien XIX. tb I. 12. ze Sulejovic spolu s náramky esovitě hluboce rybovanými.

[36]) Perle vyskytují se v kultuře marnské dosti často a sice i zcela hladké hlavně modré, pak modré s malými bílými očky, modré s bílou vkládanou vlnicí, i žluté s modrými očky. V museu v St. Germainu jsou dosti zastoupeny různé druhy zejména ze St. Hilaire-le-Grande, ve sbírce Morelově z Marsonu (Album III. 16.), ze Somme-Bionne (XIII. 15.) ze Somsois (XVI. 4. 5.), z Mesnil (XL. 12.); ve výstavě r. 1900 v Petit Palais byly z Courtisolu, mimo to vyskytly se různé druhy dvojbarevných perel v Chalonsu ve městě, jsou zastoupeny v museích v Amiensu a Rouenu, v Britsh museu jsou modré perle s bílými

Mince nalezeny pouze v hrobech Žižkovských dvě stejné, stříbrné. Obě mají v rubu koníčka, předníma nohama ku skoku se chystajícího, v líci pak nedostatečně stylisovanou hlavu lidskou, neboť perličková řada na polovici obvodu spolu s esovitými liniemi značí podle stylisování gallských mincí vlasy, bod uprostřed, podle téhož stylisování znamená oko, a ostatní linie jsou skresleny, napodobujíce naprosto nedovedným způsobem rysy obličeje. Mince tohoto rázu nejsou známy z Gallie, ale jelikož mají z rázu gallských mincí koníčka dosti dobře napodobeného, hlavu však nedobře napodobenou, mohli bychom říci, že obě mince jsou nedovedným napodobením gallských mincí[37]) mimo Gallii, ale v gallské zemi, možná že v Čechách samých.

Pásové řetězy bronzové patří rovněž k nejpěknější výzdobě našich kostrových hrobů a jsou zastoupeny několika vzory:

1. Pásové řetězy ze Kšel (XXII. 1.) a z Bečova (XXIII. 1.) zhotoveny jsou v ten způsob, že vždy dva menší kousky tenkých bronzových řetízků, sestávající z kroužků nespojených, navěšeny jsou na kroužky větší, tak že u řetězu Kšelského je kroužků větších jedenáct a dvojitých řetízků dvanáct, u řetězu Bečovského šest kroužků a dvojitých řetízků též šest, záponka u obou v háčku vytvářena jest v hlavičku zvířecí, u Kšelského řetězu bohatěji, u Bečovského více jednoduše, kdežto kroužek na zachycení zápony u obou chybí.

2. Pásové řetězy z článků tyčinkových, spojených kroužky, jsou v musejní sbírce zastoupeny čtyřmi kusy: z Libčevsi (XXVI. 1., XXVII. 1.), z Třebušic necelým řetězem (XXVIII. 1.) a z Libočan (XXIX. 1.). Články tyčinkové jsou ulity, a sice tak, že na obou stranách je po dutém válečku na zachycení kroužků, oba válečky spojeny pak tyčinkou v prostřed sesílenou, a na obou koncích jsou malé ozdobné knoflíčky. Výjimkou jsou na př. na druhém Libčeveském řetězu dva články prodlouženy tak, že místo středního sesílení jsou sesílené body dva a mezi nimi umístěn tvar stejnoramenného kříže, kdežto u řetězu Třebušického jeden článek mezi oběma válečky má tvar kosočtvercový, s kosočtvercovým vykrojením ve středu. Háčky záponkové jsou u řetězů těch vytvářeny v zvířecí hlavičky, u Libočanského jednoduše jako u Kšelského a Bečovského řetězu, u ostatních na článku háčkovém provedena ozdoba kříže, u prvého Libčeveského dokonce se dvěma trojúhelníky emailovými. Kroužky záponkové na zachycení háčku zachovaly se pouze u řetězů Libčeveských, a sice u prvého tak, že článek, sesílený křížkovou ozdobou vnitř emailem zdobenou, končí kroužkem obráceně konickým na zachycení háčku a na kroužku zavěsen tenký řetízek s cetkou závěsnou. U druhého řetězu rozdíl spočívá v tom, že křížové vytváření posledního článku není zdobeno emailem, na konci místo většího kroužku jsou malé kroužky dva a na konci na tenkých řetízcích visí závěsné cetky dvě; u Třebušického řetězu je zakončení v podobě kříže opatřeno ozdobným knoflíčkem uprostřed ramének, a dvě dírky na konci tyčinky jsou zřejmě jen pro tenké řetízky s cetkami závěsnými, tak že druhý Libčeveský a Třebušický řetěz zapínány asi v ten způsob, že háček kladen do některého kroužku článku předcházejícího a konec že visel volně jako ozdoba.

3. Nejpěknější je pásový řetěz bronzový ze Stradonic u Loun, jehož články ve středu tyčinky mají čtyřhrannou destičku, na bočných stranách knoflíčky zdobenou, vrchní pak stranu mají slabě jehlancovitě vyvýšenou a v každé trojúhelníkové ploše emailem zdobenou. Háček záponkový, ve zvířecí hlavičku vytvářený, má v tyčince podobnou čtyřhrannou destičku se dvěma knoflíčky jako na druhém konci tyčinka kroužku záponkového, kterýž do špičky se úží a rozdělen jest dvěma malými kroužky uvnitř na dva prostory k zapínání; na konci je kroužek pro řetízek s ozdobnými cetkami.

Železný řetěz ozdobný je celý uchovaný pouze z Přemyšlení (XXXIV. 1.). Sestává z podélných neboli oválných kroužků železných, tenkých, s jedním dvojitým bronzovým kroužkem mezi kroužky železnými, s druhým na konci, obojí patrně na zachycení háčku záponky; háček vytvářen jest rovněž v hlavičku zvířecí a v tyčince ve tvar křížový. Pás tento podle šetření na místě nálezu a podle zeleného zbarvení kostí prsních mohl sloužiti i k ozdobě hrdla. Jinak nalezeny pouze části ozdobných řetězů železných v hrobech u N. Bydžova o dvou řetízcích s bronzovým kroužkem (XX. 7., XXXIII. 10. 12.), v hrobech u Libčevsi jednoduchý řetízek s bronzovým kroužkem (XXVI. 7.) a k tomu snad příslušný pěkný háček záponky se dvěma emailovanými knoflíčky (XXVI. 11.) a vedle toho ještě jiný háček (XXV. 8.), který snad příslušel k jinému řetízku železnému, jehož zbytky rzí pokryté možná že jsou vyobrazeny pod č. 6.

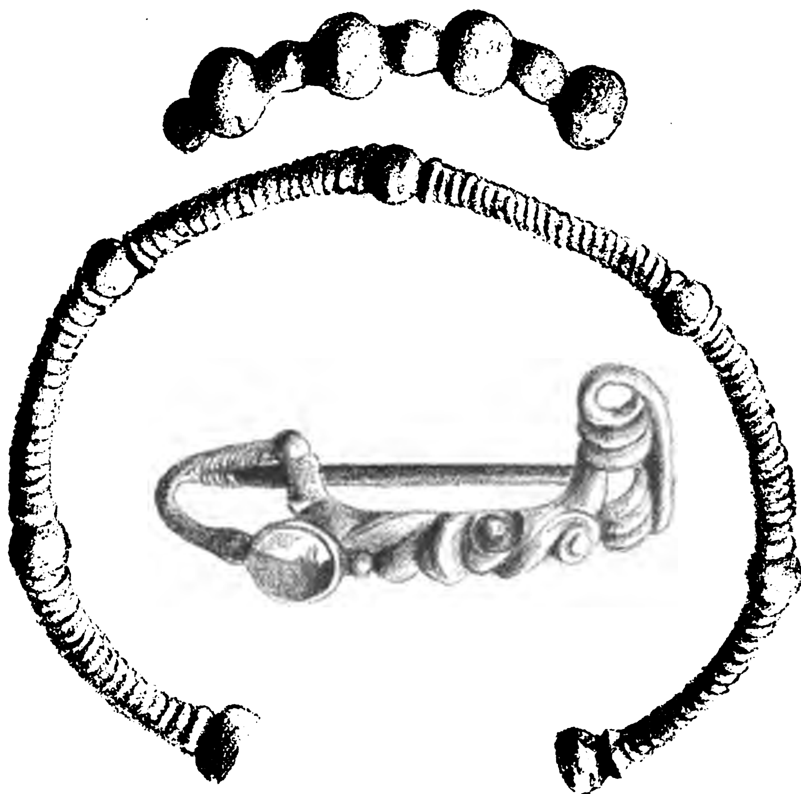
Záponky háčkovité se zvířecí hlavičkou jsou ještě ze Semic (XXXII. 9.), ze Zábrdovic (XXIX. 8.), jiný z Libčevsi (XXVII. 4.), který mohl patřiti k malému řetízku s kroužkem (XXVII. 5.). Celkem jsou tedy železné ozdobné řetězy zhotoveny podobnou technikou

očky, z tak zvané pozdní celtické doby z borowů v Arrasu a Cowlamu (spolu se sponou Duchcovského typu) a roztroušeny jsou po střední a jihovýchodní Evropě, kdež je do hallstattské doby kladou.

[37]) Nejvíce podobná je mince Aeduů, u H. de la Tour, Atlas de monaies gauloises, Paris 1892. na tab. XXXVIII. 9411; na porovnání se mohou uvésti mince Atrebatů a Nerviů, tamže na tab. XXXV., pak mince Sennonů na tab. XXXVI. 9274.

jako bronzové řetězy z tenkých řetízků a kroužků sestavené.

Bronzové řetězy pásové základní myšlénkou svou jsou naprosto rozdílné od bronzových pasů hallstattské kultury, jež zhotoveny z ozdobného bronzového plechu a vyvinuly se tudíž za podmínek docela jiných a v ústředí docela různém. Přirozeně, že výklad o vzniku bronzových řetězů našich hrobů kostrových není tak snadný

Obr. 13. Z hrobu u Ohrady.

a dovedl bych snad podati jen malý příspěvek k vývoji jejich. V museu v Toursu viděl jsem bez označení naleziště nejjednodušší řetěz sestrojený tak, že vždy dva kroužky bronzové spojeny byly plíškem bronzovým, který jednoduše přeložen jsa, bez spájení spojoval tyto dva kroužky; na koncích povstalého takto řetězu byly umístěny trojhranné závěsky.[38]) O něco vyvinutější tvar vyobrazuje Morel (Album XVI. 1.) z hrobů u Somsois, kde řetěz sestrojen tak, že vždy dvojitý kroužek čili dva kroužky, na periferii spojené, opatřeny byly v podélné ose úškem obráceně postaveným a zachycujícím kroužek následujícího článku, opět dvojkroužkového s úškem; na koncích s jedné strany byla záponka háčkovitá v podobě zvířecí hlavičky, na druhé straně prostý kroužek na zachycení háčku. Z téhož pohřebiště pochází druhý řetěz (ib. č. 2.), sestávající z větších kroužků, jež pomocí přeložené delší a užší pásky bronzové a střídavě i pomocí proužky látky spojeny byly. Přirozeně, že napadlo mi nejednou, zdali i bronzové kroužky, kde u nás nalezeny ve větším počtu a se stopami látky, kterou nějak k něčemu připojeny byly, jako na př. z hrobu se sponou hlavičkovou v Přemyšlení (tab. II. 6.), jež počtem 10 nalezeny a za ozdobu kabelky považovány, a rovněž kroužky z N. Bydžova, počtem 16 v jednom hrobě nalezené, nebyly součástí takého jednoduchého řetězu. Jiný řetěz br. nalezl Morel (Album XXXVIII. 17.) v Remeši, sestávající z článků osmičkovitě z bronzového drátu stočených a osmičkovými kroužky do sebe zasahujících; konec zachoval se pouze, jeden s větším kroužkem.

Když jednou dána byla myšlenka spojovati jednotlivé kroužky pomocí kratší neb delší proužky bronzové, musila se přirozeně vyvinouti chtivost učiniti články spojovací ozdobnými, což vedlo k vytvoření tyčinek našich bronzových řetězů. Obtíž spočívala pouze v tom, jak uliti tyčinku podélnou s přiléhajícími dutými válečky na provléknutí kroužků, což patrně vyžadovalo veliké zručnosti. Jelikož pak na našich řetězích i kroužky málokdy vykazují stopy spájení a výminkou jsou nespájené, musíme přirozeně pomýšleti na práci velice pokročilou a tudíž i pozdní, s čímž souhlasí i ostatní předměty (skleněné náramky, pozdní spony) spolu s řetězy v hrobech se vyskytující. Že pokrok ten nestal se u nás, vysvítá z toho, že podobné řetězy s tyčinkovými články nalezeny byly dosti často i na západě.[39])

Tenké řetězy vyžadují výrobu mnohem jednodušší, poněvadž jednotlivé malé roužky řetězu zůstávaly téměř po všechnu dobu nespájené. Původ jejich sáhá dosti daleko nazpět a nalézáme řetízky zcela vyvinuté již na sponách hallstattského rázu s chřestivými plíšky, nalézáme je několikanásobné na ozdobách prsou od

[38]) Podobný řetěz z kroužků plíšky spojených vyobrazuje Chantre, l'âge du bronze XLV. 1. z nálezu v Larnaud (Jura), kdež mohla býti i dílna.

[39]) V museu St.-Germainském je řetěz s tyčinkami z Monthéronu (Marne); v museu v Troyes z Méry-sur-Seine (Catal. XXXIII. 348.); v museu v Orleansu bez udání naleziště, v museu v Nimesu z města; v museu v Mohuči z Berstadtu, v museu v Bernu z Oberhofen, z Gempenachu a z města (Waberustrasse); v museu národním v Mnichově je z Mamming (Catalog XV. 6.) a v akademii z Manchingu (Beitr. z. Anthr. XI. I. II. č. 3. 18.), (conf. Mohuč, napodobeniny); jeden je v museu Lublaňském z mladších hrobů u Mokronogu (Nassenfuss).

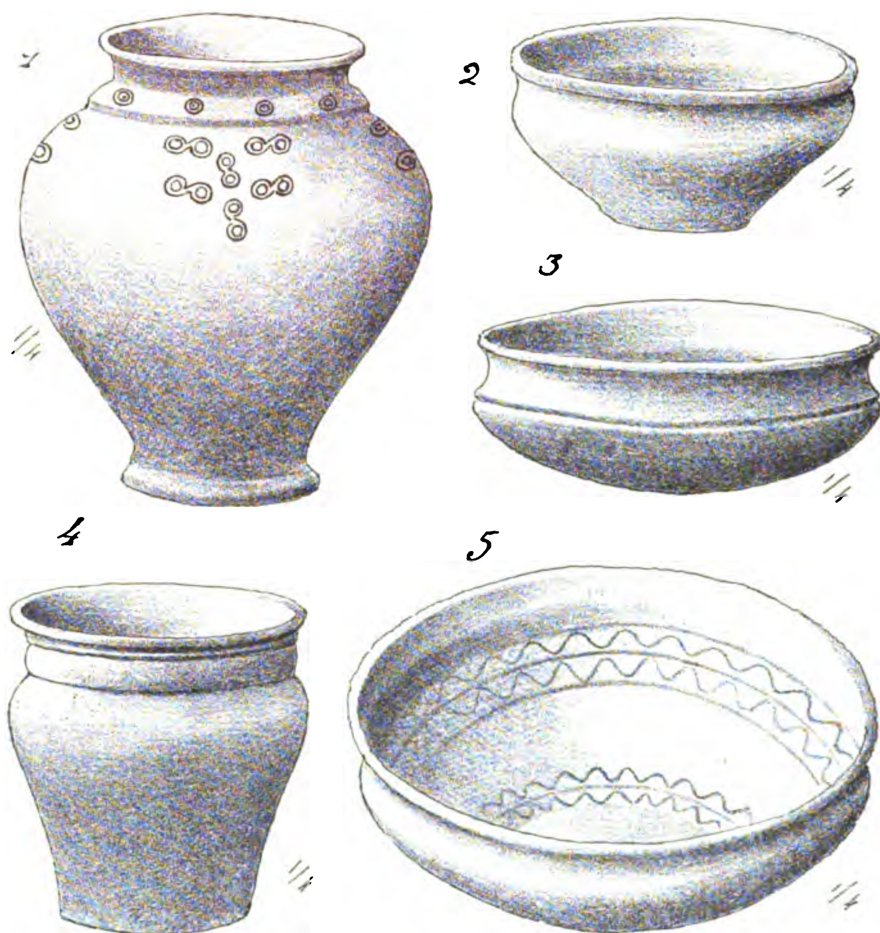
jednoho ramene ke druhému, zejména na Rhoně,[40]) a konečně ve způsobě jednoduchých řetězů tenkých s háčkem záponky v podobě zvířecí hlavičky již ve staré Gallii,[41]) pravidlem z bronzu, někdy však i ze železných kroužků zhotovené.

Keramika.

Nádob vyskytlo se u nás v kostrových hrobech s kulturou marnskou poskrovnu. Z hrobů u Dobšic jsou ve sbírkách musejních tři celé a jedna necelá (IV. 10., 13., 16., 17.) a z hrobů u Libčevsi jedna (XXIV. 8.); podobně nalezl p. Šnajdr v hrobech u Nového Bydžova dvě nádobky.[42]) Mimo to jsou v museu zemském: nádoba podobná oněm v hrobech nalezeným (obr. 14. č. 4.), jiná podobná z cihelny v Předměřicích, Ze Slanské Hory sličná nádoba hnědá s kroužkovou a osmičkovou ozdobou vtlačenou (ob. 14. č. 1.), pak úhledná mísa z Labského Kostelce vnitř dvěma pásy vlnic zdobená (č. 2., 5.) a mísa z Dobrovic (č. 3.).

Nesličnější jest nádoba ze Slanské Hory i co do ušlechtilého tvaru i co do výzdoby i co do techniky; je na kruhu hrnčířském urobena a dokonale vypálena. Podobně bude i většina tmavých nádob v hrobech nalezených na kruhu robena, ale výzdoba je nepatrná; zajímava je pouze nádoba (IV. č. 10.) z hrobu u Dobšic se spirálou na dně vrytou. Podobně jsou i mísy urobeny s dokonalou technikou; ozdoba vlnice uvnitř je slabě vtlačená a lesklá, jako by tupým kouskem tuhy na měkké ještě nádobě byla slabým přitlačením vedena, patrně při slabém otáčení se nádoby.

Keramika tato má jen velice slabou podobnost s keramikou kostrových hrobů na Marně a se současnou keramikou žárových hrobů starých Belgů. Původní keramika těchto hrobů obojích byla hrubá, v ruce robená, špatně pálená a neúhledně zdobená. Uprostřed této neúhledné keramiky objevila se však beze všech přechodů najednou keramika velice vyvinutá a ušlechtilá, kterou Evans[43]) vysvětloval vlivem keramiky severoitalských Venetů. Názor Evansův v celku bude správným, neboť tvar a technika keramiky má nejbližší příbuzné v hrobech v Este, St. Lucia a j., a přenesení

Obr. 14. **Nádoby latèneské, nalezené po různu v Čechách.**

[40]) Chantre l'âge du fer tb. III. 3. a IV. 1. z Peyre-Haute jednoduché V. 1. 2. s prolamovanými destičkami k připevnění na ramena; podobná z Jausier (Basses-Alpes) tb. XII. 1.

[41]) Morel, Album XVI. 3. o 1 řetízku ze Somsois a železný z Pleurs na tab. XXVII. 12., v museu v Troyes je kus řetízku s háčkem záponky, Fourdrignier (Double sepulture gauloise de la Gorge-Meillet, Paris 1878. na tb. IV.) vyobrazuje dva vždy ze dvou tenkých řetízků se zavěšenou ozdobou v podobě prolamovaného kříže, jenž zdoben jest vkládanými koraly červenými, v museu v Bernu je z Gempanachu o jednom, z Kirchthurnen a z Kohrsatzu o třech řetízcích, v museu v Lausaně je řetěz tenký, v museu v Augsburce je o dvou řetízcích, Much Atlas XC. 4. vyobrazuje pěkný řetěz tenký z Dürrenberga u Solnohrad.

[42]) L. Šnajdr, Materialy k kulturním dějinám lidí bydlivších v hořejším poříčí Labe, Jičín 1881. čl. Hroby ze Stradonické doby a příslušná osada u N. Bydžova, tb. I. 1. 5.

[43]) A. J. Evans, On a Late-Celtic Urn-Field at Aylesford and on the Gaulish, Illyro-Italic, and Classical connexions of the, Forms of Potery and Bronze-work ther discovered. Archaeologia London 1890. LII. 333 a násl.

dovednosti ve výrobě mohlo se státi prostřednictvím Gallů severoitalských. Zdá se však, že působily i jiné ještě vlivy, jako tvary nádob bronzových, tvary řecké keramiky. Skvostně malované nádoby, jako z Bussy-le-Château, z Jonchery a j., jsou naproti tomu malovány způsobem nanášení barvy, který jen z kultury hallstattské mohl býti převzat.

Nemnohé naše nádoby nemají tedy nic společného s nejstarší keramikou marnskou a jsou též odchylné od pozdější keramiky marnské až na nepatrné motivy tvaru, které by se ještě přičísti daly vlivu téhož ústředí italského.

Přestaneme-li na těchto jednotlivostech, můžeme s plným vědomím říci, že pokolení našich kostrových hrobů s kulturou marnskou jeví velikou rázovitost obřadovou i kulturní, že tvoří tudíž osobitý národ, který nejbližší příbuzenství jeví se stejnorodým lidem v staré Helvetii a na Marně, a to příbuzenství takové, že nemůže býti pochybnosti o stejném jejich původu a krevném blízkém příbuzenství.

Předměty kultury marnské, nepočítaje výminečnou sponu Želenickou a nákrční kruh z Roudnice, shodují se u nás i v staré Gallii od nejstarších typů, arci s podotknutím, že nejstarší typy u nás jsou méně četné než v Gallii a zejména keramika že se úplně rozchází. Můžeme tudíž téměř bezpečně souditi, že východištěm kultury a obřadu kostrových hrobů s kulturou marnskou nejsou Čechy, nýbrž Gallie. Považíme-li pak, že marnské meče a spony Duchcovského rázu spolu s kostrovými hroby v Popádí objevují se v slavné někdy Felsině, jako stopy italských Bojů, kteří před r. 389 opanovali Felsinu a překřtili ji v Bononii, můžeme s jistou pravděpodobností říci, že naše pokolení kostrových hrobů s touže kulturou nemusí býti mladším italských Bojů, ale patrně také ne mnohem starším.

Hledáme-li archaeologicky konečný bod pokolení kostrových těchto hrobů v Čechách, musíme jako označení poslední fase jejich pobytu vzíti: sponu s patkou k obloučku připevněnou, bronzové řetězy, náramky z barevného skla, meč ze Sobčic. Spony s patkou k obloučku připevněnou počínají sice na pohřebišti v Ornavasu podle nalezených mincí[44]) někdy po roce 200 př. Kr., ale jsou to vesměs spony lukovité, kdežto spony na severu a na západě Alp mají vesměs téměř spirálu Duchcovské spony a jsou v Gallii v kostrových hrobech jen málo zastoupeny, stejně jako u nás; jelikož pak v Gallii války Caesarovy způsobily úplný převrat kulturní a zjednaly úplný průchod vzdělanosti a kultuře římské, mohli bychom na základě tohoto stavu archaeologického i říci, že naše kostrové hroby končí podobné jako stejné hroby v Gallii okolo doby Caesarovy.

Archaeologické badání vede nás tedy ve příčině našich kostrových hrobů neodolatelně do staré Gallie, kam jevilo spojení i pokolení jihočeských mohyl, jež v poslední době svého pobytu v Čechách bylo současné s prvým pobytem pokolení kostrových hrobů. Jelikož pak poslední chvíle tohoto pokolení kostrových hrobů, u nás a v Gallii krevně příbuzných, dočkalo se doby Caesarovy, doby to v Gallii historicky známé, nezbude než abychom si bedlivěji povšimli staré Gallie a v historickém jejím osvětlení abychom hledali historického paprsku i pro vlast naši, čili jinak řečeno, abychom pátrali, zdali k pokolením archaeologickým možno nalézti historická jména.

---

[44]) E. Bianchetti, I sepolcreti di Ornavasso, Torino 1895. Nejstarší lukovitá spona s patkou k obloučku připevněnou je na tab. X. č. 3. z hrobů u S. Bernarda i byl v hrobech č. 127. a 128. spolu nalezen denar Publia Aelia Pacta (219 př. Kr.) a Cassia Iunia (204 př. Kr.); spona X. 12. podobná a táblejší ze hrobu 117. a s ní as Lucia Saufeia (200 př. Kr.); spona na tab. IX. 2., o něco větší, z hrobu 82. a s ní denar Lucia Porcia Licina (92 př. Kr.); na téže tabulce IX. 4. vyobrazena podobná spona z pohřebiště v Persoana v hrobě 57. spolu s denary Lucia Marcia Censorina (84 př. Kr.) a denarem Mania Fonteia (88 př. Kr.), ale v témže hrobě nalezeny též stříbrné spony na tab. X. 6. 9. s prolamovanou destičkou patky v témž způsobu, jak v Gallii, v době po Caesarovi a v době Augusta, u nás pak na Stradonicích přicházejí a které tudíž určují nejen stáří hrobu, ale i dobu, do které denary z počátku století byly v oběhu. Podle tohoto příkladu nelze tedy spolehlivě ani v Ornavassu datovati stáří spon stářím mincí.

Otázka keltická.

Badání praehistorické provedlo nade vši pochybnost veliký důkaz, že osídlení jednotlivých zemí nejen v Evropě, ale i v druhých dílech světa počíná mnohem dříve, než hlásají zprávy dějepisné. Stopy práce lidské a posmrtné ostatky lidské v podobě pohřbů uloženy byly zajisté v lůně matky naší země, tomto dlouho nerušeném archivu lidstva mnohem bezpečněji, než mohla památku pokolení zemřelých dochovati paměť příbuzných pokolení pozůstalých, ano než i sám zpěv hrdinských písní, přecházející z pokolení na pokolení.

Počátky všech národů jsou historicky temné, a jen tam, kde písmo zachytilo hrdinskou píseň a ji zachovalo věkům budoucím, prokmitá úsvit dějinný, vždy ještě mlhavý, neboť dějepis počíná tam, kde události zapisovali buď očití svědkové, neb kde zprávy starších očitých svědků zapisovány od mladších vrstevníků. A jako píseň slavila jen domácí hrdiny, tak zapisovali první zpravodajové především jen osudy vlastního národa a dotýkali se národů jiných jen, pokud je s nimi sváděly válečné události, pokud od nich hrozilo nebezpečí, neb kynul z nich nějaký zisk. Mají tedy národové dříve znalí písma i dříve dějepis a ostatní objevují se v rámci dějepravy, pokud s národy písma znalými přicházejí ve styk.

V staré Gallii objevuje se na úsvitě dějin téměř v popředí národa kasta kněžská, učeností svou proslulá, nesoucí jméno Druidů; ale jelikož kasta ta, učenosti své nesvěřila písmu, nezachovalo se o staré Gallii domácích zápisů, nezachoval se ani domácí dějepis, a první chudé zprávy o Gallii plynou z pramenů cizích, především řeckých, neboť Řekové od založení Massilie (kolem r. 600 př. Kr.) měli aspoň na vodách západního středomoří přímý zájem. Řekové však byli vyrostlí v teplém podnebí středomořském, a mohly je tudíž vábiti jen slunné kraje na pobřeží Provence, podnebím i rostlinstvem jen málo rozdílné od krajin řeckých; drsnější krajiny severní nemohly lákati Řeků ani k osídlení, ba nedovedly asi zvábiti ani kupců a průmyslníků řeckých k stálejšímu osídlení, ba snad ani k delším obchodním výpravám, nemohouce patrně poskytnouti v domácí výrobě náhrady výhodné pro cizí kupce.

Těmito věcnými poměry mohlo by se vysvětliti, že ač rozkvétala Massilie i ač měla menší osady na ústí Rhony, nitro Gallie archaeologicky jeví jen slabé vlivy vzdělanosti řecké, a navzájem že vědomost o vnitřních krajinách Gallie byla na pobřeží pouze nepatrná.

První, kdo do Gallie přišel se zájmem poznati a popsati zemi, byl Polybius, muž osvícený, státník rozšafný a zpravodaj svědomitý. Provázeje odchovance svého, mladšího Scipiona, skrze jižní Gallii do války proti Numantii (134—133 př. Kr.) měl příležitost přeptati se na místě; a byť i gallské obyvatelstvo se k němu chovalo nedůvěřivě, Řekové Massilští přece neměli příčiny skrývati před ním zprávy o vnitru země. Jest pak nad míru významno, když právě u Polybia čteme, že „vše, co leží na sever od linie, vedené od Narbonu v Gallii až k Donu, je úplně neznámo, a kdo by jinak mluvil neb psal, nevěděl by přece ničeho a vypravoval by pouhou báji.“[1])

Jest tedy zcela přirozeno, že i Herodot, který psal 300 let před Polybiem a tak daleko na západ nepřišel, upřímně si stěžuje, že o nejzazším západu a severu Evropy nemohl se dozvěděti bližších zpráv; po Kassi-

---

[1]) Polybius III. 38. *Τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ μεταξύ Ταναΐδος καὶ Ναρβῶνος εἰς τὰς ἄρκτους ἀνῆκον, ἄγνωστον ἡμὶν ἕως τοῦ νῦν ἐστιν ἐάν μή τι μετὰ ταῦτα πολυπραγμονοῦντες ἱστορήσωμεν· Τοὺς δε λέγοντάς τι περὶ τούτων ἄλλως ἢ γράφοντας ἀγνοεὶν καὶ διατιθέναι νομιστέον·*

teridech, odkudž cín dovážen, marně pátral,[2]) a rovněž o Dunaji, jehož ústí do Černého moře znal, nezvěděl nic určitého: vždyť pramen Dunaje klade ku městu Pyrene (při moři na východním svahu Pyreneí) a uvádí Karpis a Alpis jako přítoky Dunajské; pouze jméno Keltů v těch končinách západních určitěji k němu doznělo.[3])

V novější době snažili se historikové proniknouti toto historické temno v západní Evropě usilovným vykládáním zpráv o plavbách mořských, o nichž u starých zeměpisců nepatrné citáty se zachovaly; ale i když přihlédneme k zprávě nejvíce vychválené (zejména Müllenhofem), k plavbě totiž Massilského Řeka Pythea, který v druhé polovici IV. století, tedy sto let po Herodotovi, prý pronikl až na sever Britanie, musíme přece, bychom i nesdíleli pochybnosti Polybiovy, přiznati, že výtěžek zůstane nad míru nepatrný: jest to jméno Rýna, jméno Britanie a jižního břehu jejího, zvaného Kantion, jež tu poprvé vystupují určitě, a k tomu několik jmen méně určitých, jako jméno Ostimiů, neboli Osismů v Armorice a j.[4])

C. J. Caesar byl první,[5]) jenž překročil hory Sevenny a v desítiletých válkách prošel celou Gallii, přeplavil se do Britanie, ano překročil i Rýn a krajiny ty nejen popsal, ale i pro doby budoucí tehdejšímu vzdělanému světu otevřel.

Caesarova kniha o válce gallské není plně dějepisnou knihou, nepojednává ani o minulosti země ani soustavně nepopisuje zemi, ale vyličujíc desítileté války Caesarovy, zasvěcuje nás příležitostně i do současných poměrů politických i národopisných; a poněvadž psána jest od vojevůdce a státníka, který měl příčiny seznámiti se dopodrobna s poměry, zůstane jaksi osnovnou knihou pro poznání staré Gallie.

Strabo a Plinius, podávajíce soustavné přehledy zeměpisné a národopisné, z části použili zpráv Caesarových, z části je i doplnili, zejména ve příčině Gallů na východě Gallie, Livius vylíčil osudy Gallů v Italii, Tacitus pojednal o Britanii a nové zprávy podal o Gallech v Germanii a navzájem o Germanech v Gallii, Justin vypsal osudy nejvýchodnějších Gallů na Balkáně a v Malé Asii, a jiní starověcí zpravodajové latinští a řečtí dodali některé podrobnosti.

Tak odhrnuta opona s neznámého dosud severu a na jevišti dějinném objevil se veliký národ Keltů či Gallů v celé své podstatě, na sever až na ostrovy Britské, na východ až do Hercynského lesa, do východních Alp, na Balkán, ano až do Malé Asie rozšířený. Zachycena byla však pouze přítomnost v dané době; vývoj národa čili osudy jeho v minulosti, jen několika črtami naznačené, zůstávaly i na dále dosti temné.

Přirozeně musilo především napadnouti, že Caesar užil jména Keltů pouze jednou k označení jedné třetiny Gallů; Livius po něm užil téhož názvu také jednou přibližně v podobném rozsahu, a na ostatek ve všech latinských spisech užíváno pouze jména Gallů, kdežto řečtí spisovatelé původně užívají pouze jména Keltů a teprve později střídavě i jména Galatů.

Druhá veliká záhada spočívala v tom, že sama Gallie zaalpská nebyla jednolitá. Klidně napsal zajisté Caesar v úvodní kapitole (I. 1.) památná slova: „Gallie veškerá rozdělena jest na tři části, z nichž v jedné obývají Belgové, v druhé Akvitané, v třetí pak ti, kteří ve svém jazyku nazývají se Kelti, a v našem Galli. Ti všichni jazykem, zřízením a zákony mezi sebou jsou rozdílni.“ Záhada této nestejnosti Gallů nabyla ještě ostřejšího rázu, když Caesar na jiném místě (II. 4.) napsal: „Největší část Belgů pochází z Germanů; za dávných dob přešli přes Rýn a usadili se tu pro úrodnost země, vyhnavše Gally dosud usídlené v těchto místech.“

Třetí veliká záhada spočívala v nejasnosti zpráv Livia, Caesara, Tacita, Strabona a j. o Gallech na východ Rýna někdy usídlených, mezi nimiž Bojové, Tektosagové, Kotini na severu Dunaje, Helveté, Vindelikové, Tauriskové, Karnové, Skordiskové a j. na jihu Dunaje nejznámější jsou. Byla tím zajisté dána otázka, do jaké míry dnešní Německo a vedle toho i Alpské země byly zaujaty od Gallů, kde v té době byla sídla Germanův,

[2]) Herodot III. 115. ... *περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τῶν πρὸς ἑσπέρην ἐσχατιέων ἔχω μὲν οὐκ ἀτρεκέως λέγειν. οὔτε γὰρ ἔγωγε ἐνδέκομαι Ἠριδανὸν καλέεσθαι πρὸς βαρβάρων ποταμὸν ἐκδιδόντα ἐς θαλάσσαν τὴν πρὸς βορέην ἄνεμον, ἀπ᾽ ὅτευ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾶν λόγος ἐστὶ, οὔτε νήσους οἶδα κασσιτερίδας ἐούσας, ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ. Τοῦτο μὲν γὰρ ὁ Ἠριδανὸς αὐτὸ κατηγορέει τὸ οὔνομα ὡς ἔστι Ἑλληνικὸν καὶ οὐ βάρβαρον, ὑπὸ ποιητέω δέ τινος ποιηθὲν, τοῦτο δὲ οὐδενὸς αὐτόπτεω γενομένου δύναμαι ἀκοῦσαι τοῦτο μελετέων ὅκως θάλασσά ἐστι τὰ ἐπέκεινα τῆς Εὐρώπης. Ἐξ ἐσχάτης δ᾽ ὦν ὅ τε κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ καὶ τὸ ἤλεκτρον.*

[3]) Herodot II. 3?. *Ἴστρος τε γὰρ ποταμὸς ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν καὶ Πυρήνης πόλιος ῥέει μέσην σχίζων τὴν Εὐρώπην. Οἱ δὲ Κελτοί εἰσι ἔξω Ἡρακλέων στηλέων, ὁμουρέυσι δὲ Κυνησίοισι, οἱ ἔσχατοι πρὸς δυσμέων οἰκέουσι τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατοικημένων. Τελευτᾷ δὲ ὁ Ἴστρος ἐς θάλασσαν τὴν τοῦ Εὐξείνου πόντου* . . . a dále II. 49. *Ἐκ δὲ τῆς κατύπερθε χώρης Ὀμβρίκων Κάρπις ποταμὸς καὶ ἄλλος Ἄλπις πρὸς βορέην ἄνεμον, καὶ οὗτοι ῥέοντες ἐκδίδουσι ἐς αὐτὸν (Ἴστρον)* . . .

[4]) Strabo I. 4. 3. *Πυθέας . . . τὰ πέραν τοῦ Ῥήνου τὰ περὶ Σκυθῶν πάντα κατεψεῦσθαι τῶν τόπων* . . . II. 4. 1. *Πυθέαν ὑφ᾽ οὗ παρακουσθῆναι πολοὺς ὅλην μὲν τὴν Βρεττανικὴν ἐμβαδὸν ἐπελθεῖν φάσκοντος* . . . IV. 4. 1. *Ὀσισμιοι δ᾽ εἰσίν, οὓς Ὠστιμίους ὀνομάζει Πυθέας* . . .

[5]) Cicero, de Prov. consularibus (r. 56, tedy v době, kdy Caesar již bojoval v Gallii): et quas regiones, quasque gentes nullae nobis antea litterae, nulla vox, nulla fama notas fecerat, has noster imperator, nosterque exercitus et populi romani arma peragrarunt...

jakož i otázka o vzájemném protínání se Germanů a Gallů.

Jako čtvrtou velikou otázku zaznamenati sluší osídlení Britanie; Caesar mluví o Britech jako původním obyvatelstvu a o Britech z Belgie přišlých. Britové původní podle Caesara jen málo lišili se od Gallů, i bylo záhadou, kde Britové rozešli se s Gally, čili jinak řečeno, kde byla někdejší společná vlast obou před rozejitím a tudíž i první vlast jejich po příchodu do Evropy.

Připočteme-li k tomu otázky o původu Gallů v Italii severní usedlých, o Keltiberech, o Ligurech, o Iberech a Akvitanii, o původním obyvatelstvu Gallie, přibude nová řada záhad, jež přímo drážďily k podrobnému probadání; když pak se objevilo, že každé nové badání vynáší na povrch celou řadu menších nesrovnalostí a záhad, není s podivením, že přibývalo článků a spisů, až během posledních dvou set let povstala celá literatura o tak zvané otázce keltské.

První vážné pokusy o luštění otázky keltské padají ještě do prvé polovice minulého století. Z německé strany stál dosti dlouho v popředí Spener, kterýž v objemné latinské knize, jednající o starožitnostech Germanů, věnoval jeden odstavec stanovení někdejšího rozsahu Germanie i přišel k výsledku, že Kelti byli podle svědectví řeckých spisovatelů omezeni pouze na jižní Gallii, vše ostatní v severní Evropě že pode jménem Gallů a Hyperboreů bylo vlastně německé.[6]) Naproti tomu z francouzské strany hleděl Pelloutier v úvodě ku své historii keltské vzdělanosti proraziti názorem, že praví Kelti sídlili od sloupů Heraklových celým západem a severem Evropy až po Skythy při ústí Dunaje.[7]) Nedlouho na to vystoupil však Schoepfelin s vážným kriticko-historickým spisem, v kterémž pravlast Keltů položena do Gallie a odtud vedeno stěhování keltské na sever do Britanie, na jih do Hispanie a Italie a na východ,[8]) čímž zahájena vážná diskuse historická.

Mezi tím pořídil benediktinský mnich Bouquet r. 1738 souborné vydání neb lépe výtah celkem přesný z latinských a řeckých pramenů, jednajících o Keltech, a k tomu přičinil věcný úvod, chronologický přehled událostí a v poznámkách k pramenům i kritiku věcnou jednotlivých údajů;[9]) na tu dobu byla to práce veliká, která na dlouhou řadu let usnadnila badání historické hlavně tím, že v jednom svazku podávala do rukou badatelů soubor všech pramenů o Gallii a Gallech jednajících.

Další podnět k badání zavdaly úvahy o tajůplných kněžích gallských čili druidech, zejména když s náboženstvím starých Gallů začali spojovati záhadné stavby z obrovských kamenů na způsob komor, zvané dolmeny, dále kameny s malými prohlubinami čili tak zvanými mísami obětními, obrovské kameny pohyblivé čili tak

---

[6]) Spenerus, Notitia Germaniae antiquae, Lipsiae 1717. První obhajovatel totožnosti Gallů a Němců osnoval své tvrzení následovně: sláva a statečnost, kterou připisovali staří dějepisci Gallům byla vlastností německou; Gallie byla menší než Germanie a bylo by nemožné, aby byla mohla vyslati tolik lidí, kteří zaplavili Italii, Řecko a Malou Asii; Plutarch v Camilovi nazval gallské dobyvatele Říma Hyperboree a mínil patrně německé Kimbry a Teutony; Diodor obmezil Kelty pouze na jižní Gallii, Gallům přidělil krajiny na severním moři a v Hercynském lese a mínil patrně Němce; Tauriskové, Bastarni a Skordiskové byli sice několikráte nazváni Gally, ale byli Němci; Gallům připisují se mravy a zřízení Němcům vlastní a jména jejich náčelníků, jako Belloves, Sigoves, Brennus atd. jsou německá.

[7]) *Pelloutier*, Aelteste Geschichte der Celten, insonderheit der Gallier und Deutschen, Frankfurt I—III. 1777—1784. (První vydání francouzské vyšlo 1740 a 1750, druhé vydání 1770.)

Pelloutier dal se oslepiti velikým rozšířením Keltů v době největší jejich slávy, že generalisuje pak rozšíření jejich na celou tehdejší Evropu. Vycházeje od Herodotovy zprávy, že sever Evropy od sloupů Heraklových až do Podunají je obydlen Kelty a dále že jsou Skytové, má za to, že jméno Skytů je starší a širší, totožné s jménem Keltů, tak sice, že teprve během času jako zvláštní haluz ze společného středu vydělili se Sarmaté, kdežto západní část podržela jméno Keltů. Jelikož pak Kelti sídlili až k sloupům Heraklovým, je jméno Iberů jen jiným názvem pro Kelty, Akvitané a Belgové jsou rovněž pouze jiným pojmenováním Keltů. V severní Italii byli Gallové, Umbrové, Etruskové a Sikulové původu keltického a Římané povstali smíšením řeckých kolonistů s Kelty, Rhetové, Tauriskové, Pannonové a Skordiskové byli také Kelty, a mezi Kelty připočetl pak i Illyry, Thraky a Pelasgy, kdežto na severu počítal jako totožné s Kelty i Germany; z této společné národnosti a řeči vydělily pak se během času řeči: iberská, gallská, německá, britská a thracká.

[8]) *J. D. Schoepfelini*, Vindiciae Celticae, Argentorati 1754. Všichni staří spisovatelé, kteří byli obeznámeni, uvádějí Gallii mezi Rýnem, Pyrenejemi a Alpami, kdež byla původní vlast Keltů neboli Gallů; Kelti jest název domácí, kterýž přišel v užívání u Řeků, u latinských spisovatelů je obecným název Gallů, později i u Řeků zobecněl týž název pode jménem Galatů; Caesar zřejmě určuje název Kelti jako domácí, název Gallů jako cizí. Někteří zpravodajové, jako Appian pojímají názvem Keltů i Germanii, jiní starší mluví ještě všeobecněji.

V Gallii staré byli původně jen Kelti a keltická řeč; když pak přišli z jihu Iberové přes Pyreneje a opanovali zemi až ke Garoně, když pak Germané přišli přes Rýn do Belgie, změnila se v těchto částech Gallie řeč: čistá keltická řeč se zachovala jen v prostranství mezi oběma, kdež i za Caesara ještě jméno Keltů bylo v užívání. Po delší polemice proti Spenerovi, který pode jménem Keltů pojímá i Germany, líčí Sch. stěhování Keltů z pravlasti, k jihu na poloostrov Pyrenejský, na sever do Anglie a konečně k východu. Pojednává nejprve o výpravě Bellovesa do sev. Italie (Gallie cisalpské), a rozvádí proud známý pode jménem výpravy Sigovesovy do Hercynského lesa. Do tohoto východního proudu pojímá nejprv Helvety a sousedy jejich Boje; když Bojové opustili Bojohaemum, přešli do Norika, kdež stopu jejich označuje město Bojodurum na ústí Innu a poušť Bojská podle Strabona od Vindelicie až po Pannonii, a odtud přešli zpět do Gallie. Do proudu Sigovesova počítá též Tektosagy a klade jejich sídla do země Chatů, dále Kotiny v zádech, potom Markomannů a Kvadů, počítá sem i Aestye podle výroku Tacitova, že prý mluví podobnou řečí jako Britové, dále Karny, Japody a Taurisky ve východních Alpách. Z tohoto Sigovesova lidu asi 300 let později vzniklo nové stěhování na Balkán, jež dělí ve tři proudy; z prvého, které proniklo až k Delfám, zůstali Skordiskové na řece Savě, kdežto z třetí výpravy Tektosagové pronikli až do Malé Asie; i Noviodunum na dolním Dunaji označuje keltskou kolonii z této doby podobně jako i název Keltoskyté. Ku konci přidán článek o polích Dekumatských.

[9]) Martin Bouquet, Recueil des Historiens des Gaules et de la France, Tom I. contenant tout ce qui a été fait par les Gaulois, et qui s'est passé dans les Gaules avant l'arrivée de François. Paris 1738, 2. vydání 1869.

zvané viklany, dále obrovské kameny kolmo postavené čili tak zv. menhiry, které obyčejně o samotě stojí, ale v Bretagni i ve velikých kruzích, jakoby v posvátných ohradách neb i dlouhými řadami se vyskytují. Činí zajisté obrovský dojem, když člověk na př. poblíž Karnaku v Bretagni vidí v délce 4 kilometrů do dneška státi 10 řadami 2813 takovýchto kolmo postavených kamenů a právem soudí, že jich bylo původně aspoň jednou tolik; tu není zapotřebí velké obraznosti, aby si omámený pozorovatel přimyslil sbor druidů krvavé oběti i lidské bohům přinášející, a kolem množství lidu v posvátném zanícení zbožné chorály zpívající ku poctě a na usmíření bohů. Jelikož pak i v Anglii a zejména v Cornvalesku podobné kamenné stavby, ano i skupiny podobné Karnackým se vyskytují, bylo pro starší archaeology nade vši pochybnost, že kamenné tyto stavby děkují svůj původ druidům a náboženským pojmům starých Gallů. Názor tento měl další důsledek, když se seznalo, že kamenné stavby a zejména dolmeny jsou i na východě Rýna, ba i za Labem a na sever do Dánska a do Švédska a k tomu na Krymu. Byl tu zcela na snadě vývod: Gallové či Kelti vyšedše z Asie měli prvé stanoviště v Evropě na Krymu, a paměť o lidských obětech Kimmeriů zachovala se v bájích řeckých; z Krymu zmizeli Kimmeriové, ale v Jutsku, rovněž v zemi dolmenů, objeví se potom Kimbrové dle Plutarchova Maria Galli, a bylo tudíž na snadě dovozovati, že Gallové čili Kelti vyšedše z Asie, této pravlasti arejské, stanuli na chvíli na Krymu, přešli k Baltskému moři, zabočili s jedné strany do Jutska a jižní Skandinavie a s druhé strany táhli na západ do Francie a Britanie.[10])

První reakce proti těmto důsledkům archaeologickým vznikla v Německu, neboť keltisováním i severního Německa a obou poloostrovů zmizela Germanie i v těchto končinách; vznikla následkem toho celá řada učených spisů, v nichž jaksi jádrem celé otázky byla záhada, sluší-li Kimbry a Teutony, poražené potom Mariem, považovati za Kelty či za Germany, až učený spor téměř definitivně rozhodnut Dunckerem,[11]) který s velikou učeností prokázal germanský původ Kimbrů i Teutonů. Ve Francii způsobilo obrat teprve poznání, že dolmeny i menhiry vyskytují se též v severní Africe a jižní Asii, kam nikdo Kelty nekladl.

Nový zdroj vyskytl se badání historickému v jazykozpytu, když na jedné straně obrácen zřetel ke zbytkům starého jazyka, zachovaného u spisovatelů starých, hlavně v osobních a místních jménech, a když tyto zbytky jazyka srovnávány s živými ještě pozůstatky jazyka keltského, zachovanými jednak v Irsku, na ostrově Manu a ve Skotsku pode jménem gaëlského čili gadhelského nářečí a ve Walesu a v Bretagni (v minulém století ještě i v Cornwalsu) pode jménem kymerské mluvy.

První vážný pokus v tomto směru učinil Besançonský professor J. B. Bullet,[12]) který odvážil se vykládati místní jména z jazyka keltského. Srovnávacímu jazykozpytu dařilo se však teprve v našem století, a tu došlo i na polovymřelý jazyk keltský, k jehož objasnění přispěli hlavně: J. M. Prichard,[13]) A. Pictet,[14]) L. Diefenbach,[15]) F. Bopp[16]) a zejména K. Zeuss.[17]) Osnovnými pracemi těchto badatelů stanoveny nejen základní zásady příbuznosti žijících dosud nářečí gallských mezi sebou se zbytky jazyka starých Gallů či Keltů, ale i stupeň příbuznosti s ostatními arejskými jazyky, čímž pole badání i historického nemálo bylo rozšířeno.

V řadě novodobých kritických historiků stojí co do času na prvém místě Amédée Thierry,[18]) který

---

[10]) Názor tento podporován do jisté míry i filologicky, když *J. Grimm* (Abh. d. kön. Akademie d. Wiss. zu Berlin 1855. 56.) dovozoval, že švédsko-norvežský název pro jetel čtyrlistý smaere souvisí s irským názvem seamar a poukazuje na někdejší souvislost Skandinavie s Irskem, odkudž *Weinhold* (Altnordisches Leben, Berlin 1856. 20.) vedl dedukci, že keltická slova v nordickém jazyku, jež v jiných germanských jazycích zastoupena nejsou, svědčí o tom, že Germané zastali v zemích nordických Kelty, kteří porobeni byvše potom národnost svou ztratili. S historického stanoviska sestavil již *Freret* v Mémoires de l'Académie des Inscriptions XIX. ještě v minulém století všechna data o Kimrech i dovozoval, že Kimmeriové v nejstarší době u Homera (Od.) jmenovaní byli kočovníky na severu (mythickým národem při Oceanu, u Herodota nazván tak poloostrov Krym), později přenesen název na poloostrov Jutský, odkudž vyšli Kimbrové Mariem potom poražení. Dále dovozoval, že název Kimri ve smyslu Kelti není známým v Gallii a Britanii ani před římskou dobou ani v římské době, ale že povstal teprve po vyklizení Britanie od Římanů jako název západní konfederace (Kymris = Kym = s, Bro = zem), kdežto východní Britanie tvořila konfederaci zvanou Loëgrie.

[11]) M. W. Duncker, Origines Germaniae, Berolini 1840.

[12]) *J. B. Bullet:* Memoires sur la langue celtique contenant: 1. l'histoire de cette langue ... 2. description étymologique des villes, de rivières, montagnes ... des Gaules, de l'Espagne et de l'Italie, de la Grande Bretagne, dont les Gaulois ont été les premiers habitants; 3. dictionaire celtique. Besançon 1754. 1759. 1760.

V Německu prvním jeho stoupencem a rozšiřovatelem, jenž také první místní jména v Německu z keltického ve svých cestopisech vykládal, byl knihkupec berlínský Friedrich Nicolai.

[13]) James C. Prichard, The eastern origin of the celtic nations proved by a comparison of their dialects with the sanskrit, greek, latin and teutonic languages, London 1831.

[14]) Ad. Pictet, De l'affinité des langues celtiques avec le sanscrit, Paris 1837.

[15]) Lorenz Diefenbach, Celtica I. Sprachliche Documente zur Geschichte der Kelten, Stuttgart 1839.

[16]) F. Bopp. Über die celtischen Sprachen vom Standpunkte der vergleichenden Grammatik, Berlin 1839.

[17]) K. Zeuss, Gramatica celtica, Berolini 1853.

[18]) *Amédée Thierry*, Histoire des Gaulois depuis les temps les plus reculés jusqu' à l'entière soumission de la Gaule a la domination romaine. Paris 1828. (Výtah učiněn podle sedmého vydání z r. 1866.)

Gallové byli za starověku nejvýznačnějším národem mezi tak zvanými barbary i rozšířením i činy svými. Pravlast svou Gallii neobývali sami; na jihu za Garonou sídleli Aquitani až k Pyreneím, na jihovýchodě od Rhony až do Italie a k severu až k Isaře seděli Liguři, mezi Rhonou a východním svahem Pyreneí jmenují se na úsvitě Iberové a pak Ibero-Ligurové;

skvělým svým slohem a novým způsobem historické kritiky upoutal a oslnil, že do své smrti zaujímal jedno z předních míst mezi historiky francouzskými. Jsa na rozhraní starých i nově probouzejících se názorů a způsobů historického badání, Thierry svým vývodem o Kimrech jest jedním z předáků školy historické, která pode jménem Kimrů přisoudila Keltům neznámý sever Evropský. Podle vývodu tohoto vlastní Gallové zaujali ještě v době kamenné jako pastevci Gallii (až na iberskou Akvitanii a ligurské pobřeží) a Britanii, i pronikli do Hispanie; druhá větev keltská, čili tak zvaní Kimrové, mnohem později zaujala Jutsko, Pobaltí, les Hercynský a částečně pronikla do severní Gallie, kdež způsobila stěhování, známé pode jménem Sigovesa a Bellovesa. Druhá část Kimrů, usadivši se na východě Rýna, přešla teprve ve IV. století přes Rýn a opanovala krajiny severní až k Séně a Marně, a zároveň pode jménem Volků pronikla k jihu Gallie; z Volků a Tektosagů vydělily se pak nájezdné voje, které pronikly až na Balkán a do Malé Asie, kdežto belgická větev opanovala část Britanie.

Poněkud jinak upravil si věc J. C. Prichard,[19])

i Akvitané i Liguři podle zeměpisného názvosloví i podle zpráv starověkých byli původu iberského.

Ostatní Gallii až k moři s jedné, k Alpám a Rýnu s druhé strany, pak ostrovy Britské drželi od nepamětných dob Gallové, tehdy ještě pastevci a lovci, užívající kamenných zbraní; kov přišel k nim obchodem. Tito Gallové ještě v XVI. stol. př. Kr. přešli západní Pyreneie a dobyli celou západní část polouostrova; část Iberů a Liguři přinuceni tím při východním konci Pyrenei k ústupu na severovýchod. Ve XIV. století nová výprava Gallů pode jménem Ombronů přešla do severní Italie a zatlačila Sikuly k jihu až na ostrov Sicilii a založila trojí ombrické panství: na severu Pádu první, na jihu Pádu až k Apenninám druhé a na jihu Apennin až k Tibeře třetí. Když v XI. století př. Kr. přišli z Řecka do Italie Etruskové, dobyli i Popádí pokořivše Ombrony; jediní Insubrové vystěhovali se zpět do Helvetie a k Aeduům. Jméno Galli a Kelti považuje Thierry za totožné, neboť v Hispanii vyskytá se jméno Keltiberi a jméno Galacie; s jménem Gallů (Gael) souhlasí řecké Galaté a římské Galli, Kelty pak zváni jsou od Řeků zejména jižní Gallové, tak že se jaksi jen za jakousi konfederaci gallskou považovati mohou.

Jiná větev, t. zv. Kimri, oddělili se od Gallů hned při východu z Asie a zaujali polouostrov Krym a krajiny na sever. Když pak v VII. století do jihovýchodní Evropy vtrhli Skyti, museli Kimrové ustoupiti podle Dněstru k severozápadu, kdež se rozdělili: jedna část pode jménem Kimrů zaujala krajiny při moři až do Jutska, Bojové usadili se v Hercynském lese a Belgové až k Rýnu; druhá část přešla přes Rýn a opanovala severní plochou část Gallie až do Armoriky, kdež se Kimrové částečně smísili s Gally, jižní hornatá polovice zůstala Gallům. Nárazem tímto způsobeno nové stěhování z Gallie: Sigoves odvedl část lidu gallského ze Sekvanů a Helvetů do východních Alp a do Podunají, kdež známi jsou potom pode jménem Karnů, Taurisků a Japodů, jiní pak z Biturigů, Aeduů, Arvernů táhli pod Bellovesem přes Alpy do sev. Italie a porazivše Etrusky usadili se pode jménem Insubrů na severu Pádu, kdež i jiní Gallové podle nich vybojovali si potom sídla. Jako třetí roj přišli do Italie kimričtí Bojové a Lingoni rovněž z Gallie a vyvrátili etruské panství na jihu Pádu; za nimi jako poslední přišli Sennoni, kteří přešli přes Apenniny, prodrali se až k Římu, ale omezeni pak na pobřeží podle Bojů.

V polovici IV. století udál se nový vpád do Gallie: kmen Kimrů na východě Rýna dosud osedlých opanoval krajiny na severu až k Séně a Marně, dvě čeledi belgické pronikly pak až k středozemskému moři, z nichž Volcae Aresomici usadili se v zemi Ibero-Ligurů na západě Rhony k Sevenám, a Volcae Tectosages opanovali území Iberů při horní Garoně; z posledních vydělili se později Tektosagové, kteří cestou Sigovesovou podle Dunaje dostali se na Balkán, došli výbojně až k Delfám a opanovali potom část Malé Asie.

Tak dostala se Gallie, arci mimo iberskou Aquitanii a mimo Ligury, trojí větvi keltické: Gallům, Kimrům a kimbrickým Belgům. Mezi Gally byli předními: Arverni, v jejichž područí nalézali se Helvii, Velauni, Gabali a Rutheni, pak Aeduové, k jejichž federaci se počítali Mandubii, Amberri, Insubrové, Segusiavi ano i Biturigové, třetí pak byli Sequané. Ke Gallo-Kimbrům se počítala též Armorika, kdež nejpřednější postavení zaujímali Venetě. Třetí skupinu tvořili Kimro-Belgové, mezi nimiž nejpřednější místo zaujímali někdy Suessioni, pak Nervii a Treveri, na jejichž území za Caesara již seděli germanští Condursi, Caeraesi a Paemani.

V Britanii byli Gallové podle zpráv Caesarových jednak původním obyvatelstvem (V. 12), jednak přišli někdy počátkem I. století vedením Divitiaka, krále Suessionů belgických (II. 4), a opanovali jižní Britanii až po Temži; jmenují se tu z Belgie známí kmenové Parisii a Atrebati. Mimo to Thierry klade podle domácího podání přistěhování Gallů do jihozápadní Britanie z Armoriky.

Podle zpráv Caesara i Strabona byl jistý rozdíl mezi řečí Gallů neboli Keltů mezi Garonou a Sénou, a mezi řečí Belgů, za to jazyk Belgů od doby krále Divitiaka zanesen byl do jižní Britanie a Thierry dodává, že tehdy i řeč Armoričanů byla podobná belgické. Dnešní pozůstatky řeči gallské dělí se na dvě skupiny: 1. kimrickou, která se mluví ve Walesu, nedávno vymřela v Cornwalsu a v Bretagni, kam v V. století při vpádu Anglosasů přišli vystěhovalci z Britanie, dle vývodů Thierryho mezi obyvatelstvo stejnorodé; 2. gallskou, která se mluví v Irsku, na ostrově Manu a ve Skotsku. Tuto gallskou řeč, kteráž jest jaksi zbytkem jazyka britského před vpádem Belgů a Armoričanů, považuje Thierry za původní řeč Britů a tudíž obyvatelstva Gallie čili za původní řeč gallskou, odkudž i pojmenování; obě řeči kymrická i gaëlská jsou společného původu, ale vyvinovaly se dlouho samostatně, když obě větve se rozdělily, čili když Gallové odtáhli na západ a Kimrové dlouho seděli nejprv na Krymu a pak v severní Evropě. Připomenouti sluší, že v otázkách tuto označených obšírný úvod vede si mnohem kritičtěji a střízlivěji, než samy podrobné dějiny.

[19]) *J. C. Prichard*, Naturgeschichte des Menschengeschlechtes III. 1. Leipzig 1842. (Researches into the physical history of mankind, London 1813, první vydání.)

Ve třetím svazku této povšechné práce pojednáno i o Keltech a postavena z předu otázka, kde je pravlast Keltů, v Gallii neboli v Germanii, kteráž zodpověděna v ten smysl, že Kelti jako haluz Areitů přišli z východu, ale stěhování do Italie a již. Německa že šlo z Gallie. Bojové byli usídleni od Bavor až do Čech, a o stěhování do Alp není zprávy, tak že Kelti zde snad byli od pradávna; za to Skordiskové patří k pozdějšímu stěhování.

O Britech dokazoval Pinkerton a j., že název Kimbri po ukazuje k tomu, že se přistěhovali z Dánska a sev. Německa iršti Gaëlové že však byli příbuzní Gallů, kdežto Schlötzer Thierry a j. spojovali Gally a Brity. Kimbrové pobití Mariem podle slova Moremarusa, Boiorix a podle druidských kamenů v Dánsku mohli být Kelti, možná že byli haluzí Britů. Vypočítávaje pak jména měst na koncovku durum, dunum, briga, magus, jména králů na koncovku rix, dovozuje Prichard, že mezi Gally, Belgy, Brity a italskými a východními výstřelky Keltů mohl býti jen rozdíl dialektický, tak že si navzájem mohli rozuměti. Těžší je otázka o původu Irčanů, kteří mluví jazykem dosti odchylným, vzhledem ku keltskému jaksi jazykem sesterským i nelze vésti důkaz, že by byli přišli z Hispanie, jakož psáno ve zpěvech Bardů (VI.—X. věku), aniž je spolehlivé spojovati Briganty v Britanii sev. a jižním Irsku. Ve Skotsku východním, kam po pádu říše římské vpadli iršti Skotové, ukazuje názvosloví řek, hor, ostrovů, měst atd. na příbuznost s Brity. O Bretagni nelze prokázati, že by původní obyvatelstvo se bylo udrželo přes dobu římskou, a kdyby se udrželo, byl by rozdíl větší mezi jazykem bretagneským a walesským; možná, že přistěhovalé z Britanie obyvatelstvo pozměnilo jazyk Bretonců původních, tak že se sblížil s walesským čili kimrickým.

když dovozoval, že Britové se přistěhovali z Dánska a sev. Německa, Kimbrové že snad byli haluzí Britů, a v Alpách že Keltové snad sídlili od počátku.

Opačným způsobem chopil se otázky známý linguista K. Zeuss,[20]) který původní vlast Keltů vidí v tak zv. keltské části Gallie a v Britanii, a z Gallie vede vystěhování jednak do Hispanie ještě před dobou Herodotovou, počátkem IV. století do Italie, a pak na východ do zemí dunajských, alpských a hercynských. Jiný názor vyslovil A. Courson,[21]) který hlásal, že Kelti a Gallové stáli k sobě v poměru sesterském, jakož báje o dětech Polyfema a Galathey naznačuje, a Britové že byli vystěhovalci z Armoriky čili Bretagně. Prostřední jaksi cestou bral se L. Diefenbach, který v pozdějším spise svém[22]) pojednává soustavně o postupu Areitů do

---

Dodatkem vydal *Prichard*, the eastern origin of the celtic nations, proved by a comparison of their dialects with the sanscrit, greek, latin and teutonic languages, forming a supplement to Researches into the physical history of mankind, London 1831, kdež vykládá následovně:

Když při vzniku srovnávacího jazykozpytu shledána příbuznost evropských areických jazyků se sanskritem a zendem, nebrán zřetel na zbytek jazyka keltického, ano byli i hlasové (Fr. Schlegel, Brun, Prinkerton), již keltskému jazyku popírali veškerou příbuznost s jazyky areickými. Prichard novou knihou svou doplňuje více tento nedostatek jazykozpytu než své předchozí knihy. Vychází pak z názoru, že na úsvitě dějin evropští národové měli téměř ta sídla, která dnes drží, a ti, co mají společný jazyk, jsou ve spojení s Asií. Proti Adelungovi, který walesský jazyk prohlásil za belgický, provádí třídění dnešního jazyka na gaëlský (Irsko, Skotsko, ostrov Man) a kimrický (Wales, Bretagne a literaturu cornwalesskou) a uvádí, že walesský jazyk jest zbytkem jazyka keltického, rozšířeného někdy ve střední Gallii a Britanii. Důkaz provádí podrobným dovozením přeměny souhlásek nejen v dialektech keltických, ale i druhých areických, uvádí slova společná Areitům v tom počtu i Keltům, a probírá obdobnost skloňování a časování v keltickém a druhých areických jazycích a končí vývodem, že keltičtí národové mají stejný původ a jsou téhož kmene jako národové, kteří se usadili na březích Indu neb na středozemském a baltickém moři; rozešli se ze společných sídel, vyvinuli se různě, ale u všech vyskytují se doklady o společném původu.

[20]) *Kaspar Zeuss*, die Deutschen und die Nachbarstämme, München 1837.

V kritickém rozboru pramenů o sousedech národů germanských pojednává Zeuss i o Keltech a rozeznává mezi původními sídly Keltů a mezi sídly získanými vystěhováním.

Za nejpůvodnější území Keltů (Stammland) považuje kraje mezi Garonou, Seinou a Marnou, čili krajiny, které podle Caesara patřily v Gallii Keltům a připojuje i Armoriku čili dnešní Bretagne, vytýkaje, že Strabo neprávem krajinu tu přičítá Belgům; rovněž tak počítá i celou provincii, čili krajinu od Pyrenei po Rhoně až k jezeru Ženevskému k území Keltů. Z těchto Keltů podle vývodu Zeusse vyšlo stěhování keltické; odtud vyšli Lingoni a Sennonové do Italie, Tektosagové do Illyrie, Insubrové italští podle zprávy Liviovy byli kmenem Aeduů a po Bojích nezůstalo na domácí půdě památky. Belgové, kteří za Caesara zaujímali druhou část Gallie, mluvili podle svědectví osobních a místních jmen touže řečí, dialekticky jen rozdílnou od Keltů a tvořili druhou haluz domorodou, která za krále Divitiaka opanovala a osadila jižní Britanii až k Temži. Třetí haluz tvořili Britové, dle Caesara (V. 12) domorodí, kteří hovořili totožnou řečí jako Kelti, jsouce jen dialekticky rozdílní. Kaledonci (Picti) a Irčané tvořili čtvrtou haluz, příslušnou ku starému kmeni keltickému.

Na jihozápad posunuli se Kelti již před dobou Herodotovou do Hispanie, kdež potom u starých zeměpisců známi jsou pode jménem Keltů a Keltiberů. Do Italie dostali se Kelti počátkem IV. století, kdež dobývání města Melpum je správnějším udáním než historka Liviova o Ambigatovi králi, jelikož sám Livius při vypravování nájezdu keltického na několika místech podotýká, že je to národ neznámý. U moře Středozemského, mezi Pyreneiemi a Rhonou, objevují se Kelti také později: teprve Aristoteles jmenuje gallský záliv při ústí Rhony, za pochodu Hannibalova jsou Kelti v držení celého pobřeží až k Rhoně, ano i na východě Rhony jmenuje Strabo Keltoligury poblíž Massilie. Na východě Rýna znal Caesar pouze Tektosagy, kdežto Tacitus arci v době, kdy Římané již panovali na Dunaji, uvádí, že mezi Mohanem a Dunajem někdy bydleli Helvetiové a za nimi v Hercynském lese Bojové. Vindeliky na Dunaji a Rhaety v horách Alpách podmanili pastorkové Augustovi Tiberius a Drusus, a není pochybnosti, že Vindelikové byli původu keltického, mezi Rhaety pak byli zejména na jihu Alp nárůdkové jinorodí, z nichž Euganeové snad byli původu etruského, Lepontii snad původu ligurského, ale hlavní část Rhaetů byla keltická. Podobně i Tauriskové a Karnové podle zřejmých svědectví starých zeměpisců byli původu keltického. Bojové jmenují se jednou v Italii, podruhé v Hercynském lese, po třetí v sousedství Taurisků mezi Blatenským jezerem a Dunajem i jedná se zejména o poslední, o nichž dovozuje Zeuss, že nemohou býti zbytkem italských Bojů, poněvadž o nich zřejmé jsou zprávy, že byli od Římanů vyhubeni, ale že pocházejí z Boiohaema, odkudž vyhnáni byli od Markomanů, a když v Pannonii společně s Taurisky poraženi byli od dackého krále Boerebisty, že odešli do Gallie, kdež pak usazeni byli a zbytky jejich nepatrné že na Dunaji ještě jmenují se v římských nápisech. V Illyrii objeví se Kelti pod jménem Skordisků, kteří na východ sáhali až k řece Moravě a Dunaji, Posáví v to počítaje; hora Σκάρδος, dnešní Šar planina prý zachovala jejich jméno. Z těchto Skordisků vyšly potom nájezdy do Thracie a do Řecka až k Delfám, vyšlo z nich i vystěhování do Galacie v Malé Asii.

[21]) *Aurélien de Courson*, Histoire des origines et des institutions des peuples de la Gaule Armoricaine et de la Bretagne insulaire, depuis les temps les plus reculés jusque au V. siècle, Paris 1848.

V první části, která tvoří jaksi úvod k dějinám právního zřízení v Gallii a Britanii, C. dotýká se i otázky o původu Gallů v tento smysl: Každý národ má pouze jedno jméno, kteréž přinese z pravlasti; v Malé Asii a v Italii nalézáme Gally, kteří zachovali jméno původní vlasti své Gallie; v Hispanii na př. vyskytují se Kelti, i může se tudíž souditi, že jejich národní jméno bylo Kelti a že vyšli ze země, která se nazývala keltickou. Jest tudíž zřejmým, že Kelti a Gallové nejsou týmž národem, neboť žádný národ nemůže míti dvojí jméno; však i staří země- a dějepisci a zejména Diodor a Strabo, rozlišují Kelty a Gally. Nicméně soudí C., že Kelti a Galli byli příbuzní, a uvádí na doklad báji, podle které Polyfém pojal za manželku Galatheu a měl s ní syny Kelta, Illyra a Galla. V Britanii podle Caesara bylo obyvatelstvo jednak domorodé, jednak z Belgie přišlé; o prvém dovozuje C., že přišlo z Bretagně čili Armoriky a cituje na doklad Bedu a dovolává se svědectví zeměpisného názvosloví, jako na př.: země Venetů čili Guened objevuje se v Britanii, kde sev. kraj Cambrie slove Guened; Vanne nazývalo se civitas Cianetum, v Britanii v krajině Camden město Cangii, Britani sídlili při Loiře, vystěhovalci z jejich středu dali ostrovům jméno. Mimo to vykládá, že v Armorice živel římský nikdy nepřevládal, naopak zvyky, jazyk, částečně i stará víra udržely se až do velkého odboje r. 409, kde panství římské úplně zmizelo a v polovici V. století přišli do Bretagně vystěhovalci z Britanie, přišli do krajiny, z které předkové jejich někdy vyšli; jazyk v Bretagni, Cornwalesu, Walesu je totožný, což je důkazem, že touže řečí mluvili při rozchodu. V době římské udržely se mnohé instituce právní z doby před Caesarem, jak v Britanii tak i v Armorice, a ty svědčí rovněž o společném původu.

[22]) *L. Diefenbach*, Origines Europaeae. Die alten Völker Europas mit ihren Sippen und Nachbarn, Frankfurt 1861.

V druhé své práci, která v druhé polovici věnována filologickým vývodům, vykládá D., že západní a východní Areité vyšli snad ze společného ústředí, které Schleicher klade mezi Belurtag a Kaspické moře, ale na jiném místě podotýká, že východní Areité nejspíše sídlili také ve východní Evropě, uvádí však potom evropské Areity z východiště asiatského. Touto cestou od východu objevují se nejdále na severovýchod Skytové a Sarmaté původu iranského, a s nimi i Kimeriové (na Krymu),

Evropy a Kelty klade jaksi na konec stěhování jižních Areitů. Kelti čili Galli přišli do Evropy kolem severního břehu Černého moře a zatlačeni od Kimmeriů a Skythů dále k západu; pobyvše delší dobu na Dunaji, zahnáni jsou od Germanů k západu; není pak rozhodnuto, zdali Kimbrové a Teutoni nebyli posledním zbytkem Gallů, tlačených od Germanů. Proniknuvše

a sice až po Dunaj. za nimi pak západněji až k adriatickým Venetům skytský národ Sigynů. Illyrové přišli na Balkán od severozápadu, tlačeni snad od neviditelných tehdy Keltů, kdežto Thrakové zaujmou východnější sídla, protlačí se až do Řecka a přejdou do Malé Asie.

Historicky nejdále sáhá paměť o kmenu italo-graeckém; Řekové jsou akcentem bližší sanskritu než Italikové, a podobně i mythy řecké jsou blízké arejským (zejména indickým), kdežto z řeckých nářečí latině nejbližší je aeolské. Dále vykládá, že zpětné stěhování Thraků a Řeků do Malé Asie značí snad návrat do země, odkud vyšli, nazývá Malou Asii „vagina gentium“ a představuje si věc tak, že tam původně Thrakové sídlili nejzápadněji, za nimi pak Pelasgové, tehdy vlastní kmen řecko-italský již na hranici iranských a semitských kmenů. Napřed vyšli Thrakové posunutí od Semitů a za nimi Pelasgové posunutí k západu až do Italie (prve než Illyrové zaujali svá sídla); později zatlacili Semité i Prařeky a sice tak, že část přešla do Evropy, část zůstala na březích Malé Asie, odkudž Ionové později pronikli do Atiky; příchodem Řeků zatlačeni jsou Thrakové dále k severu.

Před příchodem Italiků zaujímali Italii Sikani a Sikulové, stejného snad původu, kteří zatlačeni potom na Sicilii, dále pak seděli Ligurové, kteří osadili i Korsiku a od řeky Rhony Iberové, jejichž pozůstatkem jsou Baskové. Vlastní Italikové usídlili se ve střední Italii více k západu, Umbrové od nich na sever. Po příchodu Italiků, ale dávno před r. 750 př. Kr. přišli Etruskové po vodě z Malé Asie do Umbrie (str. 107, ale na str. 14 praví, že Etruskové jsou snad Pelasgové z Peloponnesu), zaujali potom Popádí a zanechali stopy v Rhaetii.

Gallové nejspíše přišli touže cestou, kterou po nich brali se Kimeriové a Skytové (na severu Černého moře), byli asi od nich zatlačeni k severovýchodu, kdež delší dobu pobyli, až od následujících za nimi Germanů zatlačeni k západu a jihu. Gallové narazili na Ibery a Ligury, daleko k severu usídlené, ano rozrazili je i při moři Středozemském, kdež poprvé Aristoteles uvádí Galatský záliv; Volcae Tectosages jsou poměrně mladého původu při moři Středozemském, podobně jako Biturigové Vibisci při ústí Garony v Akvitanii. Jméno Galli, Galaté a Kelti neoznačují jednotlivé kmeny, nýbrž národy. Belgové byli plnokrevní Gallové, neboť jména jejich jsou gallská (nejsou bližší germanskému než v ostatní Gallii), ano i Germané v Gallii nejsou původu německého, nýbrž označují nějaký kmen neb spolek gallský. Zdali Kimbrové a Teutoni byli Gallové neb Germané, není rozluštěno, i kloní se k náhledu, že to byl zbytek Keltů tlačených od Germanů.

Na pochodu k západu, do Gallie, přišli Kelti asi do poříčí Dunaje, nicméně všichni v poříčí Dunaje historicky známí Kelti vyšli z Gallie na východ. Vindelici, Norici-Taurisci jsou smíšeninou Illyrů, Ligurů a Keltů, Rhaeti záhy jsou keltisováni, Bastarni jsou smíšeninou Keltů a Germanů, Skordiskové, rovněž smíšení, mají jméno od Šar planiny (mons Scardus). Všichni až do maloasiatských Tektosagů mluvili gallsky; na Dunaji, Nekaru, Mohanu a Rýně je plno jmen gallských a rovněž i pleť těchto krajin není germanská. Rovněž i italští Gallové pocházeli z Gallie, ale zpráva Dionysia Halikarn. o gallských Insuberech v Italii před pochodem Bellovesa není prokázána. — V Britanii původním obyvatelstvem byli snad Iberové (Siluri) a možná i Ligurové. Potom zaujata Britanie od dvou kmenů, z nichž starší větev, gadhelská (gaëlská) v Irsku (odkudž i Skotové), mladší kimrická, která byla zastoupena i v Gallii; Piktové neprávem vyhlašeni jsou za Germany; Kelti i Britové byli světlé pleti, ale ne tak světlé jako Germané.

Germané usídlili se od Keltů na severovýchod, pronikli z jihu do Švédska a na východ až k Visle, nejzáze pak na severovýchodě nalezli místa Litevci a Slované.

přes Rýn, Gallové zatlačili Ibery a Ligury a posléze i se potom až k moři Středozemskému; stěhování do Britanie, do Hispanie, do Italie a na východ po obou stranách Dunaje bylo zpětným pohybem živlu gallského na východ. Proti mínění Diefenbachovu činí L. Contzen[23]) rozdíl mezi Kelty a Gally, tak sice, že název Keltů považuje za širší, pojímaje v něj i Irčany, kteří pronikli na západ před ostatními Gally. Sami Gallové, přišedše na západ, zatlačili Ibery a Ligury a vysílali potom výstřelky do Italie a do zemí na Dunaji. Belgy, až na čtyři kmeny germanské, u Caesara jmenované, rovněž považuje C. za Gally, kdežto L. de Valroger[24])

[23]) *L. Contsen*, die Wanderungen der Kelten. Leipzig 1861.
Jaksi úvodem k dějinám Keltů v Italii a Řecku promluveno podrobněji o Keltech: Galli a Kelti jsou názvy různé, jakož již ze starých pověstí vysvítá (na př. Galates Celtillus u Polybia), ale Kelti mají význam širší, neboť v Gallech nejsou pojati Irové. Belgové počítáni byli ku Gallům na př. podle svědectví Strabona o podobnosti jich, podle stejného znění místních a osobních jmen; snad byli poslední invasí Gallů; pouze Condrusové, Caeraesi, Paemani a Segni byli Germané. Iberové, zaujímavší někdy valnou část Gallie, zatlačeni byli k jihu, zaujímali na chvíli pobřeží středozemské, pak Aquitanii, a byli v Hispanii dříve než Kelti, kteří ve středu Hispanie vystupují pode jménem Keltiberů, kdežto na Anasu a Minhu zachovali se nesmíšení. S Ibery sousedili na Rhoně Liguři a smísili se potom s nimi; C. míní, že byli původu pelasgického. Britové podle svědectví Tacitova a jiných byli původu gallského, později až k Temži panovali Belgové; Irové (Gaëlové) byli staršího původu. Celkem na západě Evropy byli nejstaršími obyvateli Iberové, Finové a Gaëlové, hned za nimi přišli Liguři. Helveté opravdu zaujímali někdy prostranství mezi Rýnem, Mohanem, Alpami a Hercynským lesem, jak Tacitus sděluje. Bojové v Gallii nejsou známi, ale vyšli z Gallie, snad ze sousedství Lingonů; jaké původní obyvatelstvo nalezli v dnešních Čechách, není známo, vždyť pak jediná zpráva o jejich pobytu v Čechách udává pouze odražení Kimbrů. Dále C. vykládá, že nebyli poraženi od Markomanů, nýbrž od Kvadů a že po přechodu Dunaje a porážce u Noreje odešli k Helvetům. Bojové mezi Dunajem a jezerem Pelso, spojení s Taurisky a poražení od krále Boerebisty byli podle svědectví Strabonova zbytkem uteklých Bojů italských. Kothini Tacitovi byli snad zbytkem Tektosagů Caesarem jmenovaných a podobně i Ossi Tacitovi mohli býti haluzí pannonských Skordisků. Vindelikové podle svědectví jmen osob, měst a řek a dále i podle výslovného svědectví Zosima a Procopia byli Galli, kdežto Rhaetové z části byli původu etruského, z části náleželi ku Gallům. Sousedi jejich Tauriskové podle Strabona byli Kelti, později ucelelo jméno Norici. Nejvýchodnější Skordisci patřili podle Justinova vypravování k tažení Sigovesově, byli v Posáví již za Alexandra Vel., k němuž poslali poselství a rozšířili se pak až k Šar planině. Když později přišla nová invase z Gallie, v které se nalézali i Tektosagové, haluz Tektosagů na Garoně usedlých, začaly nájezdy na poloostrov až k Delfám; část vrátila se, odkud vyšla, do Pannonie, část vystěhovala se do Malé Asie. Gallové italští přišli pod Bellovesem jen že zprávu Liviovu sluší opraviti co do času, místo na dobu Tarquinia do počátku IV. století. Venetové italští byli haluzí Henetů maloasiatských a byli původu slovanského podobně jako Venetové v Armorice; mezi oběma lacus Venetus (Bodamské jez.) jest jaksi stanicí; slovanskostí Venetů italských vysvětluje jejich spojení do slovanských krajin jantaronosných.

[24]) *L. de Valroger*, les Celtes, la Gaule celtique, étude critique, Paris 1879.

Jako právní historik hleděl V. zjistiti původní obyvatelstvo Francie a jeho stav a odtud i základy právních poměrů i hledí střízlivou celkem kritikou pramenů uvésti na pravou míru vývody historiků. Pro něho jsou Iberové a Ligurové stejného původu. Pravlast Areit sluší hledati v Arianě v Persii, odkudž Řekové a Římané přešli do Evropy přes Malou Asii, Kelti, Germané a Slované po severní straně Černého moře k Baltu.

Belgy, k nimž počítá i kmeny Armorické, prohlašuje za smíšeninu Gallů a Germanů, Kaledoncům pak připisuje čistý původ skandinavský.

Mezi nejobsáhlejší spisy novější doby patří předem Müllenhofova Alterthumskunde,[25]) dílo na širokých základech založené. V prvém díle, věnovaném nejstarší době západní Evropy, M. dosti příkře odsuzuje nejsvědomitější dva zpravodaje řecké, Polybia a Strabona, a vynáší za to Aviena, u něhož předpokládá jako základ popis foenické plavby na západě ze VI. století, a ještě více velebí Pythea z Massilie, od Polybia ostře odsouzeného, zejména že ve zlomcích z jeho cestopisu zachovaných poprvé jmenována „Britanie“, „Rýn“ a „Teutoni“ — tedy i první Němci.

Příchod Keltů z Asie klade M. mezi plavbu foenickou a dobu Herodotovu, který Kelty již zná, tedy buď do konce VI. neb na počátek V. století a soudí, že zaujali nejen Gallii až ke Garoně a Britanii, ale i krajiny na východě Rýna až za Weseru a Harz, jakož i celé Podunají. Nejstarší stěhování keltské šlo přes západní svah Pyrenejí do západní Hispanie, druhé kolem r. 400 před Kr. do krajiny mezi Rhonou a Alpami, a krátce před r. 396 př. Kr. do severní Italie (tažení Bellovesa), kdežto druhý proud (tažení Sigovesa) pode jménem Karnů a Tauriskū pronikl až po Balkán. Stěhování Bojů (kol r. 400) jednak do Italie, jednak do Čech vede M. od Rýna a stopuje Gally od Wesery k Rýnu, kdežto třetí tažení, známé pode jménem Tectosagů vede (kolem 300 př. Kr.) od Mohanu a Dunaje a sice do Hercynského lesa, na Balkán i k Středozemskému moři a za odstupujícími nechá zaujmouti sídla Germany až k Dunaji a Rýnu.

Krátce po smrti Müllenhofově vystoupil Arbois de Jubainville s druhým vydáním znamenitého spisu svého o původním obyvatelstvu Evropy,[26]) v kterém pří-

---

Z Gallie vnikli Kelti do Hispanie, kdež zváni jsou Keltibery, podle zpráv Caesara a Tacita vnikli z Gallie na východ do Germanie (ač i druhá je možnost, že by tito Keltové v Germanii byli zbytkem Keltů z doby jich postupu na západ); podobně postoupili z Gallie i na Balkán a do Malé Asie na jedné a do Italie na druhé straně. Belgové jsou Germané smíšení s Kelty, kmenové na polouostrově Armorice, od Strabona k Belgům počítaní, v boji s Caesarem skutečně drží s Belgy. V Britanii, kde podle Tacita pravděpodobně byli původním obyvatelstvem Iberové, byli Kelti dvojího nářečí, jež po době římské známo je pode jménem Kimris v Britanii, pode jménem Gaëls v Irsku, Kaledonci (Pikti) podle Tacita byli původu skandinavského a Skotové teprve později přišli z Irska.

[25]) *K. Müllenhof*, deutsche Alterthumskunde, Berlin I. 1870. (1890, II. 1887. III. 1892. IV. 1900. V. 1891.

Pravlast Areitů klade M. do severovýchodního Iranu, na západní sklon vysočiny středoasiatské (díl III.) i míní, že stěhování do Evropy nemohlo se bráti stepí dnešního Turkestanu a stepí Kirgiskou čili po severní straně moře Kaspického, jelikož krajiny ty trpí nedostatkem deště — překážka pro pastevce, jakými tehdy Areité byli, těžko překonatelná, i vede Areity po jižním a západním břehu moře Kaspického do Evropy, kdež při Karpatech se rozdělili: Slované a Germané táhli na východě Karpat k severu, kdež Germané zaujali místa mezi Labem a Odrou, Slované dále na východ; Kelti, Latiníci a Řekové rozdělili se na Dunaji. V Evropě Areité nalezli praobyvatele, lid doby kamenné, jména neznámého; pouze Iberové, Liguři a Rhaetové původu nearejského jsou známi ze staršího obyvatelstva na počátku doby historické.

Počátky dějin západní Evropy probírá M. v díle I. počínaje Homerovými Kymerii nejdál na západě, i cykly pověstí, sloučenými v Odyssei o krajinách západního Středomoří. Spolehlivých pramenů pro starší dobu západní Evropy uznává M. velmi málo. V prvé řadě jest to phoenický periplus z druhé polovice VI. století, přeložený v V. století do řečtiny a použitý pak jako hlavní pramen v Avienově Ora maritima, kdež nejdál na západě uvedeny Irene insula Albionum, a insulae Oestrimnides. poslední i u Paňuna Himilkona jmenované a známé patrně i Herodotovi pode jménem ostrovů Kasiterid. Dále uvádí ora maritima Ligury, kteří na břehu Středozemského moře při phokidské Massilii (kolem r. 600 zal.) se jmenují a pak Ibery; jméno Keltů není jmenováno ani v Gallii ani v Iberii, a když v obou zemích známi jsou Herodotovi, musí padati příchod Keltů do konce VI. neb počátek V. století.

Druhým nejdůležitějším pramenem je M.-ovi Massaliotský kupčík Pytheas, kterýž v době Alexandra Vel. vykonal cestu podle západního břehu Evropy (z něho čerpali Timaeus, Eratosthenes, Diodor a j.); plavbu vykonal Pytheas kolem Iberie, jmenuje na Biskaiském zálivu země keltické, dále národ Ostimiů (patrně Caesarovy Osismy v Bretagni) pak ostrov *Πρεττανική* (podle Plinia dříve nazvaný Albion), na severu pak nejzáze ostrov Thule; odtud obrátil se k jižnímu břehu severního moře, kdež uvádí Skythii na východě Rýna a počíná ji Teutony — tak že jest prvým člověkem, který navštívil původní země německé a zprávu o nich podal; Římané pojímali někdejší Germany pode jménem Gallů.

Dále vykládá M., že Caesarovi Germané v Belgii byli Kelti podle místních a osobních jmen, kteráž jsou gallská; výraz Germané přeneseno za Rýn na Němce, byvši prve užíváno před Rýnem. Než i na východě Rýna původně sídlili Kelti podle místních jmen: Rýn, Mohan, Nekar, Dunaj atd. jsou názvy gallského původu; ale i východní přítoky Rýna Lahn, Sieg, Ruhr, Lippe, ano i řada vod až na východ řeky Wesery, k západnímu sklonu Harce, snad i Durynsko v to pojímaje, má jména původu gallského, tak že Gallové někdy sídlili i od Rýna na východ až za Weseru. Celkový úsudek o Keltech dal by se shrnouti asi takto: Phoenický periplus zná ostrovy Irene a Albion, Pytheovu to Prettaniké, kdež podle Caesara byli autochtoni a nedávno přistěhovalí Belgové; byli tedy Kelti již za phoenické plavby v Britanii a byli i na protějším břehu Gallie až ku Garoně. Odtud stalo se první stěhování k jihu, až do Iberie přes západní sklon Pyreneí (na Ebru nebyli). Rhodanus má jméno ligurské i byli Ligurové patrně na Rhodanu snad až k Lyonu; v tuto stranu, mezi Rhonu a Alpy, kde dotud bydleli různí národkové ligurští, vnikli Kelti okolo neb před r. 400 př. Kr. Od Rhony vyšlo nové stěhování do Italie (známé pode jménem pochodu Bellovesa) a sice krátce před r. 396, neboť pojí se k pádu severoitalského města Melpum, jež od Gallů dobyto téhož dne, co padlo město Veji; druhý proud (tažení Sigovesa) vedlo do východních Alp, kdež usadili se Karnové a Tauriskové a živel gallský pronikl až na pokraj Balkánu, kdež r. 334 vyslali poselstvo k Alexandru Vel.

Stěhování Bojů do Italie a do dnešních Čech (kolem r. 400) šlo snad z krajiny na středním Rýnu a Nekaru a do krajiny takto uvolněné tlačili se Kelti od Wesery a přešli zároveň do Belgie. Třetí tažení Keltů, známé neb označené hlavním jménem Tektosagů událo se kolem r. 300; z krajiny na Mohanu a horním Dunaji [Tektosagové byli někdy na Weseře usedlí, kdež sousedili s Němci, jakož svědčí jméno walh (wälsch) z Volcae] a sice jedni dostali se do Hercynského lesa (snad po odchodu Bojů r. 60), druzí pronikli na Balkan a přišli pak do Malé Asie, kdež založili Galatii, třetí pak pronikli k Středozemskému moři do Narbonské Gallie, neboť v zemi této dosud ligursko-iberské jmenují se první Kelti za pochodu Hannibalova, a možná, že i gallští žoldnéři v prvé punské válce byli odtud. — Germané po odchodu Keltů rozšířili se až k Rýnu a Mohanu a na Dunaj, kdež hraničili s Helvety.

[26]) *Arbois de Jubainville.* les premiers habitants de l'Europe, d'après les écrivains de l'antiquité et les travaux des linguistes, seconde édition I. 1889. II. 1894.

chod západních Areitů do Evropy klade do polovice III. tisíciletí př. Kr. Mezi Dněprem a Rýnem utvořili dvě velké skupiny, a sice východní, z kteréž nejprve se vydělili Thrakové (kolem 2000), pak Illyrové, a konečně Ligurové, kdežto ze západní skupiny první vydělili se Řekové (někdy v XV. století př. Kr.) a pronikli nejprve k Dodoně a pak i do jižního Řecka. V téže asi době stalo se odloučení Italiků a Keltů, ačkoliv Italikové teprve ve XII. století pronikli do Italie. Kelti zůstali tehdy na horním Dunaji a na Mohanu, kdež sousedili s Germany čili Němci a panovali jim; kolem r. 1000 jedna větev Keltů od Rýna odešla do Britanie, druhá v VII. století opanovala Gallii a založila mocnou říši gallskou, která pak výbojné voje vyslala do Hispanie, do Italie severní i do Pannonie. Kolem r. 300 př. Kr. přestala politická jednota Keltů a tehdy osvobodili se i Germané mezi Mohanem a mořem od panství keltského; Volkové, Allobrogové a j.

Hlavní myšlénky této s velikou učeností psané knihy daly by se shrnouti asi v následující pořad: Pravlast Areitů byla na sever od Hindukuše. Kolem 2500 př. Kr. Areité se rozešli a sice tak, že východní větev, Indové a Iranci, vystěhovali se směrem jihovýchodním, evropští Areité vypravili se na západ; v společném bohatství jazykovém není výrazu pro výklad na kamenné zbraně a jich vyrábění. Západní větev arejská se usadila na půdě evropské mezi Dněprem a Rýnem (Skytové přišli později kolem r. 1500), a zůstali na tomto prostranství přibližně mezi 2500—2000 př. Kr.

Kolem r. 2000 vydělila se první skupina sestávající z Thraků, kteří pronikli na jih do Balkánského poloostrova až po Eleusinu, kdež založili slavný chrám Demetery, opanovali část ostrovů až po Kretu a kolem 1500 př. Kr. vnikli až do Phrygie a Bythinie v Malé Asii. Nejbližší pokrevenci Thraků, Illyrové, obsadili severovýchodní část poloostrova Balkánského, vnikli do severovýchodní Italie, kdež k nim sluší počítati Venety, a pronikli později do východoalpských zemí. Třetí haluz tvořili Liguři, kteří jinými historiky prohlášeni jsou za obyvatelstvo předarejské (na př. Müllenhof I. 365); J. považuje je za členy veliké rodiny indoevropské, a uvádí I. 133—172, 362—363 i linguistické důvody. Liguři přišli kolem r. 2000 př. Kr. do Italie a rozdělili se na dvě části; jedna pode jménem Sikulů opanovala Italii, byla v století XIV.—XI. zatlačena od Umbro-Latinů do Brutia a Sicilie, kdež zaplavena byla řeckým živlem, který od r. 700 př. Kr. v jižní Italii se valně rozšířil, tak že úplně zmizeli někdy kolem 400 př. Kr. (Thukidides, který dokončil své dějiny r. 411 je ještě jmenuje, kdežto Scylax ve IV. století je již nezná). Druhá část, u starých historiků jménem Ligurů často jmenovaná, zaujala při moři Středozemském sídla od řeky Arna až po Rhonu; J. stopuje rozšíření Ligurů dále do vnitrozemí na základě hlavně místních názvů zakončených na asco-asca, usco-usca, osco-osca (jež z pobřežní Ligurie z historiků jsou známy) a přichází k výsledku, že tyto místní názvy a tudíž i Liguři byli rozšířeni v Popádí až ke Komu, Bergamu, Veroně a Mantově, pak k Reggiu a Parmě, na severu pak až do Švýcarska, že vyskytající se na tomto území terramary a jezerní stavby považovati sluší za zbytky Ligurů. Vedle 162 jmen místních s uvedenou koncovkou v Italii sev. nalezl však J. 70 jmen v jv. části Francie a 20 ve Španělsku, a činí další vývod, že Liguři zaujímali někdy část Francie a Španělska. Historicky dokládá z Aviena, že v VI. století na západě Rhony sídlili Iberové, po r. 500 podle Hekataia a Scylaxe se tam jmenují Liguři, kdežto za tažení Hannibalova podle vypravování Polybia tu již byli Gallové a Ligurové byli teprve na východ od ústí Rhony; než i na východě Rhony ještě ve III. století (podle Livia) objeví se gallští Saluviové, tak že na západní straně Alp z Ligurů zůstanou nezávislými pouze dva kmeny poblíž Nizy, Oxybiové a Deciatové. V severní Italii postihla Ligury záplava Tusků čili Etrusků, kteří jako zbytek Pelasgů v X. století přišli do Italie západní a pak i Popádí opanovali, až sami po r. 400 od Gallů zatlačeni byli. Zbytek Ligurů pokořen od Římanů.

Druhou skupinu tvořili v Podunají Řekové, Italikové a Kelti, z nichž první vydělili se Řekové s nejbližšími příbuznými Makedoňany. Řekové nezachovali paměť na své přistěhování, ale zachovali z Areitů jediní pověst o potopě světa (Deukalion a Pyrrha), pověst ve světě semitském běžnou, což svědčí o dávných stycích Řeků se světem semitským, když Areité seděli ještě v Asii podle Semitů. Přišedše od Dunaje někdy v XV. století př. Kr. zaujali sídla v severním Řecku, kamž poukazuje nejstarší božiště v Dodoně. Někdy kolem r. 1400 vytrhli Ionové k jihu a opanovali Attiku spojivše se s domorodými Pelasgy proti Eleusinským Thessalům a Achajové touže dobou opanovali Peloponnes, kde mezi domorodými Pelasgy kolem r. 1700 př. Kr. aegyptsko-phoenická invase (příchod Danaa) opanovala Argolidu; invase Dorů na Peloponnes udála se kolem r. 1100. Jméno Graiků zachovali Římané, v Řecku samém ustoupilo jméno to názvu Hellenů.

Italikové čili Umbro-Latini sídlili na severu Alp po delší dobu v sousedství Keltů, neboť příbuznost jazyka latinského a keltického není pouze slovní, nýbrž morfologická (futurum na *bo*, deponens na *r*, suffix *tio*, jež se v ostatních indoevropských jazycích nevyskytají). Rozdělení stalo se někdy v XV. století, ač není důkazu, že by byli přišli do Italie před XII. stoletím (založení Amerie); v XI. století Italikové vytlačili Ligury čili Sikuly ze střední Italie, ale byli sami ztenčeni v X. stol. příchodem Etrusků, s nimiž pak vedli zápas o samostatnost až do příchodu Gallů, až se v stoletích následujících zápas obrátil na potlačení Etrusků i Gallů.

Keltská národnost a jazyk vyvinuly se na malém území ve střední Evropě na Mohanu a na obou stranách horního Dunaje. Germané seděli na severu Mohanu až k moři; oba národové přišli ve styk, když řeč obou byla již úplně vytvářena; Germané přejali z keltského jazyka v době, kdy v keltštině nebyla ještě provedena záměna souhlásek (před r. 1000 př. Kr.), 16 slov týkajících se veřejného života a ze slova zejména ambaxati — germ. ambahti = služebný, soudí J., že Germané byli v poddanství Keltů, ačkoliv zachovali osobní svobodu a náboženskou samobytnost. Méně archaický než tato do germanštiny převzatá slova, je jazyk irský a odtud soudí J., že někdy po r. 1000 Kelti přešli od Rýna do Britanie, kterou opanovali. V VII. století přešli Kelti, snad nárazem Skythů neb Siginů od Dunaje přes Rýn a opanovali Gallii v době, kdy již provedena byla záměna souhlásek (p za q na př. epo = equo) a zachovávajíce politickou a národní jednotu rozšířili se výbojem do Hispanie (500—450); Herodot uvádí je již až ke sloupům Heraklovým. V této době největší národní a politické moci přešli Kelti též přes Alpy do Popádí, kdež zbořili Melpum téhož roku, kdy Římané dobyli Veji (396), vnikli i do Pannonie a pode jménem Skordisků opanovali část země Illyrů. Území největšího rozšíření národa keltického hledí J. stanoviti z místních jmen složených z: Novio-, duro-, are-, pak končících na: -dunum, -briga, -magus, -riga, -ritum a j. Roku 300 přestala politická jednota Keltů a zároveň osvobodili se Germané, v jejichžto zemi na sev. Mohanu až k moři severnímu do té doby sídlili: 1. Volcae, kteří zahnáni uchýlili se do jižní Gallie mezi ústí Rhony a Pyreneje, pak Allobrogové, Vocontii, Helvii; 2. Belgové, kteří přešli přes Rýn a zatlačili Aeduy a Sekvany mezi Rýnem, Sekvanou, Marnou a mořem a pak o 100 let později dobyli Britanie, odkudž starší keltické obyvatelstvo zatlačeno bylo do Irska; 3. Tektosagové, kteří s jinými ještě r. 278 dostali se na Balkán a odtud do Malé Asie, kdežto zbytek jejich zachoval se na sz. Čech až do doby Caesara, pak Cenomani, kteří ve IV. století dostali se do Italie (naproti tomu uvádí Cato a Appian, že Cenomani byli z Volků za Rhonou usazených). Insubrové podle Livia byli z Aeduů, Lingoni zachovali jméno na Marně, Bojové v Čechách. — Způsob vlády kmenové bylo království, ústřední vláda byla hegemonie, jako na př. podle Livia panství Biturigů za Ambigata krále, panství Arvernů v polovici II. století, proti nimž stáli Aeduové jako spojenci Říma, mezi Belgy Suessiones a proti nim Remi a j. Konečně vykládá, že u řeckých spisovatelů nejstarší název Hyperboreů okolo r. 500 př. Kr. zamění se jménem Keltů a od II. století (od Pausania), že vyskytá se i jméno Galatů jako synonymní se jménem Keltů, kdežto římští spisovatelé začali užívati jména Galli dříve nežli poznali Gallii zaalpskou.

odtáhli na jih Gallie, Belgové za Rýn až k Seině a pak i Tektosagové na Balkán.

Mezitím co vyvíjely se uvedené právě historicko-linguistické vývody, rozpředl se živý spor o vlastní Germanii mezi Rýnem a Labem, zdali totiž patřila Keltům čili Germanům. Z vážnějších spisovatelů v tomto směru sluší jmenovati především Chr. Kefersteina,[27]) který na základě pozorování archaeologického, historického i etymologického usoudil, že celá Germanie až k Labi osazena byla Kelty, za nimiž seděli Slované, a Němci že pode jménem Gothů do Evropy vtrhli teprve nárazem Hunnů (r. 375 po Kr.). Téměř současně rozšířil Sprachschuh[28]) území Keltů i na poloostrovy Balkánský a Apenninský, ano i dále, a Brosi[29]) jen jaksi doplnil Kefersteina.

V pravém opaku k tomuto směru keltisujícímu dokazoval prof. A. Holtzmann,[30]) a sice methodou i hi-

---

[27]) *Chr. Keferstein*, Ansichten über die keltischen Alterthümer, die Kelten überhaupt und besonders in Deutschland, sowie den keltischen Ursprung der Stadt Halle I. II, Halle 1846—1849.

Již v menším pojednání „Über die Halloren als eine wahrscheinlich keltische Colonie, den Ursprung des Halleschen Salzwerkes und dessen technische Sprache, Halle 1818“ prokázal K. nejen důmysl, ale i pozorovací talent. Vytýkaje na počátku faktum, že v hornictví německém je mnoho názvů slovanských na důkaz, že Němci převzali hornictví od Slovanů, uvádí a pak dopodrobna rozbírá starou terminologii užívanou od t. zv. Hallorů v Halle. i provádí důkaz, že není v ní nic slovanského, že není také německá, ale že se dá vyložiti z jazyka keltského. Dále soudí: kdyby Frankové byli dobyli Halle na Slovanech, muselo by se při vyrábění soli vyskytovati názvosloví slovanské, jako při ostatním dolování, a jelikož se Hallořі jen mezi sebou žení, museli by zachovati slovanský ráz, čehož však není Stáří saliny Hallské určuje 2 m. mocnou vrstvou popela ze slámy (na odpařování) pocházejícího na ostrově proti hlavnímu slanému pramenu, kterážto vrstva do XVI. století, kde se tu stavěti počalo, byla uložena a ukazuje na prastarý původ. Kimrické Hall = sůl, hallwr = vyrabitel soli ozývá se v Halle a Hallore a svědčí o keltickém původu saliny.

Tato knížka a její výsledek zdá se, že zavedly K. k dalšímu badání. Jelikož Halloři jako kasta byli také v salinách v Elmenu a Stassfurthu, nebylo Halle ojedinělou keltickou oasou, ale jednalo se o národopisný význam celé Germanie, a K. podnikl rozbor archaeologický a historický. Sebrav v prvém díle tehdy známý materiál archaeologický, uvádí především dolmeny a menhiry ve spojení s druidy a uznává je za keltické a sice zejména v Britanii a Francii; jelikož pak dolmeny a k nim příslušné hrobové nálezy kamenné i bronzové v úplně podobném rázu vyskytují se v severním Německu, Dánsku, již. Švédsku a v značné části již. pobřeží Baltu, odmítá názor Worsae, jako by to byly pozůstatky lidu vymizelého, a soudí, že tyto dolmeny jsou neklamným svědectvím, že v těchto zemích byl někdy totožný lid jako v Britanii a Francii, totiž Kelti kimrického nářečí. V Irsku a Skotsku, kde zastoupen jest jazyk gaëlský čili gadhelský, jsou archaeologicky význačnými kamenné a spečené valy, kteréž se hojně vyskytují i v hornaté střední a východní Gallii a pokračují jižním Německem až do Čech, a jsou-li tato kamenná hradiště v Irsku a Skotsku gaëlská, musí přirozeně býti gaëlská i ve střední a východní Francii i v jižním Německu; hroby gaëlské jsou menší (mohyly), se spálenými těly v kamenné skřínce. Kamenné mlaty neurčují dobu kamennou, neboť nelze si představiti, že někdo mohl pracovati s tak těžkými předměty na nepoměrně tenké násadě navlečenými, ale měly buď význam náboženský neb i hodnostní, podobně jako snad i bronzové meče s krátkým jilcem a sekyrky. Tak jeví se archaeologicky severní Germanie kimricko-keltickou, jižní Germanie gaëlsko-keltickou — Východně od Germanů usazení Slované, stejně kulturní jako Kelti, označeni jsou archaeologicky hliněnými valy, hliněnými mohylami a pak i žárovými hroby v zemi čili t. zv. vendickými hřbitovy. Němci objevují se na jevišti vpádem Gothů. Tito seděli původně podle Skythů a zahnáni jsou vpádem Hunnů do Evropy; vnikli dunajskou cestou pod různými jmény do říše římské kterou opanovali, zničivše její kulturu severní cestou k Baltickému moři, kdež opanovali nordické země a Germanii. Gothští národové byli suroví bojovníci, neměli zvláštní kultury a proto nejsou v hrobech zvláště označeni.

V historických vývodech Kefersteinových bude jaksi stěžejným bodem zpráva Dionysia Halikarnasského, podle které Keltie (ἡ Κελτική) sáhala od Pyrenei až k Skythům, tak že Dunaj a Rýn protékaly zemi tu; krajiny na západ Rýna nazývaly se Gallií, krajiny mezi Rýnem, Skythy a Thraky nazývaly se Germanií. Dále uvádí Tacitus, že název Germanie je nový, Strabo praví, že Germani jsou příbuzní Belgů, Kimbrové z Jutska přišlí smluvili se s Kelty a pozůstatek jejich, Aduatici počítáni jsou mezi Belgy, Ariovistovi Svevi rovněž nebyli Gallům cizí, místních názvů, jež dají se vyložiti jen z keltického jazyka, je v Germanii plno, a to a jiné ještě je dostatečnou příčinou, aby Kelti prohlášeni byli za pranárod evropský. Nejen Germanie, ale i celé dolní Podunají, Thrakové, Illyrové a Pelasgové byli Kelty (Řekové povstali smíšením Phoeničanů s Pelasgy, Římané smíšením Řeků a keltických Tusků). Na západě sáhali Kelti až na Pyrenejský poloostrov, kdež původním obyvatelstvem byli Iberové (potomci jejich jsou Baskové), na východě, za Vislou seděli Slované (ale Vendi na Visle, na Jaderském moři a v Bretagni nejsou Slované), a za nimi Skythové a pak gothičtí národové a ti vystupují teprve po nájezdu Hunnů, pokoří a opanují země keltské a římské, utonou na půdě římské, ale pohltí živel keltský v staré Germanii.

[28]) *Dr. N. Sparschuh*, Keltische Studien oder Untersuchungen über das Wesen und die Entstehung der griechischen Sprache, Mythologie und Philosophie, Frankfurt 1848.

Z Asie přešli do Evropy nejprve Kelti a osadili nejen Britanii, Gallii, Hispanii, ale i Germanii a Řecko; Germané, Italikové a Řekové přišli za nimi, smísili se s nimi, tak že na př. ²/₃ slov řeckých dá se vyložiti z keltického jazyka, řecké bájesloví a filosofie souvisí neb lépe je v závislosti od učení Druidů; i v Japonsku, polární Americe a j. dají se stopovati keltické vlivy atd.

[29]) *J. B. Brosi*, die Kelten und Althelvetier, ein Beitrag zur ältesten Geschichte der Schweiz. Solothurn 1851.

Z Areitů v Asii původně usedlých vyšli první Kelti do Evropy a táhnouce od Uralu a Finska zaujali Skandinavii, kterou drželi až do polov. III. stol. po Kr., zaujali i jižní pobřeží Baltu, Povislí, Moravu, Čechy, Německo, Britanii, Gallii, Hispanii i Italii před Latiny. Někdy r. 1600 př. Kr. prodrali se k Rýnu Germané, kteří pouze stupněm vzdělanosti byli rozdílní od Keltů, kdežto Němci (Gothi a j.) vnikli do Evropy teprve nárazem Hunnů. Brosi přičítá Keltům megalitické stavby i kamennou kulturu, prohlašuje je za přední kovolitce a připisuje jim výrobu bronzu ano i skla a vylíčiv jejich stav kulturní uvádí záhubu jejich výbojem Římanů a Němců.

[30]) *Adolf Holtzmann*, Kelten und Germanen, eine historische Untersuchung, Stuttgart 1855.

Odvolávaje se k tomu, že všichni starší spisovatelé považovali Kelty a Germany za týž národ, a teprve Schöpflin že vynašel různost Keltů a Germanů, vystupuje H. s thesí, že Germané jsou Kelti, Kimrové a Gaëlové že nejsou Kelti a sice v tento smysl:

Názor, že Germané (t. Němci) pocházejí ze Skandinavie (Jornandes, Paulus Diaconus), je nemožný, neboť z tak malé a chudé země nemohl vyjíti tak veliký národ; musí se tudíž staří Germané hledati ve střední Evropě pod jiným jménem. Slovany nejsou, Skythy též nejsou, výklad Jakuba Grimma, jakoby Geti byli Goti a tudíž Thrakové Germany, též není možný, neboť jméno Getů zachovalo se v Samogitii a jsou tudíž Litevci zbytkem Thraků. Naproti tomu praví Strabo, že Germané jsou podobní a srodní (παραπλήσιοι) s Kelty co do způsobu života, předčíce je pouze velikostí, divokostí a světlostí vlasů, a na jiném místě, že jsou srodní (συγγενεῖς) přirozeností svou i zřízením. Dále cituje Dionysia Halikarnasského, dle něhož ἡ Κελτική rozdělena je Rýnem na dve části, z nichž západní sluje Galatií, východní Germanií. Cituje dále Diodora, Appiana, Plutarcha

storickou i linguistickou, že Britové a Kelti byli mezi sebou úplně různí, za to však Kelti a Germané totožní, tak že jménem Keltů mají se rozuměti němečtí Germané, čímž arci minulost Germanů o několik století na starobylosti své získala. Naproti tomu vedl F. J. Mone[31]) z etymologie důkaz, že místní názvy v jižním Německu

(který germanské Kimbry prohlásil za Kelty) a j., vykládá, že před Caesarem neznali zvláštní Germany, ale vše nazývali Kelty, tak že pode jménem Keltů rozuměli i Germany, dokládá, že Belgové byli jen dialekticky rozdílní od Keltů, ale že dle jasných svědectví pocházeli z Germanů, což vše svědčí, že Germané byli Kelti.

Závadné pro H. místo u Caesara, podle kterého král Ariovist za svého pobytu v Gallii se naučil gallsky, opravuje H. podle vídeňského rukopisu v ten smysl, že gallský jazyk byl rodným jazykem Ariovista, že tudíž řeč Keltů, Belgů a Germanů byla pouze dialekticky rozdílná. Caesar považoval Germany za součást Keltů, všichni staří spisovatelé Kimbry nazývají Gally a považují je tudíž za Gally, Vibius Sequester dokonce praví Teutones Galli.

Na důkaz, že Germani a Galaté jsou totožní, cituje H. nejprve Strabona 7. 1. 2. (γνήσιοι γὰρ οἱ Γερμανοί), a Tacita, Germ. 2., ceterum Germaniae vocabulum recens et nuper additum; quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint. Ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim, ut omnes, primum a victore ob metum, mox a se ipsis invento nomine vocarentur. Konjekturou textu Tacitova vyvozuje H. 1. že název Germani je římský výraz, jehož významu Římané rozuměli; 2. že tento význam poprvé přichází při válce s Ariovistem; 3. že Římané Svevy Ariovistovy považovali za pravé bojovné Gally, kdežto v Gallii byli již zjemnělí a z bázně před nimi dali jim název Germani před bitvou r. 54; podobně zavedl Caesar nový název Germanů i pro čtyry národky Belgů. Důležité sdělení Svetona, že Caligula, chtěje vésti Gally v triumfu místo Germanů, donutil je, aby se naučili řeči germanské a zbarvili si do červena vlasy, jakož i sdělení Tacitovo, že gallští Gothini a pannonští Osi nejsou Germané, odbude H. podotknutím, že Sveton a Tacitus nebyli filologové a nemohli znáti rozdíl řeči, zejména když za jejich doby obojí Gallie byla již poříma-nělá. Ve příčině Britů cituje nejprve Aristotela, že Britanie za Kelty (ὑπὲρ τοὺς Κέλτους) leží, dále Caesara a Diodora, podle nichž Britové byli domorodí a pouze Belgové v jižní Britanii z Gallie přišli, a zprávu Tacitovu, který jediný uvádí, že Britové z Gallie přišli, odbude opět poznámkou, že Tacitus nebyl znatelem jazyků, a činí vývod, že Britové jsou zcela jiný národ, Germani však že jsou praví Kelti neboli Galaté.

Vývod, že Britové jsou zcela zvláštním a od Gallů různým národem, odůvodňuje H takto: vysokého rostu a světlé pleti byli Kelti i Germané; Strabonovi světlí Britové byli přistěhovalci z Belgie, neboť dnešní Keltové ve Walesu a Irsku jsou pleti tmavé. Vlastní Britové byli pastevci, byli v kože odění, malovali se modře, dle Herodiana i figurálně, ženy jejich měly po několika mužích, dle Strabona jedli i mrtvoly svých rodičů, dle Hieronyma byli vůbec lidožrouty; Tacitus sice praví: manent, quales Galli fuerunt, ale pováží-li se, že Gallové a Belgové pěstovali orbu, měli šat a nádherné ozdoby, že život rodinný u nich byl valně vyvinut atd. vysvítá, že Gallové byli národem vzdělaným, Britové ale divokým. Na doklad stejného původu Gallů a Britů uvádějí se zejména zprávy Caesara a Tacita, že oba národové měli stejné náboženství, ano že kněží druidé chodili z Gallie do Britanie na učení; proti tomu dovozuje H., že druidé nedají se v Britanii dokázati, neboť jméno jejich ve středověkých básních v Bretagni a Walesu je již vzato z klassické literatury a rovněž i bardové přešli teprve v XI. století z Bretagne do Walesu a ti středověcí druidé a bardové že nejsou tudíž pokračováním starověkých. Na jediném místě u Tacita (an. 14. 30), kde jedná se o dobytí ostrova Manu, jsou jmenováni druidé, ale tu se dá výrok Tacitův konjekturou upraviti tak, že vyzní, jakoby ženy stojící kolem vypadaly jako druidé, a neplyne odtud důkaz, že by náboženství Britů a Gallů bylo stejné. Caesar a Tacitus prý mínili snad nějaký ostrov na pobřeží aneb napsal Caesar „Britania“ místo „Germania“ a tím je proveden důkaz, že Britové jsou zcela jiným národem než Gallové. Naproti tomu měli Gallové a Germané stejnou podobu, stejný způsob života (stejně lehce měnili sídla svá nezdbajíce majetku půdy), stejný způsob sněmů, výzbroje a válčení; dle Caesara VI. 21 měli prý rozdílné náboženství, ale tu se Caesar patrně mýlil, neboť staří historikové jmenují bohy obou stejnými arci římskými jmény.

Zbývá konečně otázka jazyková, neboť jazykozpyt béře za základ keltické gramatiky jazyk irský, waleský a bretagnský a vysvětluje pomocí živého jazyka i stopy starého gallského jazyka. Holtzmann připouští, že tento zachovaný jazyk staré Britanie je jazykem areiským, příbuzným germanskému, latinskému a j. a že má tudíž přirozeně některá společná slova; britský jazyk nad to přijal mnoho od Belgů, pak z jazyka latinského a anglosaského, a mimo to středověcí spisovatelé a později slovnikáři převzali různá slova gallská ze starých spisovatelů a proto podniká H. nový jazykový rozbor. Cituje Livia o Bastarnech a výrok Caesarův svrchu uvedený (o Ariovistovi) a dovozuje, že jazyk germanský a gallský byl stejný. Mimo to cituje zprávu Appianovu o Brutovi, který uměl gallsky z provincie narbonské a znalostí tou prošel od Rýna do Alp, pak zprávu Plutarchovu o Sertoriovi, který Mariovi konal služby vyzvědačské ve vojště Kymbrů, dále zprávu Hieronymovu o Treverech a Galatech, že mluví stejnou řečí, a dovozuje ze zpráv těch proti obecnějšímu výkladu opět, že gallský jazyk byl stejný s germanským čili německým.

Srovnávaje zachovaná stará slova gallská s jazyky německými hledí dokázati, že slova gallská mají podobnosti právě v jazyku německém jako: ambactus na ambahtes, got. andbahts; bardus má analogii v nordických bardech; becsco je sice v britském, ale něm. picken, střn. bicken; benna (vůz) není v brit., ale něm. benul (košatina); braccae (kalhoty), v brit. brager (z franc.), je střn. bruoch; koncovka dunum angls. tûn, střn. zûn, angl. town; -durum got. daur, střn. tôr atd. Z toho soudí H., že gallský neboli keltský jazyk nebyl pouze příbuzný, nýbrž přímo jen dialekticky rozdílný od germanského nebo lépe německého. Ku konci cituje ještě z listin, na počátku středověku v staré Gallii a Helvetii zejména pro kláštery vydaných, osobní jména poddaných a ukazuje na německé znění největší části i dovozuje, že lid gallský, který zůstal i za doby římské a přežil i výboj Gothů, Burgundů a Franků, zachoval jména v původním svém gallském jazyku, který jest německý.

Vše dohromady pak svědčí, že Britové a Kelti byli národové naprosto rozdílní, ale Germané a Kelti naproti tomu národové naprosto totožní. Tím zjednal Holtzmann Germanům i té starobylosti a kulturnosti starověké, které dosud postradali.

[31]) *F. J. Mone*, Celtische Forschungen zur Geschichte Mitteleuropas, Freiburg 1857.

Historické práce o Keltech a Germanech zakládají se na zprávách starých země- a dějepisců a jelikož tyto zprávy valně se rozcházejí, povstane přirozeně mnoho různých výkladů, a následkem toho i nejlepší práce nemají trvalého výsledku. Nejsou-li však dějepisné prameny spolehlivé, musí se hledati doklady nové, především jazykové v místních názvech, aby vyšlo na jevo nejen že, ale i kde a kdy byli. Tak svědčí místní názvy původu keltického v jižním Německu, že tu někdy Kelti byli, a jelikož nikdo nevypravuje, že odtud zmizeli, zůstal patrně lid a jen řeč jeho zmizela. Když dobyli zemi Germané, žili páni s porobenými podle sebe, užívajíce každý svého jazyka; Germané místní názvy často překládali a často po zmizení původní řeči starý název s překladem spojovali, tak že nový název byl vlastně tautologie. Mone probírá pak názvy místní, jež podle jeho výkladu celé neb v polovičce jsou keltské podle dvou skupin: 1. jež z gallského a irského s jedné a z britsko-belgického s druhé strany objasniti se dají. Názvů gallsko-irského původu je více, není stopy, že by v nich byly assimilovány názvy starší a proto lid gallsko-irský je dříve usedlý a přišel do prázdných sídel po suchu od východu; lid belgicko-britského nářečí je mladší, neboť převzal a assimiloval gallské názvy, přišel patrně výbojem z jihu (průsmyky Finstermünz, Arlberg) a zachoval po svém odchodu do nových vlastí ráz pomořského lidu. Germané přišli od severu jako výbojníci, a protože zůstalo dosti starého selského lidu na dosavadní půdě seděti, zachovala se jména místní především vod, hor, poloh a sídel, kdežto nově tvořená jména germanská pojmenována podle majitele neb přeložena. Podobně, jako v těchto germanských zemích, dělo se i v Gallii za římského panství, neboť i tu spojovány latinské a

jsou z dobré polovice keltské, na doklad, že tu někdy seděli Kelti a přečkali i vpád Germanů; když pak povalené obyvatelstvo keltské během času vymizelo, zůstala aspoň jména jako svědectví po někdejších obyvatelích.

Proti etymologisování Holtzmannovu a Monovu vystoupil nejprve Ch. Glück[32]) v důkladném pojednání filologickém, později pak proti Monovi samotnému D. Blind,[33]) který počet keltských názvů hleděl omeziti. Proti Holtzmannovi zvláště psal velmi důkladně D. H. Brandes,[34]) vyvracel dopodrobna jeho výwody a vedl důkaz, že Gallové, Belgové a Britové patřili k téže skupině jazykové, ve waleském a bretagneském (kimrickém) nářečí zachované, Germané pak že byli ná-

---

keltské názvy, neb latinským slovům dávány keltské koncovky. V Belgii vyskytují se mnohé gallské místní názvy, belgických v Gallii méně, z čehož jde, že původní obyvatelstvo v Belgii bylo gallské, jež zatlačeno vpádem Belgů; později belgický živel rozšířen i do Gallie, posléze i panstvím Franků, kteří dlouho v Belgii seděli. I v zemích slovanských jsou místní názvy gallské, jako v Čechách a na Moravě. Mimo místní jména udržely se v dobytých od Germanů zemích i stopy gallského práva vlivem pozůstalého gallského obyvatelstva, kteréž vázány byly buď k právu majetkovému (poddanskému) neb i jiným právním obyčejům.

Ku konci vykládá značnou příbuznost jazyka latinského a keltického s doložením, že gallsko-irské je bližší, britsko-belgické vzdálenější, vykládá dále slovo Germani ve smyslu sousedů (ger = blízký, maon = národ) slovo Allemané ve smyslu cizích lidí teutsch ve smyslu severní lid (tuath = sever).

[32]) *Ch. W. Glück*, die bei C. J. Caesar vorkommenden keltischen Namen in ihrer Echtheit festgestellt und erläutert, München 1857.

V předmluvě, jakož i při výkladu jednotlivých jmen gallských vytýká posupně neznalost s jedné strany Holtzmannovi, který Gallii poněmčiti chtěl, s druhé strany hlavně Monovi, který v Germanii tolik gallských místních jmen shledal; sám z gallského jazyka vykládá v Germanii názvy Hercynia silva a Danuvios.

[33]) *Dr. G. Blind*, die Kelten im würtembergischen Franken, eine Studie zur Urgeschichte, besonders auf Grund der Flussnamen, Würtembergische Vierteljahrshefte 1889.

Probíraje názvosloví místní ve Francích vychází ze zásady, že větší vody zachovaly staré názvy, kdežto malé potoky názvů neměly i vytýká v dol. Francích würtemberských názvy řek a říček z keltického jazyka jako: Nekar, Kocher, Jaxt, Tauber, pak menší Bühler. Roth, Biber, Kupfer, Sall, Ohrn, Maulach, Ette, Scheffleur, Gollach. Keltský původ jmen těchto vykládá historicky: dle Caesara a Tacita byla krajina na východě Rýna obydlena od keltických kmenů; vpádem Ariovista zatlačeni byli tito kmenové a po porážce Ariovista zůstali na Mohanu Markomané až do výpravy Drusovy, kdež odešli do Boiohaema; tehdy podle Tacita do polí dekumatských přišli zpět Gallové, zalidnili kraj i mimo limes, a když potom krajinu tu zaujali Allemani, zůstala část těchto druhých Gallů, která i řeky znova pojmenovala, a od pozůstalých převzali Allemani jména.

[34]) *Dr. H. B. Chr. Brandes*, Das ethnographische Verhältniss der Kelten und Germanen nach den Ansichten der Alten und der sprachlichen Überresten, Leipzig 1857.

Svědomitá tato práce psána jest proti vývodům Holtzmanovým vytknuvši na počátku, že do doby Caesarovy o severozápadních zemích Evropy nevíme ničeho určitého, soustřeďuje se na dvou důkazech hlavních, že totiž Britové byli příbuzní s Gally, Germané pak že byli národem zcela jiným.

Ve příčině prvé dovozuje, že Britové na severu Temže přišli z Gallie dříve než ti, kteří podle Caesara z Belgie opanovali území na jihu této řeky a dovozuje svůj náhled především z Caesara, z jehož líčení nevysvítá rozdíl mezi Belgy a Brity v Britanii, jakož i z místních jmen, jež i na severu Temže jsou shodna s gallskými; podoba jest i v osobních jménech, neboť u Caesara jmenován na severu Temže král Cassivelaunus (V. 11) u Arverenů v Galli Vercassivelaunus (VII. 76). Diodor (VI. 21) považuje Brity za autochtony, aniž by co bližšího pověděl; Strabo líčí sice podobné zvyky a zřízení Britů a Keltů, praví, že jsou si podobní (IV. 200), ale nevysvítá přece, že by je považoval za týž národ. Pomponius Mela (III. 6) praví, že Britové bojují na dvoukolových vozech po gallsku ozbrojení. Plinius pak (XXX. 3) sděluje, že za iberia v Gallii odstraněni byli Druidé, ale v Britanii že se lidské oběti slavnostně dále konají, čím doplňuje zprávu Caesarovu o druidech, kteří z Gallie do Britanie na učení chodili (VI. 13) a Brandes dodává, že nechodili patrně k Belgům nedávno do Britanie přišlým, nýbrž k Britům dávno usedlým. Tacitus (Agricola 11) vykládá, že není jasným, zdali Britové jsou domorodí neb přišlí, ale že jsou nejbližší a podobní Gallům, snad následkem společného původu... řeč je málo rozdílná.

Podotknuv, že v starých pověstech britských mluví se o trojím příchodu Britů, Brandes uvádí dále vita S. Kentingerni (Bolland I. 820), kde vykládají se piktická slova Ken na latinské caput, tiern na dominus a soudí, že Pikti do Skotska (Albionu) dříve přišli ku kmeni gaelskému, dodávaje na důkaz, že irští misionáři, když Piktům šli hlásati novou víru, nepotřebovali tlumočníků. Tacitovo mínění, že by Pikti v Albionu podle červených vlasů byli Germani, je vyvráceno svědectvím jazyka; srovnává pak se s Zeussem, že gaëlští Kaledonci (Pikti) zatlačeni byli od Kimrů, a tito Kimrové že snad jsou Caesarovi Belgové nejen na jihu, ale i na severu Temže. Další zprávy z počátku středověku nemají většího významu; originelní jest snad zpráva Bedova (hist. eccl. I. 1), že Britové, kteří z Armoriky přišli, opanovali východní část Britanie, v Irsku že byli Skotové, Pikti že přišli ze Skythie, řeč že byla rozdílná. Historicky jest však jasno, že Sasové a Anglové přišli od východu a tlačili domácí obyvatelstvo k západu; Kimrové ve Walesu a Cornwalesu nemohli tedy přijíti z Irska; gaëlský dialekt (k) byl by podle Brandesa v Britanii starší, snad z prahistorické doby, a sice z Gallie; Kimris (p) jsou Caesarovi Belgové, což dokazuje i shodnost místních jmen v Britanii a Gallii, jichž Brandes velikou řadu uvádí.

V Gallii samé poměr Belgů a Gallů není zcela jasný, neboť podle Caesara přišli Belgové z Germanie a zatlačili Gally; ale, srovnají-li se místní jména v Belgii a Gallii, vysvitne jejich shodnost, a kdyby se i tu poukázati mohlo, že snad místní jména se udržela i po vpádu nového národa, dosvědčí shodnost osobních jmen příbuznost obou, neboť Divitiacus vyskytá se u Aeduů a Suessionů, Cingetorix u Treverů, Vercingetorix u Arverenů a vůbec jmena na koncovku -rix, -gnatus, -ticus, -iscus vyskytují se u obou. Jest tedy mezi Belgy a Gally pouze dialektický rozdíl, povstalý snad vlivem přišlých Germanů, kteří se asi pogallštili, jen že ve východní Belgii podrželi vědomí svého germanského původu. Humbold, Thierry a j. pronesli sice mínění, že v jižní Gallii (až k Loiře řece) zastoupen byl gaelský dialekt, ale Zeuss, Prichard, Bopp, Pictet a j. provedli důkaz, že se v Gallii mluvilo kimricky; poměr vysvitne snadno z jednotlivých slov u starých spisovatelů zachovaných. Tak na př. podle Varra nazýván v Gallii čtyřkolový vůz *petor*ritum; zní tedy čtyři v Gallii petor, kimricky je pedwar, irsky *c*eathair, gaëlsky ceithre; rostlina *πεμπεδοῦλα* u Dioscurida prozrazuje, že pět v Gallii se vyslovovalo *p*empe, brit. je *p*emp, irsky *c*uig, na ostrově Manu *q*ucig, z čehož vysvítá, že gallský a s ním i belgický a přirozeně potom i britský jazyk patřily ke skupině kimrické.

Naproti tomu staví Caesar proti sobě Gally a Belgy s jedné a Germany s druhé strany a vypravuje o válkách, které Belgové stále vedli s Germany; že Caesar Germany považoval za jiný národ, vysvítá zejména ze zprávy o Ariovistovi, který za 14letého pobytu v Gallii podle slov Caesarových naučil se gallsky, a Brandes toto místo proti Holtzmannovi výborně hájí. Rovněž i zprávu t. zv. monumentum Ancyranum, podle něhož Augustus rozšířil hranice Gallů až k Labi, Brandes dobře vykládá v ten smysl, že se jedná jen o politické připojení Germanie ku Gallii a nikoliv o národní shodnost, Diodor, Dionysios Halic., ba ani Livius nepodávají nových zpráv, ale čerpají z různých pramenů starších, často bez náležitého rozlišování. Strabo, který prvých 7 knih svých napsal do r. 18. po Kr, nebyl sám na severu, dělí Gally a Germany Rýnem, jmenuje na západ Rýna Triboky jako Germany, naproti tomu jednou Taurisky a Boje a podruhé In-

rodem od Gallů čili Keltů zásadně rozdílným. Nicméně pokusil se o obnovení starogermanské slávy podle vývodů Holtzmannových ještě jednou K. Becker,[35]) vykládaje, že Kelti a Galli byli národové zcela různí. Kelti

subry a Boje nazývá Kelty; výraz jeho, že Germani a Gallové jsou *συγγενεῖς*, se dá vyložiti na stejné zvyky a způsoby, ale neznamená ještě jeden národ, a hájí rovněž dovedně význam slova *γνησίους*, při kterémž Strabo patrně naráží na slovní hříčku římskou se slovem lat. germanus podotýkaje, že je v rukopisech dvoje různé čtení *γνησίους Γαλάτας* a *γνησίους Γαλάταις*, a kdyby se i první čtení prohlásilo za jedině pravé, že by zbyly ještě partikule *ὡς-* a *ἄν*, které by výrok ten zůstavily ve znění hypothetickém, tak že ani z tohoto výroku Strabonova totožnost Germanů a Gallů by se dokázati nedala. Podobně i u Plinia jest rozdíl mezi Germany, jež Plinius od Skythů odvozuje spolu se Sarmaty a jimž vykazuje sídla až k řece Šeldě, a v Gallii uvádí na Rýně germanské národky Nemety, Triboky a Vangiony.

Ze zeměpisů následující doby přední místo zaujímá Tacitus, který zejména v Germanii zcela jasně rozlišuje Germany a Gally, jako na př. c. 4„ kde o Germanech praví propria et sincera et tantum sui similis gens, v c. 27. 28., kde o vpádech Germanů do Gallie a Gallů do Germanie mluví, jakož v známém výroku Treveri et Nervii circa affectationem germanicae originis, v c. 29„ kdež zřejmě vytýká, že obyvatelstvo krajiny dekumatské není germanské, v c. 37., kde o Cimbrech praví, že oni první z Germanů byli poraženi, Gothiny vylučuje z Germanů a počítá mezi Gally atd. Další rozbor, namířený proti Holtzmannovi, věnuje známému místu: qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint, vykládaje, že jedná se o společný název, který kmenům germanským právě Gallové dali, což i z Caesara vysvítá: Eburones, Condrusi . . . qui uno nomine Germani appellantur . . . Dále uvádí výklad jména Germanů, který Lev a Grimm odvozovali z gairma křik, Zeuss z ger, gair, soused a míní, že stačí, když se přizná gallský původ slova.

Z ostatních autorů v této příčině zmínky zasluhuje současník Tacitův, Plutarch, u něhož v Mariovi 1. *ἡ κελτική* je od Oceanu až k Moeotidě, v Caesarovi 20. značí Gallii pokořenou, v Camilovi 15 jsou *οἱ δὲ Γαλάται τῶν Κελτικῶν γένους*, v Aemiliovi Paulovi 9. jsou Bastarní Galaté, v Marcelovi 3. nazváni Insubrové Kelty; naproti tomu Usipové, Sugambri, Svévové nazváni Germany; známé místo v Sertoriovi 3, kdež Sertorius mluvící gallsky konal Mariovi služby vyzvědače ve vojště Cimbrů, vysvětluje tím, že ve vojště tom byli též Gallové.

Z drobnějších zpráv o Germanech a Gallech zajímavý jest nejpozdější Nikephoros Gregoras († 1359), který vypravuje, že Skythové vyšli z Asie, přešli na západ Azovského moře a tu se rozdělili: Sarmaté a Germané táhli do Evropy k Oceanu a později pronikli do Gallie, kdež zváni jsou Keltové a Gallové. Většího rozboru věnuje Brandes ještě známému místu u Svetona, kdež cís. Caligula velel Gallům, aby se naučili germansky a zbarvili si na červeno vlasy, aby je místo pravých Germanů mohl vésti v triumfu i měl práci snadnou, neboť jasněji se nedá rozdíl mezi dvěma národy stanoviti. Brandes končí svůj rozbor výrokem, že všickni staří spisovatelé činí rozdíl mezi Gally a Germany.

Posléze věnoval Brandes kapitolu poloostrovu Armorice, i vytkl, že místní jména jsou podobná jako v ostatní Gallii, a ačkoliv Caesar dal pobiti senat Venetů a lid prodal do otroctví, přece římský živel nikdy nepronikl do Armoriky a jestli se nedá doložiti stěhování gallské z Armoriky do Britanie, může se přece mluviti o spojení jak za doby Caesarovy, tak i za doby římské, kdež křesťanští missionáři vycházeli do Britanie, i za doby stěhování Anglosasů.

Ku konci shrnuje Brandes své výsledky: Před Caesarem se ví o Gallech a Germanech velmi málo; za doby Caesarovy Gallové neboli Kelti zaujímali vedle Gallie ještě krajiny na Dunaji, části středního Německa sev. Italii, části Iberského poloostrova a Britanii; starší a nejprve na západ proniknuvší větev Keltů byla gaelská, která již za doby Caesarovy byla zatlačena do Srbska a Skotska, jsouc snad poněkud i v jižní Gallii zastoupena; ve vlastní Britanii bydleli Kimrové, kteří se přistěhovali z různých částí Gallie a hlavně z Belgie; podobně i v Gallii žili hlavně Kimrové, mimo snad několik gaelských kmenů v Jižní Gallii; Keltové v Gallii byli na jihu pomíšeni s Ibery, na severovýchodě s Germany; Germané pronikli severním Německem k západu a jihozápadu; někteří belgičtí kmenové jsou pokeltštění Germané; nejčistěji zachovali se Kelti v Bretagni, kdež jsou z části původním dochovaným, částečně z Britanie přistěhovaným obyvatelstvem; jazyk francouzský vykazuje stopy vlivu keltického; největší část starých spisovatelů rozlišuje Kelty a Germany a pouze několik Řeků a jeden Říman, který čerpal z řeckých pramenů, přenesl jméno Keltů na Germany.

[35]) *K. v. Becker*, Versuch einer Lösung der Celtenfrage durch Unterscheidung der Celten und der Gallier, Karlsruhe 1883.

Ve všeobecném úvodu stěžuje si B. především, že pro samé Kelty nezbude Němcům žádná slušná minulost a podnětem k jeho práci byly hlavně výVody Holtzmanovy o německých Kelto-Gallech a vývody Bertrandovy, který činil rozdíl mezi mírumilovnými Kelty a bojovnými Gally. Výsledky filologického badání jsou tak přesné, že není nejmenší pochybnosti o tom, že starý i moderní jazyk keltický je od německého tak rozdílný, jako kterýkoliv jiný arejský jazyk a cestou filologickou nedá se v této příčině pro Němce nic zachrániti; Holtzmannovo rozlišování Keltů a Britů považuje za nemožné. Vynašel tedy novou cestu i chce stanoviti rozdíl Keltů a Gallů a hájiti hypothesu, že něměčtí Gallové v předhistorické době podmanili Kelty, čímž by různost mínění byla překlenuta asi takto: Kelti byli v jižní a západní Gallii, naproti tomu na severu a na východě Gallie, na Rýně, na Dunaji, v Malé Asii a v cisalpské Gallii byli Gallové. Diodor činí rozdíl mezi Kelty a Gally a Strabo má Germanos Gallos; v Gallii podle Caesara byl lid panující a lid podrobený; druidismus byl keltický, kde Druidé nebyli, nebyli také Kelti, a byli různí bohové; Kelti byli až k Loiře, tam se udržel jiný typ a jiný dialekt; gallská místní jména nejsou v zemi keltické a dají se vysvětliti z německého; germanské instituce Gallů dokázal Holtzmann a německou příslušnost archaeologie jihoněmecké objasnil Lindenschmit; Keltům patří dolmeny, Gallům mohyly od Saony až do Sedmihradska; cisalpští Gallové přišli od Rýna a Dunaje a nikoliv z Gallie; Germané, usazení od Šeldy ke Dněpru, byli větší, světlejší, divočejší a četnější.

V podrobném oceňování zpráv starověkých vychází Becker jaksi z hlavní these, že se nemůže jednati o jediný národ, když se vyskytá dvoje jméno; staří spisovatelé řečtí však nesprávně ztotožňují Kelty a Gally, pouze Galaty na Balkáně a Malé Asii jmenují vždy správně, a ti vyšli z Pannonie, tedy z Podunají. Římané poznali Gally cisalpské a neohlížejíce se za Alpami na poddaný lid keltický. užívají rovněž jména panujícího národa, jako Gallia braccata čili narbonská atd. Z řeckých spisovatelů rozebírá nejprve Polybia, který pro cisalpskou Gallii užívá střídavě v stejném smyslu názvu Kelti i Galli a sice podle toho, jestli čerpá buď z řeckých neb latinských pramenů, ale pro krajiny na Dunaji zná vždy jen Galaty; dále polemisuje s Bertrandem o výklad Polybia 2. 17. jakoby Etruskové byli odňali Gallům severní Italii, i vykládá, že Gallové teprve 393 př. Kr. od severu a východu čili od Rýna a Dunaje (Noreie) přišli do Italie a nikoliv z Gallie; cisalpští Gallové neměli města, neměli druidy, pěstovali orbu, pastvu a válku. Z Diodora vytýká především, že i při přechodu Caesara přes Rýn jsou jmenováni Galaté. Vysoké postavy, světlá pleť, způsob boje Gallů poukazuje na vlastnosti německé; vždyť pak i báje o Heraklovi a dceři krále keltického v Alesii vyložiti se dá na nějakou Brunhildu; dále uvádí, že Diodor v Jižní Gallii zná Kelty, severněji až k Hercynskému lesu a Skythům Galaty a tyto B. prohlašuje za Němce, dokládaje, že to byli Gallo-Germani, již dobyli Říma, zpustošili Delfi a odešli do Malé Asie. Podobně prý zná Dionysius Halikarnaský Kelty jen v jižní Gallii, Ammian pak vypravuje, kterak na sever Gallie přistěhoval se lid z ostrovů a ze za Rýna a to že nebyli Belgové, nýbrž Gallové. Podobně rozebírá Becker Strabona, z něhož především vytýká, že v tak zvané Narbonské Gallii jmenuje Kelty, kdežto dále uvádí Gally a Belgy; a ačkoli vysvětluje se věc přirozeně tím, že Strabo, čerpaje z Caesara, užívá jeho rčení a přidávaje o Narbonské užívá rčení řeckých pramenů svých, staví Becker hlavní vývody své právě na tomto rčení Strabonově, že Kelti byli pouze v jižní Gallii. Výrok Strabonův, že Germané jsou *γνησίους Γαλάτας*, znamená totožnost Germanů a Gallů, zejména když Kelti tu jmenováni nejsou; že Strabo i Galaty na Dunaji považuje za Němce, vysvítá nejlépe ze zprávy jeho o Bastarnech, jež zřejmě za Germany prohlásil.

Z římských historiků Becker rozebírá nejpodrobněji Caesara i vytýká na prvém místě, že Caesar Belgy jmenuje vždy Gally, ač byli germanského původu, a je tudíž přesvědčen

opravdoví sídlili v jižní a západní Francii a v Britanii, kdežto Galli ve východní Francii a v Podunají a v částech Gallie panovali nad Kelty. Tito Gallové, archaeologicky zastoupení mohylami, byli částí Germanů, ačkoliv byli rozdílní od Caesarových Svevů a od severních Germanů. Do divoka zavedl otázku tu ještě Cuno [36]) který vychází z evropské pravlasti Areitů a klade pravlast Keltů do Alp, kdež na východě měli za sousedy Slovany až do Sedmihradska. Z Alp rozešli se Keltové na západ i na jih, ale Bojové podle Cuna v Čechách nebyli, nýbrž na horním Dunaji. — O germanských kmenech v Gallii zvláště pojednal Wormstall [37]) který belgické kmeny germanské prohlásil za Gally, do jisté míry i Jacobi,[38]) který svevské Nemety, Triboky a Vangiony teprve za Augusta usasuje v Gallii. Z ethnologického stanoviska po zmíněném již pokusu Prichardově pojednal o otázce té Angličan Lathams,[40])

---

o příbuznosti obou; Belgové byli tedy Gally, byli ale též Germany, a Galli jsou tudíž Germané, což vysvítá i odtud, že Belgové jednali s Gally i s Germany bez tlumočníků. Caesar uvádí pouze v jedné třetině Gallie Kelty, neví ničeho o příbuznosti Keltů a Britů, neboť považuje Brity za původní obyvatelstvo Britanie. V severovýchodní Gallii a v Belgii nezůstalo žádné původní keltické obyvatelstvo; pouze mezi Garonou a Sekvanou byli Kelti poddaným a Galli panujícím národem; vždyť pak Caesar mluví pouze jednou o Keltech na důkaz, že nebyli panujícím národem. Caesarovi Gallové a Dunajští Gallové byli různí od severních Germanů a Svevů, ale patřili přece k velikému národu německému jsouce vysocí a světlé pleti. Zpráva Liviova o Sigovesovi a Bellovesovi nezakládá se na pravdě, neboť žádný z národů cisalpských není v zaalpské Gallii; stěhování to šlo naopak od Dunaje přes Julské Alpy a Norikum. Plinius IV. 105 praví, že Akvitani byli Kelti a sluli dříve Armorikové a to prý sluší rozuměti tak, že pouze pod horami Pyrenejskými byli Iberové, v rovině při Garoně že sídlili Kelti příbuzní Armorickým, a proto prý Augustus právem k nim připojil Kelty až k Loiře a mluvilo se v těchto končinách až do V. století kelticky: Armoričtí zůstali dokonce svobodným spolkem ještě za Franků. Mela 3. 3. klade jižní hranici Germanie na Alpy; Dunaj a Rhona jsou v Germanii, byli tedy Helvetové, Vindelikové a Norikové Germani; dialektický rozdil však mezi Gally a Germany musil býti, jelikož Tacitus je za různé řeči považuje. Podobně sluší vykládati i Svetonovu zprávu o Kaligulovi a Gallech, kteří k vůli triumfu měli se naučiti germansky, neboť úplně cizí řeči by se tak snadno nenaučili. Jméno Germané jmenují nejprve Fasti Capitolini 222 př. Kr., kde činěny díky za vítězství Marcella u Clastidia de Gallis Insubribus et Germanis, ač je spor o to, zdali při obnovení desky znění nebylo přeměněno, pak u Livia 21. 38, kde při přechodu Hannibala přes Alpy se mluví o Semigermanech. Jméno Germanů se vykládá nejvšeobecněji v ger-manni = Speer-männer, Grimm navrhl odvození z gotského gais (= Speer), Lev navrhuje výklad z keltického gair- (křik) man, Zeuss ze staroirského gar. corn. gar, corn. ger. = vicinus, man = malý, Becker navrhuje výklad z gerende = zem hledajících.

Ku konci v přehledu literatury Becker praví, že všecky sporné strany čerpají své doklady z těchže pramenů a pravda že se na jisto stanoviti nedá, pokud se nerozhodne, co jsou Kelti a co Galli a soudí, že jižní a západní Francie a Britanie byly obydleny od Keltů, severní a východní Francie a Podunají že byly obydleny Gally, příbuznými Germanů.

[36]) *J. Q. Cuno*, Die Vorgeschichte Roms I. die Kelten, Leipzig 1878,

Kolébkou Areitů byla východní a střední Evropa; nebyla prařeč areiská, ale nářečí a řeči vyvinuly se nadvládou jednotlivých kmenů. Nejstarší zprávy o západní Evropě u Hekataia, Herodota a Ephora jmenují na nejzazším západě Kelty. Keltiberi v dnešní Hispanii nebyli míšenci, nýbrž Kelti v Iberii. Iberové, rozdělení na mnohá nářečí, nesáhali k severu dále než na Garonu, Silurové v Britanii nebyli Iberové, za to na Sicilii, Sardinii a Korsice Iberové dají se zjistiti. Ligurové, původně mezi Rhonou a Arnem usedlí, podle zeměpisných názvů pronikli na západ až na Quadalquivir, na sever až do Britanie s jedné, do Helvetie a Rhaetie s druhé strany, k jihovýchodu do Italie, Korsiky a Sicilie.

V Alpách vyskytá se pouze Keltické názvosloví zeměpisné a byly alpské země pravlastí Keltů; v Pannonii hraničili se Slovany kteří i v Dacii seděli (Boerebista - zbořiti). V Noriku Kelti smíšeni byli s Illyry, za to Rhaeti byli praví Kelti; Tusci neb Tursci (Etruskové) mají jméno stejně tvořené jako Tauri-ci a byli dialekticky příbuzní s Kelty i s Italy. Z Alp pronikli Kelti na severozápad do Helvetie, do jihozápadní Germanie, do Gallie, do Britanie. Britští Kelti sídlili někdy v Gallii, kdež i gaëlské (irské) nářečí vedle kimrického bylo zastoupeno (gesati - gaesam, Hessus - Essus a j. dají se vyložiti jen z gaëlského). Boiohaemum nebylo nikdy od Bojů obydleno, neboť má německou koncovku heim a nemá stopy keltické v názvosloví (Bai + heim = Bavory), nýbrž Boje sluší hledati na sev. Alp a při Dunaji, snad v dnešním Würtembersku a bavorském Švábsku; Boiodurum na ústí Innu nemusí značiti hranici Bojů, nýbrž spíše stanici, Bojové v Pannonii přišli z Italie, Vindobona a jiná místa Pannonie s keltským názvem mohla býti stanovištěm keltských legií, Skordisci nebyli Kelti, nýbrž smíšenina národní, Galaté na Balkáně a v Malé Asii byli pouze soldateska atd.

[37] *Dr. J. Wormstall*, Über die linksrheinischen Germanen, zu Tac. Germ. II. 4., Jahresbericht d. Gymn. zu Münster, 1866.

Caesar udává, že Belgové pocházejí od Germanů, překročivších někdy Rýn, a jako germanské kmeny v Belgii jmenuje: Eburones, Paemani, Condursi, Caeraesi a později i Segni, a podotýká na jiném místě, že Eburones a Condursi byli klienty Treverů. Avšak tito kmenové ani podle Caesara nemohli býti opravdoví Němci, neboť podle Caesara (V. 27) král Eburonů Ambiorix praví: non facile Gallos Gallis negare potuisse, čímž příbuznost Belgů s Gally zřejmě dosvědčuje. Mimo to všechna osobní a místní jména u pěti jmenovaných kmenů jsou podle Zeusse gallská, což by bylo nemožným, kdyby teprve nedávno přešli Rýn. Není také za doby válek žádného spojení mezi Belgy a zarýnskými Germany a naopak, na vyzvání Caesarovo Sigambri jdou chutě loupiti do země Eburonů. Z těchto okolností vysvítá, že jmenovaní kmenové nebyli Germané, nýbrž Gallové. V itinerariích uvádí se Aduatuca Tungrorum, a jsou tudíž zbytkové Eburonů, jejichž městem Aduatuca byla, nazváni později Tungri, a nebyli tudíž ani Tacitovi Tungri Germany, ale byli Gally. Za to uvádí Tacitus (Germ. 28) zřejmě: Germanorum populi Vangiones, Triboci, Nemetes a ti byli první Germané, kteří již před Ariovistem přešli přes Rýn a po porážce Ariovista na levém břehu Rýna zůstali seděti; později převedeni Ubiové a Batavi dobrovolně, Sigambri násilím.

[38]) *Jacobi*, Untersuchungen auf dem Gebiete d. deutschen Urgeschichte, Jahresbericht d. Gymn. zu Hasfeld 1851.

Probíraje otázku, od kdy Vangioné, Triboci a Nemeté usazeni byli na levém břehu Rýna, praví, že Caesar poraziv Ariovista donutil veškerý jeho lid ustoupiti za Rýn, a vypočítávaje Germany v Belgii o uvedených kmenech nečiní zmínky, jakož i v povstání r. 52 o nich není řeči. Odtud veden jest vývod, že s vojskem Ariovistovým zahnáni byli za Rýn a teprve za Augusta přešli na levý břeh Rýna, kdež nejprve Strabo upomíná germanské Triboky a potom Tacitus všechny tři kmeny.

[40]) *R. G. Latham*, the Ethnology of the British Islands, London 1852.

Určiv rozdíl mezi irským a skotským jazykem s jedné a waleským s druhé strany, Latham dovozuje, že ostrovy byly později obydleny než protější pevnina, vytýká rozdíl mezi dlouhými lebkami v době kamenné a kratšími v době bronzové a míní, že není nutné považovati dlouholebé skrčence v Anglii za zvláštní původní obyvatelstvo, jakož se obyčejně činí. Gaëlové a Britové pocházejí z jednoho společného kmene a stojí k sobě v podobném sesterském příbuzenství jako Latinici a Řekové. Řečí Britů mluvili i v Galii a proto Britové se vydělili pravděpodobně z Galie. O irských Gaëlech jsou různé názory: 1. že Gaëlové na ostrovech byli převrstveni od Britů, 2. že přišli z Hispanských Keltů, kdežto Britové jsou v Britanii původním obyvatelstvem. 3. že přišli ze Skotska a skotští Gaëlové že byli severní částí Britů. Názory tyto jsou hypothesa. Nelze dokázati

který považoval Brity a Irčany za podobně příbuzné jako Latiníky a Řeky, mínil že Irčané přišli z pevniny (snad již v době kamenné), kdežto Britové byli nejbližší Belgům; mezi Pikty, podobnými Britům, záhy usadili se Skandinavci. Podrobně probral o otázku tu i Roget baron de Belloquet[41]) v pozoruhodné čtyřsvazkové práci své. V prvém díle, věnovaném jazyku, dokazuje, že jazyky gallský a keltský byly totožné a rozcházely se pouze co do nářečí a tvořily zvláštní skupinu proti jazyku germanskému. V druhém díle pojednává o typu gallském i dovozuje, že Gallové čili Kelti byli dlouholebí a světlé pleti, ale ještě za staré doby

---

že by Britové byli povstali z Gaëlů nebo naopak, nýbrž musí se prostě říci, že se vydělili z jednoho prakmene; Britové vyšli z Gallie, Gaëlové pak vyvinuli se buď na ostrovech neb na pevnině; poslední je pravděpodobnější, neboť slova gaëlská jsou blízká latině. Belgové byli Kelty britského rázu, Condursi, Eburones a j., jež Caesar počítá mezi Germany, byli Germany pouze politicky a nikoliv národnostně. Skotové přišli do Skotska z Irska, Pikti byli podobni Britům (podle jmen králů a názvosloví zeměpisného), ale skandinavské osazení ve Skotsku je tak staré, jako nejstarší zprávy o Piktech. V Gallii mluvilo se jazykem podobným jazyku Britů, ale stopy gaëlské řeči na pevnině nejsou známy.

[41]) *Roget baron de Belloquet*, Ethnogénie gauloise, ou Mémoires critiques sur l'origine et la parenté des Cimériens, des Cimbres, des Ombres, des Belges, les Ligures et des anciens Celtes. I. Introduction, preuves philologiques, Glossaire gaulois, avec deux Tableaux généraux de la langue gauloise, Paris 1858.

V linguistické této části veden jest důkaz, 1. že starý jazyk gallský byl jazykem keltickým; 2. že jazyk tento nebyl rozdělen, jakož se vykládá, na dvě větve, na jazyk totiž kymrický a gaëlský, nýbrž že byl jedním společným jazykem s místními odstíny jednak v Belgii a Italii, jednak v Britanii a ve vlastní Gallii; 3. že jazyk tento se různil od jazyka germanského a jest tudíž chybou hlásati, že se stanoviska filologického Gallové počítáni byli ku Germanům, kdežto tvoří zvláštní skupinu keltickou.

II. Introduction-Preuves physiologiques. Types Gaulois et Celto-Bretons, Paris 1861.

V druhém dílu Belloquet vychází se stanoviska, že typ fysický jest stálý, udrží se po tisíciletí a mění se pouze křížením; reč nějakého lidu se může změniti, ale fysický jeho typus se nezmění. Všickni klasičtí spisovatelé líčí Gally, Belgy i Brity jako lid vysoké postavy, světlých do červena zbarvených vlasů, modrých očí a bílé pleti, což poukazuje na jednotu plemennou; fysicky byli Gallové podobni Germanům až na to, že Germané měli červenější vlasy (výraz: flavus pro Gally, rutilus pro Germany) a zachovali tudíž oba původní svůj typ, řečí však a zřízením byli různí: tento původní světlý typ gallský dnes ze $^2/_3$ zmizel a ve zbývající $^1/_3$ severního území je prosyceu přílivem živlu germanského.

Typ starých Gallů zachoval se na mincích a ve výtvorech sochařského umění. Mince hotoveny podle cizích vzorů, ale s domácím odstínem zobrazovány tu obyčejně hlavy podlouhlé, jen na mincích Aeduů jsou hlavy kulaté. Na sochách vyskytají se hlavy dlouhé a krátké; severní Gallové nosili kníry, poddaní buď byli celí oholeni nebo nosili plnovous. Celkem vyskýtá se na plastikách pouze jeden typ, podobně jako je líčení klasiků jednotné -- jako je jazyk jednotný. Kulaté hlavy nepatří vlastním Gallům, nýbrž Iberům; pozůstatek Iberů, dnešní Baskové jsou sice dlouholebí, ale starší Iberové byli smíšeninou, jakož viděti na mincích. Humboldt sice dokazoval, že na severu Garony není stopy v místních jménech po vlivu iberském, ale Belloquet dokazuje ze Strabona I. 27., že Iberové někdy byli více rozšířeni, že sáhali až k Sekvaně. Podle tohoto vývodu byli Iberové původním obyvatelstvem, k nim přišli Gallové a Římané nalezli již smíšeninu obou. Různé lebky na jednom pohřebišti mohou označovati různá plemena, neb i různé třídy obyvatelstva. V určitě keltických památkách, v dolmenech a jeskyních jsou krátkolebí i dlouholebí, tak že se z té směsice nedá mnoho souditi; dlouholebí z dolmenů nejsou však historickými Gally, neboť neodpovídají starým skulpturám, ale mohou býti zbytkem starého obyvatelstva. Gallové označení vysokou postavou a světlou pletí smísili se s Ibery, k nim přimísil se příliv živlu germanského; dnes však starý gallský typ ze $^3/_4$ zmizel, z $^1/_4$ je degenerován; převládají kulaté lebky a tmavá pleť, tedy obyvatelstvo od Gallů různé. Tuto změnu pleti vykládal Price změnou výživy, Michelet civilisací, Prichard vlivem měst, Belloquet míní, že tam, kde bylo více krátkolebých, zmizeli dlouholebí; v Gallii byli vysocí světlé pleti v menšině a zůstala tedy rasa starší, neboť zpráva Ammiana Marcelina, že Gallové barvili si vlasy, mohlo by se vykládati i v ten smysl, že chtěli smazati stopy nového smíšení.

Podobně jako v Gallii měly se věci i v Britanii; i tam vnikli Iberové (Tacitovi Silures), kteří byli tmavé pleti, kdežto Britové, kteří podle místních názvů přišli do Britanie z krajiny mezi řekami Sommou a Weserou, byli vysocí, světlých vlasů a modroocí; dnes však i tu převládá pleť tmavá jak ve Walesu, tak i ve vnitřní Britanii i ve Skotsku; původní obyvatelstvo Irska bylo nejspíše ze severní Afriky a nedá-li se dokazovati tento jižní původ, bude se muset počítati i s thesí o původním obyvatelstvu finnském, zejmena když jazyk Basků stojí v jistém příbuzenství s Finny.

Ke konci shrnuje Belloquet své výsledky v tyto věty: 1. Keltové a Gallové (bez zvláštního rozdílu mezi Kelty a Gally), byli stejného typu a patřili k témuž plemeni severnímu vysoké postavy a světlé pleti; 2. typ tento dochovaný v památkách vyznačoval se dlouhou hlavou; 3. hlavy kulaté patří jinému plemeni označenému tmavou pletí; 4. není možné, aby dva typy tak různé mohly býti stejného původu, a není tedy správné, když krátkolebí byli nazýváni Gally, druzí pak Kimry; 5. že gallský typ byl podobný germanskému vysvětluje se společným původem indoevropským, ač obojí již při prvém vystoupení v dějinách byli rozdílni jazykem, náboženstvím a zřízením; 6. typ gallský byl již za doby Caesarovy z valné části pohlcen, jako méně četný, obyvatelstvem původním nejen v Gallii ale i v Britanii; 7. toto původní podrobené obyvatelstvo tmavé pleti, jež zaujímalo někdy celou západní Evropu, nazývá se obyčejně Ibery, ač jestli mezi nimi nebyli i Liguři, kteří 8. nejspíše byli původu severoafrického, příbuzni Gaetulů a Numidů severoafrických.

III. Le génie Gaulois, caractère national, druidisme, institutions, industrie etc. Paris 1868.

Ve třetím dílu vytýká Belloquet i v duševním vývoji Gallů dva intellektuelní typy, ne méně různé než typ tmavý a světlý; a jako se assimiloval panující keltický typ světlý a dlouholebý podrobenému typu tmavému a krátkolebému, tak stalo se i spojení duševní; — ale kdežto ve druhém díle hlavně je řeč o původních Iberech a jen podmínečně o Ligurech, tentokráte Liguři vystupují do popředí, ano B. přičítá si (III. 45) zásluhu, že Ligury uvedl do popředí vědeckého bádání. Kelti, co do povahy byli nábožní a milovali válku za účelem výboje; Liguři byli méně nábožni a ve válečnictví používali lsti. Kelti přišli jako národ výbojný v mnohých skupinách a pomocí bronzových zbraní pokořili domácí lid ligurský, užívající ještě kamenných zbraní ale jinak dosti vyvinutý. Dobyvatelé zařídili území kmenová, jsouce s jinými kmeny spojeni pouze jazykem, mravy a náboženstvím, ale přičiněním druidů stali se velikým národem; pokoření z části utekli do lesů a močálů, kdež se ve svém barbarství zachovali až do doby římské, druzí, pokořený selský lid, uvedeni jsou patrně u Caesara pode jménem otroků. Druidé byli pouze v Gallii a Britanii, a patrně nebyli ještě vyvinuti, když se stalo stěhování do Malé Asie; učení jejich bylo indoevropského původu. Pojednávaje pak o památkách pohřebních míní, že spalování a pohřbívání mohlo býti současné a připojuje se k názoru Bertrandovu, že megalitické památky (dolmeny, menhiry, kamenné kruhy), nejsou keltické, vytýkaje sám, 1. že podle svědectví všech starých historiků Kelti neměli té vytrvalosti, jaké bylo zapotřebí ke zbudování podobných památek, 2. že tyto památky nevyskytují se ani ve střední ani v severovýchodní Gallii, ani v sev. Italii ani v Čechách, kde Kelti byli usídleni a rovněž 3. že není ani u Caesara, který přece ve válce s Venety přišel až ke Karnaku, o megalitech ani zmínky. Naproti tomu byli Liguři vytrvalí a otužilí a přišedše z Afriky zaujali valnou část Gallie a pronikli až do Britanie a jim by megalitické pa-

opravdoví sídlili v jižní a západní Francii a v Britanii, kdežto Galli ve východní Francii a v Podunají a v částech Gallie panovali nad Kelty. Tito Gallové, archaeologicky zastoupení mohylami, byli částí Germanů, ačkoliv byli rozdílní od Caesarových Svevů a od severních Germanů. Do divoka zavedl otázku tu ještě Cuno [36]) který vychází z evropské pravlasti Areitů a klade pravlast Keltů do Alp, kde na východě měli za sousedy Slovany až do Sedmihradska. Z Alp rozešli se Keltové na západ i na jih, ale Bojové podle Cuna v Čechách nebyli, nýbrž na horním Dunaji. — O germanských kmenech v Gallii zvláště pojednal Wormstall [37]) který belgické kmeny germanské prohlásil za Gally, do jisté míry i Jacobi,[38]) který svevské Nemety, Triboky a Vangiony teprve za Augusta usasuje v Gallii. Z ethnologického stanoviska po zmíněném již pokusu Prichardově pojednal o otázce té Angličan Lathams,[40])

---

o příbuznosti obou; Belgové byli tedy Gally, byli ale též Germany, a Galli jsou tudíž Germané, což vysvítá i odtud, že Belgové jednali s Gally i s Germany bez tlumočníků. Caesar uvádí pouze v jedné třetině Gallie Kelty, neví ničeho o příbuznosti Keltů a Britů, neboť považuje Brity za původní obyvatelstvo Britanie. V severovýchodní Gallii a v Belgii nezůstalo žádné původní keltické obyvatelstvo; pouze mezi Garonou a Sekvanou byli Kelti poddaným a Galli panujícím národem; vždyť pak Caesar mluví pouze jednou o Keltech na důkaz, že nebyli panujícím národem. Caesarovi Gallové a Dunajští Gallové byli různí od severních Germanů a Svevů, ale patřili přece k velikému národu německému jsouce vysocí a světlé pleti. Zpráva Liviova o Sigovesovi a Bellovesovi nezakládá se na pravdě, neboť žádný z národů cisalpských není v zaalpské Gallii; stěhování to šlo naopak od Dunaje přes Julské Alpy a Norikum. Plinius IV. 105 praví, že Akvitani byli Kelti a sluli dříve Armorikové a to prý sluší rozuměti tak, že pouze pod horami Pyrenejskými byli Iberové, v rovině při Garoně že sídlili Kelti příbuzní Armorickým, a proto prý Augustus právem k nim připojil Kelty až k Loiře a mluvilo se v těchto končinách až do V. století keltick y: Armoričtí zůstali dokonce svobodným spolkem ještě za Franků. Mela 3. 3. klade jižní hranici Germanie na Alpy; Dunaj a Rhona jsou v Germanii, byli tedy Helvetové, Vindelikové a Norikové Germani; dialektický rozdíl však mezi Gally a Germany musil býti, jelikož Tacitus je za různé řeči považuje. Podobně sluší vykládati i Svetonovu zprávu o Kaligulovi a Gallech, kteří k vůli triumfu měli se naučiti germansky, neboť úplně cizí řeči by se tak snadno nenaučili. Jméno Germané jmenuji nejprve Fasti Capitolini 222 př. Kr., kde činěny díky za vítězství Marcella u Clastidia de Gallis Insubribus et Germanis, ač je spor o to, zdali při obnovení desky znění nebylo přeměněno, pak u Livia 21. 38, kde při přechodu Hannibala přes Alpy se mluví o Semigermanech. Jméno Germanů se vykládá nejvšeobecněji v ger-manni = Speer-männer, Grimm navrhl odvození z gotského gais (= Speer), Lev navrhuje výklad z keltického gair- (křik) man, Zeuss ze staroirského gar; corn. gar, corn. ger. = vicinus, man = malý, Becker navrhuje výklad z gerende = zem hledajících.

Ku konci v přehledu literatury Becker praví, že všecky sporné strany čerpají své doklady z těchže pramenů a pravda že se na jisto stanoviti nedá, pokud se nerozhodne, co jsou Kelti a co Galli a soudí, že jižní a západní Francie a Britanie byly obydleny od Keltů, severní a východní Francie a Podunají že byly obydleny Gally, příbuznými Germanů.

[36]) *J. Q. Cuno*, Die Vorgeschichte Roms I. die Kelten, Leipzig 1878,

Kolébkou Areitů byla východní a střední Evropa; nebyla prařeč areiská, ale nářečí a řeči vyvinuly se nadvládou jednotlivých kmenů. Nejstarši zprávy o západní Evropě u Hekataia, Herodota a Ephora jmenují na nejzazším západě Kelty. Keltiberi v dnešní Hispanii nebyli míšenci, nýbrž Kelti v Iberii. Iberové, rozdělení na mnohá nářečí, nesáhali k severu dále než na Garonu, Silurové v Britanii nebyli Iberové, za to na Sicilii, Sardinii a Korsice Iberové dají se zjistiti. Ligurové, původně mezi Rhonou a Arnem usedlí, podle zeměpisných názvů pronikli na západ až na Quadalquivir, na sever až do Britanie s jedné, do Helvetie a Rhaetie s druhé strany, k jihovýchodu do Italie, Korsiky a Sicilie.

V Alpách vyskytá se pouze Keltické názvosloví zeměpisné a byly alpské země pravlastí Keltů; v Pannonii hraničili se Slovany kteří i v Dacii seděli (Boerebista - zbořiti). V Noriku Kelti smíšeni byli s Illyry, za to Rhaeti byli praví Kelti; Tusci neb Tursci (Etruskové) mají jméno stejně tvořené jako Tauri-ci a byli dialekticky příbuzní s Kelty i s Italy. Z Alp pronikli Kelti na severozápad do Helvetie, do jihozápadní Germanie, do Gallie, do Britanie. Britští Kelti sídlili někdy v Gallii, kdež i gaëlské (irské) nářečí vedle kimrického bylo zastoupeno (gesati - gaesam, Hessus - Essus a j. dají se vyložiti jen z gaëlského). Boiohaemum nebylo nikdy od Bojů obydleno, neboť má německou koncovku heim a nemá stopy keltické v názvosloví (Bai + heim = Bavory), nýbrž Boje sluší hledati na sev. Alp a při Dunaji, snad v dnešním Würtembersku a bavorském Švábsku; Boiodurum na ústí Innu nemusí značiti hranici Bojů, nýbrž spíše stanici, Bojové v Pannonii přišli z Italie, Vindobona a jiná místa Pannonie s keltským názvem mohla býti stanovištěm keltských legií, Skordisci nebyli Kelti, nýbrž smíšenina národní, Galaté na Balkáně a v Malé Asii byli pouze soldateska atd.

[37] *Dr. J. Wormstall*, Über die linksrheinischen Germanen, zu Tac. Germ. II. 4., Jahresbericht d. Gymn. zu Münster, 1866.

Caesar udává, že Belgové pocházejí od Germanů, překročivších někdy Rýn, a jako germanské kmeny v Belgii jmenuje: Eburones, Paemani, Condursi, Caeraesi a později i Segni, a podotýká na jiném místě, že Eburones a Condursi byli klienty Treverů. Avšak tito kmenové ani podle Caesara nemohli býti opravdoví Němci, neboť podle Caesara (V. 27) král Eburonů Ambiorix praví: non facile Gallos Gallis negare potuisse, čímž příbuznost Belgů s Gally zřejmě dosvědčuje. Mimo to všechna osobní a místní jména u pěti jmenovaných kmenů jsou podle Zeusse gallská, což by bylo nemožným, kdyby teprve nedávno přešli Rýn. Není také za doby válek žádného spojení mezi Belgy a zarýnskými Germany a naopak, na vyzvání Caesarovo Sigambri jdou chutě loupiti do země Eburonů. Z těchto okolností vysvítá, že jmenovaní kmenové nebyli Germané, nýbrž Gallové. V itinerariích uvádí se Aduatuca Tungrorum, a jsou tudíž zbytkové Eburonů, jejichž městem Aduatuca byla, nazváni později Tungri, a nebyli tudíž ani Tacitovi Tungri Germany, ale byli Gally. Za to uvádí Tacitus (Germ. 28) zřejmě: Germanorum populi Vangiones, Triboci, Nemetes a ti byli první Germané, kteří již před Ariovistem přešli přes Rýn a po porážce Ariovista na levém břehu Rýna zůstali seděti; později převedeni Ubiové a Batavi dobrovolně, Sigambri násilím.

[38]) *Jacobi*, Untersuchungen auf dem Gebiete d. deutschen Urgeschichte, Jahresbericht d. Gymn. zu Hasfeld 1851.

Probíraje otázku, od kdy Vangioné, Triboci a Nemeté usazeni byli na levém břehu Rýna, praví, že Caesar poraziv Ariovista donutil veškerý jeho lid ustoupiti za Rýn, a vypočítávaje Germany v Belgii o uvedených kmenech nečiní zmínky, jakož i v povstání r. 52 o nich není řeči. Odtud veden jest vývod, že s vojskem Ariovistovým zahnáni byli za Rýn a teprve za Augusta přešli na levý břeh Rýna, kdež nejprve Strabo upomíná germanské Triboky a potom Tacitus všechny tři kmeny.

[40]) *R. G. Latham*, the Ethnology of the British Islands, London 1852.

Určiv rozdíl mezi irským a skotským jazykem s jedné a waleským s druhé strany, Latham dovozuje, že ostrovy byly později obydleny než protější pevnina, vytýká rozdíl mezi dlouhými lebkami v době kamenné a kratšími v době bronzové a míní, že není nutné považovati dlouholebé skrčence v Anglii za zvláštní původní obyvatelstvo, jakož se obyčejně činí. Gaëlové a Britové pocházejí z jednoho společného kmene a stojí k sobě v podobném sesterském příbuzenství jako Latiníci a Řekové. Řeči Britů mluvili i v Galii a proto Britové se vydělili pravděpodobně z Galie. O irských Gaëlech jsou různé názory: 1. že Gaëlové na ostrovech byli převrstveni od Britů, 2. že přišli z Hispanských Keltů, kdežto Britové jsou v Britanii původním obyvatelstvem. 3. že přišli ze Skotska a skotští Gaëlové že byli severní částí Britů. Názory tyto jsou hypothesa. Nelze dokázati

který považoval Brity a Irčany za podobně příbuzné jako Latiníky a Řeky, mínil že Irčané přišli z pevniny (snad již v době kamenné), kdežto Britové byli nejbližší Belgům; mezi Pikty, podobnými Britům, záhy usadili se Skandinavci. Podrobně probral o otázku tu i Roget baron de Belloquet[41]) v pozoruhodné čtyřsvazkové práci své. V prvém díle, věnovaném jazyku, dokazuje, že jazyky gallský a keltský byly totožné a rozcházely se pouze co do nářečí a tvořily zvláštní skupinu proti jazyku germanskému. V druhém díle pojednává o typu gallském i dovozuje, že Gallové čili Kelti byli dlouholebí a světlé pleti, ale ještě za staré doby

že by Britové byli povstali z Gaëlů nebo naopak, nýbrž musí se prostě říci, že se vydělili z jednoho prakmene; Britové vyšli z Gallie, Gaëlové pak vyvinuli se buď na ostrovech neb na pevnině; poslední je pravděpodobnější, neboť slova gaëlská jsou blízká latině. Belgové byli Kelty britského rázu, Condursi, Eburones a j., jež Caesar počítá mezi Germany, byli Germany pouze politicky a nikoliv národnostně. Skotové přišli do Skotska z Irska, Pikti byli podobni Britům (podle jmen králů a názvosloví zeměpisného), ale skandinavské osazení ve Skotsku je tak staré, jako nejstarší zprávy o Piktech. V Gallii mluvilo se jazykem podobným jazyku Britů, ale stopy gaëlské řeči na pevnině nejsou známy.

[41]) *Roget baron de Belloquet*, Ethnogénie gauloise, ou Mémoires critiques sur l'origine et la parenté des Cimériens, des Cimbres, des Ombres, des Belges, les Ligures et des anciens Celtes. I. Introduction, preuves philologiques, Glossaire gaulois, avec deux Tableaux généraux de la langue gauloise, Paris 1858.

V linguistické této části veden jest důkaz, 1. že starý jazyk gallský byl jazykem keltickým; 2. že jazyk tento nebyl rozdělen, jakož se vykládá, na dvě větve, na jazyk totiž kymrický a gaëlský, nýbrž že byl jedním společným jazykem s místními odstíny jednak v Belgii a Italii, jednak v Britanii a ve vlastní Gallii; 3. že jazyk tento se různil od jazyka germanského a jest tudíž chybou hlásati, že se stanoviska filologického Gallové počítáni byli ku Germanům, kdežto tvoří zvláštní skupinu keltickou.

II. Introduction-Preuves physiologiques. Types Gaulois et Celto-Bretons, Paris 1861.

V druhém dílu Belloquet vychází se stanoviska, že typ fysický jest stálý, udrží se po tisíciletí a mění se pouze křížením; reč nějakého lidu se může změniti, ale fysický jeho typus se nezmění. Všickni klasičtí spisovatelé líčí Gally, Belgy i Brity jako lid vysoké postavy, světlých do červena zbarvených vlasů, modrých očí a bílé pleti, což poukazuje na jednotu plemennou; fysicky byli Gallové podobni Germanům až na to, že Germané měli červenější vlasy (výraz: flavus pro Gally, rutilus pro Germany) a zachovali tudíž oba původní svůj typ, řečí však a zřízením byli různí: tento původní světlý typ gallský dnes ze $^2/_3$ zmizel a ve zbývající $^1/_3$ severního území je prosycen přílivem živlu germanského.

Typ starých Gallů zachoval se na mincích a ve výtvorech sochařského umění. Mince hotoveny podle cizích vzorů, ale s domácím odstínem zobrazovány tu obyčejně hlavy podlouhlé, jen na mincích Aeduů jsou hlavy kulaté. Na sochách vyskytají se hlavy dlouhé a krátké; severní Gallové nosili kníry, poddaní buď byli celí oholeni nebo nosili plnovous. Celkem vyskýtá se na plastikách pouze jeden typ, podobně jako je líčení klasiků jednotné — jako je jazyk jednotný. Kulaté hlavy nepatří vlastním Gallům, nýbrž Iberům; pozůstatek Iberů, dnešní Baskové jsou sice dlouholebí, ale starší Iberové byli smíšeninou, jakož viděti na mincích. Humboldt sice dokazoval, že na severu Garony není stopy v místních jménech po vlivu iberském, ale Belloquet dokazuje ze Strabona I. 27., že Iberové někdy byli více rozšířeni, že sáhali až k Sekvaně. Podle tohoto vývodu byli Iberové původním obyvatelstvem, k nim přišli Gallové a Římané nalezli již smíšeninu obou. Různé lebky na jednom pohřebišti mohou označovati různá plemena, neb i různé třídy obyvatelstva. V určitě keltických památkách, v dolmenech a jeskyních jsou krátkolebí i dlouholebí, tak že se z té směsice nedá mnoho souditi; dlouholebí z dolmenů nejsou však historickými Gally, neboť neodpovídají starým skulpturám, ale mohou býti zbytkem starého obyvatelstva. Gallové označení vysokou postavou a světlou pletí smísili se s Ibery, k nim přimísil se příliv živlu germanského; dnes však starý gallský typ ze $^3/_4$ zmizel, z $^1/_4$ je degenerován; převládají kulaté lebky a tmavá pleť, tedy obyvatelstvo od Gallů různé. Tuto změnu pleti vykládal Price změnou výživy, Michelet civilisací, Prichard vlivem měst, Belloquet míní, že tam, kde bylo více krátkolebých, zmizeli dlouholebí; v Gallii byli vysocí světlé pleti v menšině a zůstala tedy rasa starší, neboť zpráva Ammiana Marcelina, že Gallové barvili si vlasy, mohlo by se vykládati i v ten smysl, že chtěli smazati stopy nového smíšení.

Podobně jako v Gallii měly se věci i v Britanii; i tam vnikli Iberové (Tacitovi Silures), kteří byli tmavé pleti, kdežto Britové, kteří podle místních názvů přišli do Britanie z krajiny mezi řekami Sommou a Weserou, byli vysocí, světlých vlasů a modroocí; dnes však i tu převládá pleť tmavá jak ve Walesu, tak i ve vnitřní Britanii i ve Skotsku; původní obyvatelstvo Irska bylo nejspíše ze severní Afriky a nedá-li se dokazovati tento jižní původ, bude se muset počítati i s thesí o původním obyvatelstvu finnském, zejmena když jazyk Basků stojí v jistém příbuzenství s Finny.

Ke konci shrnuje Belloquet své výsledky v tyto věty: 1. Keltové a Gallové (bez zvláštního rozdílu mezi Kelty a Gally), byli stejného typu a patřili k témuž plemeni severnímu vysoké postavy a světlé pleti; 2. typ tento dochovaný v památkách vyznačoval se dlouhou hlavou; 3. hlavy kulaté patří jinému plemeni označenému tmavou pletí; 4. není možné, aby dva typy tak různé mohly býti stejného původu, a není tedy správné, když krátkolebí byli nazýváni Gally, druzí pak Kimry; 5. že gallský typ byl podobný germanskému vysvětluje se společným původem indoevropským, ač obojí již při prvém vystoupení v dějinách byli rozdílní jazykem, náboženstvím a zřízením; 6. typ gallský byl již za doby Caesarovy z valné části pohlcen, jako méně četný, obyvatelstvem původním nejen v Gallii ale i v Britanii; 7. toto původní podrobené obyvatelstvo tmavé pleti, jež zaujímalo někdy celou západní Evropu, nazývá se obyčejně Ibery, ač jestli mezi nimi nebyli i Liguři, kteří 8. nejspíše byli původu severoafrického, příbuzní Gaetulů a Numidů severoafrických.

III. Le génie Gaulois, caractère national, druidisme, institutions, industrie etc. Paris 1868.

Ve třetím dílu vytýká Belloquet i v duševním vývoji Gallů dva intellektuelní typy, ne méně různé než typ tmavý a světlý; a jako se assimiloval panující keltický typ světlý a dlouholebý podrobenému typu tmavému a krátkolebému, tak stalo se i spojení duševní; — ale kdežto ve druhém díle hlavně je řeč o původních Iberech a jen podmínečně o Ligurech, tentokráte Liguři vystupují do popředí, ano B. přičítá si (III. 45) zásluhu, že Ligury uvedl do popředí vědeckého bádání. Kelti, co do povahy byli nábožní a milovali válku za účelem výboje; Liguři byli méně nábožní a ve válečnictví používali lsti. Kelti přišli jako národ výbojný v mnohých skupinách a pomocí bronzových zbraní pokořili domácí lid ligurský, užívající ještě kamenných zbraní ale jinak dosti vyvinutý. Dobyvatelé zařídili území kmenová, jsouce s jinými kmeny spojeni pouze jazykem, mravy a náboženstvím, ale přičiněním druidů stali se velikým národem; pokoření z části utekli do lesů a močálů, kdež se ve svém barbarství zachovali až do doby římské, druzí, pokořený selský lid, uvedeni jsou patrně u Caesara pode jménem otroků. Druidé byli pouze v Gallii a Britanii, a patrně nebyli ještě vyvinuti, když se stalo stěhování do Malé Asie; učení jejich bylo indoevropského původu. Pojednávaje pak o památkách pohřebních míní, že spalování a pohřbívání mohlo býti současné a připojuje se k názoru Bertrandovu, že megalitické památky (dolmeny, menhiry, kamenné kruhy), nejsou keltické, vytýkaje sám, 1 že podle svědectví všech starých historiků Kelti neměli té vytrvalosti, jaké bylo zapotřebí ke zbudování podobných památek, 2. že tyto památky nevyskytují se ani ve střední ani v severovýchodní Gallii, ani v sev. Italii ani v Čechách, kde Kelti byli usídlení a rovněž 3. že není ani u Caesara, který přece ve válce s Venety přišel až ke Karnaku, o megalitech ani zmínky. Naproti tomu byli Liguři vytrvalí a otužilí a přišedše z Afriky zaujali valnou část Gallie a pronikli až do Britanie a jim by megalitické pa-

pohlceni byli domorodým obyvatelstvem krátkolebým a tmavým, buď Ibery nebo snad i Ligury. Ve třetím díle pojednává B. o náboženském, duševním a mravním vývoji, kde porobeni Liguři (jejichž jméno tuto postaveno do popředí) a výbojní Gallové se navzájem protínají. Gallové, přišedše se znalostí kovů, podrobili si pomocí bronzového meče neolitické Ligury, kterým i kamenné stavby přičísti sluší. Ve čtvrtém díle vyvrací starý názor, že by Kimmeriové na Krymu byli příbuzní Gallů.

Dvojitost typu v dnešní Francii, tmavého na jihu, světlého na severu, a podobně rozdělená krátkolebost a dlouholebost vyvolaly pak celou literaturu[42]) na výklad starého rozdělení Gallie, při čemž tmavým krátkolebcům dáváno jméno Keltů, kdežto světlým dlouholebcům přikládáno jméno Belgů neboli Kimrů; při tom i otázka o vlivu Ligurů na utvoření se typu keltského vystupovala do popředí, když nebylo lze uváděti v pochybnost souhlasná sdělení starých spisovatelů o vysoké postavě a světlé pleti starých Keltů. Následkem tisíciletého mísení se typů, jakož i následkem převratů politických otázka o typech lidu francouzského stala se nadmíru složitou a těžko rozluštitelnou, neboť když v historické době Frankové, Burgundioni a Visigotové nezůstavili téměř sledu svého typu, jest otázkou, mnoholi vlivu zanechal lid kultury bronzové a kultury železné po

mátky mohly býti připočteny, ačkoliv v italské části Ligurie se nevyskytají, což by se vysvětliti dalo chudobou krajiny, kdežto naopak vyskytání se megalitů v se erním Německu a v zemích nordických vyložiti by se mohlo okolností, že i jiní nárdové budovali podobné památky.

Ve čtvrtém dílu: Les Cimmériens, Paris 1873. vyvrací konečně starší náhled, že by Kimeriové na polouostrově Krymu byli původu keltického i dovozuje, že jména po nich zachovalá nejsou původu keltického.

[42]) *Amadée Thierry* (Hist. de Gaulois I. 47—49, II. 95) rozeznává Ligury malého rostu na rozdíl od Gaëlů a Kimrů, kteří byli velké postavy, světlé pleti, modrých očí a světlých neb hnědých vlasů.

W. Edwards (Sur les Caractères physiologiques de races humains, Paris 1829) líčí Kimry jako vysokého rostu a dolichocephalní, Gaëly středního rostu a brachycefalní.

J. Perier (Fragments éthnologiques, Paris 1857) považuje Francouze za míšence z hnědé a světlé rasy; jméno kimrických Keltů že přísluší pouze hnědým (Gaëlům, kteří jsou totožni s Gally), černovlasí jsou snad potomci Iberů, jinak vyskytají se i světlé variace.

J. Cénac-Moncaut (Histoire du caractère et de l'ésprit Français, Paris 1867) míní, že Kelti v Gallii sídlili pouze mezi Sevenami, Garonnou a mořem a to ještě smísení s Ligury; Gaëli jsou praotci Gallo-bretonců, kteří v odchylném podnebí se vyvinuli svým způsobem.

Paul Broca již r. 1860 v stati Sur l'ethnologie de la France, Mém. de la Soc. d'anthrop. Paris I. I. rozdělil Francii na tři části: Keltickou na *jz.*, Kimrickou na *sv.* a Keltokimrickou mezi oběma. Kimri byli vysocí, Kelti malí; na jihu bylo křižování s lidem černých vlasů (snad s Římany), kdežto tmavá pleť v Gascogni povstala vlivem Iberů.

R. 1873 v článku La race celtique ancienne et moderne v Revue d'anthropol. I. II. rozeznává v Gallii dvě plemena a sice Kelty malé postavy, tmavých vlasů a očí, kulatého obličeje, brachy- neb subbrachycefalné a Belgy (Kimry) vysokého rostu, světlých vlasů a očí, ovalného obličeje, dolicho- neb subdolichocefalné; Armorika patří Keltům, Akvitanci byli původu iberského. Keltická brachycefalie nemohla přijíti přes Rýn, kde převládala světlá pleť a dlouhé lebky, nemohla přijíti přes Pyreneje, kde byla tmavá pleť a dlouhé lebky a mohla přijít pouze přes Alpy, kdež se vyskytá u Ligurů.

Téhož roku (1873) v článku Sur la question celtique v Bull. de la Soc. d'anthrop. VIII. 2. opakuje rozdělení Gallie na dvě rasy kraniologické, na Kelty krátkolebé a Kimry dlouholebé, jež vedle sebe žily; Bretonci, kde krátkolebost zastoupena 70·52% jsou nejbližší Auvergni (starým Arvernům), kde krátkolebost je zastoupena 84·45%, kdežto Paříž na hranici obou typů měla v XII. a XIX. století střední index 79.

Roku 1876. v Revue scientifique N. 7. klade do mladší doby palaeolitické dlouholebost, počínaje však pozdní dobou neolitickou a hlavně bronzovou šíří se od jihovýchodu pokolení krátkolebé, které převládne na jihu Seiny; v téže době mezi Seinou a Rýnem objevuje se od severovýchodu pokolení subdolichocefalní, které nazývá kimrickým; to byli Caesarovi Kelti a Belgové.

Lagneau, Ethnogénie des populations du sud-ouest de la France, Revue d'anthrop. I. 1872 rozeznává Kelty a Gally; Kelti sídlili v jižní Francii, byli malého rostu, krátkolebí, kaštanových vlasů a hnědých očí, v Akvitanii pomísili se s Ibery. Gaëlové byli typu germanského; spojení Kelti a Gaëli podnikli vpady do Italie. K severu brachycefalie ubývá a sice již z praehistorické doby. Gaëlský typ jej příbuzný s kimrickým; jest nejisto, zdali v Bretagni nejsou vlivy ibero-ligurské. V článku Sur les Celtes, Bullet. de la Soc. d'anthropol. VIII. II. 1873 soudí, že Kelti byli prvními přistěhovalci, kteří se usadili ve středu Gallie a v Armorice, Gallové pak že přišli od severovýchodu, jakož možno i z Diodora vyložiti, že Kelti byli na sever od Massilie, za nimi pak Galaté od moře až do Hercynského lesa. Naproti tomu dokazoval d'Halloy, že Kelti byli panujícím lidem, s kterým Caesar mluvil, kdežto Galli byli lidem porobeným, podle kterých sousedé obyvatelstvo nazývali.

Topinard v článku de la methode en craniometrie, Bullet. de la Soc. d'anthropol. 1873 VIII. II, praví, že není jasno, co se má mysliti pod typem keltickým, zdali lebečný tvar z Cro-Magnonu či Orrouy či dolnobretagnský neb auvergnský.

Jiný názor vyvinul *Hervé* L'éthnol. de la popul. franc. Revue mens. de l'ecole d'anthrop. de Paris 1896, který rozeznává ve Francii 1. rasu neanderthalskou pro starší, rasu Cromagnonskou pro mladší diluvium, rasu Baumes-Chaudeskou (hnědou dolichocefalní) pro celou dobu kamennou. Hnědá brachycefalie objevila se v neolitu Grenelským typem, v bronzu jsou to Ligurové neboli Brokovi Kelti, Lefevrovi Keltoliguři, Hervéovi Rhetoliguři. Z typu druhého vyvinou se na jihozápadě Ibero-Akvitani, obyvatelstvo bronzových jezerních staveb je příbuzné s brachycefalním typem a mísením těchto brachycefalů s dlouholebými a světlými Kimry povstali Kelti ve střední Gallii.

Zvláštního významu přisoudili Ligurům zejmena Nicolucci, Biedermann, Castanier a Mehlis.

G. Nicolucci (La stirpe ligure in Italia, Memoria della Academia della Scienze, Napol 1864), dovozoval, že Liguři byli krátkolebí, Italové pak dlouholebí; Liguři tvořili podklad romanských národů a Kelti v nich zmizeli. V Italii lidé světlé pleti, kteří tu a tam se objeví, jsou stopou Keltů a Italo-Pelasgů, vše ostatní vlivem Ligurů dostalo pleť tmavou a co vyskytá se u romanských národu typického, to je příslušenstvím živlu ligurského neb keltoligurského.

H. J. Biedermann (Die Romanen und ihre Verbreitung in Österreich. Graz 1877) rozeznává národnost politickou, duševní čili jazykovou a fysickou. Občané říše římské nebyli Romani nýbrž kosmopolité a nejsou potomky Římanů, neboť Římané nekolonisovali tak mnoho, a když provincialové přijali římský jazyk, nemluvili čistě a kolonisté římští uprostřed nich přizpůsobili se místní mluvě. V západních provinciích hráli velikou úlohu Liguři, pak Keltoliguři a kymričtí Kelti; Keltoliguři pronikli i na Balkan mezi Illyry a Thraky, kdežto vlastní římský živel byl jen málo zastoupen. B. dovozuje dále, že ve Francii dnešní jsou dva typy zastoupeny, jež odpovídají dvojí rase původní. Prostřednictvím Ligurů stojí pak Francie ve spojení na jedné straně s Hispanií a Italií smíšeninou Keltoligurskou, na druhé straně s alpskými zeměmi a Balkanem, a z těchto Ligurů dá se romanský typ snáze odvodit než z maločetných římských kolonistů, neb dokonce z římských vojáků. B. navrhuje tudíž, aby

svém vniknutí do Gallie. V poslední otázce zaujal zejména G. Mortillet[43]) stanovisko odmítavé, i dokazoval, že od doby kamenné obyvatelstvo Francie nedoznalo valné změny.

se místo názvu „románský“ užívalo názvu „keltoligurský“, což podporuje i okolnost, že jazyk romanský v Alpách zastoupený je blízký podřečí provenceskému a typ lidu rovněž souhlasí s Ligury neb alespoň s Keltoligury; není pak nejmenší pochybnosti, že Romani jsou původu keltoligurského.

Castanier, Histoire de la Provence dans l'antiquité I. la Provence préhistorique et protohistorique, Marseille 1893. II. les origines historiques de Marseille et de la Provence, Marseille 1896.

První obyvatelstvo evropské objevuje se v starší době diluvialné a je zastoupeno člověkem typu Neanderthalského a Cannstattského. V mladším období diluvia v stupni charakterisovaném jeskyněmi Solutré a Madeleine objevuje se člověk typu Cro-Magnonského (s lebkou dlouhou pentagonalnou); nový tento typ znám je na západě Evropy pode jménem Iberů, na východě pode jménem Pelasgů a dožije se do neolitu. Iberové zaujali Hispanii, jižní Francii až po Garonnu, Tarn a Durance (severněji nejsou místní jména původu iberského) a příchod jejich (podle Maury-ho z Atlantidy) možno klásti do XX. století př. Kr. V neolitické době (stupně Robenhausenského) objeví se nové pokolení krátkolebé, které zná již domácí zvířata a orbu, zná hotoviti nádoby a nástroje z hlazeného kamene, staví pro mrtvé dolmeny a menhiry, pro bezpečnost svou pak kamenné hradby a pokolení to arejské zastoupeno jest nejprv na jihu Francie Ligury, kteří zde zastali Ibery a zůstali s nimi pospolu usídleni.

Ligury upomíná nejprve Hesiod na západě, Avienus, neb lépe jeho phoenický pramen, klade je až k Rhoně; znalost kovů zanesli k nim nejprve kupci phoeničtí, pak Řekové massilští. Skylax, který (podle pramenů V. století) psal v druhé polovici IV. století, udává, že mezi Rhonou a Pyrenejemi jsou Liguři pomíseni s Ibery, Strabo pak z Hekataia (psal kolem 500) jmenuje Narbon již městem Keltů a rovněž za Massillii v zemi Ligurů jmenuje Kelty. C. míní, že v posledním znění sluší hledati názor Strabonův, Kelti pak že na jih Francie přišli poprvé při výpravě Bellovesa do Italie, kdež podle zprávy Liviovy pomohli válčiti Massilským proti ligurským Salyům, do Narbonské Gallie dostali se Volkové z Germanie teprve r. 280, kdež současně objevují se i na Balkaně, neboť Herodot, Skylax, Aristoteles je neznají v těchto stranách. Za tažení Hannibalova 218 pomoří středomořské na severu Pyreneí bylo již obydleno Gally, na východ Rhony pak podle Livia možno počítati Saluvie za Gally, což je v souhlasu se Strabonovými Keltoligury.

Dr. Mehlis Die Ligurenfrage, Archiv f. Anthropologie XXVI. V několika předcházejících článcích, zvláště pak tuto veden jest důkaz, že pohřebiště na levém břehu Rýna kolem Wormsu i způsobem pohřbu v podobě skrčených koster i nástroji kamennými i ornamentem keramiky i typem lebečným i rostem souvisí s hroby skrčených koster v severní Italii, kde jsou historicky známi Ligurové a pro tento souhlas míní dr. Mehlis, že i na levém břehu Rýna byli někdy Ligurové, kteří sem z jižní Gallie po Rhoně a Saoně přišli; stopy jejich jeví se tu podnes. Na pravém břehu Rýna, v jižním Německu podle dr. Mehlise byli Rhaetové. Nejnověji v Praeh. Bl. XIII 15. Dr. Mehlis oznamuje, že se Ligurové dají dokázati i na středním Dunaji i v Čechách, kdež jsou vyznačeni tmavou pletí; důkaz svůj chce vésti M. ze střepů jihočeských, uveřejněných p. Schneidrem. Proti dr. Mehlisovi uvedl dr. Lissauer, Bericht über seine Reise in Südfrankreich u. Italien, Verh. d. anthr. Ges. Berlin 1900, že Liguři nesouhlasí s pohřebištěm u Wormsu ani co do vzrůstu lidu ani co do způsobu pohřbu i dodává, že v ligurských hrobech vyskytá se sice něco bronzu, ale neolit se udržel se tam až do panství římského.

Vanderkinder v článku Sur l'éthnologie de la Belgique, Congrès intern. d'anthr. a Bruxelles 1872, viděl ligurský typ dokonce ve Valonech belgických.

[43]) *Gabriel de Mortillet.* Formation de la Nation Francaise, Paris 1897.

Mortillet pokládá dějepisné zprávy buď za báječné neb alespoň mlhavé. Nejstarší zprávy obsahují pouhá jména a nejstarší opravdový historik Herodot neví ani, že Pyreneje jsou veliké hory a nechá prameniti Dunaj u města Pyrenejí; proto není s podivením, že po 200 let již trvá spor o tom, co jsou

V archaeologickém ohledu způsobilo vystoupení Alexandra Bertranda, ředitele musea v St. Germainu, konečný obrat. Bertrand[44]) provedl (1873) především důkaz, že dolmeny a druhé megality nejsou keltské

Gallové a Kelti. Druhým pramenem je linguistika, která, určujíc příbuznost jazykovou, rozdělila jazyk gallský na kimrický a gaëlský; ale naproti tomu stojí factum, že Gallie změnila jazyk, aniž by byla zaplavena od Římanů; podobně stačí na změnu náboženství několik misionářů, na změnu anthropologickou několik nových typů. Není čisté rasy vůbec a také ne ve Francii; ve Francii je lid krátkolebý a dlouholebý, národnost jest při měnivosti jazyka příznakem politickým.

Nejdříve známí obyvatelé Gallie, Liguři a Iberové na jihu neměli vlivu na vytváření typu francouzského a ještě menšího vlivu mohly míti kolonie phoenické a řecké. Jméno Keltů vyskytá se ve smyslu Narbonské Gallie, pak k označení obyvatelstva vnitřní Gallie, pak až k černému moři; Keltoiberové byli nejdále na západě, Keltoskythi nejdále na východě a mezi nimi bylo vše keltické; Caesar omezí jméno Keltů na $^1/_3$ Gallie. Jméno Galatů vyskytá se nejprve ve III. století př. Kr. (u Timaea), později zaměňuje se jméno Keltů a Galů, na znamení, že obojím názvem označovalo se totéž obyvatelstvo, čili jeden národ, zaujímavší veliké prostranství; název Keltů je starší, název Gallů mladší a užívaný nejen pro národnost ale i pro označení bojovných tlup. Římská vláda způsobí převrat náboženský, hospodářský, společenský i jazykový, ale anthropologicky nemá vlivu. Název Belgů je pozdní, název Germanů ještě pozdější, ale ani Germané nejsou typem nesmíšeným. Od Polybia až po Ammiana Marcelina jsou Germané i Gallové-Kelti líčeni stejně jako vysocí, světlé pleti, modroocí, a při úplné podobě byla i jednota rasy; byl to bojovný lid, který panoval stejně v Gallii jako v Germanii nad usedlým lidem poddaným, jakož pro Gallii zřejmě udává Caesar.

Mortillet vyslovuje se proti theorii o stěhování Areitů, dokládaje, že stačilo 20.000 Galatů, aby valné části Malé Asie dali jméno, Římané v Gallii málo zastoupení vnutili Gallii svůj jazyk, kdežto poměrně dosti četní Burgundioni a Frankové zmizeli beze stopy; bretonský jazyk není pozůstatkem starého gallského jazyka, neboť se pomocí jeho nedají rozluštiti staré nápisy v Gallii; starý gallský jazyk vůbec není znám; linguisticky se vůbec nedá rozluštiti otázka o rase francouzské.

Člověk objeví se na půdě francouzské již v starším diluviu jako současník slona jižního a prožije změny celého palaeolitu; dlouholebý typ Cro-Magnonský jeskynního člověka na konci starší doby kamenné je první typ francouzský. Vniknutí nového lidu krátkolebého může se určiti na počátku neolitu neboli mladší doby kamenné; nový tento lid přinesl s sebou znalost orby, domácích zvířat, znalost brousiti kámen, přinesl i náboženství, jakož svědčí okázalé pohřbívání v dolmenech; přišel z Asie (kdež vznikla všechna význačná náboženství) a sice z končin mezi Malou Asií, Kavkazem, sev. Persií a vysokou Asií. Starší obyvatelstvo částečně odešlo za mamutem a sobem na severovýchod a v Gronsku nalézá se jeho zbytek, z části smísilo se s novými přistěhovalci, čímž povstal nový typ, t. zv. Baume-Chaudský, kterým zastoupeno je potom v hlavní své části usedlé obyvatelstvo francouzské jako representant demokratie francouzské; k němu připojuje se i aristokratie, dlouholebá, světlé pleti. Druhé vniknutí, ne tak četné, nastalo vniknutím bronzu, který zanesen do některých krajin novým lidem krátkolebým, který rozmnožil pouze počet dosavadních krátkolebců; lid tento přinesl zároveň obřad spalování a tudíž i nové náboženství a přišel rovněž z Asie, z krajiny mezi Afganistanem a Indií, kamž poukazují zejmena br. náramky tak malých rozměrů, že hodí se jen na ruce Indů. Odtud mísí se obyvatelstvo a povstanou křížením variace typu; kultura hallstattská a Marnská (gallská) dostanou se do země obchodem a nezpůsobí změny obyvatelstva, rovněž jako i Frankové a Burgundi zmizí v domácím obyvatelstvu. Jsou tedy lidé typu Cro-Magnonského (typ Loguerie) praotci Gallů známých historikům římským a řeckým.

[44]) Alexandr *Bertrand*, Celtes, Gaulois et Francs, Revue d'anthropol. II. Paris 1873. Poprve tu veden důkaz, že dolmeny francouzské nejsou rozšířeny po celé Francii (že jsou pouze od Rhony na západ) a že patří době kamenné a nejsou keltické ve smyslu klassických zpráv; za Caesara bylo pokolení to buď

pohlceni byli domorodým obyvatelstvem krátkolebým a tmavým, buď Ibery nebo snad i Ligury. Ve třetím díle pojednává B. o náboženském, duševním a mravním vývoji, kde porobení Liguři (jejichž jméno tuto postaveno do popředí) a výbojní Gallové se navzájem protínají. Gallové, přišedše se znalostí kovů, podrobili si pomocí bronzového meče neolitické Ligury, kterým i kamenné stavby přičísti sluší. Ve čtvrtém díle vyvrací starý názor, že by Kimmeriové na Krymu byli příbuzní Gallů.

Dvojitost typu v dnešní Francii, tmavého na jihu, světlého na severu, a podobně rozdělená krátkolebost a dlouholebost vyvolaly pak celou literaturu[42]) na výklad starého rozdělení Gallie, při čemž tmavým krátkolebcům dáváno jméno Keltů, kdežto světlým dlouholebcům přikládáno jméno Belgů neboli Kimrů; při tom i otázka o vlivu Ligurů na utvoření se typu keltského vystupovala do popředí, když nebylo lze uváděti v pochybnost souhlasná sdělení starých spisovatelů o vysoké postavě a světlé pleti starých Keltů. Následkem tisíciletého míšení se typů, jakož i následkem převratů politických otázka o typech lidu francouzského stala se nadmíru složitou a těžko rozluštitelnou, neboť když v historické době Frankové, Burgundioni a Visigotové nezůstavili téměř sledu svého typu, jest otázkou, mnoholi vlivu zanechal lid kultury bronzové a kultury železné po

mátky mohly býti připočteny, ačkoliv v italské části Ligurie se nevyskytají, což by se vysvětliti dalo chudobou krajiny, kdežto naopak vyskytání se megalitů v se erním Německu a v zemích nordických vyložiti by se mohlo okolností, že i jiní nárdové budovali podobné památky.

Ve čtvrtém dílu: Les Cimmériens, Paris 1873. vyvrací konečně starší náhled, že by Kimeriové na polouostrově Krymu byli původu keltického i dovozuje, že jména po nich zachovalá nejsou původu keltického.

[42]) *Amadée Thierry* (Hist. de Gaulois I. 47—49, II. 95) rozeznává Ligury malého rostu na rozdíl od Gaëlů a Kimrů, kteří byli velké postavy, světlé pleti, modrých očí a světlých neb hnědých vlasů.

W. Edwards (Sur les Caractères physiologiques de races humains, Paris 1829) líčí Kimry jako vysokého rostu a dolichocephalní, Gaëly středního rostu a brachycefalní.

J. Perier (Fragments éthnologiques, Paris 1857) považuje Francouze za míšence z hnědé a světlé rasy; jméno kimrických Keltů že přísluší pouze hnědým (Gaëlům, kteří jsou totožni s Gally), černovlasí jsou snad potomci Iberů, jinak vyskytají se i světlé variace.

J. Cénac-Moncaut (Histoire du caractère et de l'ésprit Français, Paris 1867) míní, že Kelti v Gallii sídlili pouze mezi Sevenami, Garonnou a mořem a to ještě smíseni s Ligury; Gaëli jsou praotci Gallo-bretonců, kteří v odchylném podnebí se vyvinuli svým způsobem.

Paul Broca již r. 1860 v stati Sur l'ethnologie de la France, Mém. de la Soc. d'anthrop. Paris I. I. rozdělil Francii na tři části: Keltickou na *jz.*, Kimrickou na *sv.* a Keltokimrickou mezi oběma. Kimri byli vysocí, Kelti malí; na jihu bylo křižování s lidem černých vlasů (snad s Římany), kdežto tmavá pleť v Gascogni povstala vlivem Iberů.

R. 1873 v článku La race celtique ancienne et moderne v Revue d'anthropol. I. II. rozeznává v Gallii dvě plemena a sice Kelty malé postavy, tmavých vlasů a očí, kulatého obličeje, brachy- neb subbrachycefalné a Belgy (Kimry) vysokého rostu, světlých vlasů a očí, oválného obličeje, dolicho- neb subdolichocefalné; Armorika patří Keltům, Akvitanci byli původu iberského. Keltická brachycefalie nemohla přijíti přes Rýn, kde převládala světlá pleť a dlouhé lebky, nemohla přijíti přes Pyreneje, kde byla tmavá pleť a dlouhé lebky a mohla přijít pouze přes Alpy, kdež se vyskytá u Ligurů.

Téhož roku (1873) v článku Sur la question celtique v Bull. de la Soc. d'anthrop. VIII. 2. opakuje rozdělení Gallie na dvě rasy kraniologické, na Kelty krátkolebé a Kimry dlouholebé, jež vedle sebe žily; Bretonci, kde krátkolebost zastoupena 70·52% jsou nejbližší Auvergni (starým Arvernům), kde krátkolebost je zastoupena 84·45%, kdežto Paříž na hranici obou typů měla v XII. a XIX. století střední index 79.

Roku 1876. v Revue scientifique N. 7. klade do mladší doby palaeolitické dlouholebost, počínaje však pozdní dobou neolitickou a hlavně bronzovou šíří se od jihovýchodu pokolení krátkolebé, které převládne na jihu Seiny; v téže době mezi Seinou a Rýnem objevuje se od severovýchodu pokolení subdolichocefalní, které nazývá kimrickým; to byli Caesarovi Kelti a Belgové.

Lagneau, Ethnogénie des populations du sud-ouest de la France, Revue d'anthrop. I. 1872 rozeznává Kelty a Gally; Kelti sídlili v jižní Francii, byli malého rostu, krátkolebí, kaštanových vlasů a hnědých očí, v Akvitanii pomísili se s Ibery. Gaëlové byli typu germanského; spojeni Kelti a Gaëli podnikli vpady do Italie. K severu brachycefalie ubývá a sice již z praehistorické doby. Gaëlský typ jej příbuzný s kimrickým; jest nejisto, zdali v Bretagni nejsou vlivy ibero-ligurské. V článku Sur les Celtes, Bullet. de la Soc. d'anthropol. VIII. II. 1873 soudí, že Kelti byli prvními přistěhovalci, kteří se usadili ve středu Gallie a v Armorice, Gallové pak že přišli od severovýchodu, jakož možno i z Diodora vyložiti, že Kelti byli na sever od Massilie, za nimi pak Galaté od moře až do Hercynského lesa. Naproti tomu dokazoval d'Halloy, že Kelti byli panujícím lidem, s kterým Caesar mluvil, kdežto Galli byli lidem porobeným, podle kterých sousedé obyvatelstvo nazývali.

Topinard v článku de la methode en craniometrie, Bullet. de la Soc. d'anthropol. 1873 VIII. II, praví, že není jasno, co se má mysliti pod typem keltickým, zdali lebečný tvar z Cro-Magnonu či Orrouy či dolnobretagnský neb auvergnský.

Jiný názor vyvinul *Hervé* L'éthnol. de la popul. franc. Revue mens. de l'ecole d'anthrop. de Paris 1896, který rozeznává ve Francii 1. rasu neanderthalskou pro starší, rasu Cromagnonskou pro mladší diluvium, rasu Baumes-Chaudeskou (hnědou dolichocefalní) pro celou dobu kamennou. Hnědá brachycefalie objevila se v neolitu Grenelským typem, v bronzu jsou to Ligurové neboli Brokovi Kelti, Lefevrovi Keltoliguři, Hervéovi Rhetoliguři. Z typu druhého vyvinou se na jihozápadě Ibero-Akvitani, obyvatelstvo bronzových jezerních staveb je příbuzné s brachycefalním typem a míšením těchto brachycefalů s dlouholebými a světlými Kimry povstali Kelti ve střední Gallii.

Zvláštního významu přisoudili Ligurům zejmena Nicolucci, Biedermann, Castanier a Mehlis.

G. Nicolucci (La stirpe ligure in Italia, Memoria della Academia della Scienze, Napol 1864), dovozoval, že Liguři byli krátkolebí, Italové pak dlouholebí; Liguři tvořili podklad romanských národů a Kelti v nich zmizeli. V Italii lidé světlé pleti, kteří tu a tam se objeví, jsou stopou Keltů a Italo-Pelasgů, vše ostatní vlivem Ligurů dostalo pleť tmavou a co vyskytá se u romanských národu typického, to je příslušenstvím živlu ligurského neb keltoligurského.

H. J. Biedermann (Die Romanen und ihre Verbreitung in Österreich. Graz 1877) rozeznává národnost politickou, duševní čili jazykovou a fysickou. Občané říše římské nebyli Romani nýbrž kosmopolité a nejsou potomky Římanů, neboť Římané nekolonisovali tak mnoho, a když provincialové přijali římský jazyk, nemluvili čistě a kolonisté římští uprostřed nich přizpůsobili se místní mluvě. V západních provinciích hráli velikou úlohu Liguři, pak Keltoliguři a kymričtí Kelti; Keltoliguři pronikli i na Balkan mezi Illyry a Thraky, kdežto vlastní římský živel byl jen málo zastoupen. B. dovozuje dále, že ve Francii dnešní jsou dva typy zastoupeny, jež odpovídají dvojí rase původní. Prostřednictvím Ligurů stojí pak Francie ve spojení na jedné straně s Hispanií a Italií smíšeninou Keltoligurskou, na druhé straně s alpskými zeměmi a Balkanem, a z těchto Ligurů dá se romanský typ snáze odvodit než z maločetných římských kolonistů, neb dokonce z římských vojáků. B. navrhuje tudíž, aby

svém vniknutí do Gallie. V poslední otázce zaujal zejména G. Mortillet[43]) stanovisko odmítavé, i dokazoval, že od doby kamenné obyvatelstvo Francie nedoznalo valné změny.

se místo názvu „románský“ užívalo názvu „keltoligurský“, což podporuje i okolnost, že jazyk romanský v Alpách zastoupený je blízký podřečí provenceskému a typ lidu rovněž souhlasí s Ligury neb alespoň s Keltoligury; není pak nejmenší pochybnosti, že Romani jsou původu keltoligurského.

Castanier, Histoire de la Provence dans l'antiquité I. la Provence préhistorique et protohistorique, Marseille 1893. II. les origines historiques de Marseille et de la Provence, Marseille 1896.

První obyvatelstvo evropské objevuje se v starší době diluvialné a je zastoupeno člověkem typu Neanderthalského a Cannstattského. V mladším období diluvia v stupni charakterisovaném jeskyněmi Solutré a Madeieine objevuje se člověk typu Cro-Magnonského (s lebkou dlouhou pentagonalnou); nový tento typ znám je na západě Evropy pode jménem Iberů, na východě pode jménem Pelasgů a dožije se do neolitu. Iberové zaujali Hispanii, jižní Francii až po Garonnu, Tarn a Durance (severněji nejsou místní jména původu iberského) a příchod jejich (podle Maury-ho z Atlantidy) možno klásti do XX. století př. Kr. V neolitické době (stupně Robenhausenského) objeví se nové pokolení krátkolebé, které zná již domácí zvířata a orbu, zná hotoviti nádoby a nástroje z hlazeného kamene, staví pro mrtvé dolmeny a menhiry, pro bezpečnost svou pak kamenné hradby a pokolení to arejské zastoupeno jest nejprv na jihu Francie Ligury, kteří zde zastali Ibery a zůstali s nimi pospolu usídleni.

Ligury upomíná nejprve Hesiod na západě, Avienus, neb lépe jeho phoenický pramen, klade je až k Rhoně; znalost kovů zanesli k nim nejprve kupci phoeničtí, pak Řekové massilští. Skylax, který (podle pramenů V. století) psal v druhé polovici IV. století, udává, že mezi Rhonou a Pyrenejemi jsou Liguři pomíseni s Ibery, Strabo pak z Hekataia (psal kolem 500) jmenuje Narbon již městem Keltů a rovněž za Massillii v zemi Ligurů jmenuje Kelty. C. míní, že v posledním znění sluší hledati názor Strabonův, Kelti pak že na jih Francie přišli poprvé při výpravě Bellovesa do Italie, kdež podle zprávy Liviovy pomohli válčiti Massilským proti ligurským Salyům, do Narbonské Gallie dostali se Volkové z Germanie teprve r. 280, kdež současně objevují se i na Balkaně, neboť Herodot, Skylax, Aristoteles je neznají v těchto stranách. Za tažení Hannibalova 218 pomoří středomořské na severu Pyreneí bylo již obydleno Gally, na východ Rhony pak podle Livia možno počítati Saluvie za Gally, což je v souhlasu se Strabonovými Keltoligury.

Dr. Mehlis Die Ligurenfrage, Archiv f. Anthropologie XXVI. V několika předcházejících článcích, zvláště pak tuto veden jest důkaz, že pohřebiště na levém břehu Rýna kolem Wormsu i způsobem pohřbu v podobě skrčených koster i nástroji kamennými i ornamentem keramiky i typem lebečným i rostem souvisí s hroby skrčených koster v severní Italii, kde jsou historicky známi Ligurové a pro tento souhlas míní dr. Mehlis, že i na levém břehu Rýna byli někdy Ligurové, kteří sem z jižní Gallie po Rhoně a Saoně přišli; stopy jejich jeví se tu podnes. Na pravém břehu Rýna, v jižním Německu podle dr. Mehlise byli Rhaetové. Nejnověji v Praeh. Bl. XIII 15. Dr. Mehlis oznamuje, že se Ligurové dají dokázati i na středním Dunaji i v Čechách, kdež jsou vyznačeni tmavou pletí: důkaz svůj chce vésti M. ze střepů jihočeských, uveřejněných p. Schneidrem. Proti dr. Mehlisovi uvedl dr. Lissauer, Bericht über seine Reise in Südfrankreich u. Italien, Verh. d. anthr. Ges. Berlin 1900, že Liguři nesouhlasí s pohřebištěm u Wormsu ani co do vzrůstu lidu ani co do způsobu pohřbu i dodává, že v ligurských hrobech vyskytá se sice něco bronzu, ale neolit že udržel se tam až do panství římského.

Vanderkinder v článku Sur l'éthnologie de la Belgique, Congrès intern. d'anthr. a Bruxelles 1872, viděl ligurský typ dokonce ve Valonech belgických.

[43]) *Gabriel de Mortillet.* Formation de la Nation Francaise, Paris 1897.

Mortillet pokládá dějepisné zprávy buď za báječné neb alespoň mlhavé. Nejstarší zprávy obsahují pouhá jména a nejstarší opravdový historik Herodot neví ani, že Pyreneje jsou veliké hory a nechá prameniti Dunaj u města Pyreneji; proto není s podivením, že po 200 let již trvá spor o tom, co jsou

V archaeologickém ohledu způsobilo vystoupení Alexandra Bertranda, ředitele musea v St. Germainu, konečný obrat. Bertrand[44]) provedl (1873) především důkaz, že dolmeny a druhé megality nejsou keltské

Gallové a Kelti. Druhým pramenem je linguistika, která, určujíc příbuznost jazykovou, rozdělila jazyk gallský na kimrický a gaëlský; ale naproti tomu stojí factum, že Gallie změnila jazyk, aniž by byla zaplavena od Římanů; podobně stačí na změnu náboženství několik misionářů, na změnu anthropologickou několik nových typů. Není čisté rasy vůbec a také ne ve Francii; ve Francii je lid krátkolebý a dlouholebý, národnost jest při měnivosti jazyka příznakem politickým.

Nejdříve známí obyvatelé Gallie, Liguři a Iberové na jihu neměli vlivu na vytváření typu francouzského a ještě menšího vlivu mohly míti kolonie phoenické a řecké. Jméno Keltů vyskytá se ve smyslu Narbonské Gallie, pak k označení obyvatelstva vnitřní Gallie, pak až k černému moři: Keltoiberové byli nejdále na západě, Keltoskythi nejdále na východě a mezi nimi bylo vše keltické; Caesar omezí jméno Keltů na $1/3$ Gallie. Jméno Galatů vyskytá se nejprve ve III. století př. Kr. (u Timaea), později zaměňuje se jméno Keltů a Galů, na znamení, že obojím názvem označovalo se totéž obyvatelstvo, čili jeden národ, zaujímavší veliké prostranství; název Keltů je starší, název Gallů mladší a užívaný nejen pro národnost ale i pro označení bojovných tlup. Římská vláda způsobí převrat náboženský, hospodářský, společenský i jazykový, ale anthropologicky nemá vlivu. Název Belgů je pozdní, název Germanů ještě pozdější, ale ani Germané nejsou typem nesmíšeným. Od Polybia až po Ammiana Marcelina jsou Germané i Gallové-Kelti líčeni stejně jako vysocí, světlé pleti, modroocí, a při úplné podobě byla i jednota rasy; byl to bojovný lid, který panoval stejně v Gallii jako v Germanii nad usedlým lidem poddaným, jakož pro Gallii zřejmě udává Caesar.

Mortillet vyslovuje se proti theorii o stěhování Areitů, dokládaje, že stačilo 20.000 Galatů, aby valné části Malé Asie dali jméno, Římané v Gallii málo zastoupení vnutili Gallii svůj jazyk, kdežto poměrně dosti četní Burgundioni a Frankové zmizeli beze stopy; bretonský jazyk není pozůstatkem starého gallského jazyka, neboť se pomocí jeho nedají rozluštiti staré nápisy v Gallii; starý gallský jazyk vůbec není znám; linguisticky se vůbec nedá rozluštiti otázka o rase francouzské.

Člověk objeví se na půdě francouzské již v starším diluviu jako současník slona jižního a prožije změny celého palaeolitu; dlouholebý typ Cro-Magnonský jeskynního člověka na konci starší doby kamenné je první typ francouzský. Vniknutí nového lidu krátkolebého může se určiti na počátku neolitu neboli mladší doby kamenné; nový tento lid přinesl s sebou znalost orby, domácích zvířat, znalost brousiti kámen, přinesl i náboženství, jakož svědčí okázalé pohřbívání v dolmenech; přišel z Asie (kdež vznikla všechna význačná náboženství) a sice z končin mezi Malou Asií, Kavkazem, sev. Persií a vysokou Asií. Starší obyvatelstvo částečně odešlo za mamutem a sobem na severovýchod a v Gronsku nalézá se jeho zbytek, z části smísilo se s novými přistěhovalci, čímž povstal nový typ, t. zv. Baume-Chaudský, kterým zastoupeno je potom v hlavní své části usedlé obyvatelstvo francouzské jako representant demokratie francouzské; k němu připojuje se i aristokratie, dlouholebá, světlé pleti. Druhé vniknutí, ne tak četné, nastalo vniknutím bronzu, který zanesen do některých krajin novým lidem krátkolebým, který rozmnožil pouze počet dosavadních krátkolebců; lid tento přinesl zároveň obřad spalování a tudíž i nové náboženství a přišel rovněž z Asie, z krajiny mezi Afganistanem a Indií, kamž poukazují zejmena br. náramky tak malých rozměrů, že hodí se jen na ruce Indů. Odtud mísí se obyvatelstvo a povstanou křížením variace typu; kultura hallstattská a Marnská (gallská) dostanou se do země obchodem a nezpůsobí změny obyvatelstva, rovněž jako i Frankové a Burgundi zmizí v domácím obyvatelstvu. Jsou tedy lidé typu Cro-Magnonského (typ Loguerie) praotci Gallů známých historikům římským a řeckým.

[44]) Alexandr *Bertrand*, Celtes, Gaulois et Francs, Revue d'anthropol. II. Paris 1873. Poprve tu veden důkaz, že dolmeny francouzské nejsou rozšířeny po celé Francii (že jsou pouze od Rhony na západ) a že patří době kamenné a nejsou keltické ve smyslu klassických zpráv; za Caesara bylo pokolení to buď

ve smyslu klassických zpráv. Caesar v Gallii dolmenů již nenalezl; za jeho doby byly poslední zbytky kamenných mohyl, byly kostrové hroby v zemi (marnské čili tèneské) a v Bibracte již i žárové hroby, a to byli historičtí Gallové. Později (1891) rozšířil Bertrand[45]) svůj názor v ten smysl, že evropští Areité někdy v XVI—XV. století př. Kr. přišli do Evropy se znalostí kovů a usadili se mezi Dunajem a Apenninami. Z tohoto ústředí arejského přešli Gallové kolem r. 500 přes Rýn na západ a usadili se ve východní a střední Francii; k Středozemskému moři došli teprve v prvé polovici IV. století. Konečně ve spojení s Reinachem upravil Bertrand[46]) r. 1894 rozluštění otázky tak, že dovozoval, kterak Umbro-Latiníci po příchodu do Evropy

úplně vyhynulé neb zmizelo v obyvatelstvu gallském. Mohyly západní, skřínkovou stavbou podobné dolmenům, mají již bronz i železo a mohly by snad býti pozdější fasí ve vývinu dolmenů. Naproti tomu mobyly východní nemají více megalitické skřínky, pohřeb jest přikryt kamením, vyskytají se celým pohřebištěm a jsou označeny bronzovými ozdobami a železnými zbraněmi. Jsou to dva zcela různí národové; dolmeny snad přišly ze severu, mohyly z východu již v první době železné (asi 1000 př. Kr.). Za Caesara dolmeny zmizely, mobyly byly výjimkou, nad to pak byla kostrová pohřebiště v zemi (Marne, Aisne) a na Bibracte byly dokonce již žárové hroby. Několik posledních set let je záhadou.

[45]) *A. Bertrand*, Nos origines, La Gaule avant les Gaulois d'aprés les monuments et les textes. Paris 1891. V předmluvě, která jest jaksi úvodním čtením o praehistorické době francouzské, B. vykládá především, že bronz je původu asiatského a Telchinové, Curetové, Kabirové a Chalybové že znali tajemství výroby bronzové. Národové historičtí, Ligurové, Iberové a Celti že přišli se znalostí kovů, Gallové dokonce objeví se na dějišti historickém s železnými meči, jakož je líčí Polybius. Gallové vzali původ svůj z Keltů, podle slov Plutarcha, jenž praví *Γαλάται τοῦ κελτικοῦ γένους*, a sídlili po obou stranách Rýna, na východ až po Hallstatt a do Čech a na západ až do Arden, do části Belgie, do Champagně, kdež jsou archaeologicky označeni mohylami a pohřby kostrovými. Původní obyvatelstvo bezejmenné, označené hlavně dolmeny, bylo porobeno a tvoří do dneška většinu selského obyvatelstva ve střední a západní Francii.

Ve vlastním spisu B. probírá otázku tercierního člověka, pojednává podrobněji o člověku diluvialném a přecházeje k mladší době kamenné, nazývá neolit dobou megalitů a jezerních staveb neolitických. Obyvatelstvo toto mladší doby kamenné přišlo se znalostí orby a plavby (na ostrovech jsou dolmeny), vyvinutou keramikou, se společenským řádem, dvojí cestou z Asie, severovýchodně na severu Karpat a po Dunaji a zůstanou v neolitu až do doby, kdy založeny Atheny a Řím, kdy Phoeničané nalezli na pobřeží Ligury. V dolmenech, jichž napočítáno přes 8000, byli pohřbíváni buď pohlaváři neb i celé kmeny, ke konci doby dolmenové někdy i spalováním. Toto spalování přičítá B. vlivu ústředí kultury kovové, neboť ve 200—250 dolmenech nalezeny dýky a ozdoby bronzové, zlaté a stříbrné, které svědčí o současnosti; jelikož v hrobech francouských nelze stanoviti doby bronzové, může se i říci, že dolmeny dotýkaly se, čili byly současny s mohylami s kulturou železnou. Evropští Areité přišli se znalostí bronzu a železa ve XIV.—XIII. století, jedni jižní cestou do Thracie, Illyrie, Germanie, Čech a Italie, druzí severní cestou do Švédska a Dánska, kdež převrstvili neolitické obyvatelstvo. Do X. století byli pastevci a rolníci. Metalurgové přicházeli z Phrygie obchodními cestami do Evropy, ale nedá se dokázati, že by litý bronz byl starší než bronz tepaný.

Nejstarším historickým obyvatelstvem ve Francii byli Ligurové, Iberové a Kelti. Ligurové objevili se někdy v XII.—X. století na středozemském moři a jmenují se nejen na zátoce podle nich jmenované, ale i v Italii a na Sicilii, ano i na oceanu a moři severním. B. vykládá dále, že Ligurové seděli delší dobu na Baltu a Severním moři, byli snad ve spojení s obchodem jantarovým, ale vzdor řecké kolonii Massilii na jejich území, zůstali podle zpráv Strabona barbary. Staré zprávy o plavbách jmenují je na pobřežích, ale nevysvítá z toho, že by byli bývali pronikli do vnitř Francie; ve vnitřní Francii není také stopy po bronzu, který by se mohl nazývati ligurským a rovněž ani vliv phokajské Massilie nesáhal daleko. B. odporuje Arbois de Jubainvillovi, který je prohlásil za Areity, odporuje i A. Thierrymu, který je prohlásil za Ibery, ale považuje za pravděpodobné, že jako ostatní budovatelé dolmenů počítáni býti mají mezi Hyperboree. Iberové byli podobni Ligurům; podle jedněch pramenů sáhali až ke Garonně, podle druhých pramenů byli mezi Pyrenejemi a Rhónou smíšeni s Ligury; Strabo pak zřejmě praví, že Akvitani jsou více podobni Iberům než Gallům a mluví též jiným jazykem než Gallové. Dále uvádí B. výsledky topografického názvosloví, jak je na mapu zanesl Longon, i podotýká, že podle názvosloví Iberové a Ligurové drželi pouze jižní okrajiny Francie, a jelikož dotýkají se pouze území dolmenového, že byli buď před, nebo po dolmenech. B. srovnává dále i mapu anthropologickou, kterou sestavil a k dílu B. přiložil Dr. Collignon, kdež pozorovati možno hlavní tři okruhy, t. jižní s obyvatelstvem malým, dlouholebým a tmavým (okruh ibero-ligurský), ve středu okruh krátkolebý s výběžky na Juru a do Bretagně, třetí dlouhoulebý, světlé pleti ze severu až k ústí Garonny.

Gallie neděkuje podle vývodu B. základní rysy své vzdělanosti ani Iberům ani Ligurům, ani Phoeničanům, ani Řekům. Před Kelty neb Gally neměl žádný národ trvalého vlivu, a ani původnímu domácímu obyvatelstvu, které se nedovedlo povznésti z neolitu, nemůžeme přičísti kulturní zjevy, které vidíme v V. věku. Bertrand souhlasí s Jubainvillem 1. že Kelti kolem r. 500 přešli od Dunaje na západní břeh Rýna a usadili se ve Vogesách. na Saoně, Marně a Seině a došli ke Středozemskému moři teprve v první polovici IV. století; 2. že Kelti při svém příchodu nalezli dosti husté obyvatelstvo s posledními záchvěvy kultury neolitické a museli obyvatelstvo to pokořiti. Přišedše do země, Kelti měli tu obrovskou civilisatorskou sílu, kterou během několika věků přivedli Gallii, nalezmuvše tam arci obyvatelstvo původní, k přijetí civilisace připravené, k takovému rozkvětu, jaký vidíme za Caesara. Kelti náleželi k veliké větvi thrackodunajské neboli dunajsko-alpské, z kteréž se vydělili jako osobitý národ někdy v VII. století; počátky jejich jsou temné, i vynoří se pak nečekaně, podobně jako Římané, Germané, Slované. V museích jižního Německa, severní Italie a alpských zemí rakouských, s nejvýchodnějšími body Peští a Bolognou, je s dostatek archaeologických dokladů, že mimo několik jezerních staveb neolitických vystupuje hned obyvatelstvo s vysoce vyvinutou kulturou a různými středisky, sahajícími zpět do IX. až VIII. věku. Celkem svědčí i zprávy historické i objevy archaeologické, že v době před založením Říma v krajině mezi Dunajem a Apenninami, Terramary italské v to počítaje, žil národ v plném rozvoji kultury kovové a podle něho že současně žilo obyvatelstvo neolitické. Obyvatelstvo ono, s vyvinutou kulturou původu orientalného, přišlo od Černého moře a z Malé Asie v XVI.—XV. století př. Kr. po Dunaji, této staré cestě obchodní, snad částečně i přes Thracii, snad do Italie i po moři, a v počtu tohoto obyvatelstva byli i kmenové, již potom jmenováni jsou Kelty.

[46]) *A. Bertrand & Sal. Reinach*, Nos origines II. Les Celts dans le vallées du Po et du Danube, Paris 1894. Druhý tento díl věnován jest heroické době Keltů (jejichž větví jsou Gallové) nejen v Gallii ale i v Britanii, sev. Italii, v Německu a ve Španělsku. Jmenovati Kelty Indoevropany má určitého významu pouze pro linguisty; pro archaeology, kteří studují civilisace, nemá řeč ceny, neboť sahá svědectví archael. obyčejně mnohem dále, než stopy řeči. Jednota civilisace není svědectvím pro jednotu národa, neboť podobná civilisace jako u Keltů, označená železem a zastoupená ve východní Francii, v sev. Itallii a na Dunaji, vyskytala se též u Illyrů a Italiků (Umbrů) až do doby latèneské, kterou B. jmenuje gallskou čili historicky keltskou, kdežto prvá je archaeologicky keltská.

Jméno Keltů vysloveno poprvé u Hekataia Miletského, kterýž ve zprávě o Massilii, v zemi Ligurů položené, podotýká, že poblíž byla země Keltů; o půl století později poznamenal Herodot, že Kelti sídlí na Dunaji (horním). Ve IV. století dobyli Gallové severní Italie a postoupili až k Římu, Theopomp, současník Alexandra Vel., jmenuje je v zemi Illyrů, odkudž i s Alexandrem jednali, ale o Keltech či Gallech v dnešní Gallii první zprávu podává teprve v druhé polovici IV. století massaliotský

opanovali krajiny na jihu Pádu, kdežto na severu Pádu až k Dunaji ve východních Alpách usadili se Protokelti, označeni jsouce archaeologicky pasy bronzovými a cistami figurálně zdobenými; druhá větev Keltů sídlila mezi Alpami a horním Dunajem, a té přísluší název Galatů; třetí větev pode jménem Gesatů seděla mezi horním Dunajem a Mohanem až do Čech, čtvrtá větev konečně pode jménem Belgů zaujímala Belgii a Westfalsko do Jutska. V době hallstattského meče

cestovatel Pytheas, který, proniknuv až na jantaronosné pobřeží Severního moře, jmenuje Gally v západní a severní Gallii, ale zprávy jeho uvádí v pochybnost znamenitý Polybios i Strabo; teprve Timaeus († 256) uvádí Kelty na středozemském moři, kdež za pochodu Hannibalova již zřejmě se dají stopovati. Nicméně i tehdy, kdy t. zv. Narbonská Gallie byla již dobře známá, praví dobře jinak zpravený Polybios, že severní kraje jsou úplně neznámé.

B. polemisuje dále s Liviem a jeho bájí o Bellovesovi a Sigovesovi i míní, že Bojové mohli býti již v VI. století v Čechách, aniž by byli přišli z Gallie a podobně při líčení přechodu Bellovesa přes Alpy k Turinu, že by na místě Taurini mělo se čísti Taurisci; nepřišli tedy z Gallie, ale od Dunaje. Dále dovozuje z Polybia, že Gallové v Popádí usedlí byli zámožní, pokročilí, kdežto Gallové zaalpští ve IV. století byli ještě pastevci, ale dobří bojovníci, s vyvinutou aristokracií vojenskou, ozbrojení železnými meči. Ze zprávy Polybiovy, dle které Kelti byli sousedy Etrusků, když tito dobývali Kampanii (před V. stol.), dovozuje B., že Kelti od Dunaje přišlí, značně pokročilí a na Pádu usazení, byli na krátko od Etrusků pokořeni; vpádem bojovných Keltů z Gallie zaalpské panství etruské vzalo za své počátkem IV. století. O Britanii vykládá B. název Homerův Kasiteros = cín v tento smysl: když Aristoteles ve spisu Mirabilia praví *τὸν κασσίτερον τὸν κελτικόν*, museli býti Keltové v Britanii, odkud cín Řekové poznali, již za doby Homerovy, tedy v IX. stol. př. Kr.

O nejstarších Keltech víme velmi málo; byli rozděleni na dvě větve, Kelty a Galaty (totožné s římskými Gally). Podle Broccy byli vysocí rostem, modroocí, světlovlasí — alespoň ti, co dobyli Říma, ti, co zpustošili Delphi, a ti, co usadili se v Malé Asii. Roge de Belloquet, Ethnogenie Gaulois II. 308, uvádí, že byli dlouholebí, proti čemuž Bertrand připomíná, že na starých skulpturách zobrazeni jsou jako krátkolebí. Kelti netvořili v Gallii nikdy majoritu: na jihu převrstvili Ibery a Ligury a jméno původního národa ve vnitřní Gallii neznáme. Následek převrstvení je smíšení; Roge de Belloquet dokonce míní, že Kelti byli pohlceni od domorodého obyvatelstva. Až krátce do Caesara archaeologická kultura Keltů je v Gallií neznáma; za to v alpských údolích, v rovině Pádu a v Umbrii je kultura jejich velice vyvinuta, v Alpách s úplnou samobytností, na Pádu v dočasném poddanství Etrusků.

Kelti a Umbro-Italikové byli podle svědectví jazyka národové bratrsky příbuzní, i veden jest archaeologický vývod, že obyvatelstvo před vpádem Etrusků, na sev. Pádu pohřebištěm Golasecca, na jihu Pádu pohřebištěm Villanova zastoupené, jsou první Kelti, druzí Umbrové resp. Italikové, a tento stupeň kultury, někdy do XI.—XII. století sáhající, že se má nazývati Italo-Keltickým. Jinak kultura severoitalská, v údolích Alpských až k Dunaji rozšířená, je označena bronzovými pasy ozdobnými, br. cistami figuralně zdobenými, br. přílbicemi, br. plechy figuralně zdobenými, br. mečem antenským a tento stupeň kultury v Alpách čili od Pádu až k Hallstattu nazývá B. protokeltickým. Způsob pohřbívání je spalování a kde je obojí, znamená i dvojí lid. Způsob pohřbu, jaký vykazuje Golasecca (žárový pohřeb v kamenném kruhu) vyskytá se i na úpatí Pyrenei, v Bretagni a ve střední Francii, oasami, a ty nazvány Protokelty v Gallii (NB. podotýkám, že kultura je v nich jiná), jinak kultura protokeltská v Gallii není zastoupena. Panství Etrusků v Sev. Italii nevyhubilo lid domorodý, ten zůstal až do zmizení Etrusků; podobně i jméno Rhaetů, kteří podle Plinia byli větví Etrusků od Gallů vyhnaných (III. 24.), znamená více panující kastu, která pak zmizela, než národ.

Gallové, kteří severní Italii opanovali, nebyli z ústředí Hallstattské kultury, poněvadž objeví se s kulturou jinou. B. a

přešli Gallové do Gallie, v době latèneského meče do sev. Italie, kterouž mezitím na jistou dobu opanovali Etruskové. Reinach se svého stanoviska dovozoval,[47]) že evropští Areité, jsouce ještě pospolu, seděli jako pastevci na severu Černého a Kaspického moře a teprve, když přišli do lesnatých krajin, že začali pěstovati orbu. V Němcích přisoudil Keltům figurálně zdobené cisty a krajiny alpské (spolu s Bertrandem), v čemž s oběma souhlasil i Schaffhausen.[48])

R. rozeznávají ještě druhé ústředí Keltů, v dnešním Německu a sice: jako jižní větev na jižní straně horního Dunaje, střední větev sídlila v Čechách, Bavorsku a Würtembersku, severní větev v Belgii, Westfalsku až do Jutska, a tyto větve byly méně vzdělané a bojovné; ti severní jsou pak známí pode jménem Belgů, střední pode jménem Gesatů, jižní pode jménem Galatů. Odtud v době Hallstattského meče přešli přes Rýn a opanovali část Gallie; v době latèneského meče železného přešli přes Alpy od severozápadu a jsou v Italii zastoupeni kostrovými pohřby s kulturou t. zv. latèneskou.

[47]) *S. Reinach, L'origine de la civilisation aryenne* et les Aryens a l'époque neolithique, Annexe E. v Bertrandově: La Gaule avant les Gaulois.

Španělsko, Francie, Rumunsko byly romanisovány výbojem římským, ale rasa romanská, typ romanský neexistují; podobně byla Evropa někdy poarejštěna, ale nestává rasy arejské, je pouze řeč. Po tomto případném porovnání R. uvádí různé these o původu Areitů, dle jedněch v Asii, dle druhých v Evropě i hledí pak sám z lexikalného bohatství jazyků areiských zjednati si základ pro novou thesi: kovy v arejských jazycích nemají stejného názvu mimo měď (aes — got. aiz — sanskr. áyaz. — zend. ayanh), ale jelikož není stejného názvu pro cín, nelze Areity považovati za vynálezce bronzu, jehož počátek R. klade do XV. věku př. Kr.; jelikož pak latinské saxum a germanské sax ve smyslu nůž jsou lexikalně shodny, činí vývod, že Areité původní při rozchodu byli na rozhraní neolitu a doby kovové. Dále probírá jména zvířat i divokých i domácích a zjistiv, že zejména poslední jsou valně shodná, přechází k rostlinstvu a dovozuje, že názvosloví stromů se valně rozchází, jsouc shodnější pouze u větve evropské, což vykládá v ten smysl, že evropští Areité se dotýkali více krajin lesnatých než se rozešli a jelikož i výrazy pro rolnictví jsou příliš ojedinělé činí další vývod, že rolnictví bylo u původních Areitů v plénkách a kvetlo více pastýřství. Podotknuv ještě, že není společného názvu pro pohřeb, míní, že dolmeny, prozrazující velikou obřadnost pohřební, nemohou býti areiské.

Z uvedených okolností vyvozuje R. dále, že řeči areiské se vytvořily ve stepi na severu moře Černého a Kaspického; když pak evropská větev Areitů se posunula dále na západ do krajin lesnatých, vyvinulo se rolnictví. Z pravlasti černomořské postupovali pak: Slované a Litvané podél Dněpru, Italikové údolím Sávy do Italie a Keltové se usadili na středním Rýně, kdež byli v sousedství Germanů. V době, kdy vytvořila se Rigveda, seděli Indové na řece Indu, kamž přišli z Baktriany a Sogdiany, kdež sluší hledati pravlast východních Areitů. Obě větve Areitů mohly někdy seděti, jak již Schrader dovozoval, na střední Volze, kdež snadno mohli poznati měď z Uralu. Při stěhování jednotlivé větve mohly zmizeti, jako na př. Schradrovi obyvatelé neolitických jezerních staveb. R. jmenuje svou hypothesu skytskou a dává jí přednost před Pictetovou hypothesou baktrickou. Od té doby vyvinul obšírně hypothesu o skytském původu Areitů V. M. Florinskij v obšírném spise Первобытные Славяне. Томскъ I. 1894., II. 1. 1896. II. 2. 1897.

[48]) *H. Schaaffhausen*, Die Kelten 1891.

Se stanoviska anthropologie a archaeologie dovozuje, že u Germanů převládá dolichocefalie, u Keltů v mohylách brachycefalie, lebka že se mění a zejména kulturou krátí, celkem však že lebky germanské a keltické byly si podobny; rovněž i změnu pleti sluší přičísti vlivům podnebí, kteréž na severu způsobuje pleť světlou. Schreiber přisoudil Keltům celou bronzovou dobu, Schaafhausen přičítá jim spečené valy a megalitické památky a vedle toho hallstattskou a latèneskou kulturu a vidí největší vývoj keltické kultury v cistách figuralně zdobených; v starší

V alpských zemích, kam Bertrand kladl evropskou pravlast Keltů, otázka tato přirozeným způsobem budila též nemalý zájem a probírána jak ze stanoviska historického, tak i ze stanoviska archaeologického s živostí takovou, že na archaeologických sjezdech v Solnohradě 1882 a v Celovci 1885 došlo k veliké učené debatě o otázce keltické. Z historického stanoviska, vedle staršího názoru o etrusském původu někdejšího obyvatelstva východoalpských zemí[49]), zastáván běžnější názor o keltickém jejich původu[50]) a naproti tomu objevil se i názor o německém původu již nejstaršího obyvatelstva zemí alpských.[51]) Ze stanoviska archaeologického rozcházelo se především mínění, zdali kultura hallstattská je keltická neboli i illyrská, až objevilo se několik pohřebišť se žárovými hroby, v jižním pásu alpských zemí, jež označeny byly latèneskými zbraněmi a střední latèneskou sponou a tím jaksi ustálil se názor, že tak zvaná hallstattská kultura má se vyjmouti z keltické otázky a alpským keltům že se má přičísti pouze skupina uvedených žárových hrobů s kulturou latèneskou.[52]) Naproti tomu stojí dosud též názor, že keltickému obyvatelstvu mají se přisouditi na pohřebištích kostrové hroby, kdežto prý žárové pohřby označují původní obyvatelstvo slovanské.[53])

Ukázky tyto asi stačí, aby bylo vidno, s jakou námahou a s jakou učeností po dvě stě let pracováno o otázce, která patří k nejzáhadnějším a nejspleetnějším v dějepisu evropském a jménem Bojů dotýká se i staršího dějepisu českého. Připadá tedy na mne, abych vysvětlil, kterak zprávy pramenů o Bojích a archaeologie česká té doby dají se srovnati neb vysvětliti záhadami veliké otázky historické o Keltech a Gallech, neboť při vší učenosti, která vynaložena na řešení spletitých záhad, poslední slovo ještě nevyznělo. Nechci však o sporné otázce jednati dopodrobna a v celku, i myslím, že pro naše potřeby stačí, když vytknu jen hlavní záhady, kteréž souvisí s minulostí naší vlasti.

době je pro Kelty typický bronzový kelt, v pozdější době nákrční kruh; města naučili se Kelti stavěti teprve od Massilských. Hornoněmecké nářečí utvořilo se podle Abela teprve po r. 600 po Kr. a sahá pouze tak daleko, jak daleko v jižním Německu podle místních jmen sahali Kelti a možno souditi, že utvořilo se pod vlivem keltickým.

[49]) Ze starších byl to zejména Steub, který v pojednáních Über die Urbewohner Rhätiens und ihren Zusammenhang mit den Etruskern, München 1843 a Zur rhätischen Ethnologie, Stuttgart 1854, dovozoval, že Karni, Norikové, Helvetiové a j. byli původu tuskického a uváděl i jméno Tauriskû ve spojení se jménem Tusků. Nověji vystoupil s podobným názorem Weber, Vorgeschichtliches aus dem Alpengebiete zwischen Inn und Salzach, Beiträge zu Anthr. u. Urgesch. Bayern 1890. IX. 8—.

[50]) Vedle spisovalelů již svrchu uvedených na sjezdu v Solnohradě hájili alpské Kelty především Dr. Zillner, který místní jména vykládal z keltického, podotýkaje, že Kelti při svém příchodu kolem r. 400 nalezli snad původní obyvatelstvo, které pohltili, ale při příchodu Římanů bylo vše keltické; jemu přizvukoval Ohlenschlager a poukázal na rozdíl v názvosloví doby předřímské, římské a dnešní, kdežto Mehlis poukazoval k tomu, že římští spisovatelé dovedli jasně rozeznávati mezi Kelty a jinými národy.

[51]) Na sjezdu v Solnohradě hájil německou pravlast alpskou Dr. Prinzinger, dokládaje, že v názvosloví Solnohradska vykazuje Pinzgau, Pongau a Flachgau ohromnou většinu čistě německých názvů a sotva 5—6% názvů, jež se z latiny neb ze slovanského jazyka vyložiti dají, Lungau pak že má názvosloví z části německé, z části slovanské, ale po keltickém jazyku že není stopy, z čehož jde, že tam Kelti nikdy nebyli, a bavorský kmen že tam byl od pradávna (eingeboren). Na straně Prinzingrově stál i Dr. Much, který jako stoupenec Holtzmanův hájil jeho thesi, že Kelti jsou Germané, a Norikové jako Kelti že jsou tudíž Germané. Ze svého dovozoval, že motiv ozdob hallstattských v podobě labuťky je germanský, soška střední na Strettwegském vozíku bronzovém že je germanská bohyně Nerthus a to že svědčí, že bavorský kmen v těch krajinách bydlel odedávna.

[52]) Svého času považoval Sacken (Das Grabfeld von Hallstatt, Wien 1868, 146) pohřebiště na solné hoře u Hallstattu za pohřebiště keltických Tauriskû, jimž přisoudil žárové pohřby, domýšleje se, že chudší kostrové pohřby jsou zbytkem pokořeného obyvatelstva původního. Na sjezdu v Celovci činil Deschmann (Mith. anthr. Wien XV. [71.]) nový rozdíl podotýkaje, že hallstattský meč je mečem keltickým, latèneský meč, zastoupený na př. na mladším pohřebišti u Mokronogu (Nassenfuss), že je mečem gallským. Podobný názor hájil 1883 Th. Blell (Mith. anthr. Wien XIII. 211.), dokládaje, že kultura latèneská je charakteristická pro Gally a je parallelná s kulturou hallstattskou; Kelti jsou označeni touto kulturou krásných bronzů severní Italie a alpských zemí, byli starším obyvatelstvem ve Francii a ve střední Evropě a zatlačeni byli od Gallů do střední Francie. O hallstattské kultuře naproti tomu prohlásil Virchow (Verh. anthr. Berlin 1887. 559.), že souvisí s Italií a Řeckem a dále s orientem a teprve obyvatelstvo s kulturou tèneskou že bylo gallské; na sjezdu Solnohradském 1881. pak dával na uváženou, zdali název Venetů nesouvisí s názvem Vindeliků a názvem lacus Venetus (Bodamské jezero), čímž by se mohl vysvětliti pás brachycefalie alpské, když Albánci jako pozůstatek Illyrů jsou krátkolebí. Dr. Hoernes r. 1888 uveřejnil v Mith anthr. Wien XVIII. Stzb. 58— stať, v které dovozoval, že illyrský živel sahal do východní Italie a východních Alp, ten že je nositelem hallstattské kultury (pohřebiště Hallstatt, Watsch), která invasí kultury latèneské nebyla úplně převrstvena a uvádí doklady zejmena z Guriny, sv. Michala z Prozovu, že hallstattská kultura udržela se parallelně s latèneskou až do římské doby. J. Szombathy navrhoval pak ještě na sjezdu v Celovci, aby se otázka o kultuře hallstattské, která by se stejně mohla jmenovati protoetruskou jako protokeltskou, vypustila vůbec z otázky keltické. — Rozhodný obrat v otázce té způsobil nález mladšího pohřebiště u Mokronoga (Nassenfuss). Již Hochstetter při prvé zprávě o nálezu na sjezdě v Celovci prohlásil latèneský meč těchto hrobů za gallský. Dr. Much (XV. 50) přiznal na témže sjezdě, že žárové pohřby v pouhé zemi s ohnutými meči znamenají příchod nového lidu a sice ze severu, kde podobné hroby se vyskytují, historicky pak že padají do doby stěhování se Keltů do Illyrie a tudíž i do Krajiny. O téže věci promluvil na sjezdě v Celovci ještě Szombathy (XV. 102) vypočítávaje nálezy latèneské, které v Alpách do té doby zjištěny byly a které počínají t. zv. sponou střední latèneskou, s patkou zpět ohnutou a k obloučku připevněnou, a podotknul, že se v Alpách dá již mluviti o vrstvě latèneské byť i pozdní, čímž nalezeno i něco odpovídajícího západním Keltům. Později, r. 1888 v stati: Mehrere Necropolen der Hallstattperiode (Mith. anthr. Wien XVIII. Strb. 92), doplnil svůj názor vývodem, že v Alpách byla ještě hallstattská kultura, když ve Francii již byla prvá doba latèneská (duchcovských spon) a střední doba latèneská že znamená vpád gallský, což dovozoval i nejnověji v pojednání „das Grabfeld zu Idria di Bača in der Grafschaft Görz, Wien 1901. Dr. Hoernes již před tím (Mith. anthr. Wien XVIII. 249) doplnil vývod Szombathyho výrokem, že pohřebiště v Idrii při Bače s jistotou můžeme považovati za pohřebiště keltických Karnů.

[53]) Na sjezdu archaeol. v Celovci kníže Arnošt Windischgrätz vykládal, že na pohřebišti Watschském jsou kostrové hroby se zbraněmi pozůstatkem bojových Tauriskû, žárové hroby s pouhými ozdobami že jsou pozůstatkem mírumilovných Slovanů, předků nynějších Slovinců, v tom souhlasil s ním prof. Müllner, kdežto jiní odporovali.

Dějepis a archaeologie.

Gallie zaalpská.

Pověst o Sigovesovi, jemuž řízením bohů za novou vlast vyznačeny Hercynské lesy, vede nás do Gallie, abychom poznali původní vlast vystěhovalců zaujavších podle běžného výkladu na dlouhou dobu krajiny naše. Bohužel, že nemůžeme sáhnouti, jakož výše pověděno, k pramenům, které by byly současné s velikým tažením Keltů do Italie pod Bellovesem a do Hercynského lesa pod Sigovesem, abychom si uvědomiti mohli kulturní stav nových přistěhovalců a jejich archaeologický ráz, podle něhož bychom mohli arci hravě luštiti i záhady naší domácí archaeologie. Nezbude pak jiné cesty, než pustiti se v bludiště veliké otázky keltické a uvědomiti si dosah alespoň těch hlavních otázek, jež by sloužiti mohly k objasnění i dějepisné i archaeologické minulosti naší vlasti, pokud je v souhlasu se starou Gallií. Abychom pak nezbloudili a na scestí nepřišli v tom velikém bludišti, bude nejlépe, když položíme za základ naší úvahy pramen nejvíce spolehlivý, Caesarovo vypravování o válce Gallské, neboť Caesar první vkročil do nitra Gallie a měl za desítiletých válek příležitost zemi poznati; snad ukáže se pak samo, pokud stav Gallie za Caesara může sloužiti k objasnění staršího období Gallie za pochodu Bellovesa a Sigovesa.

Podle souhlasných zpráv i římských i řeckých zeměpisců prostírala se zaalpská Gallie od Pyreneí až k Rýnu a od západních Alp až k moři. Na prostranství tak valně rozlehlém lze těžko předpokládati obyvatelstvo jednolité a proto není s podivením, že starověcí zpravodajové rozdrobené kmeny staré Gallie seřaďují do skupin, vytýkajíce zároveň jejich příbuznost i různost. Základním zpravodajem zůstává Caesar, který Gallii zaalpskou, mimo krajinu Narbonskou, tehdy již v provincii římskou proměněnou, dělí na tři díly: na Aquitanii mezi Pyrenejemi, mořem Biskajským a Garonnou, na Belgii mezi Seinou, Marnou, Dolním Rýnem a mořem, a vlastní zemí Keltů čili Gallů mezi Akvitanií, Belgií, mořem, Rhonou a Rýnem.[1])

Nejdůležitější částí jest přirozeně ona, která zachovala národní název Keltů podle domácího, čili Gallů podle římského rčení, neboť z této části podle Livia[2]) vyšlo stěhování známé pode jménem Bellovesa

[1]) Caesar B. G. I. 1. Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt. Gallos ab Aquitanis Garumna flumen, a Belgis Matrona et Sequana dividit ... Eorum una pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano; continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum; attingit etiam a Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum, vergit ad septemtriones. Belgae ab extremis Galliae finibus oriuntur: pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni: spectant in septemtriones et orientem solem. Aquitania a Garumna flumine ad Pyrenaeos montes, et eam partem Oceani, quae ad Hispaniam pertinet, spectat inter occasum solis et septemtriones. Podobně čteme u Strabona IV. c. I. 1. *Οἱ μὲν δὲ τριχῇ διῄρουν, Ἀκυϊτανοὺς καὶ Βέλγας καλοῦντες καὶ Κέλτας.* — Plinius IV. c. 17. Gallia omnis Comata uno nomine appellata, in tria populorum genera dividitur, omnibus maxime distincta. A Scalde ad Sequanam Belgica; ab eo ad Garumnam Celtica, eadem Lugdunensis: inde ad Pyrenaei montis excursum Aquitanica, Aremorica antea dicta ... Pomponius Mela II. c. 5 popisuje Narbonskou Gallii, III. 2. Comata Gallia. Populorum tria summa nomina sunt, terminanturque fluviis ingentibus. Nam a Pyrenaeo ad Garumnam Aquitani, ab eo ad Sequanam Celtae, inde ad Rhenum pertinent Belgae.

[2]) Livius V. 34. Prisco Tarquinio Romae regnante, Celtarum, quae pars Galliae tertia est, penes Bituriges summa imperii fuit: ii regem Celtico dabant ... Tum Sigoveso sortibus dati Hercynii saltus: Belloveso haud paulo laetiorem in Italiam viam dii dabant. Is, quod eis ex populis abundabat, Bituriges, Arvernos, Senones, Aeduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos excivit.

a Sigovesa. Tehdy podle Livia náleželo prvenství mezi Kelty Biturigům, kdežto při příchodu Caesara o prvenství svářili se Aeduové a Arverni (resp. spojenci jejich Sekvané) a obojí měli své spojence čili klienty.[3]) Mimo tyto dva spolky stáli Helvetiové,[4]) kteří vpádem svým do Gallie r. 58. nejen nových sídel, ale snad i prvenství si dobýti chtěli, pak Treveri,[5]) jež Pomponius Mela mezi Belgy, Tacitus mezi Germany zařaďuje,[6]) a konečně nárůdkové Armoričtí, kteréž Strabo [7]) v odporu s Caesarem k Belgům počítá. Na levém břehu středního Rýna krátce před příchodem Caesara objevili se Svevové, vedeni Ariovistem, z nichž Tribokové i po porážce Ariovista patrně zůstali na levém břevu Rýna, kdežto Nemetové a Vangionové teprve v době následující na levý břeh Rýna převedeni.[8])

Na sever od Keltické Gallie, podle Caesara mezi Marnou, dolní Seinou a dolním Rýnem sídlili Belgové, mezi kterýmiž na prvém místě Caesar uvádí Remy,[9]) ačkoliv ve spolku Belgů nebyli proti Caesarovi súčastněni, nýbrž bez boje se podrobili. Od Remů Caesar zasvěcen jest do poměrů belgických i dozvěděl se, že mezi Belgy nejmocnějšími byli Belovakové, po nich Suessioni, kteří na jiném místě jmenováni jsou jako nejbližší Remům, a jako nejdivočejší uvedeni jsou Nerviové.[10]) Z téhož pramene čerpal Caesar záhadnou pověst, že Belgové z největší části pocházeli z Germanů, že za dávné doby Rýn přešli a vyhnavše Gally na jejich místě se usadili; Caesar sám uvádí Aduatiky, Kondursy, Eburony, Caeraesy a Paemany jako Germany.[11])

[3]) Caesar I. 31. Locutus est pro his Divitiacus Aeduus; Galliae totius factiones esse duas: harum alterius principatum tenere Aeduos, alterius Arvernos. Hi quum tantopere de potentatu inter se multos annos contenderent... IV. 12. Quum Caesar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Aedui, alterius Sequani... Jako spojence a klienty Arvernů jmenuje Caesar VII. 75.... Eleutheris Cadurcis, Gabalis, Velaunis, qui sub imperio Arvernorum esse consveverunt; ve válce s Aeduy byli spojenci jejich Sequané, a ve válce s Caesarem rozhodli pro boj a král jejich Vercingetorix stal se vůdcem spojeného vojska gallského, zejména proto, že již otec jeho Celtilus dle VII. 4. principatum Galliae totius obtinuerat... Na straně Aedнů jmenuje Caesar VII. 75. Aeduis atque eorum clientibus, Sequanis, Ambivaretis, Aulercis, Brannovicibus... I. 11. Aedui, Ambari quoque necessarii et consanguinei Aeduorum. VII. 5. Bituriges ad Aeduos, quorum erant in fide, legatos mittunt... Caesar I. 43... omni tempore totius Galliae principatum Aedui tenuissent... VIII. 46. Aeduos... quorum in omni Gallia summam esse auctoritatem. VIII. 54 Aedui, quorum auctoritas summa esset... VI. 12. summa auctoritas antiquitus erat in Aeduis, magnaeque eorum erant clientelae... Eo tum statu res erat, ut longe principes haberentur Aedui... Podle Caesara VI. 11. ve válce mezi Aeduy s jedné a Arverny a Sekvany s druhé měli zisk Sekvané, neboť zvítězivše pomocí Ariovista získali klienty Aeduů, ano i tito musili jim dáti rukojmí; když však Caesar vyprostil Aeduy, tu vrátila se část jejich klientů k poslušenství, ostatní přidali se k Remům, již odtud byli po Aeduech nejmocnějšími. Za starší doby (v II. století př. Kr.) podle Strabona (IV. 2. 3.) musili býti nejmocnějšími Arvernove, když vládli od Pyrenaejí až k Rýnu a moři: *Διέτειναν δὲ τὴν ἀρχὴν οἱ Ἀρουέρνοι καὶ μέχρι Νάρβωνος καὶ τῶν ὅρων τῆς Μασσαλιώτιδος· ἐκράτουν δὲ καὶ τῶν μέχρι Πυρήνης ἐθνῶν, καὶ μέχρι Ὠκεανοῦ καὶ Ῥήνου.*

[4]) Caesar I. 1. Helvetii quoque reliquos Gallos virtute praecedunt... Tacitus, Hist. I. 67. Helvetii, gallica gens...

[5]) Caesar IV. 6. uvádí klienty Treverů Eburones a Condursi... IV. 10. praví, že Rýn teče per fines Nantuatium, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Tribocorum, Trevirorum, kdežto Belgie hraničila s dolním Rýnem.

[6]) Pomponius Mela III. 2.... clarissimi sunt... Belgarum Treveri, k čemuž již Zeuss, Die Deutschen 188 dobře podotknul, že rozdělení Gallie vzato sice z Caesara, ale Belgie s Trevery vsunuta již podle pozdějšího rozdělení provincialního. Tacitus Germ. 28. Treveri et Nervii circa affectationem Germanicae originis ultro ambitiosi sunt, tanquam per hanc gloriam sanguinis a similitudine et inertia Gallorum separentur. Toto sdělení Tacitovo vykládá již Zeuss (191) na bojovnost Trevirů, stojí pak proti němu mnohem pozdější zpráva, že v okolí Treviru se mluvilo gallsky u sv. Hieronyma, Coment. epist. ad Galatas, ed. Paris. 1706 I. 255. Galatas (v Malé Asii)... propriam linguam eandem paene habere quam Treviros.

[7]) Caesar B. G. VII. 75.... civitates, quae Oceanum attingunt, quaeque eorum consvetudine Armoricae appellantur, quo sunt in numero Curiosolites, Rhedones, Ambibari, Caletes, Osismii, Lemovices, Veneti, Unelli... ib. II. 34... ad Venetos, Unellos, Osismios, Curiosolitas, Sesuvios, Aulercos, Rhedones, quae sunt maritimae civitates, Oceanumque attingunt... Obě mista doplňuje Zeuss (204) dokládaje, že v prvém místě Caletes jsou přidáni z Belgů a Lemovices jmenováni místo Lexoviů, v druhé knize jmenováni Sesuvii. Již Caesar poloostrov Armorický odděluje jaksi jako skupinu, kdežto Strabo (IV. 4. 1.) Venety jako hlavní kmen na Armorice mezi Belgy počítá: *Βελγῶν . . . ὧν Οὔνετοι μέν εἰσιν.*

[8]) Caesar IV. 10. udává na levém břehu Rýna: per fines Nantuatium, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Tribocorum, Trevirorum. Plinius pak IV. c. 17. Rhenum autem accolentes Germaniae gentium in eadem provincia, Nemetes Tribochi, Vangiones... z čehož by vysvítalo, že za doby Caesarovy pouze Tribokové na levém břehu Rýna seděli mezi Mediomatriky a Trevery, tedy asi v dnešním Hessensku Rýnském, a Nemeté a Vangioni že přešli mezi dobou Caesarovou a Pliniovou; o Nemetech alespoň dokládá Caesar VI. 17., že u nich a u Helvetiů začíná Hercynský les, což na pravý břeh Rýna zřejmě poukazuje.

[9]) Caesar II. 3. Rhemi, qui proximi Galliae ex Belgis sunt... Remi udávají Caesarovi, že Suessones quidem fratres consanguineosque suos, qui eodem iure, iisdem legibus utantur, unum imperium, unumque magistratum cum ipsis habeant; poměr svůj k ostatním Belgům udávají II. 4., že jsou s nimi propinquitatibus affinitatibusque coniuncti a o Carnutech praví Caesar VI. 4., že byli — in clientela — Remů.

[10]) Caesar II. 4. Plurimum inter eos Bellovacos et virtute, et auctoritate, et hominum numero valere: hos posse conficere armata millia centum, pollicitos ex eo numero lecta millia LX; totiusque belli imperium sibi postulare. Suessones suos esse finitimos; latissimos feracissimosque agros possidere... nunc esse regem Galbam: ad hunc propter justitiam prudentiamque, summam totius belli omnium voluntate deferri: oppida habere numero XII.; polliceri millia armata quinquaginta; totidem Nervios, qui maxime feri inter ipsos habeantur, longissimaque absint...

[11]) Caesar II. 4.... plerosque Belgas esse ortos a Germanis, Rhenumque antiquitus transductos, propter loci fertilitatem ibi consedisse, Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse... ale vypočítav kmeny gallské podle udání Remů jmenuje pouze Condursos, Eburones, Caeraesos, Paemanos, qui uno nomine Germani appellantur, což by souhlasilo s předcházejícím rčením Remů (II. 3.) reliquos omnes Belgas (mimo Remy totiž) in armis esse: Germanosque, qui cis Rhenum incolunt, sese cum his coniunxisse... K těmto Germanům belgickým sluší počítati i Aduatiky, kteří II. 29. erant ex Cimbris Teutonisque prognati a jako strážcové zavazadel na Rýně byli ponecháni a zde pak po porážce Kimbrů a Teutonů zůstali; snad počítati možno i Segny VI. 32. Segni Condursique ex gente et numero Germanorum. Z těchto Germanů na levém břehu Rýna Caesar IV. 6. počítá Eburony a Condursy za klienty Treverů a na jiném místě klade králi Eburonů Ambiorigovi, jehož jméno má gallskou koncovku rix, do úst tato slova (V. 27.): esse Galliae commune consilium... non facile Gallos Gallis negare potuisse... čímž jméno Germanů, u Caesara poprvé se vyskytující, stává se neurčitým. Ve sporu učeném, který odtud o slovo Germani vznikl, převládá názor, že slovo to není domácím názvem Němců, nýbrž že vzniklo

Třetí skupinu Caesarovy Gallie tvořila Akvitanie mezi Pyrenejemi, Garonnou a mořem, osídlená též mnohými kmeny.[12]) Podle Caesarova názoru nebylo by mezi Akvitany a Gally většího rozdílu než mezi Gally a Belgy, kdežto o málo pozdější Strabo [13]) již vytýká zřejmý rozdíl mezi Gally a Akvitany nejen co do jazyka, ale i co do vzezření, a přičítá Akvitany zřejmě k Iberům, čímž asi více pravdě se přiblížil; dnes téměř souhlasně považováni jsou Baskové za zbytek starých Akvitanů.

Mimo Gallii Caesarem popsanou počítáme ku Gallii zaalpské ještě tak zvanou Gallii Narbonnskou, kteráž již za Caesara prostírala se od Pyrenejí až k jezeru Ženevskému a od Sevenn k Alpám.[14]) Tato část Gallie byla při pobřeží nejdříve známa starým Řekům i byla dělena za starší doby na dvě části: v prvé od Pyrenejí až po Rhonu kladena sídla Iberů,[15]) od Rhony na východ až do sev. Italie sídla Ligurů,[16]) na jejichž pobřeží i první kolonie řecká Massilia kolem r. 600 př. Kr. založena; mezi Rhonou a Pyrenejemi podle souhlasných zpráv rozšířil se záhy ligurský živel na úkor Iberů.[17]) Jméno Keltů v této části Gallie vyskytá se nejprve jen ve všeobecném smyslu jako pozadí Ligurů a Iberů,[18]) a teprve při pochodu Hannibalově objeví se celá krajina mezi Pyrenejemi a Rhonou [19]) a podél řeky Rhony až k Duranci [20]) jako od Keltů osazená, neboť

---

v Gallii a na Němce teprve během času přeneseno bylo; původní význam je sporný. — Později z vlastní Germanie převedeni na levý břeh Rýna do Gallie za Augusta Sugambri (Aurelius Victor c. 1. Sucambros in Galliam transtulit. — Strabo IV. 4. vedle Sugambrů jmenuje i Triboky a Nervie jako Germany a Dio LIV. vedle Sicambrů jmenuje Usipety a Tenctery); Ubiové převedeni od Agripy přes Rýn (Tacitus Ann. XII. 27.), kdežto ústí Rýna (insulam Rheni) tehdy osadili Batavi jako vystěhovalci ze země Chatů (Tac. Germ. c. 29.).

[12]) Caesar B. G. I. 1. Aquitania a Garumna flumine ad Pyrenaeos montes et eam partem Oceani, quae ad Hispaniam pertinet. III 20. jsou jmenováni Sotiates III 23. Vocatii, III 27. Tarbelli, Bigerriones, Preciani, Vocates, Tarusates, Elusates, Garites, Ausci, Garumni, Sibutzates, Cocosates, jež se vzdaly, mimo ty, již vzdáti se opominuli; Strabo IV 2. uvádí 20 kmenů (*ἔθνη*).

[13]) Strabo IV. I. 1 uváděje rozdělení podle Caesara dokládá: *τοὺς μὲν Ἀκουϊτανοὺς, τελέως ἐξηλλαγμένους, οὐ τῇ γλώττῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς σώμασιν, ἐμφερεῖς Ἴβηρσι μᾶλλον ἢ Γαλάταις*... a dále IV. 2. 1. *οἱ Ἀκουϊτανοὶ διαφέρουσι τοῦ Γαλατικοῦ φύλου, κατά τε τὰς τῶν σωμάτων κατασκευάς καὶ κατὰ τὴν γλῶτταν, ἐοίκασι δὲ μᾶλλον Ἴβηρσιν.* Mimo to připomíná Strabo na levém břehu Garonny, Biturigy, Josky a Santony *ἀμφοτέρων Γαλατικῶν ἐθνῶν.* Zajímavo, že Plinius IV. 17. upomíná starší název „Aquitania, Aremorica antea dicta“, kdežto Cosmographia Ravenatis I. 1. pozdější název vykládá „Vasconum est patria, quae antiquitus Aquitania dicebatur“, což zavdalo podnět rovněž k výkladům.

[14]) Ligury porazil římský vojevůdce Baebius (181 př. Kr.), Fulvius (179), pak prokonsul C. Sextius, který r. 123 založil v zemi jejich římskou kolonii Aquae Sextiae (Livius LXI); poslední odboj provedli Saluviové r. 90 př. Kr. Vokontiové na severu ř. Durance byli poraženi r. 123 př. Kr., Allobrogové r. 122 a rok na to porazil je spojené s Arverny ve veliké bitvě na řece Isaře konsul Fabius Maximus (Plinius VII. 50).

[15]) Avienus, Ora maritima v. 609, jenž podle Müllenhofa použil popis plavby phoenické z polovice VI. stol. přeložený v V. st. do řečtiny, praví: huius (Orani-Rhodani?) alveo Ibera tellus atque Ligures asperi intersecantur. Souhlasně do jisté míry praví i Strabo III. 4. 19. *Ἰβηρίαν ὑπὸ μὲν τῶν προτέρων καλεῖσθαι πᾶσαν τὴν ἔξω τοῦ Ῥοδανοῦ καὶ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ὑπὸ τῶν Γαλατικῶν κόλπων σφιγομένου, οἱ δὲ νῦν ὅριον αὐτῆς τίθενται τὴν Πυρηνήν.*

[16]) Scylax 3.–5., Didot-Müller, Geogr. Gr. min. I. 17.—18. *Ἀπὸ Ῥοδανοῦ ἔχονται Λίγυες μέχρι Αντίου*... Polybius II. c. 16. *Τὸν δ' Ἀπέννινον ἀπὸ μὲν τῆς ἀρχῆς τῆς ὑπὲρ Μασσαλίαν καὶ τῆς πρὸς τὰς Ἄλπεις συμπτώσεως Λιγυστῖνοι κατοικοῦσι, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος πλευρὰν αὐτοῦ κεκλιμένην, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ πεδία παρὰ θάλατταν μὲν μέχρι πόλεως Πίσσης, ἣ πρώτη κεῖται τῆς Τυῤῥηνίας*... Plinius III. 5. Ligurum celeberrimi ultra Alpes Saluvii, Deciates, Oxybii... Podle Strabona II. 5. 28. byli Liguři proti Keltům:.. *οὗτοι δ' ἑτεροεθνεῖς μέν εἰσι, παραπλήσιοι δὲ τοῖς βίοις*...

[17]) Scylax 4. Didot-Müller, Geogr. gr. min. 17. *Ἀπὸ δὲ Ἰβήρων ἔχονται Λίγυες καὶ Ἴβηρες μιγάδες μέχρι ποταμοῦ Ῥοδανοῦ.*

[18]) Hecataeos miletský, mnoho cestovavší [*ἀνὴρ πολυπλανής*], který psal v druhé polovici VI. století, praví: *Μασσαλία, πόλις τῆς Λιγυστικῆς, κατὰ τὴν Κελτικήν, ἄποικος Φωκαέων* (excerpt u Steph. Byzantského. Müller, Fragmenta histor. graec. I. 2. fragm. 22.), což jest nejstarší určitou a místně označenou zprávou o Keltech v jižní Gallii někde za Ligury.

[19]) Podle Polybia sáhala v době pochodu Hannibalova hranice Keltů na jih až k Pyrenaeím: III. c. 39. *πέρας ἐστὶ πρὸς τῇ καθ' ἡμᾶς θαλάττῃ τῶν Πυρηναίων ὀρῶν, ἃ διορίζει τοὺς Ἴβηρας καὶ Κελτούς*... III. 37. *ἀπὸ δὲ τοῦ Νάρβωνος καὶ τὰ περὶ τοῦτον Κελτοὶ νέμονται μέχρι τῶν προσαγορευομένων Πυρηναίων ὀρῶν*... Diodor V. 22. praví: *τοὺς ὑπὲρ Μασσαλίας κατοικοῦντας ἐν τῷ μεσογείῳ καὶ τοὺς παρὰ τὰς Ἄλπεις, ἔτι δὲ τοὺς ἐπὶ τάδε τῶν Πυρεναίων ὀρῶν Κελτοὺς ὀνομάζουσι.* Podobně uvádí Livius XXI. 26. Annibalem superasse Pyrenaeos montes... jam in Volcarum pervenerat agrum, gentis validae. Livius při té příležitosti klade sídla Volků až i na levý břeh Rhony (colunt autem circa utramque ripam Rhodani), a podobně i Strabo IV. 1. 12. *Τὴν δ' ἐπὶ θάτερα μέρη τοῦ ποταμοῦ* (*Ῥοδανοῦ*) *Οὐόλκαι νέμονται*.. *οἱ μὲν οὖν Οὐόλκαὶ γειτονεύουσι τῷ Ῥοδανῷ, τοὺς Σάλυας ἔχοντες ἀντιπαρήκοντας αὐτοῖς ἐν τῇ περαίᾳ καὶ τοὺς Καουάρους*... Obojí Volkové byli pokořeni od Římanů po druhé válce punské a když Caepio prokonsul r. 106 př. Kr. dobyl Tolosy, hlavního města Tektosagů, pokračovalo pořímanění velmi rychle, takže Strabo na témže místě mohl napsati: *μετακειμένους τὸ πλέον εἰς τὸν τῶν Ῥωμαίων τὸπον καὶ τῇ γλώττῃ καὶ τοῖς βίοις, τινὰς δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ*... *Νέμαυσος*... *ἐχούσα καὶ τὸ καλούμενον λάτιον ὥστε τοὺς ἀξιωθέντας ἀγορανομίας καὶ ταμείας ἐν Νεμαύσῳ Ῥωμαίους ὑπάρχειν.*

[20]) O krajině na Rhoně, mezi Sevenami a Alpami mluví se určitěji též za pochodu Hannibalova; tak u Polybia III. c. 48. *Οὐχ ἱστορήσαντες γὰρ ὅτι συμβαίνει τοὺς Κελτοὺς, τοὺς παρὰ τὸν Ῥοδανὸν ποταμὸν οἰκοῦντας, οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δὶς πρὸ τῆς Ἀννίβου παρουσίας, οὐδὲ μὴν πάλαι, προσφάτως δὲ μεγάλοις στρατοπέδοις ὑπερβάντας τὰς Ἄλπεις, παρατετάχθαι μὲν Ῥωμαίοις, συναγωνίσασθαι δὲ Κέλτοις τοῖς τὰ περὶ τὸν Πάδον πεδία κατοικοῦσι*... a dále III. 49. praví: *διὰ τῶν Ἀλλοβρίγων καλουμένων Γαλατῶν*... Podobně i Strabon II. 5. 28. *Κέμμενον ὄρος· τελευτᾷ δὲ τοῦτο εἰς μεσαίτατα τὰ Κελτῶν πεδία. Τῶν δὲ Ἄλπεων, ἅ ἐστιν ὄρη σφόδρα ὑψηλά, ποιούντα περιφερῆ γραμμὴν, τὸ μὲν κυρτὸν ἔστραπται πρὸς τὰ λεχθέντα των Κελτῶν πεδία καὶ τὸ Κέμμενον ὄρος*... *Ἔθνη δὲ κατέχει πολλὰ τὸ ὄρος* (*Ἄλπεων*) *τοῦτο κελτικὰ, πλὴν τῶν Λιγύων*... a v knize IV. vypočítává jednotlivé kmeny za Duranci: *Καουάρων*... *Οὐοκόντιοι, Τρικόριοι, Ἰκόνιοι, Μέδουλοι*... *Ἀλλοβρὸγων.* Rovněž při líčení pochodu Hannibalova udává Livius XXI. 31. ..Allobroges, gens jam inde nulla gallica gente opibus aut forma inferior... dale jmenuje Tricastinos... Vocontios... Tricorios... a dále na horní Duranci c. 32. ad Alpes, incolentium ea loca Gallorum a dále Gallos (ve vojště Hannibalově) haud sane multum lingua moribusque abhorrentes, quum se immiscuissent colloquiis montanorum, z čehož vysvítá, že se na horní Duranci až na vrchovisko Alp mluvilo ještě gallsky, kdežto Müllenhof II. 248–250. a Arbois de Jubainville II. 303. dokázati se snaží, že po obou stranách Alp seděli Liguři a na Rhoně samé že Kelti byli pozdní přistěhovalci. Dokladu starého o Keltech v blízkosti Massilie máme pouze dle výše uvedeného u Hecataea v tom smyslu, že Keltové byli Massilským známi jako za Ligury osedlý národ; jinak dají se použíti o krajině na Rhoně pouze zprávy Polybiovy o účastenství této části Gallie (Římané jmenovali ji Gaesatae, že za mzdu bojovali; jinak na rozdíl od cisalpské Gallie, která nazývána togata, slula tato část

všechna jména za pochodu uváděná jsou keltská. Když pak po porážce Hannibalově Římané začali dobývati trvale zemi, aby měli spojení po suchu do Hispanie, objeví se mezi Pyrenejemi a Rhonou Volkové Arekomičtí kolem Nemausu, Volkové Tektosagové s hlavním městem Tolosou, i jest odůvodněný náhled, že oba kmeny usadily se v těchto končinách teprve ve III. století př. Kr., kdežto o usazení se Keltů v poříčí Rhony (Allobrogů, Vokontiů a jiných menších) historicky ničeho doložiti nelze.

Tak sestávala Gallie zaalpská ze čtyř větších skupin, totiž Gallie Narbonnské, vlastní keltické neboli gallské země, Belgie a Aquitanie. Z těchto čtyř částí sluší v ohledu národnostním vytknouti především, že Aquitanie, vyjma haluz Biturigů na levém dolním toku Garonny, byla proti ostatní Gallii zemí cizorodou, souvisící národnostně se sousední Hispanií a s národností iberskou, jakož Caesarovo udání zřejmě doplnil již Strabo.[21]) Živlem rovněž cizorodým byli Ligurové, kteří z Italie zasahovali do cípu Narbonnské Gallie mezi Rhonou, Durancí, mořem a Alpami.[22])

Hlavní částí Gallie podle Caesara i jiných byla země Keltů, jak sami se nazývali, čili Gallů, jak je Římané jmenovali, mezi Garonnou, Seinou a Marnou, Rýnem a mořem. V této části Gallie bylo jaksi jádro celého národa Keltů čili Gallů, neboť tu sídlili přední kmenové, zde byla nejznamenitější města, zde bylo středisko kulturní i náboženské a mimo nově vniklé voje Ariovistovy dějepisné prameny v tomto území neudávají cizorodých živlů.

O Belgii nalézáme u Caesara a ještě lépe u Strabona zprávu především všeobecnou,[23]) podle které Belgové byli jen málo rozdílní od Gallů čili Keltů a proti tomu udání jiné, podle kterého Belgové byli původu germanského s druhé strany Rýna a opanovali násilím zemi, z které vyhnali Gally.[24]) Záhadná tato zpráva o germanském původu Belgů způsobila mnoho obtíží v učeném světě, ale konečně jaksi se ustálil názor vrcholící v tom, že slovo „Germané" poprvé u Caesara se vyskytující není národním názvem Němců, který by si sami byli přikládali, nýbrž že na Němce teprve přeneseno jsouc, nemusí v Belgii právě označovati Němce, zejména když osobní a místní jména v Belgii[25]) souhlasí s územím vlastních Keltů čili Gallů. Jest tedy převládajícím názor, že Belgové národnostně byli větví Keltů čili Gallů, jsouce jen dialekticky od nich rozdílní.

O Gallii Narbonnské konečně bylo již svrchu uvedeno, že Ligurové podle výslovné zprávy Strabonovy byli od Gallů národnostně rozdílní (*ἑτεροεθνεῖς*). Rovněž bylo vytknuto, že mezi Rhonou a Pyrenejemi, někdy od třetího století př. Kr. počínaje, sídlili Volkové Tektosagové a Volkové Arekomičtí, ač jestli i tito nebyli na menší kmeny rozděleni.[26]) V poříčí Rhony za

---

braccata, že tu obyvatelé její nosili spodky) ve válkách cisalpských Gallů proti Římu. Na středozemském moři záliv Galatský teprve u Polybia se vyskytá a první zmínka o Keltech rovněž u Polybia (II. 16.), kde vedle Ligurů a Hispanů r. 490 a. u. c. = 263 př. Kr. od Kartaginských jako žoldneři najati byli a u Agrigentu na Sicilii bojovali. Klade se tudíž příchod Volků Arekomických i Tektosagů nedlouho před r. 263 př. Kr. a spojuje se s objevením se Tektosagů na Balkáně kolem r. 280 př. Kr. jako současná událost neboli soudobý pohyb Volků. Do té doby asi spadá též vznik názvu Keltoligurů (Strabo IV. 6. 3. *Κελτολίγυας*), kterýž na Saluvie (Livius LX. Saluvii Galli) jinde prostě mezi Ligury uváděné, se vztahuje a snad i částečné vniknutí gallského živlu na levý břeh dolní Rhony označuje.

[21]) Strabo IV. 1. 1. *τοὺς μὲν Ἀκυϊτανούς τελέως ἐξηλλαγμένους, οὐ τῇ γλώττῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς σώμασιν, ἐμφερεῖς Ἴβηρσι μᾶλλον, ἤ Γαλάταις*... Z filologického stanoviska, rozborem jmen místních zejména, přišel k témuž výsledku již F. W. Humboldt, Prüfung der Untersuchungen über die Urbewohner Hispaniens vermittelst der vaskischen Sprache, Berlin 1821. a vývody ty dosud stojí v popředí diskuse o Iberech a Akvitanii.

[22]) Strabo II. 5. 28. *ἔθνη δὲ κατέχει πολλὰ τὸ ὄρος τοῦτο* (Alpy) *Κελτικὰ πλὴν Λιγύων, οὗτοι δ' ἑτεροεθνεῖς μὲν εἰσι*... O národním příslušenství Ligurů není určité zprávy; nejnověji Arbois de Jubainville, les premiers habitants de l'Europe II. 46. a násl. snažil se z místních jmen dokázati nejen někdejší rozsah, ale i arický původ Ligurů.

[23]) Caesar B. G. I. 1. Hi ommes lingua, institutis, legibus inter se differunt. Strabo IV. 1. 1. *Γαλατικοὺς μὲν τὴν ὄψιν, ὁμογλώττους δ' οὐ πάντας, ἀλλ' ἐνίους μικρὸν παραλλάττοντας ταῖς γλώτταις.*

[24]) Caesar. B. G. I. 1. Horum omnium fortissimi sunt Belgae... proximi sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt... II. 4. — reperiebat (Caesar), plerosque Belgas esse ortos a Germanis, Rhenumque antiquitus transductos, propter loci fertilitatem ibi consedisse; Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse.. a uvádí zejména jako Germany, Condursy, Eburony, Paemany pak (VI. 22) i Segny. Sem sluší počítati i udání Tacitovo Germ. c. 28. Nervii circa affectationem germanicae originis.. snad i zprávu u Ammiana Marc. zachovanou XV. 9. Druidae memorant, revera fuisse populi partem indigenam; sed alios quoque ab insulis extimis confluxisse e tractibus Transrhenanis...

[25]) Ve příčině Eburonů již svrchu citován výrok Caesarův V. 27 Ambiorix král praví: esse Galliae commune consilium... non facile Gallos Gallis negare potuisse.. a ve příčině Nerviů Tacitem uvedených rovněž výrok Caesarův, týkající se člověka z Nerviů v obleženém vojště římském, který poslán tajně do tábora Caesarova V. 45. Gallus inter Gallos sine ulla suspicione versatus.. O jazykové příbuznosti Belgů a Keltů nejlépe když uvedu slova znamenitého linguisty Zeusse die Deutschen und ihre Nachbarstämme 1837, 189: die Belgen bilden nach den Kelten die zweite Abtheilung im Weststamme. Dass ihre Sprache dieselbe war mit der der Kelten, erweisen die aufbehaltenen Eigennamen hinlänglich. Nicht nur zeigen sich bei Kelten und Belgen dieselben Stammwörter, sondern ganz dieselben Namen, als Divitiacus, König der Suessiones (B. G. II. 4.) und Divitiacus, ein Aeduer (II. 5.), Noviodunum, Hauptort der Suessiones (II. 12.) und Noviodunum bei den Aeduern (VII. 55.) Bibrax bei den Remen (II. 6) und Bibracte Aeduorum (I. 23.), Mediolanum in Belgien und in Gallia cisalpina, Lugdunum Batavorum und Lugdunum am Rhodanus. Dass aber die Sprache der Belgen von der der Kelten auch als dialectische Varietät desselben Sprachstammes verschieden gewesen sei.. Podrobné seznamy jmen místních i v Belgii na koncovky: -dunum, -durum, -acum, -magus atd. sestavil již Prichard, III., I. 125 a násl. Totéž dotvrzuje Diefenbach Origines 131, Brandes 84. Müllenhof, Alterthumskunde II. 192. 198. a j.

[26]) Polybius III. 39. *τῶν Πυρηναίων ὀρῶν, ἁ διορίζει τοὺς Ἴβηρας καὶ Κελτούς*... při přechodu Pyrenejí obával se Hannibal *κατάφοβος ὤν τοὺς Κελτοὺς, διὰ τὰς ὀχυρότητας τῶν τόπων*. a dále 41. ...*διὰ τό πλῆθος τῶν μεταξὺ κειμένων Κελτῶν. Ἀννίβας*

pochodu Hannibalova seděli Allobrogové, jejichž keltický původ souhlasně jest doložen,[27]) ano i dále do hor alpských činí se zmínka o gallských kmenech.[28]) Byvše záhy pokořeni od Římanů, jsou tito kmenové gallští jaksi odděleni od ostatní Gallie za Caesarových bojů, ale příbuznost jejich s ostatními Gally nejen že vysvítá ze souhlasných výroků starých pramenů o gallském jejich původu, nýbrž vysvítá i odtud, že podle Polybia Gallové na Rhoně usídlení pomáhali italským Gallům v boji proti Římanům,[29]) a konečně i ze zřejmé zprávy Caesarovy, podle kteréž kníže Procillus byl tlumočníkem mezi Caesarem a králem Aeduů Divitiakem[30]) a tudíž mluviti musil řečí srozumitelnou Aeduům. Z místních jmen na Rhoně na váhu padá zejména Isar a jména měst Eburodunum a Ictodurum v zemi Caturigů, Neomagus v zemi Vocontiů.

Z uvedených právě okolností vysvítá tudíž s historického stanoviska zcela jasně, že mezi Gally čili Kelty vlastními (mezi Garonnou a Sekvanou) a mezi Belgy s jedné, a mezi Narbonnskými Gally s druhé strany bylo národní a jazykové příbuzenství tak blízké, že bychom právě s historického stanoviska o jednotné řeči dialekticky jen málo rozdílné v těchto třech částech Gallie zaalpské mluviti mohli.

Zdali mezi těmito gallskými skupinami, neb všeobecně řečeno mezi gallskými kmeny vůbec stávalo někdy politické jednoty čili nic, doložiti nelze, avšak tolik vysvítá, že vedle jednotlivých kmenových spolků rozhodováno i o všeobecných zájmech na společných sněmech, o čemž z doby Caesarovy doklady máme,[31]) alespoň pokud vlastních Gallů a Belgů se týče, a to nejen ve příčině obecných zájmů, nýbrž i ve příčině společné vojenské hotovosti, tak sice, že snesení společného sněmu bylo závazným pro účastníky. O vlastním území Gallů a o území Belgů mohli bychom nad to předpokládati, že je pojilo stejné náboženství a, což více znamená, kasta kněží Druidů, organisovaná v jednotné těleso pod jediným vrchním knězem, vykonávavší nejen obřady náboženské a soudnictví, ale pořádavši i obecní sjezdy každoroční v zemi Karnutů;[32]) zdali tato organisace Druidů i na Gallii Narbonnskou se vztahovala, není sice jasným, ale při uvedené příbuznosti s historického stanoviska dosti pravděpodobným.

S historického stanoviska jest tedy oprávněn názor, že v době Caesarově v Gallii zaalpské (Narbonnskou v to počítaje) mimo Ligury (neznámého původu), iberské Aquitance a sporné Germany sídlel národ na kmeny sice rozdrobený, ale při tom přece jednoho jazyka, dialekticky rozdílného, užívající, jedno náboženství vyznávající a do jisté míry neb v jistých dobách i zájmy politickými spojený, tak že se občas i k společné obraně obecných zájmů národních spojoval.

Při takovéto zjevné jednotě národní a náboženské mohlo by se přirozeně souditi, že v Gallii zaalpské pro dobu Caesarovu, vyjma jen cizorodé Ligury a Ibery, stávala jakási jednota archaeologická, jak co do obřadu pohřebního, tak i co do domácí kultury, a vlivy a styky kulturní, vnikající jednak z řecké Massilie, jednak z Italie, že objeví se pouze jako přiměs kulturní v domácí archaeologii tu zjevněji, tu jen nepatrně, podle toho, jak která krajina přišla ve styk se zeměmi kulturnějšími.[33]) Každým způsobem ale musí archaeologický stav z doby Caesarovy, doplněný snad archaeologickým stavem za několik posledních století před Caesarem, podati obraz realný toho, co Caesar při příchodu svém do Gallie zaalpské nalezl a skutečně viděl, čímž by podán býti mohl i reálný výklad ke zprávám Caesarovým, v druhé řadě pak i výklad, kterak archaeologie česká souvisí s archaeologickým stavem Gallie zaalpské a v přeneseném smyslu, kterak Bojové v Čechách souvisí s pravlastí svou, Gallií zaalpskou.

δὲ παραδόξως τοὺς μὲν χρήμασι πείσας τῶν Κελτῶν, τοὺς δὲ βιασάμενος...

[27]) Polybius III. 48., 49. Livius XXI. 31. Allobroges, gens iam inde nulla galica gente opibus aut fama inferior... dále uvádí kmeny Tricastinos... Vocontios... Tricorios atd.

[28]) Livius XXI. 32.... ad Alpes, incolentium ea loca Gallorum... Tum per eosdem Gallos, haud sane multum lingua moribusque abhorrentes, quum se immiscuissent colloquiis Montanorum... Strabo II. 5. 28.

[29]) Polybius II. 22. *Διόπερ εὐθέως τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν, τό τε τῶν Ἰσόμβρων καὶ Βοιῶν συμφρόνησαντα, διεπέμποντο πρὸς τοὺς κατὰ τὰς Ἄλπεις καὶ τὸν Ῥοδανὸν ποταμὸν κατοικοῦντας Γαλάτας, προςαγορευομένους δὲ διὰ τὸ μισθοῦ στρατεύειν Γαισάτους.* Podobně III. 48.

[30]) Caesar B. G. I. 19... Caesar.. Divitiacum ad se vocari jubet, et quotidianis interpretibus remotis, per C. Valerium Procillum, principem Galliae provinciae familiarem suum, cui summam rerum omnium fidem habebat, cum co colloquitur..

[31]) Caesar B. G. I. 20 Qua ex re futurum, uti totius Galliae a se averterentur.. I. 30.. totius fere Galliae legati, principes civitatum, ad Caesarem gratulatum venerunt.. intelligere sese.. eam rom ex usu terrae Galliae accidisse.. petierunt, uti sibi concilium totius Galliae.. indicere idque Caesaris voluntate facere liceret: sese habere quasdam res, quas ex communi consensu ab eo petere vellent.. V. 6. (Dumnorix) fidem reliquis interponere, iusiurandum poscere ut, quod ex usu Galliae intellexissent, communi consilio administrarent.. V. 27. Ambiorix.. esse Galliae commune consilium.. non facile Gallos Gallis negare potuisse, praesertim quum de recuperanda communi libertate consilium initum videretur. VII. 63 Totius Galliae consilium Bibracte indicitur.. VII. 4. principatum totius Galliae.. VII. 75 vypočítána jest společná hotovost vojenská proti Caesarovi z vlastní Gallie a Belgie; Aquitanie uvedena není.

[32]) Caesar B. G. VI. 13... Nam fere de omnibus controversiis, publicis privatisque constituunt; et si quod est admissum facinus, si caedes facta, si de hereditate, de finibus controversia est, iidem decernunt, praemia poenasque constituunt; si quis... decreto non stetit sacrificiis interdicunt... His autem omnibus Druidibus praeest unus.. Si certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio totius Galliae media habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes undique, qui controvesias habent conveniunt, eorumque judiciis decretisque parent..

[33]) Caesar B. G. I. 1. Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humanitate provinciae longissime absunt, minimeque ad eos mercatores saepe commeant, atque ea, quae ad effeminandas animos pertinent, important..

Caesar v popisu Gallie zaalpské vypravuje o nádhernosti pohřbů gallských, kde s nebožtíkem nejen věci, ale i zvířata a za předcházející doby i sluhové spolu upalováni,[34] a podobně dosvědčují spalování mrtvol i Pompius Mela,[35] Livius[36] a Diodor.[37]

Podle těchto souhlasných zpráv mohli bychom očekávati, že v Gallii pro dobu Caesarovu a snad i pro nějaké to století předcházející, archaeologie bude zastoupena žárovými hroby. Pohledneme-li však na přiloženou archaeologickou mapu Gallie (B) znázorňující několik posledních století před Caesarem, vzhledem ku souvislosti se současnou archaeologií českou, shledáme na první pohled, že to, co zaneseno, jeví rozmanitost mnohem větší, než by se dle souhlasných zpráv historických tušiti mohlo.

Není pak pochyby, že za Caesara a v době předcházející žárové pohřby v Gallii v užívání byly, ale žárové ty pohřby nejsou stejnoměrně rozšířeny po celé Gallii a nestojí také ve vnitřní souvislosti. Tak vytkl bych především žárové hroby kolem starého Nemausu v zemi Volků Arekomiků, kteréž amforami tvaru římského z poslední doby republiky jakož i stavbou hrobů z kamenných desek, na způsob římský upomínají, ač stočené gallské meče a gallské (latèneské) spony staršího (duchcovského) i t. zv. středního (stradonického) tvaru poukazují na pohřby gallských Volků Arekomiků[38]) v době před příchodem Caesara, ale zároveň i na vlivy romanisace, o kteréž výslovné svědectví podává Strabo.[39]) Podobné žárové pohřby v amforách římského tvaru pozdní doby republiky vyskytly se i na zříceninách starého Bibracte, hlavního města Aeduů[40]) do doby Augustovy, i jest patrno, že i na Bibracte působil vliv římský již v době před Caesarem, jakož patrno z pevného spojenství Aeduů s Římany i ze slov Caesarových, kterými Aeduy prohlašuje za bratry a krevní příbuzné Římanů.[41]) Jinak jest Bibracte proti archaeologickému stavu ostatní současné Gallie valně svérázné a svým způsobem vyvinuté; než o kultuře zastoupené na Bibracte podrobněji bude jednáno ve svazku následujícím ve spojení s našimi Stradonicemi.

Žárové pohřby zastoupeny jsou rovněž v mohylách staré Gallie, od Rýna počínaje až po Pyreneje, avšak nikoliv výhradně, neboť dobrá polovička mohyl a více, pokud odhadnouti lze, jest v posledních stoletích před Caesarem zastoupena pohřby kostrovými, jakož ve 2. svazku Starožitností[42]) již vyloženo bylo.

Poněkud odchylné od mohylových pohřbů žárových jsou i žárové pohřby v kamenných kruzích, zasypaných zemí na způsob nízkých mohyl, jež zastoupeny jsou hlavně v Bretagni (v Morbihanu a Finistère) a nazvány sépulture circulaire.[43])

Viděl jsem kamennou stavbu podobného pohřbu v parku p. barona Chateliera v Kernus (ve Finistère), kterou nechal p. baron z nálezu Kerbascatského přenésti a znovu postaviti. Stavba tato kruhová stavěna byla z drobných plochých kamenů, k vrchnímu otvoru poněkud se zužujíc, tak že zevní stěna byla tak pravidelná, jakoby stavěna byla z lícních kamenů. Tvar tento vymyká se úplně z evropské archaeologie a zasluhuje povšimnutí, že archaeologové bretagneští (Luco, baron Chatelier) pro pohřby tyto uvádějí analogii s alžírskými hroby chouchas zvanými (v nichž však bývají pohřby kostrové), a když poukazují na ložiska cínu, kteráž v jižní Bretagni a zejména v Morbihanu se objevují a za praehistorické doby, podle pozůstalých sledů dolování, známa byla. V Morbihanu vyskytují se kruhové tyto pohřby méně pečlivě upravené, vykazujíce kamenný kruh (ano i kruhy dva v sobě) z polního kamene méně pečlivě stavěný a zemí zasypaný, jakož bych souditi mohl z modelů v museu Karnackém a

[34]) Caesar B. G. VI. 14. Non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios . . c. 19. Funera sunt pro cultu Gallorum magnifica et sumptuosa; omniaque, quae vivis cordi fuisse arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia, ac paullo supra hanc memoriam, servi et clientes, quos ab iis dilectos esse constabat, justis funeribus confectis, una cremabantur . .

[35]) Mela III 2. aeternas esse animas, vitamque alteram ad manes. Itaque cum mortuis cremant ac defodiunt apta viventibus olim. Negotiornm ratio etiam et exactio crediti differebatur ad inferos: erantque, qui se in rogos suorum, velut una victuri, libenter immiterent . .

[36]) Livius V. 48. když vypukl mor mezi Gally: pigritia sepeliendi, promiscue acervatos cumulos hominum urebant: bustorumque inde Gallicorum nomine insignem locum fecere . .

[37]) Diodor V. 28. *τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀθανάτους εἶναι συμβέβηκε, καὶ δι᾽ ἐτῶν ὡρισμένων πάλιν βιοῦν, εἰς ἕτερον σῶμα τῆς ψυχῆς εἰςδυομένης. Διὸ καὶ κατὰ τὰς ταφὰς τῶν τετελευτηκότων ἐνίους ἐπιστολὰς γεγραμένας τοῖς οἰκείοις τετελευτηκόσιν ἐμβάλλειν εἰς τὴν πυράν, ὡς τῶν τετελευτηκότων ἀναγνωσομένων ταύτας.*

[38]) M. de Saint-Venant, Les derniers Arécomiques, Traces de la civilisation celtique dans la région du Bas-Rhône, Spécielement dans le Gard, Paris 1898, uvádí žárové hroby v Saint-Siffret près Uzés, v Château Bérard-Uzés, Campagnac, com. St. Anastasie (Uzés), Beaucaire à Nimes, Pont-Biais près Nimes, Pissevin près Nimes, Calvissou près Sommières, St. Dionisy c. Sommières, Laufoux près Remoulins, Catalane aux Baux.

[39]) viz pozn. 19.

[40]) J. G. Bulliot, Fouilles du Mont Beuvray (ancienne Bibracte) de 1867—1895. Autun 1899 p. 74 a j.

[41]) Caesar B. G. I. 33. . . quod Aeduos fratres consanguineosque saepenumero ab senatu appellatos . .

[42]) Starožitnosti země České I. 2.

[43]) Brigand, Monument circulaire du Nillizienn en Silfiac (Morbihan); Luco, Exploration de trois sepultures circulaires en Carnac par d. Miln, Vannes 1883 popisuje: Parc-er-Huré ou Nignol (Carnac), Toul-Prieu ou Coët-a-Tous a Launec-er-Pradegueu ou Kerhouant, pak uvádí Kernuz a Rocher v obci Plougoumelen (Morbihan; v museu ve Vannes uvedeny jsou jako žárové hroby), pak Karbascat com. Tréguénec (Finistère); modely zvláštních těchto mohyl z Nignolu a Coët a Tous jsou v museu lorda Milna v Karnaku; Brigand připomíná mimo to podobné pohřby z Djebel-Mestivi Kerhonacet; Paul de Chatelier, la Poterie aux époques préhistorique et gauloise en Armorique, Paris 1897 vyobrazuje na Tb. XX. nádobu z Kélouer en Plouhinec (Finistère). V museu v Karnaku jsou mimo to nádoby z podobného kruhového pohřbu u Lann Kerhanu com. St. Philibert při silnici k Loc Mariaquoeur.

z rozkopaného pohřbu u Lann Kerhanu blíž Loc Mariaquoeur, který na naše pozdní mohylky upomíná.

Jiného opět rázu jsou žárové pohřby v zemi, kolem nichž vyskytují se kamenné kruhy z menších bludných kamenů (na rozdíl od starších kruhů z kolmo postavených kamenů čili cromlechů); na pohřebišti u Garinu pod Pyrenejemi takovýchto pohřbů nalezena řada a kruhy kamenné, jíž na původním povrchu znatelné se mnohdy dotýkají. Pohřby tyto na horní Garonně[44]) obsahují popelnice v pouhé zemi uprostřed kamenného kruhu a liší se nejen tímto uspořádáním pohřbu, ale i nádobami tvaru zcela jednoduchého i rázem předmětů nalezených, od mohylových pohřbů s kamennými kruhy, ač jinak zajisté do mladší železné doby čili do doby před Caesarem zařaděny býti mohou.

Jiná skupina žárových hrobů v zemi zastoupena je v staré Belgii, kdež první objevy při dolní Seině popsal abée Cochet;[45]) dnes známy jsou i z Belgie a jiných částí na území starých Belgů,[46]) a co zvláště mne překvapilo, že žárové hroby v pouhé zemi s popelnicemi buď jednoduchými, neb pod vlivem keramiky marnských hrobů stojící, nalezeny i v zemi starých Venetů.[47])

Poněkud jiného rázu než v Belgii starodávné jsou žárové hroby na levém břehu Rýna nejhustěj v dnešním Porýnském Hessensku,[48]) kteréž co do starší keramiky souvisí s hroby žárovými mezi Rýnem a Labem, tedy s hroby historické vlastní Germanie. O žárových hrobech na Mohanu,[49]) v zemi Caesarových Svévů, nevím nic bližšího, ač jsem po nich pátral, za to však souhlasí hroby žárové na pravém břehu Rýna na jih i na sever od Mohanu až k moři[50]) se žárovými hroby na levém břehu Rýna nejen v dnešním Hessensku Porýnském, ale i v Belgii dnešní a do jisté míry (v starší keramice) i při dolním toku Seiny, tak že bych se nerozpakoval jejich genetickou souvislost uznati, arci s podotknutím, že na levém břehu Rýna v žárových hrobech vyskytá se silný vliv kultury gallské čili marnské z doby před Caesarem, ano několikráte nalezeny v dnešním Hessensku i popelnice malované, jaké pro gallské Bibracte jsou tak význačné,[51]) kdežto při dolní Seině ještě před příchodem Caesara keramika v poříčí Marny tehdy užívaná zobecněla.

Vedle žárových pohřbů jsou však v Gallii v době před Caesarem ano až do Caesara zastoupeny i pohřby kostrové, jednak v mohylách, vedle a současně s pohřby žárovými, jednak i samostatnými skupinami.

První z těchto samostatných skupin vyskytá se po obou stranách řeky Marny a na jihovýchod až na Seinu, v území belgických Remů a keltických Tricassů, dvě pohřebiště sáhají až do země Parisiů a území Sues-

---

[44]) Nálezy z hrobů u Garinu jsou z větší části v museu v Toulousu. Ed. Piette, Note sur les tumulus de Bartrès et d'Ossun, Toulouse 1881 23. uvádí podobné z dep. Haute-Garonne u Saint-Gaudens a l'Espiaup. Bertrand, Les Celtes dans les Vallées du Pô et du Danube, Paris 1894 34. uvádí podobný pohřeb ze středu Francie v Morvan, o němž bližšího nevím, a hledí tento způsob pohřbů uvésti ve spojení s hroby v Golasecca v Italii; podobnost spočívá v tom, že i v Golasecca jsou kruhy z polního kamene kolem pohřbů, ale celý inventář hrobů v Golasecca je zcela jiný než v Garinu. Bertrand pro tyto hroby nalezl výraz Protokeltů.

[45]) Sbírka abće Cocheta je dnes z největší části v museu v Rouenu, kdež jsou zastoupena naleziště žárových hrobů: Caudebec, Alisay, Daudeville, Damps, Château Robert-le-Diable, Bellozanne, Fécamp, Foret d'Eu (Varimpré), něco za sbírky dostalo se do musea v Diepu, kdež žárové hroby zastoupeny jsou nalezištěm z města. Cochet, la Seine inferieure, Paris 1866, uvádí Moulineaux, St. Beuve-en-Rivière blíž Rouenu, Aubermesnil; Cochet, Sepultures gauloises, romains etc. Paris 1857, popsal Moulineaux, de Cany, Fécamp, Lillebonne. Z Amienského musea snad sem patří Liercourt a Pont Remy blíž Abevillu; v museu v Boulogni starši část pohřebišť z Vieil-Atre a Bréquereque vykazuje keramiku předřimskou. Povinné díky vzdávám p. A. Miletovi, řediteli musea v Diepu, za laskavost, s jakou pomohl mi vyhledati na mapě naleziště žárových hrobů při dolní Seině.

[46]) V museu v Bruxellu jsou zastoupeny žárové hroby ze: Biez (Brabant), Eygenbilsen (Limbourg), Santhofen (Anvers), Wuestwezel (Anvers); v Annales de la société archéol. de Bruxelles XI. 1897. v Etude sur les Tombelles de la Campine, Dens Charles uvedena jsou naleziště: Caulile (in de Marche), Exel (Hunputen, Schans-heide), Grand-Brogel (Kamperden, Klosterbosch), Gruitrode (Donnerslog), Meuwen (Luythegge-heide, Perriten), Neerpelt (Roosen), Overpelt (Heesacker-heide, Hunneberg), Peer (Heiburken, Maerloo), Wychmael (Beggynwyver, Ecksenberg), Wyshagen (Rietheim, Tüdscheuvel). Vzdávám tuto upřímné díky p. baronu de Loë, který mi při poslední návštěvě v Bruxellu celé dva dny věnoval a mimo to i naleziště žárových hrobů na mapu zanesl.

[47]) V museu ve Vannes jsou žárové hroby z města od kasáren, od laténeských až do doby Antoninů, ze St. Resto (Moustoirac) a Kergonfalz (Bignon); v museu v Karnaku z Malguénac, z Pare-er-Guiniel v Monstoir-Lan. V Nanteském museu je hrob z vrchní vrstvy dolmenovitého tumulu v Cossen (Cote du Nord) s malovanou nádobou rázu jaksi hallstattského, jak i na Marně se vyskytly. Ve Finistère jsou z Kerviltré, Tourelle.

[48]) V museu v Mohuči jsou zastoupeny žárové hroby s ohnutými meči železnými a laténeskými sponami i rázu duchcovského i stradonického, ano mnohdy i prvními římskými z doby Augustovy těmito nalezišti: Hahnenheim, Nierstein, Pfaffenschwanenheim, Bodenheim, Mommenheim, Waldülversheim, Finthen.

[49]) Prähist. Bl. VI. 26. Schwanheim na Mohanu, ib. VII. 85 Armberg ve Spesartu, Festschr. d. Münch. anthr. Gesell. Birkenfeld, Unterfranken, v museu v Mnichově v Akademii jsou z Burglengenfeldu, v museu v Koburku ze Zedersdorfu.

[50]) V museu ve Frankfurtě jsou hroby z Nauheimu (až do doby římské), v Bonnu ze Siegburgu, Altenrathu a Ravensbergu (v Teutoburském lese), v museu v Kolíně z Altenrathu, Ravensbergu a Mühlhofenu; v museu v Kasselu pohřebiště: Hadrup, Dülmen, Maxhofen, Emsbüren, Paderborn, Bentheim, Emsburen, Coburg. Dále v poříči Wesery jsou v museu für Völkerkunde v Berlíně (museum v Hannoveru se právě stěhuje a nemohl jsem je tentokráte prohlédnout) jsou zastoupena tato naleziště žárových hrobů: Wulften, Sögel, Bersenbrück, Kettenkamp (Osnabrück), Dahlen (Lünneburg), Tarmsted (Stade), Brelloh (Sulingen), Helenerkamp (Geestenmünde), Engermühlen (Osnabrück), Wülfel (Hannover), Bohndorf (Lünneburg), Nienburg, Hassel (Hoya), Allenwalde (Stade), Lämmershagen (Bielfeld), Albersloh, pak z Porýnska: Duisburg, Thurn (Mühlheim), Heumar (Mühlheim), Calbeck (Geldern), Troisdorf (Siegburg), Schrach, Litzelinden (Wetzlar), Bell (Simmern), Krefeld. Na jihu Mohanu v Karlsruhe jsou popelnice ze žárových hrobů z Hüttenheimu (Wagner 35), z Oftersheimu (Wagner 37) a z Gottmadingen (Wagner 15), které svou primitivností upomínají na nádoby z hrobů severoněmeckých.

[51]) V museu Mohučském jsou zastoupena naleziště: Geisenheim, Heidesheim, Mölsheim, Westhofen; ve Wormsu, Osthofen; v Treviru mohyly u Hermeskielu.

sionů zastoupeno rovněž několika pohřebišti.[52]) Skupina tato vykazuje velká pohřebiště v úrodných polohách velmi hustě rozložená, na povrchu ničím neoznačená. Hroby kostrové v pouhé zemi, nejvíce směrem s.-j., ale i jinak uložené, jsou nad míru bohaty: vyskytují se tu v mužských hrobech meče, oštěpy, někdy i válečné vozy, i ozdoby, v ženských hrobech pak zastoupeny jsou bohaté ozdoby, vesměs svérázného typu, tak že ve Francii k označení této skupiny a její kultury vešel v užívání název kultury marnské, jinak řečeno i gallské anebo méně správně i latènské. Mohylové pohřby sáhají jen dvěma skupinami do území těchto kostrových pohřebišť, kteréž tvoří tudíž jednolitou a svéráznou skupinu.

Pohřebiště tohoto rázu marnského pronikají však i do území mohylového, jako současné s nejmladším obdobím mohylovým: zjistil jsem menší skupinu na řece Maase v území někdy gallských Leuků,[53]) a severně odtud rovněž v poříčí Maasy na území Paemanů vyskytl se dosud ojedinělý hrob;[54]) v Hessensku Porýnském[55]) lze stanoviti jinou skupinu, význačná jest rovněž skupina v poříčí Doubsu[56]) na území gallských Sekvanů, a po marnské nejbohatší jest skupina na území gallských Helvetů.[57]) Několik pohřebišť vyskytlo se i na střední Loiře, v krajině, v níž Caesar usadil poražené Boje.[58])

Kostrové hroby jiného rázu, t. hroby kostrové pod úrovní země, kamenem obložené, s kulturou Hallstattskou, do které přimíšeny jsou spony středního latèneského typu až do doby Caesarovy sáhající, jsou zastoupeny mezi Rhonou, Durancí a Alpami a sice v údolích alpských až k hlavnímu hřbetu Alp,[59]) ano zasáhají až přes hory do horských údolí na italské straně.[60])

Dosud nebyl proveden důkaz, ba ani opravdový pokus důkazu, odkud se vzala tak svérázná a bohatá kultura marnská se svérázným způsobem pohřbů; než ani o původu druhé skupiny mezi Rhonou a Alpami nebyl veden důkaz. Nepřísluší také mně zasáhati do

---

[52]) V museu St.-Germainském zastoupena jsou naleziště: St. Maur-les-Fossés, St. Rémy sur Bussy, St. Etienne au Temple, Vitry-les-Reims, Croix en Champagne, Suippés, Crons (com. Berger-sous-Montmirdil), Han du Diable (com. Bussy), la Cheppe, Montmirail, St. Hilaire-le-Grande, St. Jean (sur Tourbe), Perthes-les-Hurlus, L'Epine. Somme-Tourbe, Bergères-les-Vertus, Auberive, Wargemoulin, Gorge-Meillet Sommetourbe, Beru, Auve, Jonchery, Cuperly, Thuissy, St. Hilaire du Temple; pak z okolí Paříže (Seine) St. Maur-les-Fossés a Asniers (Seine et Oise), Revue archaéol. 1888 323. a z dep. Aube: Beaulieu près Nogent-sur-Seine.

Ve sbírce p. Morela v Remeši (dnes v Britsh Museum; Album de la Champagne souterraine, Reims 1898) jsou nálezy: Montfercant (com. de Marson), Somme-Bionne, Somsois, Detréchy, Bergères-les-Vertus, Prosne, Pleurs, Courtisols, Conuantre, Corroy, Bussy-le-Château, St. Remy-sur-Bussy, Wargemoulin, Charvais (com. d'Heiltz l'Eveque). Reims, Sommesous, Corbeil, Mesnil-les-Hurlus, Marson a nejnověji: Fontaine-en-Dormois, Hurlus.

V museu v Remeši jsou zastoupena naleziště: Prunay, Prons, St. Etienne-sur-Suippes, Rosoy (cant. Jayl-Billot), Conflans, Chantemer, Sens Joune, Courcemain, Pougy, pak z dep. Ardennes: Aussonce.

Petit Album au Cataloque des objets d'Antiquité de la Collection Caranda, St. Quentin 1896, obsahuje nálezy z dep. Aisne: Grévieres de Ciry-Salsogne, ville d'Ancy.

V museu v Chalons sur Marne: Bronard camp de Recy, St. Etienne à Arne (Ardennes). — E. Schmit, Études d'archéol. Chalons 1899 uvádí: Barbonne (ar. Epernay), Gorge Meillet, Sablonier, Chalons, Champigny (Aube), Sept Sauls (Marne), Belle-Croix u Chalonu, Cheppe, Bouy, Vadenay, St. Jean sur-Tourbe, Mont Contant (com. Fontaine sur Coole), Mont-Equeux (Beine), Dommartin Lettrée, Epine, Faux-Fresnay, Mont-St.-Michel u Chalonu. Ve sbírce p. Schmita: Sept-Sauls, Varille, Vigne-aux-Morts de Loissy-sur Marne, Cernon. Ve výstavě v Troccaderu 1900: la Motelle Varmeriville (Marne), Cernay-les-Reims. Lavannes; ze Schmitovy sbírky Cernon sur Cool, Mont St.-Michel, Vigne-aux-Morts, Chalons sur Marne, Courtisol l'Epine, Jonchery sur Suippes.

Ve výstavě v Petit-Palais 1900: Bergères (Aisne), Marson, St. Remy sur Bussy, Courtisols, Bussy le Chatel, Sommebion, Courtavant (Aube), Beine sur Marne, Prunay.

V museu v Troyes (viz též Musée du Troyes, Bronzes, Catalogue, Troyes 1898): Fontaine-Bethon (cant. Esternay, Marne), Molins (c. Brienne), Neuville-sur-Seine (Aube), Neuville-sur-Vanne, Plessis-Barbuise, Polisot, Ramerupt, Bouillerot, Isle-Aumont (Aube), Courceroy (Aube), Droupt-St.-Basle, Dampierre, Bar-sur-Seine, Planches (c. Barbuis), Rigny-lez-Nonneuse, Riceys a j.

[53]) V museu v Nançy jsou naleziště: Villey-St.-Etienne, Liverdun, Domèvre, Champigneulles, Clayeures.

[54]) V belgickém Lucembursku na jihu Ardenn odkryl baron de Loë kostrový hrob s kulturou marnskou u Sibret, viz Archaeol. výzkum 1897. 106. pozn. 9.

[55]) V museu v Mohuči jsou zastoupeny hroby: Essenheim, Oberolm, Niederolm, Heidesheim, Mölgheim, Budenheim, Kreuznach, Berstadt, Köngernheim, Selzen, Geinsheim, Gönheim, Swabsburg.

[56]) V museu v Besançonu jsou zastoupena naležiště: Bucey les Gy (Haute Saonne), Sur le mont (u Pontalieru), Vareilles (u Besançonu), Servigney (Doubs), Pontalier.

[57]) V museu Bernském jsou naleziště: Bern (Wabenstrasse a Spitalacker), Kirchthurnen, Beitiwyl, Könitz. Morgenthal, Forrenberg, Sinneringen, Tiefenau u Bernu, Schärloch, Schlosshalde, Bickingen bei Burgdorf. V museu v Zurichu jsou naleziště: Horgen, Wetzikon, Metmenstetten, Hedingen. Weisslingen, Wiedikon u Zürichu, mimo to udává Hierli, archaeol. Karte d. Cantons Zürich 35: Alstetten, Bülach, Dietikon, U. Engstringen, Fehraltorf, Maschwanden, Nürensdorf, Pfäffikon, Schlieren, Ütliberg, na mapě kantonu Aargauského: Willmergen, Lenzburg, Fahrwangen, Hausen, Mandach, z kantonu Zug uvádí Steinhausen.

[58]) V museu Neverském: Plagny (s význačnými meči rázu u nás v Čechách běžného), Langeron, v museu v Bourges: Pertisses (St. Solange).

[59]) V museu v Lyonu jsou nálezy z Peyre Haute a Oisan (Htes Alpes); v museu v Annecey: Port de Thonon, Molard (com. Gruffy), Mont-Denis (Maurienne). St. Jean d'Arves, Villaret près Faverges, Les Fins d'Annecey, Prigny, St. Jean de Belleville (Savoy), Savines (Aigoires — Htes Alpes), Jaussiers u Fortolis (Htes Alpes), Oisan (Isère); v museu v Nimesu: pont d'Arles; ve sbírce Morelově v Remeši: Joncquières a St. Cécile (Vauclus). Mimo to vyobrazuje Chantre, L'âge du fer, Lyon 1880 nálezy: St. Veron (Htes Alpes), z Valée de Barcelonette: Sérenne, Chatelet, Frache, St. Ours, Peipin, St. Paul-Sannière, z Isère col d'Ornon, la Motte d'Aveillans, Larina, Mont de Lans, Venose, Omon (Oisans), pak u Savojska Albiez-le-Vieux, St. Jean de Bellville. Podobně zastoupeny jsou i v údolí Walisském na horní Rhoně (Hierli, Urgeschichite des Wallis, Zürich 1896): Reckingen, Aernen, Visperterbinen, St. Nikolaus, Erschmat. Leuk, Leukerbad, Salgesch, Siders, Muraz, Ventône, Grône, Bramois, Vernamiége. Hérémence, Sitten, Saviése, Sensine, Ardon, Chamson, Isérabl. Leytron, Saillon, Sembrancher, Bruson, Ollon.

[60]) Montelius, Civilisation primitive en Italie tb. LXIII. 2. z Crissolo na pramenech Pádu tb. LXV. 1. Aosta v údolí Dory Baltey; v poříčí horního Ticina v museu v Bernu Orselino, v museu v Curychu v okolí Arbeda Molinazzo, Cerinasca (Ulrich, das Gräberfeld von Cerinasca — Arbedo 1889) Castanetta.

otázky, k jejíž řešení povoláni jsou především francouzští archaelogové, ale nemohu přece potlačiti beze zmínky myšlénku, která se mi vtírala, když jsem šel po stopách zejména Rhonské skupiny hrobů. V době bronzové v dnešním západním Švýcarsku a v poříčí Rhony byly zastoupeny hroby s kostrami nataženými a zbraněmi a ozdobami bronzovými; ve Švýcarsku severozápadním tyto kostrové hroby s bronzovou kulturou mizejí objevením se pokolení mohylového, označeného již kulturou hallstattskou; v poříčí Rhony však, kam mohyly nepronikly, vyskytují se hroby kostrové s kulturou hallstattskou až do t. zv. střední latènské spony a mezi kostrami s bronzovou kulturou a kostrami s hallstattskou kulturou nevkládá se nic nového, tak že jest otázkou, zdali tyto pozdější hroby kostrové nejsou pokračováním starších hrobů kostrových s kulturou bronzovou, zejména když kamenné obložení u obou se vyskytá. Myšlénka tato je tím zajímavější, že kostrové hroby s kulturou hallstattskou se tlačí k severozápadu až do poříčí Seiny[61]) a dnes pravděpodobným jest, že marnská kultura nepřišla s novým lidem, ale vyvinula se postupně.

Na doplnění archaeologického obrazu staré Gallie zbývá podotknouti, že jsem marně pátral a marně se vyptával, čím pro dobu Caesarovu označeni jsou archaeologicky iberští Akvitanové — neníť na jejich území do doby římské mimo dolmeny a kulturou t. zv. kamenné doby s příměsí předmětů bronzových ničeho známo; podobně i o Ligurech dnes do jisté míry přiznáno,[62]) že dolmeny, resp. pohřby skrčené v sedě a leže, s kulturou doby kamenné a nepatrnou příměsí bronzu a pak železa udržely se až do doby římského panství.

Srovnáme-li tento obraz staré Gallie, který podává archaeologie pro dobu před Caesarem, s obrazem, který nakreslil Caesar a druzí zeměpisci a dějepisci, kteří nedlouho po Caesarovi o staré Gallii psali, musíme doznati, že dvojí ten obraz ve mnohé příčině valně se rozchází.

Podle zpráv historických a svědectví linguistických jest úplně zřejmo, že vlastní Keltové čili Gallové a Belgové, jakož i gallští obyvatelé Narbonnské Gallie byli jedním národem, užívajíce téhož jazyka snad dialekticky rozdílného a vyznávajíce jednu víru, jejíž čistotu chránil kněžský stav Druidů.

Proti této jednotě historicky-linguistické možno archaeologicky stanoviti dosti veliké rozšíření kultury (hlavně v ozdobách a zbraních) t. zv. marnské čili gallské, kteráž jest čistě zastoupena v kostrových hrobech rázu marnského, ovládá území mohylové (v mladším období mohylovém) zvláště tam, kde se kostrové hroby rázu marnského protínají s mohylami, kdežto jinde vlivy marnské v mohylách slaběji vystupují; v kostrových hrobech Allobrogů a v žárových hrobech Belgů kultura marnská jen jednotlivými výstřelky je zastoupena.

Ve příčině obřadu pohřebního, který podle zpráv historických vykonáván spalováním mrtvol, možno archaeologicky přisvědčiti, že v území mohylovém vyskytá se skutečně téměř polovice pohřbů žárových, rovněž i v Belgii jsou zastoupeny žárové pohřby v zemi a nad to v starém Bibracte, jakož i u Volků Arekoniků vykonáván pohřeb žárový již s příznaky vlivu římského; naproti historickým zprávám zjištěny však i kostrové pohřby jednak typu marnského, jednak rázu hrobů Allobrogů, a konečně i v polovici mohyl až do nejmladší doby sáhajících, a o těch u historiků není zmínky.

Celkem však možno říci, že v zemi Caesarových Keltů čili Gallů nejvíce rozšířeny jsou hroby mohylové, v zemi Belgů hroby žárové v zemi, a v části Narbonnské Gallie mezi Rhonou a Alpami hroby kostrové v zemi; do rozdělení toho vkládá se skupina hrobů kostrových typu marnského, kterými rozdělení Caesarovo do jisté míry se doplňuje.

Vezmeme-li zřetel na jednotlivé politické skupiny staré Gallie, napadne nám zajisté především skupina belgická, jejížto žárové pohřby svým rozšířením zřejmě dosvědčují, předně, že Strabon byl v právu, když udání Caesarovo o hranicích Belgů doplnil zprávou, že Venetové počítati se mají k Belgům, za druhé, že zprávy Caesarova[63]) a Timogenova,[64]) podle nichž Belgové byli pů-

[61]) Kostrové hroby kamenem obložené ještě s předměty švýcarské kultury bronzové nalezeny byly u Courtavans, can. Barbouis (Aube) s meči staršího tvaru br. Vinets com. Ramerupt, ar. Arcis sur Aube s náramky štítovými (jako u nás v Žehušicích), jehl. s vývalkem a br. náramky, a snad sem patří i hrob u Abbaye-sous-Plancy s masivním br. náramkem a dvěma šípy br.; přechodní jaksi ráz vyskytl se u Champigny (Aube) s dlouhou jehlicí, br. náramky a železnými kroužky; hallstattský ráz s různými přechody možno stanoviti u: Poann, ar. Arcis s. Aube (hallst br. meč, zobákovitá konvice a j.), farme Planche, com. Barbouis (masivní náramek, žel. meč), Dampierre (com. Ramerupt, ar. Arcis s. Aube) s přechodní sponou tvaru loďkovitého, Droupt-St.-Basle (c. Mercy-sur-Seine) s dutým turbanem a 7 náramky na ruce, Rigny la Nonneuse com. Marcilly-le-Hayer se 6 kruhy na noze.

[62]) Castanier, Histoire de la Provence dans l'antiquité depuis les temps quaternaires jusque au V. siècle après J. Ch. I. II. Marseille 1893. 1896. Lissauer, anthropologischer Bericht über seine letzte Reise in Süd-Frankreich und Italien. Verh. der Berl. anthr. Gesell, 1900 401 a násl.

[63]) Caesar B. G. II. 4. Reperiebat Caesar (od Remů?) plerosque Belgas esse ortos a Germanis, Rhenumque antiquitus transductos, propter loci fertilitatem ibi consedisse, Gallosque, qui ea loca incoluerent expulisse .. I. 1. proximi sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt ..

[64]) Ammianus Marcel. XV. 9. z Timagena: Druidae memorant, revera fuisse populi partem indigenam; sed alios quoque ab insulis exstimis confluxisse et partibus Transrhenanis, crebritate bellorum, et alluvione fervidi maris sedibus suis expulsos ..

vodem svým z oné strany Rýna, mohou se zakládati na pravdě, neboť žárové hroby belgické jsou v starším období a zejména v severovýchodní části Belgie valně rozdílné od archaeologického stavu ostatní Gallie a jsou naproti tomu v jisté příbuznosti i co do tvaru popelnic i co do kultury hallstattské s žárovými hroby na východě Rýna; podobně i žárové hroby starých Venetů mohou se v staré Galii uváděti ve spojení s Belgy.

V hlavním území staré Gallie, v zemi Caesarových Keltů čili Gallů, převládají mohyly. Při tom podotknouti sluší, že v zemi Treverů jsou zastoupeny mohyly jako v ostatním území Keltů, z čehož vysvitá, že zpráva Tacitova,[65]) jako by Treveri počítáni býti měli ku Germanům, odůvodniti se nedá, když spojitost jejich s Kelty archaeologicky doložiti můžeme. Rovněž zasahují mohyly do území Volků Arekomiků dvěma skupinami mohyl, kteréž tu jsou o něco starší než žárové hroby, vykazující vliv římský, a snad i mohyly a žárové hroby v kamenných kruzích (snad porušených mohylách) pod Pyrenejemi mohly by se uváděti ve spojení s Volky Tektosagy, o čemž správný soud bude arci teprve možný, až území obojích Volků archaeologicky bude lépe známo. Naproti tomu nejsou mohyly zastoupeny, pokud mi známo, na západě území keltského, podél moře, mezi dolní Garonnou a Loirou, neboť to, co pode jménem mohyl v literatuře přichází, jsou t. zv. dolmenové mohyly čili mohyly s velikými komorami z plochých kamenů, jakož v dolmenech bývalo, které v této části Gallie k pohřbům užívány do pozdní doby.[66])

Skupina kostrových hrobů marnského typu zaujímá v staré Gallii zvláštní postavení. Caesar praví zajisté, že Remové, na jejichž území tyto hroby v době před Caesarem jsou jako jediné a to v největší svéráznosti zastoupeny, jsou první z Belgů,[67]) kdežto hroby ukazují na úplnou různost od Belgie, čímž by se asi vysvětliti mohlo, proč se Remové nesúčastnili války Belgů proti Caesarovi. Dále praví Caesar, že Suessioné byli krevní příbuzní Remů,[68]) a skutečně se u nich vyskytují kostrové hroby rázu marnského, pokud dnes známo, několika pohřebišti.[69])

Pohlédneme-li dále na praehistorickou mapu B., napadne nám na prvy pohled, že hroby kostrové rázu marnského, tak význačné pro Remy, vyskytují se dále na západ jedině ještě na území Parisiů, směrem východním pak v území Paemanů, Leuků, Mediomatriků, Sekvanů a Helvetů. Jelikož pak ve východním tomto území současně s uvedenými kostrovými hroby vystupuje i v mohylách kultura rázu marnského, kdežto v jiných krajinách mohylových kultura hallstattská z valné části se udrží a jen zřídka ojedinělými předměty kultury marnské je prostoupena, mohly by se tyto stopy Remů v severovýchodní Gallii vykládati nejen kulturními vlivy, jež by prvenstvím v nějakém politickém neb vojenském spolku vysvětliti se mohly, nýbrž spíše opravdovým proniknutím Remů až k Rýnu a skutečným panstvím v zemi Leuků, Mediomatriků, Sekvanů a Helvetů, zejména, když mohyly v těchto končinách, označené hojnými předměty kultury marnské jako současné s kostrovými pohřby, sáhají mnohem dále nazpět do doby čisté kultury hallstattské, ba označeny jsou i předměty kultury bronzové.

Dějiny nezachovaly paměť o událostech, kteréž se odehrály mocným vystoupením Remů, ale hroby totožné s hroby Remů na území mohylovém svědčí svou svérázností, že jsou opravdovou součástí jich, že pronikly na cizí území a vnutily tomuto území svéráznou kul-

---

[65]) Tacitus Germ. Treveri et Nervii circa affectationem germanicae originis ultro ambitiosi sunt..

[66]) V museu v Niortu bylv v seznamu musei francouzských označeny mohyly z Bougon. Když jsem však do Niortu přijel, shledal jsem, že se jedná o t. zv. tumulus-dolmen, v kterémž pochováno bylo několik koster. Byl jsem však překvapen, když jsem shledal na jedné lebce zeleň pocházející od náušničky, jež měla podobu duté kuličky vytvořené z točeného drátkového filigranu, způsob to ozdoby, který podle mého vědomí poukazuje na techniku syrskou a do západní Francie zanesen byl teprve od Gothů Podobnou kuličkovitou ozdobu dutou, z tenkého plechu zhotovenou na způsob knoflíků (jaké u nás v kostrových hrobech první křesťanské doby se vyskytují) viděl jsem v museu v Karnaku v Bretagni z mohylovitého dolmenu Mont St. Michel u Karnaku (zevnější podobou s kostelíkem na vrchu upomínal mne na kostelík v Dušníkách), a sice z nevelikė skřínky kamenné hluboko v zemi, umístěné podle dlouhé kamenné chodby, jež táhla se středem pahorku. Pánové, kteří mne do prokopaného pahorku zavedli, vykládali mi, že vrchní deska skřínky byla spadlá a zmíněná cetka že se tam mohla dostati s hora; jest to arci možné, ale při té hloubce v zemi málo pravděpodobné; za to o cetce z Bougon, která zůstavila na lebce zeleň, nemůže býti nejmenší pochybnosti. Významným jest též, že v dolmenech v Bretagni vyskytují se i žárové pohřby a mnohdy i nádoby, které mohou býti současnými s kulturou marnskou, jakož jsem viděl v museu v Karnaku skvostné nádoby esovitým ornamentem zdobené z Trinité u Mané-Roullard, blíž Karnaku (galerie couverte) a vedle zvoncovité nádoby černou soudečkovitou nádobu s žebérky, pak černě lesklou (tuhovanou) nádobku polooblouhovitě tečkovanou z dolmenu u Mané-Gragneux, dále z allé couverte u Mané-Roullard vedle střepů zvoncovitých nádob, nádoba s ozdobou dna v podobě kroužků, což rovněž na laténeskou dobu poukazuje. Není těmito případy z Bretagně arci dokázáno, že by v megalitech těchto bylo nepřetržité pohřbívání od doby neolitu, ale vytknouti se musí, že v Bretagni vedle pohřbů v mohylových kamenných kruzích vedle pohřbů žárových v pouhé zemi a vedle tak zvaných chambre souterraine, jako na př. v Parc-al-Leur blíž Pont Croix (Finistère) neb v Rugéré om. Plouvorn neb v Mont Frugy, v Rugéré s lebkami pentagonálnými a nádobami tuhovanými i malovanými jako na Marně, někde však i s keramikou doby císařské se vyskytují, v době nedlouhé před Caesarem používán i vnitřek dolmenů neb kamenných komor k pohřbívání.

[67]) Caesar B. G. II. 3. Rhemi, qui proximi Galliae ex Belgis sunt.. II. 4. omnia de Belgis se habere explorata Rhemi dicebant, propterea quod propinquitatibus affinitatibusque conjuncti cognoverint..

[68]) Caesar B. G. II. 3. Rhemi.. ne Suessones quidem fratres consanguineosque suos, qui eodem jure, iisdem legibus utantur, unum imperium, unumque magistratum cum ipsis habeant, deterrere potuerint..

[69]) V museu St. Germainském jsou nálezy hrobové z Chasemy (Aisne) Album Caranda tb. IX. X. vyobrazuje nálezy z Grévières de Ciry-Salsogne (Aisne).

turu svou, čili jinak řečeno, značí opravdové panství Remů v uvedeném prostranství.

Jediný paprsek historický, který by poněkud snad tyto poměry osvětliti mohl, zachován u Caesara[70]) při vypravování o válce mezi Sekvany a Aeduy, v kteréž Sekvané proti mocnějším Aeduům na pomoc povolali Ariovista krále a pomocí jeho zvítězili. Když pak po porážce Ariovistově nové nadvládí Sekvanů vzalo za své a někdejší spojenci Aeduů k těmto se vrátili, uznali ostatní spojenci Sekvanů prvenství Remů. Caesar odvozuje odtud vůdčí postavení Remů v Gallii vedle Aeduů, ale jelikož u Sekvanů pro dobu předcházející možno archaeologicky stanoviti rozhodný vliv Remů, bylo by možným vyložiti nepřátelství Sekvanů a Aeduů právě panstvím pokolení hrobů kostrových rázu marnského na území mohylovém v zemi Sekvanů, kterým ztenčen vliv Aeduů.[71]) Remi v boji tom se neúčastnili, ale když příchodem Caesarovým štěstí válečné se obrátilo, obnovili Remové dřívější své vůdčí postavení na základě národní souvislosti s panujícím lidem v krajinách svrchu označených. Caesar zachytil pérem svým tento konec zápasu mezi pokolením mohylovým a pokolením hrobů kostrových rázu marnského; Aeduové i Remové ucházeli se pak o přízeň vojevůdce římského, aby postavení svého uhájili, ale nečinnost jejich v následujících válkách byla jim málo platna, neboť panství římské ulehlo i na ně stejnoměrně a setřelo dosavadní národní rozdíly.

Druhá skupina kostrových hrobů v zemi Allobrogů, Vokontiů a druhých menších mezi Rhonou a Alpami nesouvisí již s archaeologií českou a stačí prozatím, co o ní svrchu bylo uvedeno.

Vedle tohoto rozdílu kmenového a archaelogického neboli politického byl v staré Gallii ještě rozdíl socialný, neboť podle udání Caesarova[72]) v Gallii majetek i moc byly v rukou stavu kněžského čili tak zvaných Druidů a šlechty vojenské, kdežto tak zvaná plebs čili lid obecný byl v područí téměř otrockém. I tento socialný stav poukazuje na rozdíl obyvatelstva, neboť kdykoliv a kdekoliv se v dějinách vyskytne případ, že šlechta vojenská stojí socialně proti porobenému lidu obecnému, nalezneme obyčejně i příznaky výboje, tak že vojenská šlechta zastupuje lid výbojem do země vniklý, lid porobený pak jest pozůstalým obyvatelstvem domorodým, a právě okolnost, že původní domácí obyvatelstvo bývalo počtem četnější, nutila výbojce, aby stále byli ve zbrani k uhájení svého postavení. Stav (kasta) kněžský mohl býti buď z obyvatelstva panujícího (na př. u Indů) neb z obyvatelstva porobeného (na př. ve státech germanských na území někdy římském).

Soudíme-li pak i v staré Gallii ze socialního stavu obyvatelstva na někdejší výboj, namane se nám otázka, zdali mysliti máme na zprávy historické o vpádu Belgů do území před tím gallského, jakož svrchu doloženo bylo, neb zdali výrok Caesarův vztahovati máme na šíření se kostrových hrobů rázu marnského do území mohylového, neb zdali jedná se o porobení původního obyvatelstva dolmenového čili lidu skrčených koster, lidem nově přišlým a užívajícím již zbraní kovových. Poslední případ zdá se býti v Gallii pravděpodobným pro dobu prvního příchodu lidu hrobů mohylových i kostrových i žárových, neboť původně, čili archaeologicky řečeno, v době neolitické zaujímalo obyvatelstvo skrčených koster, ať v dolmenech, ať v pouhé zemi v kamenném obložení, neb i v jeskyních pochovávavší, veškerou zemi, v mnohých krajinách dokonce dosti hustě, kdežto obyvatelstvo kovy užívající objevilo se skupinami, tu v podobě lidu mohylového, v území Allobrogů a na Marně v podobě lidu s kostrovými pohřby a u Belgů v podobě lidu se žárovými pohřby v zemi. Tito noví lidé nemohli se vyvinouti z předcházejících (skrčených, dolmenových, jeskyních), poněvadž do jisté míry možno stopovati, odkud přišli, jako: Belgové s druhé strany Rýna, pokolení mohylové od horního Dunaje. Mimo to zůstal pruh Gallie, kam noví přistěhovalci nevnikli, jako v území Ligurů, v Aquitanii, na západním pobřeží, a tam se původní obřad pohřební udržel velmi dlouho, jakož bylo již naznačeno.

Porovnáme-li konečně rozlohu lebek dlouhých a krátkých v staré Gallii z doby neolitické, jak ji na mapě

---

[70]) Caesar B G. VI. 12. Quum Caesar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Aedui, alterius Sequani. Ii quum per se minus valerent, quod summa auctoritas antiquitus erat in Aeduis, magnaeque eorum erant clientelae, Germanos atque Ariovistum sibi adjunxerant. Proeliis compluribus factis secundis... Sequanos.. Galliae totius principatum obtinerent.. Adventu Caesaris facta commutatione rerum... Sequani principatum dimiserant. In eorum locum Rhemi successerant, quos quod adaequare apud Caesarem gratia intelligebatur (Caesarova samochvála), qui propter veteres inimicitias nullo modo cum Aeduis conjungi poterant, se Rhemis in clientelam dicabant... eo tum statu res erat, ut principes haberentur Aedui, secundum locum dignitatis Rhemi obtinerent.

[71]) Archaeologicky jest zajímavo, že právě v tu dobu malovaná keramika, kteráž jest tak významná pro hlavní město Aeduů, Bibrakte, objevuje se až v území Mediomatriků. Vlivy Aeduů pronikají tu do území, do kteréhož nedávno pronikly kostrové hroby rázu marnského; kdybychom pak toto pronikání keramiky Aeduů na severovýchod považovati mohli za odlesk vlivů a snah politických, měli bychom vysvětlení, proč Sekvané jako zástupci panujícího pokolení kostrového v území mohylovém vešli v zápas na život a na smrt s Aeduy.

[72]) Caesar B. G. VI. 13. In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt numero atque honore, genera sunt duo: nam plebs pene servorum habetur loco, quae per se nihil audet, et nullo adhibetur consilio... Sed de his duobus generibus alterum est Druidum, alterum equitum. Illi rebus divinis intersunt, sacrificia publica ac privata procurant... fere de omnibus controversiis, publicis privatisque constituunt... c. 15. Alterum genus est equitum. Ii, quum est usus, atque aliquot bellum incidit (quod ante Caesaris adventum quotannis accidere solebat, uti aut ipsi injurias inferrent, aut illatas propulsarent) omnes in bello versantur; atque eorum, ut quisque est genere copiisque amplissimus, ita plurimos circum se ambactos clientesque habet..

vyznačil Salmon (v Revue mens. de l'École d'anthropol. de Paris 1895) s rozlohou moderní krátkolebosti a dlouholebosti, která vyznačena na Collignonově mapě indexů dnešního obyvatelstva ve Francii a přidána k Bertrandově spisu la Gaule avant les Gaulois (Annexe F.), shledáme, že v době neolitické na území mohylovém jsou zastoupeny pouze lebky dlouhé, kdežto dnes v tomto území krátkolebost téměř výhradně se vyskytá, a jelikož římský živel za doby císařské hlavně v Narbonnské Gallii byl zastoupen a po římské době do těchto končin pouze germanští Gothové, částečně Frankové a Burgundioni se přistěhovali, kteří výhradnou krátkolebost nepřinesli, můžeme tuto moderní krátkolebost v území někdy mohylovém přičísti pouze na účet obyvatelstva mohylového, kteréž původní lid skrčených koster nejen podrobilo, ale během času i úplně pohltilo; vždyť pak ve všech krajinách, kde mohyly byly rozšířeny, po dnešní den krátkolebost a s ní i tmavá pleť velice význačně jsou zastoupeny. Jiné převrstvení doloženo archaeologicky pouze vniknutím lidu kostrových hrobů z území Remů do území mohylového, o kterémž zřejmého svědectví historického není, kdežto o vniknutí Belgů do území gallského (nepočítaje již původní obyvatelstvo skrčených koster) svědčí zprávy dějepisné, ale chybí úplně doklady archaeologické. Zprávu Caesarovu o obyvatelstvu panujícím a porobeném ve staré Gallii nemůžeme tedy pojímati všeobecně.

Byla-li různost obyvatelstva, povstalá jednak převrstvením, jednak pronikáním do cizího území (kostrové hroby), muselo během času nastati smíšení a zkřížení obyvatelstva. Přirozeno, že Francie poskytuje následkem toho dosti záhad anthropologických: v době neolitické (jeskynní a dolmenové) převládá ve Francii obyvatelstvo dlouholebé, pak objeví se na Marně ostrov krátkolebých, v době kovu objeví se v mohylách tu a tam nějaká lebka, která je krátkolebá neb středolebá, v zemi Allobrogů lebky jsou také míšené, na Marně v kostrových pohřebištích vyskytují se od krátkolebých do dlouholebých, a z Belgie, kde se spalovalo, nezachovaly se lebky z doby před Caesarem.

Jiná záhada spočívá v tom, že staří latinští i řečtí zpravodajové, Caesarem počínaje, mluví o velkém rostu starých Gallů, mnozí pak výslovně i o světlé jejich pleti,[73]) a když velký vzrůst a světlá pleť spojovány s dlouholebostí, byl by nutným důsledek, že by dnešní Francie přirozeně měla býti dlouholebá a světlé pleti. Ukázalo se však, že dnešní Francie je ze tří čtvrtí krátkolebá a tmavé pleti a z jedné čtvrti smíšená, tak totiž, že v jižní a střední Francii zastoupena převážně krátkolebost a tmavá pleť, v severní části Francie vedle tmavé pleti vyskytá se též světlá pleť a dlouholebost. Tato nesrovnalost vyvolala přirozeně celou literaturu, kteráž sice mnohé objasnila, ale záhadu nevysvětlila. Stačí pak, když na tomto místě vytkneme, že souhlasnost starých spisovatelů o vysokém rostu a světlé pleti starých Gallů svědčí o jisté určité představě, zejména když Gallové v té příčině srovnáváni s Germany s podotknutím, že Germané měli červenější vlasy. Pro tyto zlatovlasé Gally zdomácněl svého času Broccův název Belgů, ačkoliv se tím staří zpravodajové neobjasnili.

Nepřísluší mně se stanoviska české archaeologie luštiti tak záhadnou otázku, ale podotknouti přece mohu, že jsem již v předcházejícím svazku Starožitností (I. 2. str. 14,) zaznamenal, že jsem v museích viděl z mohyl některé lebky krátké, z mohyl pak u Wallerfangen v museu Bonnském i hnědé vlasy, v museu pak v Clermont-Ferrandu, tedy na území mohylovém, z doby Antoninů, z několika hrobů u Martres de Veyre účesy dívčí i kaštanových i úplně černých vlasů. Naproti tomu viděl jsem v městském museu v Remeši z pohřebiště ve městě Remeši odkrytém, a datovaném mincí cís. Hadriana, účes dívčí dlouhých rozpuštěných vlasů barvy krásné zlatě červené, druhý pak účes v cop spletený podobně krásných zlatých vlasů v té nádheře a skvělosti, jak někdy v Paříži se kmitnou. Bylo mi dále řečeno, že na témže pohřebišti nalezeny byly i černé vlasy, avšak krátké, což méně se hodí na tuto část Gallie, již Římané nazývali comata, protože Gallové nosili vlasy dlouhé, i pro dobu císaře Hadriana (117 až 138), kde Gallové ještě mnohé zvláštnosti národní zachovávali. Podobně viděl jsem museu v Mohuči z doby císařství římského, z kostrového hrobu nalezeného v rakvi ve městě samém (in der Neuen Anlage) účes dlouhých vlasů světle červených, barvou svou upomínajících na nález musea Remešského. Uvésti bych též mohl, že i na území někdejších polí Dekumatských, na řece Nekaru blíž Heinbronnu (Pumpstation) nalezena v zemi kostra krátkolebá se světlečervenými vlasy (rothblond) spolu s mincí cís. Gordiana (tedy z polovice III. století)[74]) a rovněž u vsi Düren dle sdělení

[73]) Caesar. B. G. II. 30... plerisque hominibus Gallis, pro magnitudine corporum suorum, brevitas nostra contemptui est.. Livius XXXVIII. 17. (o maloasiatských).. rutilatae comae.. Ammianus Marcel. XV. 12.: Celsioris staturae et candidi pene Galli sunt omnes et rutili.. Virgil, Aeneis VIII. 658 Galli.. aurea caesaries ollis, atque aurea vestis... Silius Italicus IV. v. 200 flavam... caesariem.. Diodor V. 28. ...*ταῖς δὲ κόμαις οὐ μόνον ἐκ φύσεως ξανθοὶ*... Strabo VII. 1. *Γερμανοὶ ἐξαλλάττοντες τοῦ κελτικοῦ φύλου... τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ξανθότητος*.. Se Strabonovým výrokem porovnati se dá verš Manilia, astronomica IV. 713—714: Flava per ingentes surgit Germania partes. Gallia vicino minus est infecta rubore... a Svetonova Calliguly 47... conversus hinc ad curam triumphi, praeter captivos ac transfugas barbaros Galliarum quoque procerissimum quemque et, ut ipse dicebet, *ἀξιοθριάμβευτον* ac nonnullos ex principibus legit, ac seposuit ad pompam; coëgitque non tantum rutilare et summittere comam, sed et sermonem germanicum addiscere et nomina barbarica ferre.. a j.

[74]) Praehistorische Blätter XIII. 12.

ředitele Mohučského musea prof. Schumachera, nalezena kostra s předměty t. zv. středolatènskými (tedy z první doby polí dekumatských) s červenými vlasy; a jelikož podle výslovné zprávy Tacitovy[75]) pole Dekumatská osídlena byla Gally z Gallie přišlými, mohly by se i oba hroby na Nekaru uvésti jaksi ve spojení s hroby Remešskými.

Těmito případy nedá se sice záhadná otázka rozřešiti, ale zajímavým přece zůstane, že tmavá pleť, která dnes tak rozhodně převládá na území kamenných mohyl, dá se stanoviti v mohyle již před Caesarem a na území mohylovém v době po Caesarovi, a rovněž zlatovlasost a tudíž i světlá pleť ve smyslu starých spisovatelů že zjištěna především v Remeši, tedy na území, kde kostrové hroby s kulturou marnskou tak skvostně jsou zastoupeny, a kde do dneška zlatovlasost jest chloubou krásného pohlaví. Podotkneme-li k tomu, že právě pokolení kostrových hrobů marnského typu nalezli jsme na území mohylovém až k Rýnu, kdež činí dojem pokolení výbojného a panujícího, podotkneme-li poněkud napřed, že i italští Gallové, vystupující rovněž kostrovými hroby rázu marnského, líčeni jsou jako lidé velicí a světlé pleti, pak bychom do jisté míry mohli si vysvětliti, že právé toto bojovné pokolení, s kterýmž Římané tak krutě v Italii zápasili, a které pak i v Gallii zaalpské nalezli, nejvíce nalezlo u starých spisovatelů povšimnutí a tudíž i vylíčení. Příbuznost Belgů a Germanů prosvítá pak starou pověstí o germánském původu Belgů.

Takovým způsobem doplňují tedy doklady archaeologické zprávy starých historiků, ba i očitého svědka Caesara, velmi význačně, ukazujíce, že v staré Gallii byly poměry mnohem složitější, než bychom podle udání historických tušiti mohli. Nastává tudíž rovněž tak složitá otázka, v jakém poměru stojí svědectví archaeologická ke zprávám historickým o Gallech mimo starou Gallii, se zvláštním zřetelem k tomu, jak jednotliví kmenové gallští, v tom počtu i Bojové v Čechách, archaeologicky uvedeni býti mohou ve spojení se starou Gallií.

[75]) Tacitus Germ. 29. non numeraverim inter Germaniae populos, quamquam trans Rhenum Danubiumque, eos, qui decumates agros exercent; levissimus quisque Gallorum et inopia audax dubiae possessionis solum occupavere, mox limite acto, promotisque praesidiis sinus imperii et pars provinciae habentur...

Pověst o Bellovesovi a Sigovesovi.

Gallie zaalpská byla dlouho pokládána od historiků za původní vlast Gallů čili Keltů v Evropě, kterouž zaujali po svém příchodu z Asie, až rozmnoživše se, zahájili zpětné stěhování k východu.

Historický tento názor zakládal se především na určitém sdělení Caesarově, patrně z podání Gallů čerpaném, podle něhož Gallové někdy byli statečnějšími než Germané, sami začínali války a pro množství obyvatelstva a nedostatek půdy i kolonie za Rýn vysílali.[76]) Ještě podrobněji pojednal o stěhování Gallů Livius[77]) známým vypravováním o Ambigatovi, králi Biturigů, a synovcích jeho Bellovesovi a Sigovesovi, kteří na vyzvání krále Ambigata, aby z přelidněné země vybrali, kolik z branného lidu chtěli a otázavše se věštby hledali nových sídel; tu osud Sigovesovi uštědřil za nový domov Hercynské lesy, kdežto Bellovesovi bozi udělili krásnější Italii. Když pak i řecké prameny se shodovaly s latinskými ve výkladu, že italští Gallové přišli do roviny Pádské ze zemí zaalpských[78]), nemohlo s historického stanoviska býti nejmenší pochybnosti, že stěhování gallských národů šlo z původní evropské vlasti gallské, ze zaalpské Gallie, jak do Italie tak i do zemí na východě Rýna; hlavní podstata otázky byla jasna, ale v podrobnostech zbylo záhad dosti.

Hlavní záhada spočívá ve vypravování Liviově, který stěhování Bellovesa líčí jako současné se založením Massilie a klade je do dob Tarquinia Prvního, čili o dvě stě let dříve, než do Italie přišli Sennoni, již Říma dobyli[79]), kdežto Plinius čerpaje z Cornelia Nepota

[76]) Caesar B. G. VI. 24. Ac fuit antea tempus, quum Germanos Galli virtute superarent, et ultro bella inferrent ac propter hominum multitudinem agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent... Podobně praví i Tacitus Germ. c. 28: Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum divus Julius tradit, eoque credibile est etiam Gallos in Germaniam transgressos..

[77]) Livius V. 34. De transitu in Italiam Gallorum haec accepimus: Prisco Tarquinio Romae regnante, Celtorum, quae pars Galliae tertia est, penes Bituriges summa imperii fuit: ii regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit, virtute fortunaque, quum sua, tum publica praepollens, quod imperio ejus Gallia adeo frugum hominumque fertilis fuit, ut abundans multitudo vix regi videretur posse. Hic magno natu ipse jam, exonerare praegravante turba regnum cupiens Bellovesum ac Sigovesum, sororis filios, impigros juvenes, missurum se esse in quas Dii dedissent auguriis sedes, ostendit. Quantum ipsi vellent numerum hominum, excirent, ne qua gens arcere advenientes posset. Tum Sigoveso sortibus dati Hercynii saltus: Belloveso haud paulo laetiorem in Italiam viam Dii dabant...

[78]) Polybius II. 17. podobně Strabo IV. 4. 1. Diodor XIV. 113.

[79]) Livius V. 33.... sed eos qui oppugnaverint Clusium, non fuisse qui primi Alpes transierint, satis constat. Ducentis quippe annis antequam Clusium oppugnarent, urbem Romam caperent, in Italiam Galli transcederunt: nec cum his primum Etruscorum (v Clusiu), sed multo ante cum iis, qui inter Apenninum Alpesque incolebant, saepe exercitus Gallici pugnavere.. c. 34. Profectus (Bellovesus) ingentibus peditum equitumque copiis in Tricastinos venit. Alpes inde oppositae erant.. allatum est, advenas quaerentes agrum, ab Salyum gente oppugnari. Massilienses erant hi, navibus a Phocaea profecti. Id Galli for-

ztotožňuje vpád Gallů předalpských s dobytím města Melpa v Popádí od Gallů, což prý stalo se v týž den, kdy Římané dobyli města Veji.[80]) Než ani první stěhování podle vypravování Livia nebylo jednotné, neboť Bellovesem vedeni přišli vlastně jen Insubrové, kteří po vítězství svém nad Tusky založili Mediolanum; druhým proudem přišli Cennomani vedeni Elitoviem arci pod záštitou Bellovesa, třetím proudem pak přišli Saluvii a tito tři kmenové táhli kolem Massilie přes Taurinské Alpy, kdežto Bojové a Lingoni přišli přes Penninské Alpy a usadili se na jihu Pádu. Dvě stě let po tomto stěhování přišli teprve Sennoni, kteří oblehli Clusium a dobyli pak Říma.[81])

Neshoda u vypravování tak vážné události spočívá přirozeně v tom, že naše prameny nejsou současny s událostí a patrně čerpaly z různých a odchylných vypravování. Tak na př. s Liviovým vypravováním o tažení Sigovesa do Hercynského lesa a Bellovesa kolem Massilie do Italie do jisté míry shoduje se vypravování Plutarchovo[82]) o dvojím tažení keltickém, ale rozchází se s Liviem především v tom, že nejmenuje Bellovesa a Sigovesa, že jeden proud místo do Hercynského lesa nechá přejít Riphejské hory a usaditi se při nejzazším oceanu, druhou výpravu pak nechá na dlouhou dobu usaditi se mezi Pyrenejemi a Alpami. S tímto dočasným ale delším pobytem Gallů v jižní Gallii souhlasí i zpráva u Plinia[83]), podle kteréž Cennomani bydleli prve v zemi Volků poblíž Massilie.

Livius při svém vypravování patrně nepoužil Katona, neboť výraz: Bituriges... regem Celtico dabant a tvar „Salyum gente“ vedle tvaru „Salluvii“ zřejmě svědčí, že Livius čerpal z řeckého pramene, z něhož vloudily se mu řecké tvary Keltiké a Salyes, jakož již Duncker[84]) správně podotknul. Plutarch znal Livia, jehož při jiné příležitosti cituje, ale na tomto místě ho neužil, neboť rozchází se s ním tak velice a v tak významných věcech, že nutno předpokládati u něho jiný pramen než u Livia. Prameny původní nejsou arci plně zachovány i udává na př. Duncker[85]) pro Plutarcha jako pramen Timaea, který za Agathokla na Sicilii delší dobu žil, pro Livia pak udává jako pramen Posidonia, který v Massilii byl a nepřátelství Massilských a Saluviů znáti mohl, a který podle citátu u Strabona zachovaného vypravoval o nárazu Kymbrů na Boje v Hercynském lese usedlé, a tudíž oba hlavní motivy vypravování Liviova obsahuje; naproti tomu považuje Müllenhof[86]) Timagena, který prý gallské poměry zvláště studoval a nejlépe znal, za pramen Liviův.

Vypravování Liviovo vykazuje však i jistou nesrovnalost, která by použitím dvou nestejných pramenů vysvětliti se mohla; neboť vedle pověsti o příchodu Gallů za dob Tarquinia prvního, Livius při vypravování nájezdu gallského na Řím užívá výrazu: gentem inusitatam, novos accolas (V. 17) formas hominum inusitatas (V. 35), inusitato et inaudito hoste (V. 37), což jest v odporu s názorem, že by Gallové po dvě stě let seděli v Italii. Není vyloučena možnost, že Gallové podle vypravování Liviova přišli v několika proudech; ale vůči rozporu Liviovu, jakoby Gallové byli přišli kolem r. 600 a po dvou stech letech byli národem neznámým a neslýchaným a vůči zprávám zejména Katonovým u Plinia, že Gallové přišli najednou v době, kdy Římané dobývali Veji, převládl u historiků názor, že vpád Gallů sluší klásti krátce před nájezd gallský proti Římu předsevzatý, tedy na počátek čtvrtého století př. K.

Byla dále probírána i otázka o původní vlasti italských Gallů, v kteréžto příčině na prvé místo kladeno udání Liviovo (V. 34), podle něhož s Bellovesem vytáhli příslušníci Biturigů, Arvernů, Senonů, Aeduů, Ambarů, Karnutů a Aulerků. Jelikož pak Livius sám (V. 34) Insubry nazývá kmenem (pagus) Aeduů, Caesar

tunae suae omen rati, adjuvere.. ipsi Taurino saltu invias Alpes transcenderunt...

[80]) Plinius III... item Melpum opulentia praecipuum, quod ab Insubribus et Boiis et Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradidit.. Přibližně do téže doby klade příchod Gallů i Diodor XIV. 113. *Καθ' ὃν δὲ καιρὸν μάλιστα Ῥήγιον ἐπολιόρκει Διονύσιος, οἱ κατοικοῦντες τὰ πέραν τῶν Ἄλπεων Κελτοὶ, τὰ στενὰ διελθόντες μεγάλαις δυνάμεσι, κατελάβοντο τὴν μεταξὺ χώραν τοῦ τε Ἀπεννίνου καὶ τῶν Ἄλπεων ὀρῶν, ἐκβάλλοντες τοὺς κατοικοῦντας Τυῤῥηνούς.*

[81]) Livius V. 34. Is (Bellovesus) .. Bituriges, Arvernos, Senones, Aeduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos excivit.... fusisque acie Tuscis, haud procul Ticino flumine, quum in quo consederant, agrum Insubrium appellari audissent, cognomine Insubribus pago Heduorum: ibi omen sequentes loci, condidere urbem: Mediolanum appellarunt. V. 35. Alia subinde manus Cenomanorum Elitovio duce vestigia priorum secuta eodem saltu, favente Belloveso. quum transcendisset Alpes, ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt (locos tenuere Libui) considunt. Post hos Saluvii, prope antiquam gentem Laevos Ligures, incolentes circa Ticinum amnem. Penino deinde Boii, Lingonesque transgressi, quum iam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus traiecto, non Etruscos modo, sed etiam Umbros agro pellunt: intra Apenninum tamen sese tenuere. Tum Senones, recentissimi advenarum, ab Utente flumine usque ad Aesim fines habuere. Hanc gentem Clusium Romamque inde venisse comperio: id parum certum est, solam-ne, an ab omnibus cisalpinorum Gallorum populis adjutam.

[82]) Plutarch, Camillus 15. *Οἱ δὲ Γαλάται τοῦ κελτικοῦ γένους ὄντες, ὑπὸ πλήθους λέγονται τὴν αὑτῶν ἀπολιπόντες... οἱ μὲν ἐπὶ τὸν βόρειον ὠκεανὸν ὑπερβαλόντες τὰ Ῥιπαῖα ὄρη, ῥυῆναι, καὶ τὰ ἔσχατα τῆς Εὐρόπης κατασχεῖν. οἱ δὲ μεταξὺ Πυῤῥήνης ὄρους καὶ τῶν Ἄλπεων ἱδρυθέντες, ἐγγὺς Σεννώνων καὶ Κελτορίων κατοικεῖν χρόνον πολύν...* Vypravovav obšírněji než Livius historku o Aruntovi z Klusia, který odešed z domu... *καὶ πυθόμενος τὰ τῶν Γαλατῶν, ἧκεν ὡς αὐτοὺς, καὶ καθηγήσατο τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατείας. Οἱ δ' ἐμβαλόντες εὐθὺς ἐκράτουν τῆς χώρας ὅσην τὸ παλαιὸν οἱ Τυῤῥηνοὶ κατεῖχον.*

[83]) Plinius III. 19. Auctor est Cato, Cenomanos juxta Massiliam habitasse in Volcis...

[84]) Duncker, Origines Germanicae.

[85]) ibidem 7. 8.

[86]) Müllenhof, Deutsche Alterthumskunde II. 251.

pak (VIII. 75) jmenuje Aulerky Cenomany, jsou vlastně v tažení Bellovesa již u Livia pojati Insubrové, Cenomané a Senoni a chybí Bojové a Lingoni. Sídla Lingonů v Gallii známa jsou v sousedství Aeduů, Sekvanů, a Senonů, kdežto o původních sídlech Bojů v Galiii ničeho nelze pověděti.[87]) Zajímavo jest též, že od Insubrů založené město Mediolanum názvem svým upomíná na soujmenné město v zemi Aulerků,[88]) rovněž v zemi Biturigů[89]) a Santonů.[90]) Vysvítá tudíž s historického stanoviska zcela jasně a určitě, že stěhování Bellovesovo a přirozeně i Sigovesovo šlo z té třetiny Gallie, o kteréž Caesar praví, že sama se nazývala keltickou.

O cestě, kterou Gallové do Italie vnikli, zmiňuje se hlavně Livius, uváděje, že Insubrové a po nich Cenomani a Saluvii přešli Taurino saltu (V. 34) čili přes M. Genévre, Bojové a Lingoni však brali se přes Peninské Alpy (V. 35) čili Velký Bernard. Otázka o schůdnosti průsmyků alpských byla dlouho záhadnou;[91]) jakmile však se ustálilo přesvědčení, že typy bronzu severoitalských terramar a bronzy švýcarsko-francouzských jezerních staveb jsou stejného původu, muselo se zároveň přiznati, že již v době italsko-švýcarského bronzu musela býti cesta volná přes průsmyky severozápadních Alp. Jediný pak pohled na mapu B stačí k přesvědčení, že hlavní přechody alpské osídleny byly lidem dosti stejnorodým, neboť hroby na horní Rhoně (v údolí Waliském) a na horním Ticinu, tedy po obou svazích sv. Gottharda s jedné, pak do údolí Dory Baltey se strany druhé jsou si valně podobné, tak že stejnorodé osídlení sáhalo dosti daleko ku přechodům horským. Rovněž tak sáhalo osídlení při horní Isaře proti Doře B. až pod samý vrchol Malého Bernarda a konečně osídlení na horní Duranci a horn. Pádu, tedy při přechodu přes M. Genévre ukazuje svou příbuzností na schůdný přechod. Byly tedy přechody u Livia udané dojista možné, ale myslím že odtud nelze ještě činiti vývod na př. o východišti Bojů od Rýna, jako učinil Müllenhof (II. 268).

O pochodu Sigovesa do Hercynského lesa a osudech tohoto gallského stěhování není ani u Livia ani jinde určitější zprávy. Naproti tomu čteme ve výtahu z Troga Pompeja, který pořídil Justin, jaksi parafrasi vypravování Liviova, arci s rozdílem tím, že nejsou jmenováni ani Belloves ani Sigoves a což ještě jest důležitějším, že vedle stěhování do Italie položeno stěhování druhého proudu do Pannonie a odtud dále na Balkan.[92])

Na bližší pověření, která z těchto obou odchylných zpráv jest spolehlivější, není mnoho dokladů. Nejvýznačnější jest především zpráva Tacitova o pochodu Gallů na východ, do Germanie, podle kteréž krajinu mezi Hercynským lesem, Rýnem a Mohanem zaujali Helvetiové, další pak krajiny opanovali Bojové; krajiny od Bojů někdy osazené pak zachovaly jméno Boihaemum, ačkoliv obyvatelstvo se změnilo.[93]) Jakou změnu obyvatelstva v Boihaemu Tacitus na mysli měl, vysvítá z další jeho zprávy, že zemi Bojů opanovali kdysi Markomané,[94]) což doložiti možno i z Velleja Patercula, který neméně zřejmě udává, že Marobud sídlel v Boihaemu, uvnitř Hercynského lesa, kamž Markomany vyvedl;[95]) tato zpráva vyskytá se i u Strabona, arci s rodilem, že Buaimon nazváno královským sídlem Marobuda.[96])

[87]) Mortillet, Formation de la nation Française 184 uvádí Boites, population près de Bordeaux, Boii, entre Bordeaux et Dax, o nichž nic určitého nelze pověděti; zato uváděni jím Boii Pliniovi (IV. 17.) v provincii Lugdunské jsou však podobně jako Boii u Caesara VII. 75. již Bojové po válce s Helvety v Gallii usazeni.

[88]) Mediolanum Aulercorum Itin. Ant. Pii. Tab. Penting.

[89]) Tab. Penting.

[90]) Strabo IV. 2. 1.

[91]) Alpy byly Římanům až do doby Caesarovy a snad i déle dosti neznámy; vždyť pak i tak veliká událost jako přechod Hannibala přes Alpy zůstal záhadou; zachoval o něm zprávu Polybius, ne příliš vzdálený od události samé a druhou zprávu podává Livius. Z Polybia dalo by se vyložiti, že Hannibal pronikl severněji, z Livia že pronikl po Duranci, kdežto Římané postupovali podle břehů mořských; jelikož však oba prameny nejmenovaly určitých bodů, vznikl spor o výklad a Mortillet p. 88 uvádí 80 dissertací o této otázce, z kterých 24 hájí přechod přes M. Genèvre, 28 přes Malý Bernard, 19 přes Velký Bernard, 10 přes Mont Cenis, 3 přes Monte Viso, 1 přes Melon.

[92]) Justin XXIV. 4. Namque Galli abundanti multitudine, cum eos non caperent terrae, quae genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quaerendas, velut ver sacrum miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quae et urbem Romanam captam incendit: et portio Illyricos sinus, ducibus avibus (nam augurandi studio Galli praeter ceteros callent) per strages barbarorum penetravit, et in Pannonia consedit: gens aspera, audax, bellicosa, quae prima post Herculem, cui ea res virtutis admirationem et immortalitatis fidem dedit, Alpium invicta juga, at frigore intractabilia loca transcendit; ibi domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. Hortante deinde successu, divisis agminibus, alii Graeciam, alii Macedoniam, omnia ferro proterentes, petivere..

[93]) Tacitus Germ. 28. Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum divus Julius tradit, eoque credibile est etiam Gallos in Germaniam transgressos: quantulum enim amnis obstabat quo minus, ut quaeque gens evaluerat, occuparet permutaretque sedes promiscuas adhuc et nulla regnorum potentia divisas. Igitur inter Hercyniam silvam Rhenumque et Moenum amnes Helvitii, ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuere. Manet adhuc Boihaemi nomen, signatque loci veterem memoriam quamvis mutatis cultoribus..

[94]) Tacitus Germ. c. 42. Praecipua Marcomanorum gloria viresque: atque ipsa atiam sedes, pulsis olim Bojis, virtute parta...

[95]) Vellejus Paterculus II. 109. Boihaemum, id regioni, quam incolebat Marobuduus, nomen est... c. 108.. gens Marcomannorum, quae Marobudo duce excita sedibus suis atque in interiora refugiens incinctos Hercyniae sylvae campos incolebat...

[96]) Strabo VII. 2. 2.: *φησὶ (Ποσειδώνιος) δὲ καὶ Βοΐους τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον*.. VII. 1. 3. *ἐστὶ καὶ τὸ Βουίαιμον, τὸ τοῦ Μαροβούδου βασίλειον, εἰς ὅν τόπον ἐκεῖνος ἄλλους τε μετανέστησε πλείους καὶ δὴ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομάνους*.. Ptolomaeovi *Βαινοχαῖμαι* jsou patrně vsunutím písmeny *ν* utvořeny z Boiohaemum, *Βαῖμοι* pak nejspíše skomolením jména Bojů.

Byli tedy Bojové jedním z kmenů keltských, na něž by se zpráva Liviova o tažení Sigovesa do Hercynského lesa vztahovati mohla. Ze tří uvedených zpráv dá se pak zcela jasně vyvoditi, kam staří zpravodajové kladli sídla Bojů. Jest zajisté nápadným, kterak Tacitus omezuje pojem Hercynského lesa, kterýž podle Caesara počíná u hranic Helvetů, Nemetů a Raurakrů, tedy asi dnešním Černým lesem a táhne se podél Dunaje až do země Daků, tedy do dnešního Sedmihradska. U Tacita vyloučena jest patrně část z Caesarova Hercynského lesa, od Černého lesa až k hornímu toku Mohanu, kterého ještě dotýkala se hranice Helvetiů a pak teprve následoval vlastní Hercynský les. Udání Tacitovo blíže se vysvětluje zprávou Velleja Patercula, podle kteréž nová sídla Markomanů v Boihaemu nalézala se uvnitř Hercynského lesa, a určuje se rovněž i válečným plánem Tiberia proti Marobudovi, který tehdy jediný v Germanii vzdoroval Římu v hrozivém postavení. Udatný Tiberius chystal se z pevného Carnunta vtrhnouti s jedné strany s hlavním vojskem do pole proti Marobudovi, kdežto druhé vojsko operovati mělo od Rýna. Povstání illyrské překazilo pochod Tiberiův, ale již i z příprav válečných vysvítá zcela jasně, že Boiohaemum uvnitř Hercynského lesa, kde tehdy Markomané byli, leželo na severu Dunaje, a není pochybnosti, že to byla táž země, která do dneška v cizině nese jméno Bohemia.

O pobytu Bojů v Hercynském lese a osudech jejich v Boiohaemu víme nemnoho. Vypravuje Strabo, čerpaje z Posidonia, kterak Bojové, sídlivší v Hercynském lese, odrazili Kimbry, když tito od severu se valíce na ně udeřili, načež Kimbrové dali se směrem k Dunaji a přepadli gallské Skordisky a Taurisky.[97]) Za Caesarovy doby Bojové již nebyli v Hercynském lese; přešli před výpravou Caesarovou, tedy před r. 58. př. Kr. do Norika, odkudž část národa, povolána jsouc od Helvetů, společně s těmito srazila se s Caesarem (r. 58.), po válce pak nová sídla v zemi Aeduů nalezla;[98]) jiná část Bojů, spojena jsouc s Taurisky, poražena jest r. 48 př. Kr. od Daků tak krutě, že země jejich v Noriku nazývána odtud pouští Bojskou.[99]) Toť vše, co o osudech Bojů hercynských z historických pramenů spolehlivě uvésti možno.

O Helvetech, kteří podle Tacita současně s Boji zaujali sídla na Východě Rýna až k Mohanu a k zemi Bojů, vypráví ještě Caesar, že často s Germany bojovali o hranice, ale omezuje území jejich na východ až k Rýnu, na západ k Juře, na jih k Rhoně a jezeru Ženevskému,[100]) a jest záhadou, zdali název pouště Helvetů (až i na horním Dunaji), zachovaný u Ptolomaea,[101]) souvisí se ztrátou území od doby stěhování vzpomenutého u Tacita až po dobu Caesarovu, neb zdali poušť na hranici Svévů, o kteréž mluví Caesar, neb pustá pole Dekumatská na ztráty Helvetů vykládati se mají.

V Hercynském lese sídleli též Volkové Tektosagové. Caesar sám jediný o nich činí zmínku,[102]) ale

[97]) Strabo VII. 2. 2. *φησὶ δὲ καὶ Βοΐους τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον, τοὺς δὲ Κίμβρους ὁρμήσαντας ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, ἀποκρουσθέντας ὑπὸ τῶν Βοΐων ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ τοὺς Σκορδίσκους Γαλάτας καταβῆραι· εἶτ' ἐπὶ Τευριστὰς καὶ Ταυρίσκους, καὶ τούτους Γαλάτας.*

[98]) Caesar B. G. I. 5. ... Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant et in agrum Noricum transierant Noreiamque oppugnarant, receptos ad se (Helvetii) socios sibi adsciscunt . . ibidem. I. 28. Boios petentibus Aeduis, quod egregia virtute erant cogniti, ut in finibus suis collocarent, concessit ... I. 29. udán jejich počet na 32.000, I. 75. jmenováni jsou mezi účastníky povstání.

[99]) Strabo VII. 5. 2. *Μέρος μὲν δή τι τῆς χώρας ταύτης ἠρήμωσαν οἱ Δακοὶ καταπολεμήσαντες Βοΐους καὶ Ταυρίσκους, ἔθνη κελτικὰ τὰ ὑπὸ Κριτασίρῳ* ... VII. 1. 5. item Plinius Hist. nat. III. 37. Noricis iunguntur lacus Peiso, deserta Boiorum . .; Agrippa, Dimensuratio prov. 18 . . Illyricum et Pannonia ab oriente flumine Drino, ab occidente desertis in quibus habitabant Boii et Carni, a septentrione flumine Danubio finiuntur. . Podle uvedených právě zpráv měli bychom poušť bojskou neboli sídla Bojů na jihu Dunaje klásti do severovýchodního cípu Norika, od Dunaje až k jezeru Peiso, čili buď k Blatenskému, neb jak někteří vykládají k Neziderskému jezeru klásti, při čemž však zůstane nevysvětleným název města Boiodurum při soutoku Innu a Dunaje. Jinak mate jasný názor zpráva Strabonova, podle kteréž dunajští Bojové byli zbytky italských Bojů V. 1. 6. *Ῥωμαῖοι τοὺς δὲ Βοΐους ἐξήλασαν ἐκ τῶν τόπων, μεταστάντες δ' εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον τόπους μετὰ Ταυρίσκων, ᾤκουν πολεμοῦντες πρὸς Δακοὺς ἕως ἀπώλοντο πανεθεί* ... Stojí však proti zprávě této předně udání Catonovo u Plinia III. 15. o zničení italských Bojů ve válkách římských: in hoc tractu interierunt Boii, quorum tribus CXII. fuisse auctor est Cato. Ku zprávě této pojí se i vypravování Liviovo (XXXV. 4. XXXVI. 38. 39), podle kteréhož r. 193 př. Kr. měli Bojové ve válce s Římany ztráty 14000 mrtvých a 2000 zajatých, r. 191 př. Kr. na 2800 mrtvých a 34000 zajatých, s doložením, že z celého národa Bojů zbyli jen starci a děti, kteří se Římanům podrobili, postoupivše polovici polstva svého. Jelikož pak Caesar s Boji do Gallie přišlými byl v osobním styku a o jejich stěhování přímé zprávy míti mohl, můžeme i proti zprávě Strabonově dosti bezpečně za to míti, že Bojové na krátko v Noriku osedlí přišli z Bojohaema. Zajímavo že jméno Bojů zachovalo se na hranicích Norika až do doby římské, kdež přichází v inskripcích (Mommsen C. J. L. 4594), je jmenováno též u Ptolomaea II. 13. *Βοΐοι* přichází i u Priska cd. B. 166. *καὶ Βεΐσκοις, καὶ ἑτέροις ἔθνεσι παροικοῦσι τὸν Ἴστρον* ...

[100]) Caesar B. G. I. 1. Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute praecedunt, quod fere quotidianis proeliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt . . I. 2. . . una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo, qui agrum Helvetium a Germanis dividit; altera ex parte monte Jura altissimo, qui est inter Sequanos et Helvitios; tertia lacu Lemanno et flumine Rhodano, qui provinciam nostram ab Helvetiis dividit ...

[101]) Ptolomaeus II. 11.

[102]) Caesar B. G. VI. 24. Ac fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute superarent, ultro bella inferrent. propter hominum multitudinem agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Itaque ea, quae fertillissima Germaniae sunt, loca circum Hercyniam silvam, quam Eratosthenі et quibusdam Graecis fama notam esse video, quam illi Orcyniam appellant, Volcae Tectosages occupaverunt atque ibi consederunt; quae gens ad hoc tempus his sedibus sese continet summamque habet iustitiae et bellicae laudis opinionem. Nunc quidem in eadem inopia, egestate patientiaque Germani permanent, eodem victu et cultu corporis utuntur; Gallis autem provinciarum propinquitas et transmarinarum rerum notitia multa ad copiam atque usus largitur . .

není příčiny, proč bychom ojedinělé jeho zprávě nevěřili, když příležitost měl od Bojů o nich se dozvěděti. Caesar spojuje stěhování Volků Taktosagů se stěhováním Gallů za Rýn, uvádí, že ještě za jeho doby seděli v Hercynském lese, jsouce pověstni slávou válečnou i spravedlností, ale žijíce v také chudobě, jako sousední Germané. Na rozdíl od Caesara vypravuje Strabo,[103]) že z Volků Tektosagů na jihu Gallie vyšlo stěhování, jehož výstřelkem byli Tektosagové, kteří spolu s Trokmy a Tolistobogy, účastnivše se výpravy gallské na Balkan, odešli do Malé Asie a osadili t. zv. Galatii. Poněkud jinak líčí udalost tuto Justin,[104]) který podle výše uvedeného východní proud vystěhovalých Gallů vede do Pannonie, jakož výše pověděno, odtud nechá vniknouti Gally na Balkan a po nešťastné výpravě k Delfám část Gallů nechá odejíti do Asie, část pode jménem Skordisků nechá usaditi se při ústí Sávy do Dunaje, a část onoho voje nechá odejíti do původní vlasti k Tolose zpět, za krátko však nechá je odejíti opět na východ a usaditi se v Pannonii.

Podle těchto historických zpráv byli jedni Volkové Tektosagové v jižní Gallii kolem Tolosy, druzí byli v Hercynském lese, třetí v Malé Asii a čtvrtí podle Justina v Pannonii. Strabo zcela zřejmě praví, že původní vlastí asiatských Tektosagů byla země Tektosagů v jižní Gallii, což možno i z Justina doložiti, když z výpravy balkanské Tektosagové vraceli se do původní vlasti; východiště Caesarových Tektosagů naproti tomu je nejasné stejným způsobem, jako záhadná jsou sídla jejich.

Spojování jména Tektosagů v jižní Gallii s gallskou výpravou na Balkan a s Tektosagy maloasiatskými dalo by se asi vyložiti pověstí o pokladech Tolosanských, kteréž římský vojevůdce Caepio při dobytí Tolosy (106 př. Kr.) ukořistil a o nichž Timagenes zachoval paměť, že pocházely z kořisti Delfské, což arci Posidonius správně vyvracel, dokládaje, že poklady chrámu Delfského dávno již byly vyloupeny (od Fokidských).[105]) Z této pověsti o pokladech Tolosanských dalo by se tedy vyložiti vypravování Strabona a Troga Pompeja, resp. Justina, ale jest mu na odpor hlavně historické faktum, že Volkové i Arekomičtí i Tektosagové do jižní Gallie pronikli teprve počátkem třetího století př. Kr., jakož výše bylo vyloženo; jelikož pak Gallové a v tom počtu patrně i Tektosagové v téže asi době (kolem 280 př. Kr.) pronikli také na Balkan, nelze se stanoviska historické kritiky připustiti, že by z nově usadivších se Tektosagů v jižní Gallii byli hned vyšly nové voje, které pak byly postrachem Balkanu. Naopak, když obojí Tektosagové, i ti v jižní Gallii, i ti, co účastnili se výpravy na Balkaně a přešli do Malé Asie, na tak různých místech téměř současně se objevují, a když zachovala se pověst o jejich příbuzenství, mohli bychom s historického stanoviska spíše souditi, že obojí Taktosagové odešli buď současně neb krátce po sobě z nějaké společné původní vlasti. Záhadou však zůstane, zdali Tektosagy Caesarovy v Hercynském lese počítati máme k prvému stěhování pod Sigovesem, neb k tomuto stěhování Tektosagů, jež stalo se o sto let později. Justinovy Tektosagy v Pannonii jinak doložiti nedovedeme.

Třetím gallským kmenem v Hercynském lese byli Kotini, kteří teprve ku konci prvého století po Kr. jmenováni jsou u Tacita,[106]) jenž vypravuje, že za Markomany a Kvady sídlili Marsigni, Kotini, Osi a Buri, z nichž Marsigny a Bury počítá mezi Svévy, Kotinům přičítá původ gallský a Osy považuje za Pannony. Tacitus klade Kotiny s druhými třemi kmeny na tuto stranu hor, uváděje, že za horami sídlil mohutný kmen Lugiů; však nesáhali příliš do rovin, ale zaujímali spíše hornaté části země, v kterých Kotini dobývali železo; byli poplatní Sarmatům a Kvadům. Kotini byli dle sdělení Dia Cassia[107]) vyhubeni v druhé polovici II. století po Kr. (927 a. u. c. = 174 po Kr.) ve vál-

[103]) Strabo IV. 1. 13. *Οἱ δὲ Τεκτοσάγες καλούμενοι τῇ Πυρήνῃ πλησιάζουσιν. ἐφάπτονται δὲ μικρὰ καὶ τοῦ προσαρκτίου πλευροῦ τῶν Κεμμένων, πολύχρυσόν τε νέμονται γῆν. Ἐοίκασι δὲ καὶ δυναστεῦσαί ποτε, καὶ εὐανδρῆσαι τοσοῦτον, ὥστε στάσεως ἐμπεσούσης. ἐξελάσαι πολύ πλῆθος ἐξ ἑαυτῶν ἐκ τῆς οἰκείας· τούτων δ' εἶναι καὶ τοὺς κατασχόντας τὴν Φρυγίαν τὴν ὅμορον τῇ Καππαδοκίᾳ καὶ τοῖς Παφλαγόσι. Τούτου μὲν οὖν ἔχομεν τεκμήριον, τοὺς ἔτι καὶ νῦν λεγομένους Τεκτοσάγας* ...

[104]) Justinus, Trogi Pompeji hist. Philip. XXIV. 4. Namque Galli abundanti multitudine, cum eos non caperent terrae quae genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quaerendas velut ver sacrum miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quae et urbem Romanam captam incendit; et portio Illyricos sinus ducibus avibus... per strages Barbarorum penetravit et in Pannonia consedit: gens aspera, audax... Ibi domitis Pannoniis per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. Hortante deinde successu divisis agminibus alii Graeciam, alii Macedoniam, omnia ferro prosternentes petivere... XXXII. 3.... Namque Galli bello adversus Delphos infeliciter gesto... pars in Asiam, pars in Thraciam extorres fugerunt. Inde per eadem vestigia, qua venerant, antiquam patriam repetivere. Ex his manus quaedam in confluente Danuvii et Savi consedit, Scordiscosque se appellari voluit. Tectosagi autem, cum in antiquam patriam venissent... Ex gente Tectosagorum non mediocris populus praedae dulcedine Illyricum repetivit, spoliatisque Histris in Pannonia consedit...

[105]) Strabo IV. 1. 13.

[106]) Tacitus Germ. 43. Retro Marsigni, Cotini, Osi, Buri terga Marcomanorum Quadorumque claudunt, e quibus Massigni et Buri sermone cultuque Svebos referunt: Cotinos Gallica, Osos Panonica lingua coarguit non esse Germanos, et quod tributa patiuntur, partem tributorum Sarmatae partem Quadi ut alienigenis imponunt. Cotini, quo magis pudeat, et ferrum effodiunt. Omnesque hi populi pauca campestrium, ceterum saltus et vertices montium (iugumque) insederunt. Dirimit enim scinditque Svebiam continuum montium iugum, ultra quod plurimae gentes agunt, ex quibus latissime patet Lugiorum nomen...

[107]) Dio Cassius LXXI. 12. *Κοτινοὶ δὲ ἐσηγγείλαντο αὐτοῖς ὅμοια. Ταῤῥουτήνιον δὲ πάτερνον, τὸν τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ τὰς λατίνας δὶα χειρὸς ἔχοντα, παραλαβόντες, ὡς καὶ ἐπὶ τοὺς Μαρκομάνους αυτῷ συστρατεύσαντες, οὐ μόνον οὐκ ἐποίησαν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον δεινῶς ἐκάκωσαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπώλοντο* ..

kách markomanských, v kterých slíbili státi na straně Římanů, ale slibu nedodrželi.

Kdy Kotini do Hercynského lesa se dostali, ze sporych pramenů jasno není; jelikož pak v pramenech mluví se pouze o stěhování Bojů a Tektosagů a pozdější stěhování předpokládati se nedá, bude asi pravděpodobným, že buď s jedním nebo s druhým proudem na východ posunuti byli. O delším jejich přebývání v Hercynském lese svědčí především jejich dolování na železo, a patrně i spracování železa, což musilo vyvinouti se ve značnou živnost, když na dvě strany, Sarmatům i Kvadům platili daň, přirozeně proto, aby živnost výnosnou pokojně provozovati a do obou zemí zboží své vyvážeti mohli, i křivdí jim zajisté Tacitus, když jim vyčítá, že dobývajíce železa platí daň, na místě aby se osvobodili.

Sídla, jež Kotini zaujímali, přesně vymeziti nelze. Platíce daň Sarmatům a Kvadům byli Kotini zajisté v sousedství obou, a poněvadž Tacitus Sarmaty až za severovýchodní svah Karpat klade, byli by Kotini daleko na východ až za Slovensko dnešní posunuti. Udání Ptolomaea,[108]) podle kterého Lugové seděli na pramenech Visly a za nimi v Hercynském lese Sidoni, Kognové (Kotini?) a Visburgiové, bylo často vykládáno, ale bez valného positivného výsledku, poněvadž právě tato věta učeného kompilatora Alexandrinského je v srovnání s Tacitem příliš zkomolena a může vésti spíše k zmotání než k vysvětlení pojmů. K určení sídel Kotinů uváděno i dolování jejich na železo, ale i tu se mínění valně rozcházelo, když jedni poukazovali na ložiska železné rudy v severovýchodním Slovensku, druzí pak na Moravě severozápadní; pro Moravu svědčiti by mohla snad pověst o mužících kovkopech pod Pradědem zachovaná,[109]) jež by snad na staré gallské dolování vykládati se mohla.

Tím vyčerpány jsou zprávy starých spisovatelů o Gallech čili Keltech v Hercynském lese. Jest jich nemnoho, ale i z těch nemnohých zpráv jest s historického stanoviska nade vši pochybnost jisto, že Gallové byli kdysi skutečně usedlí v Hercynském lese. Z nich Bojové, někdy v dnešních Čechách čili Boiohaemu usedlí, vystěhovali se ještě před počátkem války Caesarovy v Gallii, Tektosagové seděli ještě v době Caesarově v Hercynském lese, ač neznámo, v kterých místech sídla svá měli, a co dále s nimi se stalo, Kotini pak, někde snad v severozápadní Moravě usedlí stali se poplatnými Kvadům a Sarmatům, až i oni vyhubeni kolem r. 174 po Kr. Skrovné jsou to zprávy, kteréž zachovala nevděčná paměť historická o prvých historicky známých državitelích naší vlasti. Holá téměř jména zaznívají k nám z dálné minulosti, jejichž význam kulturní a politicky tušiti můžeme ze jména Bojů, kteří tak se vštípili v paměť sousedům svým, že jméno jejich v řeči sousedů do dneška zaznívá jako název země, kterou někdy v držení měli.

[108]) Ptolomaeus II. 11. *Λοῦγοι οἱ Βοῦροι πεχρὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Οὐίστουλα ποταμοῦ. ὑπὸ δὲ τούτους πρῶτοι Σίδωνες εἶτα Κῶγνοι. εἶτα Οὐισβούργιοι ὑπὲρ τὸν Ορκύνιον Δρούμον ...*

[109]) Mit. anthr. Wien XV. Verh. 39.

Svědectví archaeologické o stěhování Gallů.

O zaalpské Gallii jako historické evropské pravlasti Keltů čili Gallů bylo svrchu zjištěno, že obydlena byla, nepočítaje arci iberské Akvitance a Ligury, lidem, který mluvil jazykem pouze dialekticky rozdílným, tak že jednotlivé skupiny navzájem se srozuměti mohly, archaeologicky však že tato jazykově příbuzná část Gallie se rozpadala na skupiny hrobů mohylových, kostrových hrobů s kulturou marnskou, kostrových hrobů na Rhoně s kulturou polo hallstattskou a skupinu žárových hrobů v pouhé zemi, jakož na mapě B. jasně vysvítá. Jestliže tedy vyšlo stěhování gallské ze zaalpské Galie, bude zajisté i možno archaeologicky stopovati, z kterého ústředí archaeologického v zaalpské Gallii se vydělili, a tím i pověřiti do jisté míry zprávy historické na přirozeném základě tom, že každý národ z původní vlasti odejde s určitým obřadem náboženským, který v způsobu pohřbívání zanechává své stopy, jakož i s určitým způsobem výzdoby krojové i určitým způsobem výzbroje, jež přeneseny do nových vlastí a uloženy v hrobech jako dary pohřební, nové obyvatelstvo od obyvatelstva domorodého archaeologicky jasně odliší.

Chceme-li pak srovnati zprávy historické se svědectvím archaeologie o stěhování Gallů, musíme v prvé řadě obrátiti zřetel k jediné určité zprávě, ku zprávě totiž Liviově, kteráž stěhování Bellovesa a Sigovesa vede ze střední Gallie, ze země Biturigů a spojených s nimi Arvernů, Senonů, Aeduů, Ambarů, Karnutů a Aulerků. Pohlédneme-li na mapu archaeologickou, označující rozlohu hrobů historických Keltů čili Gallů, shledáme na prvý pohled, že na území výše uvedených kmenů panuje žárové i kostrové pohřbívání v mohylách s kulturou hallstattskou a pak i s příměsí kultury marnské čili latèneské; do území toho vkládá se pouze na hranici mezi Aeduy a Biturigy několik pohřebišť kostrových v pouhé zemi s kulturou latèneskou, které

jsme výše jako hroby Bojů, od Caesara na hranicích Aeduů osazených, rozpoznali, pak žárové hroby v Bibracte, které dle svědectví římských amfor, k pohřbívání používaných, na vliv římský poukazují.

Platí-li tedy přirozená zásada, že přistěhovalci výbojní přinesou do nových vlastí archaeologické příznaky své domoviny, čili že první jejich vystoupení v cizině upomíná na archaeologický stav původní jejich vlasti, musili bychom i stopy stěhování Bellovesa a Sigovesa nalézti v pohřbech mohylových s kulturou polo hallstattskou, polo latèneskou. Hledáme-li pak v Italii na území Gallie cisalpské, musíme říci, že na území od Gallů obsazeném mohylových hrobů, jež by obřadem neb kulturou na původní vlast Gallů cisalpských, pokud ji Livius označil, upomínaly, vůbec není. V Hercynském lese mohylové pohřby jsou, prostírajíce se až do jihozápadních Čech, ale zde v Čechách, čili v historickém Boiohaemu, jakož i v krajinách na západě až k Rýnu jsou mohyly tyto staršího původu, než v zemi Biturigů, Arvernů, Aeduů atd., a jelikož mohyly ty v Hercynském lese se svéráznou svou kulturou bronzovou vykazují dlouhého trvání, musí se i mladší jejich přímĕs, pokud se týče předmětů kultury hallstattské a latèneské, považovati za pouhý kulturní vliv a nikoliv za příchod nového národa. Naopak možno stopovati jistý postup v objevování se mohyl od východu k západu, neboť skupina česká, falcko-francká a hornobavorská vykazují při vystoupení svém zvláštní kulturu bronzovou, mohyly na Rýně vystupují s bronzovými předměty obchodem ze Švýcar přejatými a mohyly na západě Rhony mají již jen kulturu hallstattsko-latèneskou: jest tedy odůvodněno šíření se pokolení mohylového od východu na západ, z Hercynského lesa až do země Biturigů, ale opak je naprosto nemožným. S archaeologického stanoviska můžeme tudíž s naprostou jistotou pověděti, že pověst u Livia zachovaná, jako by stěhování Gallů pod Bellovesem a Sigovesem bylo vyšlo ze země Biturigů, Arvernů, Aeduů a jiných sousedů, je holou nemožností.

Hledáme-li opačnou cestou archaeologické stopy gallského stěhování, musíme především zřetel svůj obrátiti k italským Bojům, kteří nejen v hlavním středisku svém Bononii, ale i v ostatním území svém zcela zřejmě odlišují se archaeologicky od předchozího obyvatelstva umbrického a etruského, jsouce označeni kostrovými hroby v pouhé zemi s význačnou kulturou marnskou,[110]) hlásíce tak zřejmě, že jsou na jihu Pádu obyvatelstvem novým a soudě podle nalezených mečů i obyvatelstvem bojovným. Bohužel však, že v požehnané rovině Pádské archaeologické nálezy v zemi ukryté jsou dosti vzácné: mohli bychom uvésti dvě pohřebiště na východním okraji území Cenomanů s kostrovými hroby a kulturou marnskou,[111]) pak veliké pohřebiště u Ornavasa sáhající až do doby římské rovněž s kostrovými hroby.[112]) Vyskytují se na území cisalpské Gallie z doby osídlení gallského i žárové hroby v zemi,[113]) ale o těch by se s jistou pravděpodobností mohlo říci, že jsou pokračováním dřívějšího obyvatelstva, neboť i u sousedních Venetů, jejichž příslušnost illyrská jest dnes úplně jasná, vyskytují se v hrobech též předměty kultury marnské. Z nemnohého tohoto materialu archaeologického můžeme však přece s naprostou určitostí souditi, že Bojové italští objevili se v Italii severní se způsobem pohřbu a s kulturou, jež v ústředí hrobů marnských jsou obvyklé a že se tudíž vydělili z některé skupiny těchto hrobů v zaalpské Gallii; o Cenomanech a Insubrech se toho můžeme domýšleti s jistou pravděpodobností.

Ve příčině stěhování Sigovesova do Hercynského lesa nám může býti vodítkem především vypravování Tacitovo, které spojuje stěhování Bojů se stěhováním Helvetů. V zemi totiž historických Helvetů v době Caesarově zjistiti lze dvojí způsob pohřbívání, jedno mohylové, druhé kostrové v zemi po způsobu a s kulturou na Marně obvyklou.[114]) Pohřbívání mohylové je v Helvetii vlastní starším, poněvadž sáhá zpět až do doby bronzové, kdežto pohřbívání kostrové počíná starší sponou latèneskou s volně přehnutou patkou a jest tudíž na snadě soud, že pokolení kostrových hrobů s kulturou marnskou, čili starší latèneskou, poukazuje na přistěhování se nového lidu bojovného, který ze západu přišel, část území mohylového opanoval a lidu mohylovému i svou kulturu vnutil. Srovnávajíce tento stav archaeologický s vypravováním Tacitovým byli bychom do jisté míry i oprávněni říci, že tento nově přišlý lid s kulturou marnskou v historické Helvetii může se uvésti v souvislost s Tacitovými Helvety; vadí arci okolnost, že Tacitus nechá opanovati Helvety všechny krajiny od Rýna až k Mohanu a vnitřnímu Hercynskému lesu, kdežto kostrové hroby marnského rázu na tomto prostranství se nevyskytují mimo jedinou krajinu mezi Mohanem a Durynským lesem kolem gall-

[110]) E. Brizio, Tombe e necropoli galliche della provincia di Bologna; Montelius, la civilisation primitive en Italie: Bologna: na pohřebištích Benacci, Luka, Arnoaldi, Certosa; Certolo; Maria Maddalena di Cazano; Morzabotto; Saliceta S. Giuliano u Modeny; Ensa; Marco di Fiesse; Campo di Servirola a San Polo u Reggia.

[111]) Brizio p. 4. Veronese; Este.

[112]) E. Bianchetti, I sepolcreti di Ornavaso, Torino 1895.

[113]) Montelius, Civilisation etc. tb. LXIII. Casaletto blíž Lodi, Introbbio blíž jez. Comského, LXIV. Casarago prov. Como, LXV. Soldo prov. Como, Mezzano prov. Milano, Civiglio prov. Como. CXIII. Luceria di Ciano prov. Reggio a j.

[114]) Viz pozn. 57. a mapu.

ského města na Gleichbergu.[115]) Těžisko otázky spočívá v tom, zdali Tacitus mluví o skutečném osídlení celého území, neb pouze o provozování panství, na kteréž naráží i Caesar, když vypravuje o častých bojích Helvetů se severnějšími Germany.

V starodávném Boiohaemu byla v souvislosti s Gallií zaalpskou jednak skupina mohyl v jihozápadní části země, jednak skupina kostrových hrobů s kulturou marnskou čili laténeskou v severních a středních Čechách. Skupinu mohyl jihočeských jsme již vyloučili z úvahy o stěhování lidu Sigovesova, jelikož je mnohem starší než se může počítati stěhování Sigovesovo, ba i mnohem starší, než samy mohyly Biturigů, Aeduů a j. Zbývá tedy k úvaze jedině skupina kostrových hrobů s kulturou marnskou, která v zemském museu tak skvěle jest zastoupena, že jen o něco málo předčena jest sbírkou souhlasnou v St. Germainu. Největší část tvarů ozdob i zbraní, které na Marně jsou zastoupeny, vyskytují se i v Čechách, a když kultura i obřad pohřebný se úplně shodují, může se souditi i na stejnost lidu a to tím spíše, když historicky nepodléhá žádné pochybnosti, že Bojové, přišedše z Gallie, usadili se v Boiohaemu.

Opačná možnost, že by pokolení koster laténeských bylo z dnešních Čech se posunulo na západ, jako jsme zjistili ve příčině pokolení mohylového, je úplně vyloučena, neboť pouze v staré Gallii dají se zjistiti některé přechodné tvary, z kterých vyvinula se kultura marnská, kdežto v Čechách vystupuje již úplně vyvinuta; mimo to jsou pohřebiště tato v bohatších polohách na Marně velmi hustá a každé pohřebiště vykazuje značný počet pohřbů, kdežto v Čechách tyto hroby vyskytují se dosti řídce a k tomu v největší části případů nevelkým počtem a roztroušeně, což povahou lidu panujícího vysvětliti se může.

Dojem celkový o rozloze kostrových hrobů s kulturou marnskou dal by se vyjádřiti asi takto: na Marně hroby tyto jsou pozůstatkem obyvatelstva hustě v krajině osedlého, neboť v bohatších polohách buď u každé, neb aspoň u každé druhé vesnice, nalezne se rozsáhlé pohřebiště, a mimo dvě skupiny mohylové na okraji, není stopy, že by tu bylo současně sídlilo obyvatelstvo jiné. Naproti tomu možno u Sekvanů, u Helvetů, podobně i na Mosele a na levém břehu středního Ryna zjistiti současné obyvatelstvo mohylové, v Čechách středních podle svědectví hrobů mladšího rázu Bylanského současné obyvatelstvo skrčených koster; jelikož pak v těchto zemích dle svědectví mečů pokolení kostrových hrobů rázu marnského bylo pokolením bojovným, u prostřed obyvatelstva jinorodého, tedy pokolením panujícím, na Marně však objevuje se jako pokolení samostatné a hustě osedlé, jest na snadě vývod, že z Marny šlo stěhování na východ jednotlivými družinami bojovnými, zejména když výpravy měly úspěch.

Významným jest dále, že Bojové v Italii a Bojové v Hercynském lese objevují se v nových sídlech svých se stejným obřadem náboženským čili s kostrovými hroby v zemi a zároveň i s touže kulturou rázu marnských hrobů. Vyskytá se tudíž ve dvou tak vzdálených zemích a na omezeném území stejné jméno, se stejným obřadem pohřebním a stejnou kulturou, a jelikož obřad a kultura v zaalpské Gallii jsou domovem, lze zcela bezpečně říci, že dva bratrští kmenové vydělivše se z ústředí kostrových hrobů na Marně v zaalpské Gallii v době, kdy kultura marnská byla již úplně vyvinuta, rozešli se na dvě různé strany, do Italie a do Hercynského lesa. Má-li pak pověst o Bellovesovi a Sigovesovi věcného podkladu vůbec, může toho podkladu míti pouze v stěhování obojích Bojů, kteří skutečně v stejnou dobu vyšli ze zaalpské Gallie, a rozdělivše se, pronikli jednak do Italie, jednak do Hercynského lesa.

Doba stěhování obojích Bojů dá se pak přibližně stanoviti. V archaeologii totiž jest jaksi všeobecně přijato, že kultura marnská počíná rokem 400 př. Kr. Možná, že se tento letopočet pro krajiny na Marně posune ještě o něco nazpět, až lépe zachytíme vývoj této kultury, ale na jisto bude správným, že kolem r. 400 př. Kr. kultura tato byla již ve své svéráznosti úplně vyvinuta. Vysvítá to především z historických událostí: r. 396 př. Kr. Římané dobyli a zbořili město Veji, podle Katona téhož dne, co Insubrové, Bojové a Sennoni rozbořili v Popádí město Melpum, r. 389 poslední z gallských přistěhovalců, Sennoni, porazili Římany na Allii a dobyli města Říma. V té době bylo toto stěhování gallské již dokončenou událostí a jelikož italští Gallové objevují se již s gallským železným mečem a starší sponou marnskou, nemůže býti původ této kultury mladší. Jest sice spor o tom, zdali je správným udání Liviovo o dvojím usazení se Gallů v Italii, ale většina historiků kloní se na stranu udání Katonova, který objevení se Gallů v severní Italii spojuje s pádem měst Malpa a Veji, a archaeologie by nasvědčovala tomuto názoru. Můžeme tedy na základě i zprávy Katonovy u Plinia zachované, i na základě stavu archaeologického s přibližnou bezpečností stanoviti počátek IV. století př. Kr. jako dobu, kdy Gallové přešli Alpy a opanovali roviny severní Italie, a jelikož Bojové Hercynští vykazují stejný obřad náboženský a stejnou kulturu, můžeme i o nich říci, že kolem roku 400 př. Kr. opanovali les Hercynský neb správněji, že opanovali požehnanou rovinu severních a středních Čech.

[115]) V museu v Meiningenách jsou zastoupena pohřebiště: Saalfelden, Leimbach bei Salzungen, Unterkatz, Weidhausen.

Sluší vzíti v úvahu i tu okolnost, že římští spisovatelé užívají vesměs pro krajiny na Pádu, pokud osazeny byly kmeny gallskými, názvu „Gallia“ a pro pojmenování lidu názvu „Galli“. Názvy tyto nemohou býti nahodilé, a nelze předpokládati, že by se jednalo pouze o společný název národní, který by Římané sami těmto kmenům byli přikládali, neboť při tolikerých válkách by byl zajisté někde proklouzl pérem název původní. Než nehledě ani k tomu, můžeme vytknouti, že Římané znali v severní Italii lid, který pohřbíval kostrovými hroby a označen byl kulturou marnskou, lid postavy vysoké a nejspíše pleti světlé, a vysvětlíme si odtud, kterak Caesarovi, když přišel v zaalpské Gallii do území mohylového a stanovil, že obyvatelé území mohylového tvoří jednu třetinu Gallie, uklouzlo pérem, že obyvatelé mohyloví nazývají sami sebe Kelty. Caesar mohl se pozastaviti nad touto zvláštností, neboť při jeho příchodu pokolení kostrových hrobů s kulturou marnskou, totožné s obyvateli předalpské Gallie, bylo panujícím lidem v zemi Sekvanů, Helvetů, Mediomatriků a j. a tím pro Caesara stalo se význačnějším, zejména když v území mohylovém již římský způsob pohřbů i kultury začal pronikati a nebylo té svéráznosti u nich, jako u skupiny marnské a jejích výstřelků. Neváhal bych tudíž ani v nejmenším vyložiti rozpor Caesarův, mali psáti Kelti nebo Galli, v ten smysl, že název Gallia původně v Gallii předalpské pro lid rázu marnského užívaný i sourodému obyvatelstvu zaalpské Gallie přísluší, kdežto název Keltů, u řeckých spisovatelů více užívaný, až do doby Caesarovy příslušel pokolení mohylovému, jakož i z Caesara jest vidno.

Jak velice se rozcházel jazyk pokolení mohylového a pokolení marnského, dnes stanoviti více nemůžeme, ale kulturný a obřadový, čili náboženský rozdíl mezi obojím pokolením byl tak značný, že při vší jazykové příbuznosti odůvodněn jest dvojí souborný název národní, podle uvedeného pro jedny název Keltů, pro druhé název Gallů. Jelikož pak naši Bojové byli v rodové souvislosti s Boji předalpské Gallie, sluší počítati i naše Boje mezi Gally, kdežto jihočeským mohylám by příslušel název Keltů.

V nových vlastech Bojové italští v mnohém podlehli kultuře italské, především ve městech, kde podle památek zachovaných musel vyvinouti se život složitější; jinak arci na venkově, kde podle svědectví Polybia[116]) panoval život jednoduchý a bez pohodlí i bez zvláštní vzdělanosti. V Helvetii předpokládati můžeme podobný stav obyvatelstva jako v zaalpské Gallii, neboť Caesar (I. 5) praví, že Helveté, stěhujíce se do Gallie, zapálili svých 12 měst a 400 vesnic. Naproti tomu bychom u Bojů v Čechách mohli předpokládati podobný stav jako u Tektosagů Hercynských, kteří sice podrželi svou bojovnost, ale v podobné chudobě a nevzdělanosti žili jako Germané (Caesar VI. 24). Podle svědectví archaeologického svrchu vylíčeného, zaujímali Bojové v Čechách území úrodné a zaokrouhlené, ale jelikož nenalezena dosud sidliště, kteráž by jevila příznaky kultury marnské, můžeme předpokládati, že Bojové žili v podobné jednoduchosti jako Tektosagové, neb jako venkovské obyvatelstvo gallské v Italii: bohatství jejich sestávalo v špercích a zbraních, stáda dobytka poskytovala hlavní výživu, ale obydlí bylo chudé; věci denní potřeby v domácnosti vyráběl podrobený lid, cennější pak věci dováženy většinou ze západu. Po městech gallských v Čechách podle dnešního stavu archaeologického není stopy, a ačkoliv by se dalo předpokládati, že na př. puklicovité a šnekovité kruhy na nohy a některé druhy náramků, jež v Čechách ze všech zemí gallských nejčetněji jsou zastoupeny, u nás vyráběny byly, přece určitého dokladu o této výrobě podati nemůžeme. Vliv vzdělanosti italské neuplatnil se v severní Italii, vliv vzdělanosti řecké nepronikl z Massilie až k Belgům a nepronikl patrně ani do Hercynského lesa, tak že zajisté platí i o Bojích, co Caesar pověděl o kmenech belgických že zůstali v starodávném barbarství, co zatím vlastní Gallie zaalpská pokročila vlivem Italie a řecké Massilie.

Kostrové hroby s kulturou marnskou čili gallskou končí v Čechách tak zvanou střední sponou latèneskou, jejíž patka zpět zahnutá připevněna jest k obloučku. Objevování se spony této souhlasí se zprávou Caesarovou, že Bojové zarýnští, přešedše do Norika spojili se s Helvety ku vpádu do Gallie, neboť i v Gallii je spona tato význačná právě pro poslední dobu před dobytím Gallie a udrží se pak, arci již s příměsí římských věcí, až do doby Augustovy. Jediný hrob u nádraží Kostomlatského mohl by považován býti za mladší, kdyby mince cís. Augusta, spolu s nálezem do musea odeslaná, byla skutečně v hrobě nalezena; byla-li však nalezena mimo hrob, jak nyní se uvádí, pak by nebylo vůbec archaeologické stopy, že by Bojové alespoň částečně byli v zemi zůstali po odchodu hlavní části národa.

Přechod Bojů do Norika a dočasné tam jejich usídlení spojováno bývá obyčejně se Strabonovou a Pliniovou pouští Bojskou mezi Dunajem a jezerem Blatenským. V této končině vyskytá se město Car-

116) Polybius II. c. 17. *Ὤκουν δὲ κατὰ κώμας ἀτειχίστους, τῆς λοιπῆς κατασκευῆς ἄμοιροι καθεστῶτες. Διὰ γὰρ τὸ στιβαδοκοιτεῖν καὶ κρεωφαγεῖν, ἔτι δὲ μηδὲν ἄλλο πλὴν τὰ πολεμικὰ καὶ τὰ κατὰ γεωργίαν ἀσκεῖν, ἁπλοῦς εἶχον τοὺς βίους· οὔτ᾽ ἐπιστήμης ἄλλης, οὔτε τέχνης παρ᾽ αὐτοῖς τὸ παράπαν γινωσκομένης. Ὕπαρξίς γε μὴν ἑκάστοις ἦν θρέμματα καὶ χρυσὸς... Περὶ δὲ τὰς ἑταιρείας μεγίστην σπουδὴν ἐποιοῦντο...*

nuntum[117]) a Vindobona, za Dunajem pak Eburodunum, jež jsou původu gallského, ale stěží dají se spojovati s vystěhovalými Boji, jelikož v Čechách samých dosud stopy gallských měst nenalezeny.[118]) Určují-li Strabo a Plinius dobře polohu pouště Bojské, pak stopy Bojů v těchto končinách nemohou býti veliké, poněvadž pobyt jejich netrval by více 10 let. Z hrobů kostrových s kulturou marnskou znám z těchto končin pouze hrob z okolí Nussdorfu[119]) a z okolí Šoproně (ve dvorním museu) a ty jsou starší než klásti můžeme odchod Bojů z Bojohaema. Jinak jest v této příčině dosti zajímavým výklad Dunckerův[120]), který jméno města Carnunta spojuje s gallskými Carnuty, jméno Vindobona s Cenomany, v jejichž zemi bylo i město Eburodunum, se Senony, v jejichž území bylo město Eburobriga a jelikož tito tři kmenové jsou jmenováni u Livia při stěhování gallském, vyvozuje odtud, že města tato jsou svědectvím pro usazení se v těchto končinách té části Gallů, která odešla se Sigovesem do Hercynského lesa.

V starém Noriku, nebo lépe na hranici Norika a Vindelicie vyskytá se naproti tomu uprostřed pokolení mohylového několik menších pohřebišť s hroby kostrovými[121]), jež t. zv. střední sponou latèneskou, bronzovými řetězy čili pasy, skleněnými náramky, šnekovitě zavitými kruhy a j. jsou totožny s nejmladšími hroby Bojů v Čechách; a jelikož právě v těchto končinách objevuje se potom na ústí Innu město Bojodurum, mohlo by se s velikou pravděpodobností vykládati, že krátký pobyt Bojů v Noriku, dosvědčený nepatrným počtem pohřebišť a hrobů s dobou souhlasných, sluší hledati v této krajině, v které paměť přestěhovalých a dočasně usídlených Bojů zachovala se potom ve jméně města Bojodurum. Po přechodu do Gallie usazeni Bojové na hranici Aeduů a Biturigů, kdež objeveno několik pohřebišť jejich; v museu Neverském viděl jsem několik mečů z hrobů u Plagny, kteréž úplně souhlasily s tvarem našich mečů latèneských, lišíce se poněkud od tvaru ve Francii běžného.

V Hercynském lese mimo Boje jmenováni jsou ještě dva kmenové gallští: Caesar uvádí Tektosagy, Tacitus Kotiny, obojí bez přesného omezení sídel. Hledáme-li pak archaeologicky stopy lidu příbuzného Bojům, musíme vytknouti na severozápad skupinu již výše vzpomenutou[122]) kolem Gleichbergu, kdež pohřebiště u Leimbachu sáhá až do doby Caesarovy. Druhá větší skupina kostrových hrobů s kulturou marnskou neboli latèneskou vyskytá se na Moravě[123]) a v sousedním horním Slezsku,[124]) kdež i mladší tvary tèneské doložiti lze.

Srovnáme-li tento archaeologický stav s udáním historickým, hodila by se na srovnání v prvé řadě skupina koster latèneských na Moravě a v horním Slezsku s historickými Kotiny, kteří seděli v zádech Markomanů a Kvadů, s nimiž tehdy Římané na Dunaji co činiti měli. Závadou k úplnému ztotožnění těchto moravskoslezských kostrových hrobů je okolnost, že v hrobech těch dosud nenalezeny význačné předměty z obvodu kultury provincialní římské prvých dvou století, když Kotini dle zprávy Cassiovy udrželi se až do r. 174 po Kr.; naproti tomu však nejsou ani na Moravě ani ve Slezsku ani na Slovensku známy jiné nálezy, které by se porovnati daly s archaeologickým stavem staré Gallie. Jelikož pak není možným, aby Kotini do severodunajských oněch končin byli přišli v době po Caesarovi, musíme nutně gallské Kotiny archaeologicky porovnávati s archaeologickými útvary, které jsme v staré Gallii jako gallské neb keltické poznali, a právě že v zádech Markomanů a Kvadů, tehdy na Dunaji bojujících, tyto hroby jsou jediné, jež se starou Gallií se porovnati dají, bude pravděpodobnost o totožnosti jejich s Kotiny dosti značná, dokud novými nálezy nezjednáme plné jistoty, neb nového objasnění.

O znamenitém hradišti na Gleichbergu, jakož i o kostrových hrobech latèneských kolem něho v knížectví Meiningenském, pronesl jsem svého času náhled, že bychom obojí za pozůstatek čili stopy Caesarových Tektosagů v Hercynském lese považovati mohli, zejména, když až do doby Caesarovy sáhají. Když však jsem k vůli porovnání přišel do země jihofrancouzských Volků Arekomiků a Tektosagů, shledal jsem, že podobné hroby v území tom vůbec zastoupeny nejsou. Naproti tomu nalezl jsem, jakož svrchu[125]) bylo uvedeno, že v zemi Volků Arekomiků v době Caesarově

[117]) Zosimos II. 10.... ἐν καρνούτῳ πόλει κελτικῇ ...

[118]) Gallům přičítány bývaly v Čechách dříve tak nazvané kamenné a spečené valy, ale ukázalo se kopáním prof. Strnada na Bukovci (Mit. Cent. Com. Wien XVI. 233) pak kopáním prof. Dr. J. N. Woldřicha na hradišti u Strakonic (Mit. antr. Wien IV. 193. V. 344 XXIII. Čes. Lid II 8) u Litoradic (XIII. II. XXIII. Čes. Lid II.) a jinde, pak mým kopáním na hradišti u Březnice (Pam. XVI. 811.), že hradiště ta podle nalezených střepů nejsou o nic starší než hradiště s valy hliněnými.

[119]) Much, Atlas LXXXIX. 14.

[120]) Duncker, origines Germaniae 53. 54.

[121]) Manching bei Ingolstadt (Beitr. f. antr. u Urgesch. Bayerns XI.). Durnberg bei Hallein (Much Atlas XC. 4. b.), Gross-Arl, Bez. St. Johann, Solnohrady (Mit. antr. Wien XVIII. [86], Osternberg zwischen Braunau-Burghausen Praeh. Bl. XII. 36, Traunstein, Oberbayern (Praeh. Bl. II. tb. V.)

[122]) Viz pozn. 115.

[123]) Posledně sestavil přehled latèneských pohřebišť p. J. Palliardi v Čas. mus. spol. Olomúckého XVI. 15. takto: u Blučiny blíž Židlochovic, z Čechůvek u Prostějova (Č. m. sp. Ol. XVI. 53), z Charvát u Olomouce, z Mor. Krumlova, z Kurdějova a Hustopeče, z cihelny u Němčic na Hané, z Předmostí u Přerova, od Rajhradu, od Šardic u Kyjova, od Slatěnic, od Žerotic u Znojma, a k tomu nově popsané u Hlubokých Mošůvek; jako nejistá náleziště latèneských předmětů uvádí: okolí Brněnské, Dobročkovice, Domšice, Hostýn, Hrušovany, Křenovice, Kroužek, Lesonice, Puntovice, Tulešice.

[124]) Dr. Seger, Schlesische Funde d. vorrömischen Eisenzeit, Schlesiens Vorzeit VI. 404 a násl. uvádí náleziště kostrových hrobů latèneských: Kentschkau, Merzdorf (kr. Breslau), Lorzendorf (kr. Ohlau) Langenau (kr. Leobschütz).

[125]) St.-Venant, les derniers Arecom. 51: Vigan, St. Hippolyte.

pohřbíváno bylo žárovými hroby s amforami význačnými pro poslední dobu republiky římské, tak že tento způsob pohřbu již vlivu nedávného panství římského přičísti můžeme. Pro dobu předřímskou mohly by se dle nynějšího stavu archaeologického na Arekomiky vztahovati pouze skupiny mohyl na sever od starého Nemausu nalezené. V Narbonnském museu nenalezl jsem žádného pohřebiště, jež by na Gally vykládati se mohlo, okolí Toulousu neposkytlo také nic význačného mimo krajiny pod Pyrenejemi, kde žárové hroby u Garinu v kamenných kruzích jsou snad zbytkem pohřbů mohylových z doby před Caesarem, kdežto mohyly na horním toku ř. Adoury, s nádobkami na nožce, hlásí se k době o něco málo starší. Pro Tektosagy na Balkaně a v Malé Asii nemáme také archaeologických dokladů.[126]) Zbude tedy archaeologické faktum, že podle dnešního stavu věcí nemůžeme Tektosagy uváděti ve spojení s kostrovými hroby latèneskými, nýbrž spíše s hroby mohylovými.

[126]) Bratří Škorpilové Паметници изъ Българско, София 1888, 86 připisují Galatům na Balkaně památky megalitické.

Vezmeme-li tedy v úvahu, že Tektosagové za Caesara ještě v Hercynském lese byli usazeni, dále, že sousediti musili s Germany, když tito právě ze jména Volků vytvořili název „walh“ pro Gally, který pak i od Slovanů ve tvaru „vlach“ převzat byl, a konečně, že na Volky jihofrancouzské bychom mohli vykládati mohylové pohřby s kulturou polo hallstattskou polo latèneskou, plynulo by odtud, že Volky Caesarovy hledati musíme v pozdních mohylách na hranici Germanů někde při Mohanu. Tam totiž sousedili k severu Caesarovi Svévové a později objevují se v potomním Durynsku Hermundurové, patrně praotcové Durynků; v dnešních dolních a středních Francích pak sáhají mohyly podle svědectví střední latèneské spony až do doby Caesarovy. Odtud by plynul dále důsledek, že stěhování Tektosagů do jižní Francie a na Balkan a dále do Malé Asie šlo z mohylového území někde na Mohanu, skupina pak latèneských hrobů kolem průmyslového města na Gleichbergu zůstala by bezejmennou, když by pro svou vzdálenost nebyla uvedena ve spojení s Tacitovým výkladem o Helvetech.

Keltové v zemích východoalpských.

Zvláštního významu pro objasnění otázky keltické mají země východoalpské zejména od té doby, co učený Bertrand do těchto končin kladl první sídla Keltů v Evropě, i nezbude než abychom k objasnění situace i tu postavili proti sobě svědectví pramenů historických a nálezy archaeologické.

Krajiny východoalpské staly se známějšími teprve když pastorkové Augustovi Tiberius a Drusus r. 15. př. Kr. krátkou vojenskou výpravou země ty pokořili a trvale k říši římské připojili. První zprávy pak podali nedlouho na to dva znamenití zeměpiscové: Strabo, který na svých cestách delší dobu v Italii pobyl a zprávu o zemích alpských napsal 33 let po jejich pokoření (r. 18 po Kr.) a rovněž znamenitý a svědomitý Plinius. Zeměpisné a národopisné udaje obou předních zeměpisců klassických jednak vzájemně se doplňují, jednak ale od sebe se liší.

Starší co do času Strabo klade Rhaety a Vindeliky do středních Alp, tak sice, že Rhaetové k jihu sáhali až k Veroně a jezeru Komskému, na severozápad pak až na horní tok Ticina, kde seděli Lepontiové. K Vindelikům počítá Strabo kmeny Likaty (na Lechu horním) Clautenaty (snad Pliniovy Catenaty na dolním Lechu), Vennony (na pramenech Rýna), Estiony (na pramenech Rýna) a Brigantie (patrně při městě soujmenném, dnešní Bregenzi) a udává jejich města Brigantion na jezeře, Kambodunon na horní Illeře a Damasii při horním Rýně. Pro Strabonovo pojímání rozlohy národopisné ve východních Alpách je důležité dvojí jeho udání, předně že Vindelikové ohrožují Helvety a Boje a pak, že vpády časté činí do země Helvetů, Sekvanů, Bojů a Germanů. Druhé bližší udání na témž místě [127]) uvádí, že Vindelikové a Norikové bydleli na oné (severní) straně hor alpských, spolu s Breuny a Genauny, kteréž Strabo již za Illyry prohlašuje. Na jiném místě [128]) vykládá Strabo, že na jezero Venetské čili Bodamské hraničí z malé části Rhaetové, z větší části Helvetiové a Vindelikové, pak poušť Bojská, a až k Pannonii, že všichni, zejména pak Helvetiové a Vindelikové, obývají krajiny hornaté. Rhaety a Noriky klade dále do vnitřních hor, neboť

[127]) Strabo IV. 6. 8. *Ἑξῆς δὲ τὰ πρὸς ἕω μέρη τῶν ὀρῶν καὶ τὰ ἐπιστρέφοντα πρὸς νότον Ῥαιτοὶ καὶ Οὐινδολικοὶ κατέχουσι, συνάπτοντες Ἑλουηττίοις καὶ Βοΐοις... οἱ δὲ Οὐινδολικοὶ καὶ Νωρικοὶ τήν ἐκτὸς παρώρειαν κατέχουσι τὸ πλέον μετὰ Βρεύνων καὶ Γεναύνων, ἤδη τούτων Ἰλλυριῶν. ἅπαντες δ' οὗτοι καὶ τῆς Ἰταλίας τὰ γειτονεύοντα μέρη κατέτρεχον ἀεὶ καὶ τῆς Ἑλουηττίων καὶ Σηκοανῶν καὶ Βοΐων καὶ Γερμανῶν. ἰταμώτατοι δὲ τῶν μὲν Οὐινδολικῶν ἐξητάζοντο Λικάττιοι καὶ Κλαυτηνάτιοι καὶ Οὐέννωνες... καὶ οἱ Ἐστίωνες δὲ τῶν Οὐινδολικῶν εἰσι καὶ Βριγάντιοι, καὶ πόλεις αὐτῶν Βριγάντιον καὶ Καμβόδουνον, καὶ ἡ τῶν Λικαττίων ὥσπερ ἀκρόπολις Δαμασία...*

[128]) Strabo VII. 1. 5. ...*προσάπτονται δὲ τῆς λίμνης ἐπ' ὀλίγων μὲν οἱ Ῥαιτοί, τὸ δὲ πλέον Ἑλουήττιοι καὶ Οὐινδολικοὶ* (někteří vkládají variaci *ἔπειτά εἰσιν οἱ Νωρικοὶ*) *καὶ ἡ Βοΐων ἐρημία. μέχρι Παννονίων πάντες, τὸ πλέον δ' Ἑλουήττιοι καὶ Οὐινδολικοί, οἰκοῦσιν ὀροπέδια· Ῥαιτοὶ δὲ καὶ Νωρικοὶ μέχρι τῶν Ἀλπίων ὑπερβολῶν ἀνίσχουσι καὶ πρὸς τὴν Ἰταλίαν περινεύουσιν, οἱ μὲν Ἰνσούβροις συνάπτοντες, οἱ δὲ Κάρνοις καὶ τοῖς περὶ τὴν Ἀκυληίαν χωρίοις.*

udává, že první hraničí s Insubry, druzí pak s Karny a krajinou Aquilejskou.

V tomto líčení sídel jednotlivých národů je u Strabona malý rozpor, neboť na jiném místě [129]) praví, že Bojové severoitalští, poraženi byvše od Římanů, odešli k Tauriskům, kdež pak spolu s Taurisky pod Kritasirem králem vyhubeni byli od Daků. Jelikož pak Plinius [130]) poušť Bojskou klade směrem k jezeru Blatnu, kde za jeho doby již povstala kolonie Klaudiova Sabaria, hleděli někteří interpretatoři srovnati udání Strabona a Plinia tím, že vkládali u Strabona mezi Vindeliky a poušť Bojskou vynechaná prý slova „a potom jsou Norikové“, tak že by souvislost na severu Alp vypadla tak, že vedle Helvetiů byli by Vindelikové, pak Norikové, pak poušť Bojská, pak Pannonie. Interpretace tato Strabona srovnávala by se jaksi s udáním Plinia neb lépe, známého Tropea Drusova na Alpách, kdež uvedeno,[131]) že k Vindelikům počítáni čtyři kmenové: Consuanetes, Rucinates, Licates a Catenates, z nichž poslední dva i u Strabona uváděni; Conssuanety pak a Rucinaty posunuta hranice Vindeliků až k Innu, tedy na hranici provincie Norika.

Zřízení tropaea čili pomníku s nápisem na vrcholu Alp připisuje se Drusovi a bylo tudíž pořízeno krátce po r. 15 př. Kr. na oslavu vítězství v zemích alpských, a protože pořízeno na povel vítězného vojevůdce, má váhu nemalou, zejména když shoduje se s potomním rozdělením provincialným. Jinak by arci každý nepředpojatý usoudil, že Strabo zachoval ve svém líčení dvojí zprávy: jednu o válkách Vindeliků, jejichž hranice udává mnohem užší než tropaeum alpské, se sousedy Helvety a Boji, na druhé straně pak zprávu o útěku italských Bojů k Tauriskům, patrné na hranice Pannonie, kdež pak po porážce od Daků země jejich zůstala poustkou až do císařské doby. Odkud Strabo čerpal svou zprávu o Bojích na východní hranici Vindeliků, tedy mezi Vindeliky a Noriky-Taurisky, dnes pověděti nelze a není s historického stanoviska jiného dokladu [132]) pro zprávu Strabonovu, leč jméno města Bojodurum na ústí Innu do Dunaje. O národnosti Vindeliků a Rhaetů u obou zeměpisců není přímé zmínky.[133])

O Noriku nejstarší přímá zpráva nalézá se u Polybia,[134]) že totiž v zemi Noriků-Tauridků ryžovalo se na zlato. Zprávu tu převzal i Strabo, který jinak ve výše uvedeném již místě klade Noriky jednak vedle Rhaetů a nechá je hraničiti s Karny a krajinou Aquilejskou (VII. 1. 5.), [135]) jednak je klade na onu (severní) stranu hor podle Vindeliků (IV. 6. 8.), na jiném místě pak klade na jižní jejich hranici město Nauportos (nynější Vrhniku), vykládaje, že až do Nauportu [136]) tovary dováženy z Akvileje po suchu, a odtud dále po vodě.

Co do národnosti bychom podle Strabona očekávali v Noriku Illyry, když na západě Norika, v poříčí horního Innu, Breuni a Genauni počítáni jsou k Illyrům (IV. 6. 8.); avšak dovídáme se pouze, že Norikové, jmenovaní zprvu samostatně (IV. 6. 8.) jsou jaksi ztotožňováni s Taurisky, kteréž Strabo výslovně za Kelty prohlašuje.[137]) Zajímavo pak, že při porážce od Daků vedle Bojů jmenováni jsou pouze Tauriskové a nikoliv Norikové; při vypravování války Tiberia a Drusa na pokoření alpských zemí jmenováni jsou sice vedle Karnů i Norikové i Tauriskové ještě pospolu, (IV. 6. 9.), ale odtud mizí jméno Taurisků a zůstane jméno Norikum jako název nové provincie.

U Plinia mnoho objasnění nenalézáme; uvádí totiž, že městem Taurisků byla Noreia (III. 23.), klade je na jedné straně do sousedství Rhaetů (III. 27.) a do sousedství Skordisků na druhé straně (III. 28), a jmenuje na jižní jejich hranici města podél řeky Drávy: Aguntum v cípu Tyrolska dnešního, Teurina a Virunum v Korutanech, Celeja v Štýrsku a na východ klade

[129]) Strabo V. 1. 6. ...*Ῥωμαῖοι τοὺς δὲ Βοΐους ἐξήλασαν ἐκ τῶν τόπων· μεταστάντες δ' εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον τόπους μετὰ Ταυρίσκων ᾤκουν πολεμοῦντες πρὸς Δακούς, ἕως ἀπώλοντο πανεθεί·*

[130]) Plinius III. 27. Noricis iungitur lacus Peiso, deserta Boiorum: iam tamen colonia Divi Claudii Sabaria, et oppido Scarabantia Julia habitantur.

[131]) Plinius III. 24. ... Trophae Alpium ... Vindelicorum gentes quatuor, Consuanetes, Rucinates, Licates, Catenates ...

[132]) Caesarovy zprávy I. 5. ... Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant, et in agrum Noricum transierant, Noreiamque oppugnarant, receptos ad se (Helvetii) socios sibi adsciscunt ... nepodává v té příčině bližšího vysvětlení. Za to uvádí (*Βοΐοι*) na hranicích Norika ještě Ptolomaeus II. 13, v inskripcích z doby římské se jméno jejich též na hranicích Pannonie dochovalo (Mommsen, C. J. L. III. 4591), ano ještě Priscus (Ed. Bon. 166) jméno jejich uvádí na Dunaji, patrně jako reminiscenci.

[133]) O národnosti Rhaetů mínění historiků není úplně ustáleno; neboť co jedni podle Livia (V. 33. Tusci ... trans Padum omnia loca ... usque ad Alpes tenuere. Alpinis quoque ex gentibus haud dubie origo est, maxime Raetis) a Plinia (III. 20. Rhaetos Tuscorum prolem ...) Rhaety považují za Etrusky od Gallů do hor zatlačené, druzí etymologisováním jmen dokazují gallský jejich původ, kdežto jiní zase jim připisují v jedné části gallský, v druhé části etruský původ. Někdy uvádí se méně spolehlivě i poznámka Zosima I 52. o norických a rhaetických sborech vojenských, jež zvány jsou Keltickým. Vindeliky prohlašují historikové téměř jednohlasně za Gally neboli Kelty a za doklad uvádějí se především jejich jméno, k němž analogii podávají názvy Vindobona, Vindomagus, Vindonissa pak místní jména v zemi Vindeliků Artobriga, Bojodurum, Parrodunum a j.

[134]) Polybius XXXIV. 10. *ἐν τοῖς Ταυρίσκοις τοῖς Νωρικοῖς, εὑρεθῆναι χρυσεῖον* .. což opakováno u Strabona IV. 6. 12.

[135]) Podobné udání opakuje Strabo IV. 6. 9. *Μετὰ δὲ τούτους οἱ ἐγγὺς ἤδη τοῦ Ἀδριατικοῦ μυχοῦ καὶ τῶν κατὰ Ἀκυληίαν τόπων οἰκοῦσι Νωρικῶν τέ τινες καὶ Κάρνοι·*

[136]) Strabo VII. 5. 2... *Ναύπορτον ... τῶν Ταυρίσκων οὖσαν κατοικείαν* ... kdežto IV. 6. 10. vypravuje, kterak zboží z Nauportu jde po vodě do Sávy a pak snadno po vodě do Segestiky (Siseku), do Pannonie a k Tauriskům dovezeno býti může.

[137]) Strabo IV. 6. 9. *τῶν δὲ Νωρικῶν εἰσι καὶ οἱ Ταυρίσκοι* .. IV. 6. 12. *ἐν τοῖς Ταυρίσκοις τοῖς Νωρικοῖς* .. VII. 3. 2... *τούτοις δὲ καὶ τὰ Κελτικὰ, οἱ τε Βοΐοι καὶ Σκορδίσκοι καὶ Ταυρίσκοι* ... VII. 5. 2. *Βοΐους καὶ Ταυρίσκους, ἔθνη Κελτικὰ τὰ ὑπὸ Κριτασίρω* .. *ἀλλ' ἐκείνους* (Boje a Taurisky) *μὲν οἱ Δακοὶ κατέλυσαν* ..

poušť Bojskou s jezerem Blatnem,[138]) na jiném místě pak (III. 24) i Vindeliky uvádí vedle Rhaetů na západní hranici Noriků. Taurisky jmenuje Plinius pouze jednou[139]) podotýkaje, že původně se jmenovali Taurisci nyní pak (za Plinia) že se jmenují Norikové, čímž jaksi doplňuje názor Strabonův.

Na jihu Norika sídlili Karnové a za nimi k východu Japodové. Strabo zmiňuje se o Karnech na několika místech: vypisuje, kterak na severu Pádu žijí Venetové a za nimi k severu Karnové a Cenomané; na jiném místě praví, že za Akvileji sídlí Karnové a dále jmenuje dokonce Tergeste jako místo Karnů. Jinak uvádí Strabo na severní hranici Karnů hory *Ἀπέννινον ὄρος* co do polohy sporné, k východu pak klade horu zvanou Okra, přes kterou vedla obchodní cesta z Akvileje do Nauportu[140]) čili dnešní Vrhniky. Plinius pak jen nepatrně doplňuje tuto polohu Karnů uváděje v jejich území říčky jménem Alsa, Natiso, Turo, tekoucí k Akvileji.[141])

Japody klade Strabo na obě strany řeky Kupy až k Siscii (již pannonské), na západ nechá je hraničiti s horou Okrou, kterou někdy po obou stranách ovládali, až od Augusta jsou zkrušeni;[142]) na jihu hraničili směrem k zálivu Quarnerskému s Liburny.

O národnosti Karnů není v obou tak blízkých pra-

[138]) Plinius III. 27.... Rhaetis iunguntur Norici. Oppida eorum Virunum, Celeia, Teurina, Aguntum, Vianiomina, Claudia, Flavium Solvense. Noricis iunguntur lacus Peiso, deserta Boiorum...

[139]) III. 24.... iuxtaque Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici. His contermini Rhaeti et Vindelici.

[140]) Strabo V. 1. 9. *πέραν τοῦ Πάδου χωρία οἵ τε Ἑνετοὶ νέμονται καὶ οἱ [Ἴστροι] μέχρι Πόλας· ὑπὲρ δὲ τῶν Ἑνετῶν Κάρνοι καὶ Κενομάνοι*... IV. 6. 9.... *καὶ τῶν κατὰ Ἀκυληίαν τόπων οἰκοῦσι, Νωρικῶν τέ τινες καὶ Κάρνοι*... VII. 1. 5. *Κάρνοις καὶ τοῖς περὶ τὴν Ακυληίαν χωρίοις*... IV. 6. 9... *ὑπέρκειται δὲ τῶν Κάρνων τὸ Ἀπέννινον ὄρος*... *ἡ δ' Ὄκρα τὸ ταπεινότατον μέρος τῶν Ἄλπεών ἐστι, καθ' δ' συνάπτουσι τοῖς Κάρνοις, καὶ δι οὗ ἐκ τῆς Ἀκυλείας φορτία κομίζουσιν ἁρμαμάξαις εἰς τὸν καλούμενον Πάμπορτον*...

[141]) Plinius III. 22.... Alsa, Natiso cum Turo praefluentes Aquileam coloniam, XV. M. pas. a mari sitam. Carnorum haec regio, iunctaque Japydum: amnis Timavus, castellum nobile vino Pucinum: Tergesticus sinus... III. 23. Rhaetorum et Euganeorum Verona, Julienses Carnorum (snad Jul. Carnicum na horním toku Tagliamenta).

[142]) Strabo IV. 6. 10. *Καὶ οἱ Ἰάποδες δὲ (ἤδη τοῦτο ἐπίμικτον Ἰλλυριοῖς καὶ Κελτοῖς ἔθνος) περὶ τούτους οἰκοῦσι τοὺς τόπους, καὶ ἡ Ὄκρα πλησίον τούτων ἐστίν. οἱ μὲν οὖν Ἰάποδες, πρότερον εὐανδροῦντες καὶ τοῦ ὄρους ἐφ' ἑκάτερον τὴν οἴκησιν ἔχοντες καὶ τοῖς ληστηρίοις ἐπικρατοῦντες ἐκπεπονήνται τελέως ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος καταπολεμηθέντες·* Strabo VII. 5. 2... *τῶν Ἰαπόδων, κελτικοῦ τε ἅμα καὶ Ἰλλυρικοῦ ἔθνους... ὁ Νόαρος, πλήθει προσλαβὼν τὸν διὰ τῶν Ἰαπόδων ῥέοντα ἐκ τοῦ Ἀλβίου ὄρους Κόλαπιν, συμβάλει τῷ Δανουβίῳ κατὰ τοὺς Σκορδίσκους*... Strabo VII. 5. 4. ... *ἵδρυνται γάρ οἱ Ἰάποδες ἐπὶ τῷ Ἀλβίῳ ὄρει... πόλεις δ' αὐτῶν Μέτουλον, Ἀρουπῖνοι, Μονήτιον, Οὐένδων· λυπρὰ δὲ τὰ χωρία... ὁ δ' ὁπλισμὸς Κελτικός. κατάστικτοι δ' ὁμοίως (καὶ) τοῖς ἄλλοις Ἰλλυριοῖς καὶ Θραξί. μετὰ δὲ τὸν τῶν Ἰαπόδων ὁ Λιβυρνικὸς παράπλους ἐστί*... Plinius jmenuje III. 25. na hranici Japodů flumen Tenadium, quo finitur Japidia a proti Strabonovu udání, že by Japodi sáhali až ku Quarneru podotýká III. 23.... Nonnulli in Flanaticum sinum Japydiam promovere...

menech zmínky;[143]) za to o Japodech vytýká zřejmě Strabo na dvou místech, že byli míšenci z Keltů a Illyrův.[144]) Na podobnou míšeninu národní poukazuje zpráva Strabonova i ve příčině Skordisků, kteréž Plinius na západ nechá hraničiti dokonce s Taurisky, ačkoliv Aemonu a Siscii považuje již za pannonská města, Strabo však hlavní sílu jejich klade k soutoku dnešní Sávy, Dunaje a Moravy a nechá je proniknouti hluboko na Balkán;[145]) po porážce, kterou utrpěli od Římanů, nalezli prý podle Appiana[146]) poslední útočiště na ostrovech Dunajských mezi Pannony.

Hledáme-li archaeologického pověření na udání historiků o zemích východoalpských, pomíjejíce území Vindeliků, skupinami kamenných mohyl, musíme dál na východ, v Noriku v prvé řadě vytknouti skupiny kamenných mohyl doby bronzové u Nöfingu[147]) poblíže Innu a u Amstetten[148]) v Doln. Rakousích, poblíž Dunaje, kteréž nejen stavbou svou, ale i kulturou a obřadem pohřebním prozrazují svou spojitost s mohylami bavorskými a jihočeskými. V mladším období mohylovém jsou to především mohyly u Gemeinlebarnu[149]) a Pilichsdorfu[150]) v Doln. Rakousích, které skvostnými nádo-

[143]) Pro gallský původ Karnů mohla by se uvésti zpráva Liviova XL. 34: Aquilea colonia Latina eodem anno (182 př. Kr.) in agro Gallorum est deducta; vadí při tom arci, že Aquilea ležela na hranici téměř Japodů a Karnů.

[144]) Viz pozn. 142.

[145]) Strabo VII. 5. 2. *τοὺς Σκορδίσκους καλουμένους Γαλάτας καὶ γὰρ οὗτοι τοῖς Ἰλλυρικοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς Θρᾳκίοις ἀναμὶξ ᾤκησαν*... Strabo VII. 6. 12. *Ὤκησαν δ' οὗτοι [Σκορδίσκοι] παρὰ τὸν Ἴστρον, διῃρημένοι δίχα, οἱ μὲν μεγάλοι Σκορδίσκοι καλούμενοι, οἱ δὲ μικροὶ, οἱ μὲν μεταξὺ δυεῖν ποταμῶν (οικεῖν) ἐμβαλλόντων εἰς τὸν Ἴστρον, τοῦ τὲ Νοάρου τοῦ παρὰ τὴν Σεγεστικὴν ῥέοντος καὶ τοῦ Μάργου (τινὲς δὲ Βάργον φασίν)· οἱ δὲ μικροὶ τούτου πέραν, συνάπτοντες Τριβαλλοῖς καὶ Μυσοῖς. εἶχον δὲ καὶ τῶν νήσων τινὰς οἱ Σκορδίσκοι... Κατέσχον οὖν καὶ τὰς νήσους τὰς ἐν τῷ Ἴστρῳ τὰς πλείους, ἦσαν δὲ καὶ πόλεις αὐτοῖς Ἑόρτα καὶ Καπέδουνον*... Podotknouti sluší na tomto místě, že Strabo VII. 5. 2. udává, že Krka řeka teče do Sávy, Sáva do Drávy, Dráva pak u Siseka do Noara, kdež i Kupa ústí, a Noarus pak teče do Dunaje. Když tedy Strabo místo Drávy a Sávy zná pouze jednu řeku a když podle Strabona (VII. 3. 2 i podle VII. 5. 2) jakož i podle Plinia (III. 28 mons Claudius, cuius in fronte Scordisci in tergo Taurisci), souditi můžeme, že Tauriskové do jisté míry sousedili nebo se dotýkali. mohli bychom představu o ostrovech Dunaje vykládati na krajinu mezi Sávou a Drávou, když při soutoku Dunaje a Sávy, Dunaje a Moravy obydlených ostrovů v Dunaji není, tak že bychom sídla Skordisků i do Posáví posunouti mohli. Justin spojuje dokonce příchod Skordisků na ústí Sávy s výpravou gallskou proti Delfám, XXXII. 3. Namque Galli bello adversus Delphos infeliciter gesto... ex his manus quaedam in confluente danubii consedit, Scordiscos se appellari voluit...

[146]) Appiani de reb. Ill. 3. *Σκορδίσκους δὲ, ἀσθενεστάτους ἀπὸ τοῦ δε γενομένους, ὑπὸ Ῥωμαίων ὕστερον ὅμοια παθεῖν, καὶ ες τὰς νήσους τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ φυγεῖν σὺν χρόνῳ δέ τινας ἐπανελθεῖν, καὶ Παιόνων ἐσχατιαῖς παροικῆσαι· ὅθεν ἐστὶ καὶ νῦν Σκορδίσκων γένος ἐν Παίοσι*.. podobně c. 5.

[147]) Praehist. Blätter VI. 5. IX. 33.

[148]) F. Heger, Ausgrabungen bei Amstetten, Mit. d. praeh. Commission, Wien 1893. I. N. 3. 129 a násl.

[149]) J. Szombathy, Die Tumuli von Gemeinlebarn, Mit. d. praeh. Commiss. Wien 1890. I. N. 2. 49 a násl. tb. II. č. 8.

[150]) Fr. Heger, Der Tumulus bei Pilichsdorf in Niederösterreich, Mit. antr. Gesch. Wien IX. 229 a násl. tb. I. 2. 3.

bami mladšího hallstattského rázu s hluboce vtlačenou ozdobou a barevným malováním poukazují na spojitost se skupinami mohyl, kteréž vyskytují se na rozhraní Bavorska, Württemberska, Badenska a Švýcarska a jaksi místní technikou hrnčířskou a místním vkusem podmíněny jsou.

Poněkud širší spojení mají mohylové nádoby více kulovitého neb i hruškovitého tvaru s nízkým hrdlem, žlutého neb červeného povrchu s černou ozdobou tvarů geometrických, kteréž se vyskytly též u Gemeinlebarnu, pak u Fischau[151]) a u Zagersdorfu[152]) v Dolních Rakousích, na Burgstallu[153]) blíž Šoproně, do jisté míry i u Hrastje a u sv. Magdaleny při Šmarji (na Magdalenenbergu)[154]) v Krajině, ve Frögu[155]) v Korutanech a ve Wiesu[156]) ve Štyrsku, u Gamsfussu[157]) v H. Rakousích. Tento způsob výzdoby je zastoupen i na pohřebišti v Hallstattě[158]), a mohlo by se vyskytání nádob červeně na povrchu natřených s černými geometrickými ozdobami vykládati na vliv ústředí hallstattského, což je arci možné, ale nevyvrací, ba spíše potvrzuje příbuznost malovaných nádob v mohylách zemí východoalpských, a v mohylách na horním Podunají[159]), a tím i příbuznost mohyl samých.

Jako třetí motiv ozdobný vytknul bych ozdobu v podobě pásky esovité širší, buď ryté nebo tuhované, která na vlivy kultury marnské jaksi poukazuje a v staré Gallii[160]) též na nádobách se vyskytá.

V mohylách východoalpských je arci zastoupena i keramika, která v bavorských a jiných mohylách není obvyklou; jsou to zejména nádoby tuhované, tvaru hruškovitého s vysokým kuželovitým hrdlem, buď hladké s pupíky, neb s bohatou výzdobou geometrickou neb i figurálnou, které zejména v Langlebarnu a v okolí Šoproně[161]) tak bohaté jsou zastoupeny. Nádoby tyto vyvinuly se tu svérázně, možná že z jižních vlivů, ale nejsou na újmu všeobecnému vývodu o souvislosti východoalpských mohyl s ostatními mohylami, kteréž podle výše uvedeného hlásí se příslušností svou k lidu keltskému. Nesnadněji bylo by stanoviti, zdali mohyly u Gemeinlebarnu, Pilichsdorfu a j. jsou v souvislosti se staršími mohylami doby bronzové na př. u Nöfingu a Amstetten, neb značí-li nový příchod mohylového lidu ze západu, někde od pramenů Nekaru.

Většina tuto uvedených skupin mohylových končí před naším letopočtem; nicméně mohlo by se podle mince cís. Trajana[162]) nalezené v mohyle u Rottenbuchu mezi nádobami mohylovými rázu ještě hallstattského, jakož podle některých příznaků v mohylách u Wiesu[163]) za to míti, že některé skupiny mohylové dočkaly se ve východoalpských zemích doby panství římského.

Druhou skupinu archaeologickou v zemích východoalpských označují znamenitá pohřebiště na solné hoře u Hallstattu[164]), u Vače[165]) a starší část pohřebiště u Mokronogu (Nassenfussu)[166]). Jsou to hroby pod úrovní země uložené, z části s pohřby kostrovými z části s pohřby žárovými a s bohatými dary pohřebními označenými jménem kultury hallstattské.

Pohřebiště tato hlásí se dvojím způsobem pohřbu ke skupinám archaeologickým, označenym na jedné straně pohřebištěm před branou dipylonskou v Athenách, s druhé ke skupině pohřebišť stupně Villanovy, a podle svědectví spony o dvojí spirále, která v Italii není zastoupena, na Balkanském polouostrově však jest

[151]) Mit. antr. Gesell. Wien XXIII. [88], XXIV. [14]; nádoby v praeh. sbírce dvorního musea ve Vídni.

[152]) Woldřich Durchforschung des Tumulus von Zegersdorf, Mit. antr. Gesell. Wien IV. 183. č. č. 13. 14.; snad sem počítati možno i mohyly u Absdorfu v téže končině, kdež p. Spöttl uvádí nádoby na červeném povrchu černě geometricky malované.

[153]) Dr. Hoernes, Ausgrabungen bei Ödenburg, Mit. antr. Gesell. Wien XXI. [71] XXIV. [61], černě na červeném povrchu malovaná nádoba v praeh. oddělení ve dvorním museu ve Vídni.

[154]) Mit. antr. Wien XXIV. [24], nádoba na nožce meandrovitě malovaná ve dvorním museu ve Vídni jedna, druhá v museu zemském v Lublani od sv. Magdaleny, z Hrastje u Mucha, Atlas XVII. 3. 5.

[155]) Mit. antr. Wien XV. [67] XXI. [10], XXII. [20], XXIII. [45], XXIV. [24]; Much, Atlas XLVII.—L. na červeném povrchu černě malované nádoby ve dvorním museu ve Vídni a v museu zemském v Celovci.

[156]) Mit. antr. Wien XIII. 41. XV. 117. malovaná nádoba na nožce ve dvorním museu.

[157]) Mit. d. Central-Commis. XXIII. 220 tb. č. 1.

[158]) Sacken, Das Grabfeld v. Hallstatt XXV. 13. XXVI. 4. 8.

[159]) Na př. Naue, Die Hügelgräber zwischen Ammer u. Staffelsee, Stuttgart 1887. tb. LI. 3—5 LII. 3. 6—8. a j.

[160]) V museu zemském v Lublani je nádoba co do tvaru upomínající na bronzové cisty, po případě na obdobné tvary nádob z pohřebiště St. Lucia, zdobená v plášti souvislým pásem esovitých tvarů z mohyl u sv. Margarety; v zemském museu v Celovci je z Frögu u Rossegu nádoba s dlouhým kuželovitým hrdlem a baňatým spodem, která má i na hrdle i v baňatosti po pásce se souvislou esovitou ozdobou; ve dvorním museu ve Vídni je mísovitá nádoba červeného povrchu, s esovitou táhlou ozdobou v baňatosti z mohyl na Burgstallu u Šoproně. U nás podobný motiv dekorační vyskytl se v mohylách v Březovci u Rataj (Starožitnosti II. obr. 15.) ale je zastoupen i v Bretagni, jako na popelnici v kamenné skřínce z Kélouer, Plouhinec (Finistére — Paul du Chatellier, La Poterie aux époques préhistoriques et gauloise en Armorique, Paris 1897. tb. XIV. 3.)

[161]) J. Szombathy, Ein Tumulus bei Langlebarn in Niederösterreich, Mitth. d. praeh. Commission. Wien I. N. 3. 79. item: Tumuli bei Marz im Ödenburger Comitate, popsal Dr. Hoernes. Zweiter Jahresbericht d. anthr. Vereins in Graz 1879, Fr. Heger, Mitth. d. praeh. Comm. Wien 1890. I. 2. 41. L. Bella u. dr. Otto Müller, Praehistorische Funde in der Umgebung von Ödenburg in Ungarn. Mith. anthr. Gesell. XXI. 166. XXIV. [61].

[162]) Mitth. d. Central Commis. Wien XXIII. 221.

[163] V. Radimský und J. Szombatty, Urgeschichtliche Forschungen in der Umgegend von Wies in Mittel Steiermark III. 1881—1883. B. Tumuli d. Römischen Periode, Mitt. d. antr. Gesell. Wien XVIII. 77. conf. Tumuli bei Munk, Mitt. anthr. Wien XV. [43.—44.]

[164]) v. Sacken, Das Grabfeld von Hallstatt in Oberösterreich und dessen Alterthümer, Wien 1868.

[165]) Denkschr. d. m. n. Cl. d. Akad. d. Wis. Wien XLII. (Deschman a Hochstetter), XLVII. (Hochstetter) Mitt. d. Centr., Com. Wien 1883. iX. (Deschman), Mitt antr. Wien XV. [90.], XXI. [10], XXV. 177. XXX. [20] Much, Atlas LI.—LV.

[166]) Mitt. anthr. Wien XV. [70], XVIII. [92], XXX. [112].

častá, budou spíše patřiti ke skupině balkanské, kdež v mnohém ohledu zvláště skupina illyrská jeví mnohé příznaky příbuznosti.

Třetí skupinu tvoří kostrové hroby s kulturou marnskou, na př. u Nussdorfu blíž Vídně,[167]) a snad i u Ordód-Babot blíž Šoproně,[168]) kteréž se vyskytují na území, na které Plinius klade poušť Bojskou; nesnadno však určiti, v jakém spojení jsou roztroušené podobné hroby kostrové ze středního Podunají, jež zastoupeny jsou v národním museu v Budapešti.

Čtvrtou skupinu tvoří žárové pohřby na pohřebištích v Mokronogu (mladší skupina),[169]) Idrii při Bače[170]) a sv. Michalu[171]) v jedné, ve Srému[172]) a Chorvatsku[173]) v druhé skupině zastoupené. Pohřby tyto jsou pod úrovní, jsou často uloženy v jámě vykroužené do spodní skály neb mrtviny, tak sice, že spálené tělo položeno většinou prosté do jámy, zřídka do popelnice, a na pohřeb položeny dary pohřební, zbraně (meče a oštěpy) rázu latèneského a ozdoby rovněž latèneské, někde však i starší, tak že je pravděpodobným, že některá z těchto pohřebišť začínají sponou tak zvanou Certoskou, ale že všechna sáhají do doby, kdy v užívání byla spona s patkou zpět zahnutou a k obloučku připevněnou, ba některé i dále do římské doby; spona duchcovského rázu je vzácností. Pohřebiště tato hlásí se dary pohřebními, hlavně však zbraněmi ke skupině kultury latèneské, ale souvislost pohřbů do zemí kulturou latèneskou označených dnes stanoviti nelze.

Srovnáme-li tento stav archaeologický s názory Strabona a Plinia, kteří jsou nejvíce blízcí době podmanění alpských zemí, a tudíž nejsprávněji zachytiti mohli i národnostní poměry v těchto končinách, můžeme především vytknouti na území starého Norika dvojí způsob pohřebišť, totiž hrobů mohylových a hrobů rázu pohřebiště Hallstattského, Vačského a Mokronožského (staršího), a jelikož Strabo i Plinius pro tuto krajinu udávají dvě jména národopisná, mohli bychom s přibližnou pravděpodobností souditi, že dvěma národnostem v Noriku jmenovaným odpovídají i dva způsoby pohřbů. V boji s králem Boerebistou byli Tauriskové buď vyhubeni neb alespoň tak ztenčeni, že od té doby jméno jejich mizí a zůstává jméno druhého, patrně četnějšího a starousedlého obyvatelstva, totiž Noriků. Když pak Tauriskové několikráte jmenováni jsou Kelty, mohli bychom dosti pravděpodobně přisouditi Tauriskům pohřby mohylové, které mají spojení, nejisto, zdali od starší doby nepřetržité, se zeměmi keltickými. Norikům pak by náležela pohřebiště u Hallstattu, Vače, Mokronogu (Nassenfussu) a j., jež označují obyvatelstvo četné, usedlé, pokročilé, a souvisící s polouostrovem Balkánským. Když pak Strabo zřejmě vytknul, že Breuni a Genauni na horním Innu, tedy na západě Norika, jsou původu illyrského a když Norikum souvisí přímo se zeměmi illyrskými, mohli bychom i říci, že pohřebiště u Hallstattu, Vače a Mokronogu (Nassenfussu) označuje Noriky, kteří byli bud původu illyrského neb Illyrům blízkého.

Hroby kostrové v zemi s kulturou marnskou a latèneskou označují podle našich vývodů lid gallský. Hrob u Nussdorfu a hroby u Ordódu blíž Šoproně leží v krajině zvané pouští Bojskou, a neliší se rázem svým od Bojů jednak v severní Italii, jednak v severních Čechách známých. Bohužel že hrobů těch známe málo, tak že soud náš nemůže býti jistý; avšak tolik je jisto, že náramek z hrobu Nussdorfského a rovněž i náramky z Ordódu jsou starší než odchod Bojů z dnešních Čech a na jejich přechod do těchto končin se nehodí. Za to výborně souhlasí s odchodem Bojů z dnešních Čech kostrové hroby kolem Bojodura na ústí Innu, jsouce označeny stejnými předměty, jakými končí kostrové tyto hroby v Čechách, tak že z archaelogického stanoviska, jakož svrchu uvedeno, tuto skupinu bychom považovati mohli za stanovisko Bojů na pochodu z Čech do Gallie. Archaeologicky jsou tedy kostrové hroby na obou stranách starého Norika, jakož i Strabo dvě skupiny Bojů stanoví. Bojové naši byli roku 58. před Kristem spolu s Helvety již v Gallii, Boje v sousedství Taurisků porazil dacký král Boerebista někdy r. 48 př. Kr., tak že obojí události spolu nesouvisí, a ačkoliv není jistým, není přece nemožným, že pověsti u Strabona zachované o bojích Vindeliků a Bojů s jedné, Vindeliků a Helvetů s druhé strany obsahují jakousi paměť o příčině, pro kterou Bojové kolem Bojodura (snad na původním území Vindeliků) usedlí, odhodlali se společně s Helvety hledati novou vlast v Gallii; v krajině kolem

[167]) Much, Atlas. tb. LXXXIX. 14.

[168]) Ve dvorním museu ve Vídni je náramek vroubkovaný, náramek ve třech řadách perličkovaný, kruh z dutých polokoulí a meč s udáním, že věci ty jsou z kostrového hrobu; Mith. antr. Wien XXI. 166 uvedeny jsou latèneské hroby (Flachgräberfeld) na Wienerbergu u samého města, o nichž nic bližšího nepověděno; XXX. (173) uveden Skeletgrab von Pfaffstätten blíž Badenu, v němž nalezen latèneský meč a oštěp.

[169]) Mitt. anthr. Wien XV. [70], XVIII. [92], XXX. [112].

[170]) Szombathy, das Grabfeld zu Idria bei Bača in der Grafschaft Görz, Mitt. d. praeh. Com. d. Akad., Wien 1901.

[171]) Mitt. anthr. Gesell. Wien XVIII. 217. Much, Atlas LVIII.—LXI.

[172]) V museu Záhřebském jsou nálezy ze žárových hrobů; Malunje, kotar Jaska (tři svinuté meče, 3 svinutá 5 rovných kopí, puklice štítová, střední latèneská spona, spálené bronzy, lebka); Ilok ve Srému, Mitrovica, Surčin kotar u Zemunu (stočené meče, oštěpy, střední lat. spona, br. kastroly s firmou vyznačenou „Norbani“, nádobami), Kupinovo na Sávě, kotar Ruma (meče, žel. řetěz, pukliee, oštěpy. uzdy, střed. lat. spony), Karlovčič, kotar Zemun. Platičevo, Kotar Mitrovica (stoč. oštěp, střed. lat. spona, nádoba se spálenými kostmi).

[173]) Novi Banovci (4 lat. stočené meče, 3 puklice štítové, řetězy, oštěpy, stř. spony lat.), Garič brdo kod Vojakovac (šnekovitý náramek).

Bojodura alespoň dlouho nesídleli. Těžším bylo rozhodnouti o druhé pověsti u Strabona zachované, že totiž Bojové podle Tauriskû na východ usazení a pak od Boerebisty krále zničení, byli zbytkem Bojû italských, kteří nechtěli se Římu podrobiti; na určitý neb alespoň pravděpodobný úsudek chybí nám dostatek nálezû archaeologických.

O čtvrté skupině gallské jen málo lze pověděti. Podle jasného svědectví zejména Strabonova byli v krajině, kde jsou hroby u Mokronogu (Nassenfussu), u sv. Michala, v Idrii při Bače v době před Augustem a snad i dříve usazeni Japodové, smíšenina to Keltû a Illyrû a v Slavonii a Srěmu, směrem k Singidunu, byli Skordisci, podle Strabona též smíšeni s Illyry. Obě skupiny hrobû jsou označeny gallskými zbraněmi, zpûsob pohřbu však nesouhlasí se zpûsobem pohřbu v staré Gallii, ale není také čistě po zpûsobu illyrském. Není tudíž příčiny, proč bychom pochybovali o udání Strabona, že Japodi a Skordisci byli smíšeninou Keltû a Illyrû, ale více o souvislosti jejich také pověděti nemûžeme.

O Keltech v Britanii.

Nemohu na tomto místě pominouti mlčením spornou a záhadnou otázku o pûvodu keltického obyvatelstva v Britanii: jest zajisté pro porozumění tak zvané keltické otázky velmi dûležito, pokud možná stanoviti, zdali Britové na ostrovy přešli ze staré Gallie, neb, jak často se vykládá od Dunaje, dále zdali Irové přišli dříve než Britové a jak pûsobil vpád Belgû na utváření se archaeologie v Britanii.

Z historického stanoviska je spolehlivých zpráv nad míru málo. První, kdo podrobněji Britanii poznal, byl Ceesar,[174]) který ve příčině lidu rozeznává ve vnitřní části Britanie obyvatelstvo domorodé a v jižní, pobřežní části, obyvatelstvo z Belgie přišlé, patrně vedením krále Divitiaka, nedlouho před dobou Caesarovou. Strabo a Plinius do Britanie sami nepřišli a zprávy jejich o Britanii již pro svou krátkost a neurčitost nemohou posloužiti k objasnění. Závažným svědkem jest však Tacitus, který ve znamenitém životopise tchána svého Agrikoly pečlivě sebral zprávy o válkách znamenitého vojevûdce římského v Britanii a svědomitě napsal, co vyzvěděl. Podle Tacita nevěděli Britové sami, zdali jsou domorodci neb přistěhovalci; jelikož pak se rûzní co do tělesného rázu, Tacitus [175]) třídí obyvatelstvo Britanie, patrně podle zpráv, jež obdržel, následovně: Kaledoncûm přičítá pûvod germanský, jelikož měli červené vlasy a byli vysokého rostu, Silurové byli pûvodu iberského, jelikož měli barvené tváře a ti, co byli Gallûm nejblíže, byli jim i podobní a mluvili řečí jen málo rozdílnou a tito Gallové nejspíše přišli ze sousedství a tedy patrně z Gallie.

Postavíme-li proti sobě svědectví Caesarovo a Tacitovo, nalezneme v obou především shodu ve příčině gallského obyvatelstva Britanie. Caesar prošel vojensky pouze jižní část Britanie a v této jižní části nalezl podobně stavěné domy jako v Gallii, o jihovýchodním břehu pak, zvaném Kantium, praví, že obyvatelé nejsou mnoho rozdílní od Gallû. Tacitus, který v Britanii nebyl, ale vyptati se mohl, přisuzuje Gallûm též jen jižní, tedy nejbližší část Britanie, buď že Caesara se držel, neb že pododné zprávy obdržel. Rûznost mezi oběma spočívá v tom, že Caesar obyvatelstvo severnější, tedy za Temží usídlené, považuje za domorodé, Tacitus však domorodé to obyvatelstvo uvádí ve spojení jednak s Ibery, jednak s Germany. Oba doplňky Tacitovy o pûvodním obyvatelstvu Britanie, které tu bylo před příchodem Gallû a současně s Gaily v severnějších končinách, je závažným zejména proto, že římští důstojníci, od nichž zprávu tuto Tacitus patrně měl, mohli znáti i Ibery i Germany při častých změnách ve službě vojska římského, a při této možnosti porovnání padají na váhu význačné črty jak Kaledoncû tak i iberského obyvatelstva, jež Tacitus uvádí.

Caesar nepověděl arci o pûvodu domorodého nebo lépe starousedlého obyvatelstva na sever Temže zatlačeného nic určitého a Tacitovi Silurové a Kaledonci nemusili zaujímati celý ostrov, a zbyla by konečně i tu ještě možnost, že obyvatelstvo na severu Temže, které se účastnilo boje proti Caesarovi, mohlo (proti Belgûm za Divitiaka přišlým) býti pûvodu keltického, jemuž příslušel název Briti. Na možnost tuto poukazuje především názvosloví místní s gallskými koncovkami na

[174]) Caesar B. G. V. 12. Britaniae pars interior ab iis colitur, quos natos in insula ipsa memoria proditum dicunt: maritima pars ab iis, qui praedae ac belli inferendi causa ex Belgio transierant, qui omnes fere iis nominibus civitatum appellantur, quibus orti ex civitatibus eo provenerunt, et bello illato remanserunt, atque agros colere coeperunt. Hominum est infinita multitudo, creberimaque aedificia fere Gallicis consimilia.. V. c. 14. Cantium.. neque multum a Gallica differunt consvetudine... II. 4. Suessiones.. apud fuisse regem nostra etiam memoria Divitiacum, totius Galliae potentissimum, qui quum magnae partis harum regionum tum etiam Britaniae imperium obtinuerit: nunc esse regem Galbam...

[175]) Tacitus, Agricola 11... ceterum Britaniam qui mortales initio coluerint, indigenae an advecti, ut inter barbaros, parum compertum. Habitus corporum varii, atque ex eo argumenta, namque rutilae Caledoniam habitantium comae, magni artus Germanicam originem asseverant. Silurum colorati vultus, torti plerumque crines et posita contra Hispania Iberos veteres traiecisse easque sedes occupasse fidem faciunt. Proximi Gallis et similes sunt, seu durante originis vi... Gallos vicinum solum occupasse credibile est... sermo haud multum diversus..

-durum, -dunum, -briva, -magus a j., jež na jihu i na severu Temže je zastoupeno (viz mapu C.) a na stejné gallské obyvatelstvo poukazuje. Rovněž významným pro gallský neboli keltický původ Britů je udání Caesarovo,[176]) podle kterého učení Druidů povstalo v Britanii, tak že mladí Druidé z Gallie i na učení chodili do Britanie. Možná, že Caesar ve zprávě této nadsadil zásluhy Britů o vytváření se náboženství keltického, ale v tom asi pravdu měl, že v Britanii druidství mělo hlubší kořeny, neboť podle sdělení Pliniova[177]) udrželo se v Britanii v plné síle, i když v Gallii již dávno zrušeno bylo.

Omezíme-li se na tato nejvíce závažná svědectví o obyvatelstvu Britanie před příchodem Římanů, budeme moci s plnou jistotou říci, že v Britanii jižní zcela bezpečně, na severu Temže s plnou pravděpodobností předpokládati můžeme obyvatelstvo podobné jako v Gallii,[178]) což arci nevylučuje možnost, že vedle tohoto keltického obyvatelstva byl v Britanii i jiný ještě lid, který Tacitus uvádí jménem iberských Silurů a germanských Kaledonců. V staré Gallii poznali jsme lid co do jazyka úplně příbuzný, ale archaeologicky valně rozdílný, i jest otázkou, v jakém poměru archaeologickém stojí stará Gallie k Britanii, čili jinak řečeno, s kterou krajinou staré Gallie stojí Britanie ve spojení, čímž by získáno bylo vodítko k posouzení, z které krajiny keltické nebo gallské Britové se vydělili a ku které skupině keltické tudíž připočteny býti mají.

Ve vývoji archaeologickém musíme na ostrovech Velké Britanie vzpomenouti především jako nejstarší pokolení skrčených koster, kteréž jako ve Francii zastoupeno jest stavbami megalitickými, t. menhiry, skupinami kruhovými menhirů čili cromlechy, i dolmeny a nad to podlouhlými mohylami s kamennou skřínkou (long barrow); než i v kulatých barrowech bronzové doby ledakterýs skrček se vyskytne.

Kulaté mohyly (round barrow) se současnými kostrovými i žárovými pohřby označují v archaeologii anglické novou dobu a nové obyvatelstvo a sice nejen způsobem pohřbu, který liší se úplně od předchozího pokolení skrčených koster, nýbrž i celým inventářem hrobovým. Nový lid kulatých mohyl objevil se v Anglii s úplně vyvinuton kulturou bronzovou, kteráž spolu s bronzem ve Francii zastoupeným nalézá se v závislosti od bronzové kultury švýcarsko-italské, o čemž již v minulém svazku zmínka se stala. Jako nejstarší tvary, s nimiž nové obyvatelstvo přišlo, sluší uvésti jako nejčastější bronzové dýky tvaru více třihranného, s nýty na připevnění k jilci, řídké jsou meče bronzové s nýty, častější zase palstavy s okraji, potom i se žlábkem po způsobu francouzských palstavů (se žlábkem po celé délce hořejší polovice).

Zvláště význačná jest však keramika kulatých barrowů nejen co do tvaru ale i co do techniky i co do výzdoby. Na prvém místě sluší uvésti nádoby pohárovité, kteréž co do tvaru stojí mezi poháry zvoncovitými a poháry se šňůrovou ozdobou; jsou vyšší než poháry zvoncovité, nemají tak ušlechtilého tvaru a liší se i od mladších pohárů šňůrovým ornamentem zdobených. Ozdoba na nich bývá pásovitá i v pásech tečkovaná i čárkovaná i trojúhelníková, ano i t. zv. falešná šňůrová ozdoba se vyskytá. Jiný způsob nádobek má tvar polo mísovitý, s širokým otvorem a obrácené kuželovitým dnem; často na rozhraní kuželovitého zpodu neb i ve vrchní části nádobky tyto mívají hlubokou rýhu, na které umístěno několik malých úšek; výzdoba těchto nádobek z polovice upomíná na výzdobu menších, i tvarem poněkud podobných nádobek ze severního Německa s ozdobou vtlačenou v liniích neb ryhovanou, někdy však na hrdle proveden ornament lomené pásky, povstalé vtlačenými trojúhelníčky proti sobě postavenými, kterýžto ornament opět na horním a středním Porýní v době bronzové se vyskytá. Třetí tvar nádob má podobu obyčejných hrnců dosti vysokých s okrajem sesíleným na způsob pásky na povrchu, tak že nádoba činí dojem, jakoby na ní seděla poklice, jež okrajem svým obepíná vrchní část nádoby; ozdoba na těchto nádobách bývá hlavně na vrchní části a sice nejvíce linealná, někdy i tečkovaná ve vzorcích, někdy i falešně šňůrová a j.[179])

---

[176]) Caesar B. G. VI. 13. o Druidech: Disciplina in Britania reperta atque inde in Galliam translata esse existimatur. et nunc, qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque illo discendi causa proficiscuntur..

[177]) Plinius XXX. 4... Namque Tiberii Caesaris principatus sustulit Druidas.. Britania hodieque eam attonite celebrat tantis caerimoniis..

[178]) Svědčí o tom především podobnost jmen v Gallii a Britanii, jakož prokázal již Brandes, Kelten und Germanen p. 58—62. kdež porovnal velikou řadu jmen z Gallie a Britanie. Mimo to uvádí se i zpráva Pomp. Mely II. 6., že bojovali bigis et curribus gallice armatis a j.

[179]) Kulaté barrowy v Anglii s poháry uvádí Thurnam, Archaeologia XLIII. z Derbys. Grind Low a Gospel Hilloc, z Wilts. East Kennet a Roundway, z Denbigs. Glan-yr-Alfon; nálezy nádob větších: Wiltshire: West Kennet, Imber, Bishopston, Roughridge Hill, Beckhampton, Bulford, Collingbourn. Derbys: Darley Dale, Ballidon Moor. Dorsetshire: Portland, Wordyates Bincombe; Yorkshire: Willoughby, Seamer; Devons. Upton Pyre; Somersets: Camerton; Berks: Shefford. V British museum jsou z Greenwelovy sbírky naleziště barrowů z Yorkshiru: Bishop Burton, Goodmannham, Ferry Fryston, Weaverthorpe. Rudstone. Halserton, Folkton, Cieling; Northumberland: Alwinton, Chaton; Westermoreland: Askham; Ayreshire: Arrosan, Derbyshire: Cold Eaton, Newcastle, Jesmond a j. V Archaeologia LII uveřejňuje Greenwell ještě naleziště: Wilts. Altbourne, Berks. Childrey, Yorks. Lythe a j. — Zvláštním díkem zavázán jsem p. Abercromby z Edinburgu, který současně se mnou studuje vznik anglické keramiky mohylové; když studoval v naší sbírce a viděl mapu, kterou připravuji k tomuto svazku, nabídl se ochotně, že mi zaznamená na mapě naleziště anglická; škoda, že nemohu na malé mapě D zaznamenati třídění nálezů, jež provedl na zaslané mapě.

Hledáme-li spojitost obřadovou a kulturní kulatých mohyl anglických, musíme zřetel obrátiti ku dvěma krajinám, do kterých historikové kladou východiště Britů, totiž do někdejší Armoriky čili dnešní Bretagně a na horní Dunaj a střední Rýn.

V dnešní Bretagni mluví se dosud z dobré polovice jazykem, který patří do skupiny Kimrické a do dneška též ve Walesu se mluví a v Cornwalesu nedávno vymřel. Jest sice historicky zjištěno, že do Bretagně přešlo v V. století po Kr. obyvatelstvo britské, tlačené od Anglo-Sasů, ale jelikož ve starých písních walesských, jejichž původ se do VII. století po Kr. klade, opěvá se příchod Britů z Gallie, a učený Beda Armoriku přímo prohlásil za původní vlast Britů,[180]) hájila celá řada historiků thesi o armorickém původu Britů, zejména, když se dokázati dalo, že za doby Caesarovy bylo spojení mezi Armorikou a Britanií.[181])

Srovnáme-li tento názor historický s archaeologickým stavem v Bretagni, můžeme především přisvědčiti, že i v starodávné Armorice, a zejména v západní části její, vyskytá se dosti hojně mohyl s kulturou bronzovou,[182]) která se hlásí ke skupině britsko-francouzské byť by i v jednotlivostech byla odchylná. Naproti tomu sluší ale podotknouti, že stavba mohyl v Bretagni valně se liší, neboť mohyly jsou tu zbudovány z drobného polního kamene s větším středem na způsob kupolí neb i komory, kde většinou žárové pohřby jsou uloženy. Podobně i keramika těchto mohyl liší se valně od keramiky anglických kulatých barrowů. V době dolmenů byla v Bretagni keramika známá pode jménem zvoncových pohárů pásovitě zdobných valně rozšířena,[183]) ale kdyby poháry anglických kulatých barrowů se byly vyvinuly z bretagneských zvoncovitých pohárů, musily by se stopy tohoto vývoje, po případě anglických barrowů nalézti hojněji i v mohylách bretagneských; jelikož však nalezeny podobné poháry jako v Anglii pouze dvakráte a mohyly též stavbou se liší, můžeme vzhledem k podobnosti bronzu a vzhledem ku způsobu pohřbu mohylového v také vzdálenosti od území mohylového pouze říci, že v době mohyl bronzové doby v dnešní Bretagni a v Anglii žilo obyvatelstvo, které bylo snad příbuzné, nově přišlé v době bronzu a s bronzem, neboť vyvoj domácí od dolmenů k mohylám dokázati nelze, byť by i vyskytalo se v dolmenech později též někdy spalování a nějaký ojedinělý bronz.

Druhý historický názor, opřený hlavně o důvody filologické, klade východiště Britů na horní Dunaj a střední Rýn, tedy do území mohylového. Srovnáme li tento názor historický se stavem archaeologickým, můžeme především pověděti, že na tomto prostranství vyskytují se dosti hojné skupiny mohylové, se spalováním i pohřbíváním, kteréž proti nejstarším skupinám mohylovým, označeným bronzovými předměty, jež se pouze v mohylách vyskytují a je kulturně charakterisují, vykazují předměty bronzové patrně koupí z ústředí bronzu italsko-švýcarského zanesené.[184]) Mimo to vyskytá se

[180]) Beda, Hist. eccles. gentis Britonum I. Imprimis haec insula Britones solum, a quibus nomen accepit, incolas habuit, qui de tractu Armoricano, ut fertur, Britaniam advecti australes sibi partes illius vendicarunt...

[181]) Caesar B. G. III. 8.... naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consueverunt... III. 9. Veneti... auxilia ex Britannia, quae contra eas regiones posita est, arcessunt... IV. 20. Caesar... in Britanniam proficisci contendit, quod omnibus fere gallicis bellis hostibus nostris inde subministrata auxilia intelligebat... Na obchodní styky ukazuje dovoz cínu, kterýž podle Diodora a Strabona od obchodníků dovážen z Britannie do Gallie a zde na koních dopravován na ústí Rhony. Převoz sám za klidného moře nemůže činiti obtíže, zejména na Doverském průlivu, kde břehy jsou zcela zřetelně vidny, a jelikož bouřlivý jinak Kanál dovede býti i celý týden, ba i déle klidným, jakož jsem letos viděl, musilo obyvatelstvo na pobřeží záhy přivyknouti plavbě na Kanalu i přes něj; vždyť pak i přechod lidu dolmenového z Gallie do Britannie mohl státi se pouze přes moře.

[182]) Paul du Chatellier, Finistère, Explorations sur les Montagnes d'Arrhées a. 1895. 1896, St. Brieuc 1897. tb.; idem, Les époques préhist. et gauloise en Finistère, Paris 1889; idem, la poterie aux époques préhistoriques et gauloise en Armorique, Paris 1897; idem, Carte des Tumulus et des trouvailles de bronze de dép. de Finistère.

[183]) Doplňkem k 1. sv. Starožitností str. 87. pozn. 33. mohl bych z dvojího archaeologického výletu do Bretagně (r. 1900 a 1901) zaznamenati ještě následující zvoncovité poháry z megalitických hrobů bretagneských: v museu ve Vannes: Kerkado (Carnac) polovice poháru; Petit mont (Arzon) střepy; Mané Han střepy; Kerya al (Carnac); Mané-Beg-Portivy (Quiberon); Kerio (Carnac); Er-Roc'h (Trinité sur mer); v museu Karnackém: Mané-Gragueux; Mané-Roullard střepy; Mané-Kernaplay 2 hladké zvoncovité; Run-Moric (Carnac); v museu Le Mans: Mané-en-Loch, Belz, Morbihan střepy; v Britsh museum: Kermarquer (Carnac); Mané-Bras, Erdeven, Morbihan; Roc'h-Breder, Plouharnel; Kerleskont; Kerlagat (Carnac); Paul du Chatellier, la poterie aux époques préhist. vyobrazuje: tb. II. 1. Crugon, Plovan (Finistère, mus. Kernuz, pohár vysoký s ornamentem na podobu šňůrového orn.); II. 11. Rosmeur, Penmarc'h (Finistère, mus. Kernuz, pohár vyšší s pásovou ozdobou); III. 2. Port Guen en Quiberon (Morbihan, mus. Vannes); III. 3. Er-Roc'h, la Trinité (Morbihan. mus. Vannes); III. 11. Keryaval (Carnac, mus. Vannes) VII. 10. Conguel, Quiberon (mus. Kernuz), VIII. 1. Rosmeur, Ponmarc'h (Finistère, mus. Kernuz) VIII. 2. Crongon Plovan (Finistère, mus. Kernuz) VIII. 3. Keranflech (Morbihan, mus. Vannes) IX. 8. Kervéret en Plomeur (Finistère, mus. Kernuz) X. 1. Roche, Donges, (Loire inf. mus. Nantes) XI. 1. Rogarte (Carnac, mus. Kernuz). — Zvoncovitý pohár uvádí též Schmidt, La Vigne aux Morts, Paris 1899, 69 z Varennes blíž Dormans (Marne). Opraviti musím v prvním sv. Starožitností p. 86 udání o poháru z Hebenkiesu, který je vyobrazen v Dorow, Opferstätte und Grabhügel der Germanen und Römer I tb. I. 2 a nalézá se v museu Bonnském (a nikoliv Wiesbadenském) — rovněž opraviti musím na str. 81. pozn. 18, že pohár se šňůrovou ozdobou v museu Bruxellském byl z Durynska a jen náhodou postaven byl do vitriny Limburské, tak že jej na mapě sluší škrtnouti. Dodati za to mohu sidliště s keramikou volutovou a tečkovaně píchanou z Hesbaye (Tourinne) v museu Lutyšském.

[184]) Ze záznamů svých dovedl bych uvésti mohyly s předměty kultury bronzové rázu švýcarského předně na levém břehu Rýna z musejních sbírek: v Mohuči, Langenlonsheim (jehlice s hlavicí v podobě kola); ve Wormsu, Euke bach (br. kruhy), Hagenau v lese Birklach (vedle prstenu se dvěma spiralami a jehlice s vývalkem, též jehlice s hlavicí v podobě kola a náramek se spiralovou plochou); Neufchatel: Vauroux (široké náramky br.), St. Aubin (šir. náramky); Bern: Chilon (dýka, palstav s okraji), Aigle (náramek žebérkový), Boflens (dýka s nýty); Epinal: Chamousey (švýc. jehlice), Martigny-les Garbonvaux a

v těchto končinách v kultuře skrčených koster i zvoncovitý pohár i pohár s ozdobou šňůrovou, jejichž kombinací patrně i poháry anglických barrowů povstaly, podobně snad jako poháry nizozemské a severoněmecké; však i kulovité nádoby, které na Rýně (na př. Worms) jsou tak význačné pro hroby se skrčenými kostrami, vyskytují se v anglických barowech (na př. Ashford, Middlesex), a motivy severoněmecké neolitické keramiky byly nedaleko. Z ústředí bronzového vytknul bych v těchto končinách keramiku se vtlačenými a proti sobě postavenými trojúhelníčky, mezi nimiž pak povstane lomená proužka po původní úroveň povrchu sahající.[185]) I viděl jsem z mohyl na Rýně ve sbírce pana purkmistra Nessela v Hagenavě řadu nádob, které spracováním hlíny, červeným zbarvením a konečně vtlačenou ozdobou trojúhelníků proti sobě postavených a pásku lomenou tvořících, vtlačených linek lomených a j. byla nádobám anglických barrowů nejpodobnější, a jelikož ozdoba na nádobách z lesů Hagenavských byla tlačená i řezaná, ozdoba pak na nádobách anglických barrowů je pouze tlačená, soudil bych, že nádoby mohyl Hagenavských jsou starší a původnější. Byly tedy na horním Dunaji a na středním Rýně všechny základní motivy, které jsou význačny pro anglické kulaté barrowy; a jelikož tyto barrowy se udržely až do doby blízké Caesarovi[186]) (mapa B) a tudíž za hroby Caesarových Britů ve vnitřní Britanii považovány býti mohou, musíme uznati jejich spojitost s lidem mohylovým, jemuž jsme přisoudili název Keltů, a když jinde v ústředí keltických mohyl není takých význačných kulturních prvků, jako na středním Rýně a horním Dunaji pro rozchod Keltů a Britů, nezbude než vésti odtud oddelení se Britů od celkového kmene keltického.

Archaeologie rozchází se tu s vývody filologickými v jedné věci: jazyk keltický rozpadá se na dvě haluze, na mluvu kimrickou ve Walesu, někdy v Cornwalesu a pak do dneška v Bretagni zastoupenou jako zbytek jazyka starých Britů, a na mluvu gaëlskou, čili jazyk starých Irčanů potom i do Skotska rozšířený; rozdělení se obou haluzí čili záměnu souhlásek k a p (za latinské qu) kladou filologové ještě do doby praehistorické, a po případě do původní vlasti na Dunaji 1000 let před Kr., čili přibližně blízko době, kdy se rozešli Italikové s Kelty. S archaeologického stanoviska sluší však uvésti, že kulaté mohyly anglické (round barrow) se současným pohřbíváním i pálením mrtvol i se všemi typy keramiky i příslušnými k hrobům typy bronzovými nacházíme i ve Skotsku[187]) čili v zemi starých Piktů, ano nalézáme tyto barrowy i v Irsku[188]) s doložením, že tam pohárovité nádoby pokud mi známo jsou jen výminečně zastoupeny. Archaeologicky není tedy rozdílu mezi Brity, Pikty a Irčany, podobně jako není archaeologického rozdílu mezi Umbry a Latiny, u kterýchž podobná záměna souhlásek qu a p se vyvinula. Byli tedy Britové, Piktové a Irčané jedním národem pouze dialekticky rozdílným a jestli nádoby pohárovité zastupují nejstarší tvary keramiky kulatých barrowů, mohlo by se dále souditi, že Irčané oddělili se z Britanie teprve později, čili teprve po delším pobytu Britů na ostrovech.

Železo objevilo se v Anglii teprve s předměty t. zv. laténeské kultury, a zdá se že Thurnam právem soudí,[189]) že se tak stalo teprve v prvém století př. Kr. Do mohyl vniká nová kultura pouze sporadicky a to na severu řeky Humbery, na jihu však, v nejúrodnější části země, kde kultura bronzová před tím nejvíce kvetla, objeví se nová kultura s novým způsobem pohřbu: žárové hroby v pouhé zemi, s popelnicemi

---

Bombrot-le-sec (švýc. náramky); Besançon: Gyausvenne (dýka, br. jehlice s dírkou), Refranche (nůž švýcarský), Amancey (dýka br.) Ferstans (palstav s okraji, švýc. jehlice). Na pravém břehu Rýna musea: Karlsruhe: Rapenau (jehlice s hlavicí v podobě kola); Ulm, Spitalwald (palstav, dýky, oštěpy); Stuttgart: Reutlingen (br. dýky, palstav s okrajem vedle jehlice s vývalkem a prstenem se spiralami), Hennisch bei Nehren (meč a dýky s nýty), Ehningen (jehlice s hlavicí v podobě kola), Essingen (meč a palstav), Münsingen (palstav, náramky, jehlice s hlavicí v podobě kola); Würzburg: Schwarza v Durynském lese (dýka, švýc. jehlice), Mönchshütte (švýc. jehlice) Kassel: Grifte. Unterbimbach Frielendorf a Grossenlüder (jehlice s hlavicí v podobě kola), Fritzlar (jehlice pod. a palstav), Iba (jehlice a dýky švýc.). Řada skupin podobných zaznamenána i v Praehist. Blätter a j.

[185]) V museu v Kostnici je keramika se vtlačenými trojúhelníčky zastoupena z jezerní stavby Raueneggu v Rýně, v museu v Zurichu z Wolishofenu (Katalog p. 72); zvláštního vývoje doznala pak tato keramika v mohylách švábských v době hallstattské.

[186]) V Yorkshiru: Arras, Eeast Riding, kdež se i skrčená kostra ještě vyskytla; barrowy ty jsou označeny žel. kováním vozu, uzdami, modrými perlemi s bílými očky; Beverley s kováním vozu, uzdami, nožem žel.; Cowlam se sponou duchcovského rázu, náramky, modrou perlí s bílým vlnitým vkladem; Grosby Gorret (Westmoreland) s vroubkovanými náramky (nálezy jsou v British museum, conf. Thurnam, Archaeologia XLIII. 554. 485. 486. 497.)

[187]) V British museum jsou ze Skotska nálezy z barrowů: Cawdor-Castle (pohár), Cairncrieff, Lanark, Cawdor-Castle; R. Munro, Prehistoric Scotland and its place in European civilisation, Edinburgh 1899 vyobrazuje popelnice: str. 157 z Glenhead, p. 213 z Montstuart, 289 pohár a nádobku z Ballymenach a Kilmartin, Argilshire; Catalogue of the National-Museum of antiquites of Scotland, Edinburg 1892. vyobrazuje poháry: str. 175 Parkhil (Aberdeen), 177. Court Hill, Darly (Ayrshire) a Eckford, 185. Broomend, Inverury (Aberdeenshire) a Collesie (Fife.), 189 Callachally (Mull) a Crawfurd, (Lanarkshire). 191. Dairsie (Fifeshire); nádoby vysoké p. 161. Glenballoch (Perthshire), 162 Sheriff-Flats (Lanarkshire), 164 165 dvě Magdalen-Bridge (Joppa), 166. Quarryford p. 184. Ballymichael (Arran) 187. Meiklerigg (Haddingtonshire); menší nádobky miskovité p. 172: dvě Kingsbarns Law (Fifeshire). Murleywell a Ninewells (Forfarshire), 174 z Loch Moe (Argyllshire) Calais Muir a jiné menší.

[188]) V museu v Dublině je větší sbírka nádob z Greenhills, Tallaght (Dublin), pak z Mase Course (Down) a Carrickbanogher (Sligo); v British museum jsou nádoby z hrabství Down a Antrim; Thurnam, Archaeologia XLIII. vyobrazuje z Irska obr. 49. Bagnalstown, obr. 73. Mount Stewart (Down), obr. 75. Ballybit (Carlow), obr. 74, Altegarron (Antrim) p. 382 připomíná Ballon Hill (Carlow), 385 Coven (Kilkenny) a j.

[189]) Thurnam, Archaeologia XLIII. 474.

rázu keramiky marnské, v podobném nádechu jako v mladších hrobech žárových při dolní Seině jsou zastoupeny, jsou nositelem této nové kultury, která pak potrvá v Anglii až do pokoření země za válek Agrikoly. Zbraně i ozdoby nové mody vystupují tu v čistých tvarech v Gallii v době marnské, pak i latèneské kultury obvyklých, ale vybočují záhy a stávají se bizarnějšími co do tvaru i co do výzdoby. Pohřebiště Aylesfordské, tak pěkně popsané Evansem ml., je jaksi vzorem nové archaeologické doby[190]) v jižní Britanii. Archaeologicky ukazuje tato nová skupina anglická na spojitost s Belgií a jest dokladem pro zprávu Caesarovu o panství krále Divitiaka v Anglii, jakož i o stěhování se Belgů do Anglie nedlouho před dobou Caesarovou.

Jest tudíž situace archaeologická v Anglii dosti jasná: historičtí Britové, Piktové ve Skotsku a první keltické obyvatelstvo v Irsku jsou jednoho původu, majíce stejné archaeologické památky v podobě kulatých barrowů s předměty kultury bronzové a keramikou, jejíž prvky stopovati možno po obou stranách středního Rýna, kdež i kultura bronzová, závislá na výrobě italsko-švýcarské, byla zastoupena. Mohyly v Bretagni mají jistou podobnost s anglickými a mohou býti s nimi v souvislosti, ale vydělení se skupiny Britů od hlavního kmene Keltů sluší hledati nejspíše na středním Rýně a horním Dunaji. Panství Belgů, zahájené králem Divitiakem v Britanii, je archaelogicky označeno žárovými hroby s kulturou marnskou a latèneskou. —

Pro Tacitovy Silury iberské nezbude arcii v rámci uvedené archaeologie na ostrovech anglických místa a není vedle památek, kteréž souvisí s Kelty a Belgy nic jiného známo, leč snad památky pokolení skrčených koster. Pokolení to nevymizelo úplně, neboť i v kulatých barrowech vyskytne se často pohřeb skrčený, ano v jednom barrowu u Arrasu nalezen skrček ještě i s kulturou pozdní latèneskou, kteráž do Anglie vnikla velmi pozdě, snad teprve vpádem krále Divitiaka, i bylo by pro archaeologii vůbec velice zajímavým, kdyby se dalšími nálezy prokázalo, že těmto pozůstatkům pokolení skrčených koster v Anglii přísluší opravdu název Tacitových Silurů, neboť pak bychom nabyli vodítka k posouzení národnostního příslušenství původního obyvatelstva Evropy.

[190]) Archaeologia 1890. LII.

Doslov.

Končím rozpravu svou o Keltech a Gallech. Zašel jsem možná do podrobností větších než na prvý pohled zdáti se bude nutným; ale zvláštní poměry archaeologické v naší vlasti přímo vybízely mne k tomu, abych se dotknul velikých problemů evropské archaeologie a evropského dějepisu, jež souvisejí s otázkou o Keltech a Gallech, neboť jen touto cestou dají se objasniti záhady naší domácí archaeologie, a tím i domácího našeho dějepisu.

Jest pak první zajímavou vymožeností provedeného porovnávání, že pro pokolení jihočeských kamenných mohyl nalezen historický název Keltů. Možná, že historikům nestačí pouhé jméno národa, jehož haluz naše mohyly tvořily, když v dějinách jedná se pak o osudech keltických kmenů zvláštními jmény uváděných; avšak i to, co zjištěno, je dosti zajímavým. Jest zajisté dnes jasným, že mohyly jihočeské počítány býti mohou ke skupině lidu, který v Gallii sám se nazýval jmenem Keltů, a sice již z doby prvého usazení se národa toho v Evropě. Zdali pokolení našich jihočeských mohyl bronzové doby mělo účastenství v opanování středního Porýní a v nájezdu na ostrovy Britské, nelze doložiti, a nezdá se býti pravděpodobným. Rovněž nelze souditi, že by pokolení našich jihočeských mohyl bylo mělo účastenství v šíření se lidu keltického do střední Gallie, neboť kultura v tamních mohylách zastoupená u nás je dosti vzácná. Jediný příznak, který by sváděti mohl k podobnému úsudku, jsou nádoby na nožkách, jež v mohylách pod Pyrenejemi, v horním poříčí Adoury, se vyskytly a na nádoby našich jihočeských mohyl silně upomínají; jestli mohyly ony pod Pyrenejemi ještě ke keltické haluzi Tektosagů počítati se mají, neb mohou, mohly by se z podobnosti oněch nádob, jež v mohylách staré Gallie jinak zastoupeny nejsou, vésti důsledky.

Naše jihočeské mohyly zachovaly dosti dlouho původní kulturu bronzovou, neboť kultura hallstattská pronikla do nich pouze jednotlivými předměty; kultura latèneská v severních Čechách tak skvěle zastoupená, pronikla i do jihočeských mohyl, ale pouze ve starších tvarech, kterými mohyly jihočeské končí. Můžeme-li pak právem souditi, že pokolení mohylové žilo ještě ve IV., dejme tomu i v III. století př. Kr. v jižních Čechách, v tu dobu ale že zmizí, máme na vybranou dvě možnosti, buď že pokolení to vymřelo, neb že odešlo ze země a v tomto případě zbývalo by pouze výbojné vystoupení Keltů, známé v dějinách pode jménem Tektosagů, z nichž jedna část někdy počátkem III. století př. Kr. usadí se v jižní Gallii až k Pyrenejím, druhá část objeví se na Balkaně a pronikne pak až do Malé Asie. Na závadu tomuto výkladu jest arci okolnost, že Tektosagy od Caesara v Hercynském lese jmenované hledati nemůžeme v Čechách, kde mohylového pokolení více nebylo, nýbrž někde na Mohanu, odkudž i keltické nájezdy počátkem III. století př. Kr. podniknuty býti mohly, neboť v době před Caesarem začínají pronikati do poříčí Mohanu již Germané. Archaeologům nevadí nedostatek dějinných událostí, neboť náhradu poskytne jim obraz bohaté a svérázné kultury, kterou pokolení našich jihočeských mohyl od svých sousedů tak význačně se odliší, a tento obraz jest obsažnější, než prázdné historické jméno.

Druhý zajímavý výsledek spočívá v tom, že pro kostrové hroby s kulturou marnskou neboli latèneskou

zjištěno historické jméno Bojů a příslušnost jejich k národopisné skupině Gallů. Rozlohou těchto kostrových hrobů v Čechách podán jest nezvratný důkaz, že Bojové nezaujímali celé dnešní Čechy, nýbrž pouze severní a střední část jejich a dále, že po celou dobu pobytu svého v Čechách byli lidem panujícím, čímž doplněny dosavadní názory historické. Za druhé proveden důkaz, že Bojové nevyšli z Biturigů, jak Livius vypravoval a historikové po něm opakovali, nýbrž že patřili k jiné skupině národopisné ve Staré Gallii, pro kterou zjistili jsme jméno Gallů.

Naši Bojové vyšli patrně současně se severoitalskými Boji z krajin na řece Marně a opanovali na více než na tři sta let nejúrodnější krajiny ve vlasti naší. Po celou tu dobu nalézáme v hrobech českých Bojů svéráznou kulturu marnskou v plné čistotě, i můžeme tudíž předpokládati, že naši Bojové udržovali stálé spojení obchodní buď s původní domovinou, neb alespoň se zemí Helvetů, s nimiž co do kultury zejmena v mladším období mají nápadnou nejbližší podobnost. Vzdor tomuto obchodnímu spojení nelze však na Boje v Čechách přenášeti líčení poměrů, které Caesar v Gallii zaalpské zaznamenal, neboť hlavním příznakem Caesarovy zaalpské Gallie byla jednak města, kdežto v Čechách dosud nenalezena stopa gallských měst, jednak kněžský stav Druidů, po kterémž ani u českých, ani u severoitalských Bojů není nejmenší stopy. Při vší nádheře, která podle svědectví hrobů panovala u Bojů v Čechách, nelze tudíž předpokládati vyvinutějších poměrů, které označují Gallii zaalpskou doby Caesarovy jako zemi kulturní, ale musíme spíše souditi na poměry jednoduché, jaké zastihl Polybius u Gallů severoitalských, neb o jakých se zmiňuje Caesar ve příčině Tektosagů v Hercynském lese.

Třetím velezajímavým a jaksi více všeobecným výsledkem jest úkaz, že při jisté jednotě jazykové mohla stávati různost archaeologická, arci tak, že uprostřed velikého jazykového celku různým skupinám ethnickým a dialektickým, nebo jinak řečeno, různým skupinám kmenovým, odpovídaly různé skupiny archaeologické, které pak zachovaly svou svéráznost až do všeobecné záplavy, způsobené panstvím a kulturou římskou. Jestli pak ve středu jedné skupiny jazykové stávají tak význačné rozdíly archaeologické, jest přirozeně zřejmo, že při různosti jazykové rozdíly archaeologické musí se objeviti ještě význačněji. Nestává tedy jednotné archaeologie evropské, nýbrž jsou archaeologické skupiny, které do jisté míry odpovídají jazykovým a tudíž i kmenovym skupinám. Jakým způsobem by se však v obvodu jazykové skupiny kelto-gallské vysvětliti daly čtyry skupiny archaeologické (mohylová, marnská, belgická a rhonská), jest záhadou, kterou sice archaeologickou souvislostí za hranici Gallie naznačiti můžeme, avšak věcně objasniti, kterak různé archaeologické skupiny tyto mohly užívati jednoho jazyka, dnes není v silách našich, a nespadá ani do rámce této studie.

Seznam pohřebišť.

Bečov u Loun. V kostrových hrobech dva kruhy se šnekovitými polokoulemi a br. pásový řetěz z dvojitých řetízků kroužky spojených (náramek lignitový a bronzový). — Katalog retrosp. výstavy str. 19. č. 198. — Zemské museum. Tab. XXIII. 1. 2. — V museu v Mostě nalezá se lignitový náramek, kruh z dutých pololokoulí, záponka řetězu br.

Blažim (Ploscha) blíž Postoloprt. Dva lignitové náramky, nákrčník, část kruhu z dutých polokoulí. — Dr. Woldřich. Katalog retrosp. výstavy str. 10. č. 117.

Brod Český R. 1883 odevzdán do musea zemského z kostrového hrobu náramek esovitě zdobený. — Památky XII. 231. — Tab. IX. 5. — Později nalezeny v cihelné znovu hroby, v kterých byly náramky a spony.

Břežany. Na výstavě národopisné byl odtud pěkný kruh z dutých polokoulí.

Břve. Ve statku p. Novotného nalezen v zahradě hrob s kostrou se dvěma kruhy z dutých polokoulí a náramkem lignitovým. — J. Šlechta. Památky XVI. 109. — Zemské museum.

Bydžov Nový. R. 1868 odevzdáno do musea zemského z hrobu v cihelné p. Peřinové (sev. směrem k Sloupnu) dva bronzové náramky a zlomky dutých kruhů bronzových. Památky VIII. 156. — Jedna kostra nalezena s náramkem, který podobá se onomu z Kostomlat (o dvou stejných polovicích), a je ve dvorním museu ve Vídni; r. 1877 nalezen hrob s bronzovým řetězem (o něm není stopy). — R. 1878—1880 nalezeno šest koster v cihelně p. Šnábla: 1. nádoba a dva kroužky perličkovitě zdobené, 2. železný kroužek, 3. br. náramek a kroužek, nádobka se spirálou na dně, 4. náramky vroubkované, kousky železného řetězu, zlomky železa, kruh z polokoulí šnekovitých, 5. železný kroužek na pánvi, 6. náramek a spona. — V cihelně pana Šrola roku 1881 hrob, v němž dva náramky a dva větší kruhy vroubkované. — V cihelně p. Špatného nádoby podobné jako z hrobů. — L. Šnajdr, Materialy ke kult. dějinám v hořejším poříčí Labe, Jičín 1881 stať: Hroby ze Stradonické doby. Srovn. Katalog retrosp. výstavy p. 8. č. 104—107. — Mimo to věnoval p. L. Šnajdr zemskému museu nález z hrobu bojovníka s mečem, oštěpem, závěsným řetězem meče, puklicí štítovou, částmi žel. řetězu pasového, kroužky a žel. sponou s patkou k oblončku připevněnou, jež na tab. XXXIII. jsou vyobrazeny ostatní nálezy v zemském museu se nalézající vyobr. na tab. XX. — V letech 1880—1890 učiněny různé nálezy hrobové, z nichž p. Kolář věnoval museu zemskému různé spony a náramky a museum v N. Bydžově získalo rovněž spony, náramky, kruhy z dutých a šnekovitých polokoulí. — R. 1899 nalezeny v písečníku p. Jedličky pěkné náramky ze čtyřech kroužků ozdobnou tyčinkou spojených (obr. 5,) kruhy z dutých polokoulí, náramek a spona. Roku 1890: 1. meč železný, na kterém ležely tři kroužky, hrot oštěpu, br. náramek; 2. na nohou dva kruhy z dutých polokoulí, náramek sestávající střídavě z dutých polokoulí a kuliček; 3. náhrdelník, náramek, u nohou nádoba, šest spon a přeslen; 4. na pravé ruce meč, u hlavy hrot oštěpu; 5. kostra bez milodarů. — Ve spolkové cihelně nalezen hrob (?) s nádobkou a sponami. — Jindř. Klecanda, Památky XIX. 157. Nálezy v museu v N. Bydžově.

Bylany u Chrudimi. V hliníku (cihelně) nalezeny při kostře dva kruhy z dutých polokoulí a u hlavy br. nákrčník; jeden kruh z dutých polokoulí a nákrčník v zemském museu. — J. Smolík, Památky XI. 470. 663. Tb. XXVIII. č. 9.; XII. str. 548. tb. XXIII. 2. 14. — Zemské museum. Obr. 12.

Cerhynky u Peček. Za panským ovčínem kostrový hrob s-j. s náramkem a žel. sponou, kteréž p. řed. J. Waněk odevzdal do zemského musea.

Citoliby u Loun. Na poli p. Mockra nalezen hrob s mečem, oštěpem, nožem, záponkou a kováním pasu, mimo to tři br. náramky, žel. spona. — L. Šnajdr, Mitth. Central-Comm. XVI. 110.

Čakovice. V hliníku nalezeny kostrové hroby, při nichž nákrčník, zlomek náramku a kroužky. — Památky III. 287. — Zemské museum. — Tb. VI. 1.—3. 8.

Čekovice (Tschekowitz) u Žatče. Ve dvorním museu je odtud kus kruhu z dutých polokoulí a kus kruhu ze šnekovitých polokoulí.

Čenčice. V museu Třebenickém lat. vroubkovaný náramek. — Katal. retrosp. výstavy 1891. Str. 9.

Vel. Čičovice. V cihelně při odkopávání cihlářské žlutky nalezena kostra, při kteréž byl železný meč. — K. Procházka Č. Lid IV. 560. — Zemské museum.

Delava. Ve sbírce p. knížete Ferd. Lobkovice nalezají se z kostrových hrobů spony, náramky z dutých polokoulí, ozdobný náramek z dutého plechu a j. — Katalog retrosp. výstavy 9.

Dobrá Voda u Hořic. V cihelně p. Čeliše několik koster s náramky br., žel. mečem a hrotem. R. 1900 nalezena kostra s kruhy z dutých polokoulí na nohou, náramky na rukou, dvěma žel. a bronzovou sponou na hrudi. Dále dvě kostry s.-j. Každá po pravé straně meč, vedle hlavy hrot kopí, pod krkem žel. sponu, kus řetízku, na kterém visel meč a plíšek z kování štítu. U následující kostry byly dvě porušené spony, u jiného nebylo milodarů. — Jednu kostru vykopal jsem r. 1901 společně s p. Pokorným, jež měla na levé ruce železný a lignitový náramek. — Fr. Pokorný. Památky XVII. 745. Český lid IV. 458. — L. Domečka. Památky XIX. 392 — Museum v Hořicích, Hradci Králové; v zemském museu vystaven též náramek. Tb. XIX. 8.

Dobšice na Cidlině. Při dobývání písku objeveno r. 1899 pohřebiště s kostrami v pěti řadách. První kostra rozrušena. Druhý hrob s.-j., kostra měla na pravé straně meč žel. s železným krouceným drátem s kroužky na zavěšení meče, kolem pasu žel. články řetězu, na pravém rameni tulej oštěpu, pod levým ramenem rozrušená žel. spona, dvě loďkovité pukle štítové ležely při pánvi, pak nalezeny dva kousky žlábkovitého kování štítu a hřeby z kování štítového, za hlavou byla nádoba. — V třetím hrobě nalezena u hlavy nádoba. Ve čtvrtém hrobě byla u hlavy kostry nádoba, při levém uchu žel. spona, při pravé straně nádoby kosti žeberní z kance; na pravé straně žebra rozrušené části žel. nůžek, pod zápěstím pravé ruky žel. kroužek (přaska?), na pravé ruce tenký náramek br., na levé ruce náramek silnější, pod kostrou byla dřevěná deska. — V hrobě pátém kostra 182 cm. dlouhá měla za hlavou nádobu s rytou spiralou na dně, na pravé straně hlavy kosti kančíka, u levého ucha část spiraly ze spony žel., pod levým ramenem rovněž část spony, na pravé straně prsou velká žel. spona, na pravé straně od zálokti ku kolenu žel. meč, kolem pasu částice žel. řetězu s br. kroužkem, mezi nohami byly části dřeva ze štítu (?) a opět dvě loďkovité puklice štítové a hřeb, pod kostrou byla deska dřevěná. — V sedmém hrobě byla nádoba a na levé ruce náramek. — V osmém hrobě pod pravým ramenem žel. spona. — V devátém hrobě položena deska opuková pod hlavu děcka, na levé ruce byl náramek. — V desátém hrobě kostra ženy měla na obou rukou náramky, z nichž jeden s hrbolky, druhý ryhovaný, na obou stranách prsou byly br. spony s destičkovou patkou, na pravé straně při zálokti rovněž dvě br. spony, na levé straně žel. spona, na pravé straně beder žel. kroužek, pod kostrou byla prkénka. V jedenáctém hrobě byl náramek hrbolky zdobený. — Ve dvanáctém hrobě při pravé straně hlavy dvě žel. spony, dvě kosti z prasete a nádoba. — V třináctém hrobě u hlavy nádoba, na pravé straně prsou velká žel. spona. — J. Hellich. Památky XIX. 89. Tb. X. XI. — Zemské museum. Tab. IV., V.

Dřemčice. (Třemschitz). V museu Třebenickém náramky, kruhy na nohy, nákrčník.

Dubany u Libochovic. Dvě velká obručí z dutých polokoulí nalezena spolu s rozrušenou nádobou. — Památky IV. 2. 142. — Vocel Pravěk 193. — Zemské museum. — Tb. XXIII. 4.

Duchcov. Ve dvorním museu ve Vídni je z kostrových hrobů žel. meč, dva hroty oštěpů a nádoba.

Dymokury. Při dělání drenáže u Nového Dvora, směrem k Slověi řízli dělníci kostru a nalezli dva kruhy z dutých polokoulí.

Hloupětín. V hliníku u mlýna nalezeny kostrové hroby se žel. zbraněmi, náramky, sponami atd., jež se nalézají ve sbírce p. Farkače.

Vel. Hořešovice u Slaného. Při probírce silniční nalezena kostra s.-j. se dvěma kruhy z dutých polokoulí, kus žel. řetízku a polovice kroužku (obloučku přasky?) a prstének. — J. Felcman, Pam. XVIII. 28. — Zemské museum. — Tab. XIX. 1.—3.

Hořelice u Dušník. Při stavbě dráhy nalezen hrob s kostrou, při které byl žel. meč, oštěp a kroužek. — Zemské museum. — Tb. I. 5.—7.

Hořenice u Jaroměře. V cihelně p. Jarchovského nalezeny čtyři kostrové hroby, v kterých vyskytly se spony, náramky br., z nichž jeden s hlubokým ryhováním, nárakem lignitový, kruhy z dutých a šnekovitých polokoulí, železný hrot, puklice štítová, zlomky železa a část nádoby na kruhu točené. Nověji nalezeny část držadla kopí a puklice; dále železný meč, hrot kopí, kování štítu, bronzový náramek hlemýžďovitě zdobený a j. — L. Domečka. Památky XVIII. 121. 278. XIX. 149. 392. — Duška, nálezy 41. — Mitth. anthr. Wien XXVIII. [25], XXIX. [30]. L. Šnajdr, Památky XIX. — Museum v Hradci Králové a v Jaroměři.

Hostomnice u Teplice. R. 1847 nalezeny v cihelně kostry a pěkný náramek. — Frost, Památky VII. 508. — R. v. Weinzierl, Lang-Ugest 22., uvádí hrob se dvěma br. náramky a sponou; v museu Teplickém mimo to záponka řetězu, lignitový kruh a kruh z dutých polokoulí; r. 1890 nalezena kostra se dvěma vroubkovanými náramky a se zlatou mincí, na které zobrazena hlava a quadriga. — Politik 1900 č. 315.

Hostyň u Ouval. Z kostrového hrobu obdržel p. řed. J. Waněk dva náramky uzlíčkovité. — Zemské museum. Tb. II. 11.

Hrdly u Litoměřic viz Kopisty.

Hroby u Kolína. Nalezeny hroby s laténeskými náramky. — Klim. Čermák, Mitth. d. Central-Comm. XVI. 136.

Chotějovice (Kuttowitz) u Bíliny. Kostrové hroby v štěrku; v museu Teplickém kruh z malých dutých polokoulí; z jednoho hrobu se zachovaly: hladký náramek, vroubkované kruhy s nohou a pěkně zdobený kroužek. — R. v. Weinzierl, Lang-Ugest 21. — Mitth. anthr. Wien XIX [33].

Chotěšice u Kr. Městce. Na obecní pastvině Ostrov zvané nalezena při dobývání štěrku kostra, při které po pravé straně žel. meč, pak zlomky puklice štítové se stopami dřeva, u nohou železný dutý předmět, jako spodek kopí, na levé ruce bronzový a lignitový náramek. — Jan Hellich, Památky XIX. 183.

Jičín. Při stavbě dráhy obchodní, nalezen v příkopu na hranici obce, poblíž starší osady Popovické hrob s kostrou

s.-j. poněkud skrčenou, jež měla na pravé ruce žel. meč laténeský. — L. Šnajdr, Materialy ke kulturním dějinám lidí bydlivších v hořejším poříčí Labe. Jičín 1881. Stať: Hrob gallského bojovníka blíž Jičína.

Juliska v Podbabě. V cihelně na Julisce nalezena před lety řada hrobů, odkud mnoho předmětů dostalo se do sbírky někdy Bergrovy, dnes v majetku země se nalézající; tuším r. 1890 viděl jsem odtud pár náramků z dutých polokoulí u žida v Podbabě, jiné uvádí prof. Smolík. — J. Smolík, Památky XII. 120. 552. — Majetek země v zemském museu. Tb. XII.

Kamenná Voda (Steinwasser) u Mostu. Nalezeny dvě kostry, u jedné kruh z dutých polokoulí. — Památky VIII. 312. XI. 504.

Kbely. Při stavbě silnice mezi Kbely a Lošany nalezeny dvě kostry, při nichž náramek hroznéčkovitě zdobený, malá spona s červeným emailem na destičce patky a velká spona střední laténeská pěkně zdobená. — Památky II. 93. — Zemské museum. Tb. XXIX. 3.—5.

Kely u Mělníka (Kbely?). Při kostře nalezeny náramky ve třech řadách perličkovité vroubkované a obruči z dutých polokoulí. — Vocel, Pravěk 193. — J. Smolík Pam. XII. 552. Tb. XXIII. 17. — Zemské museum tb. XIX. 5.

Klapí. V museu zemském je kruh z dutých polokoulí. — Tb. X. 12. — V museu Třebenickém jsou náramky z dutých polokoulí, náramky vroubkované a jeden lignitový, spony rázu duchcovského, br. řetízek. — Katalog retrosp. výstavy 116. — Ve sbírce p. R. z Weinzierlů z kostrového hrobu kruhy z dutých polokoulí, náramky hrbolky zdobené, náramek lignitový, řetěz pásový ze žel. tenkých řetízků a br. kroužků. — (Lang-Ugest p. 19.)

Klatovy. Šest náramků laténeských z hromadného nálezu u Klatov dostalo se 1876 darem prof. J. Vančury do zemského musea; jeden pěkně vroubkovaný vyobrazen k vůli porovnání na tab. II. č. 11.

Klobuky. U nádraží a v okolí Klobuk nalezeny ozdobné kruhy ryhované, vroubkované i hladké, jeden náramek esovitě ryhovaný, jež získali p. řed. B. Zap a p. V. Sajbic. — Zemské museum. Tb. III. 4.—11.

Kobylisy u Prahy. V cihelně p. Zeníška nal. kostra se dvěma sponami duchcovského rázu a dvěma náramky. — Zemské museum. Tb. VII. 12.—13. 15—16.

Kolaje u Poděbrad. R. 1824 hroby při prokopávce silnice; r. 1900 objeveny na sousedním poli dva hroby s.-j.; při jedné kostře nenalezeno ničeho, při druhé spona a náramky, v rozrušeném hrobě třetím kus náramku. — J. Hellich, Památky XIX. 385.

Kopisty (německé). V zemském museu kruh ze šnekovitých polokoulí. — Památky arch. XII. 550. Tb. XXIII. 13. (kdež uvedeno, že kruh pochází z Hrdel u Litoměřic, s odvoláním na Pam. IX. 239). — Tb. XXXII. 8.

Koporeč (Koppertsch) u Mostu. V museu v Mostu nalézá se odtud spona laténeská.

Dvůr Korec. V poloze na Babím dole při drenování řízli dělníci osm koster s.-j., nalezli náramek bez ozdob. — J. Hellich, Památky XIX. 387.

Kostomlaty. Při stavbě dráhy nalezeny kostry poblíž nádraží a při nich patrně br. náramek přechodní k náramkům z dutých polokoulí, náramek dutý, duchcovské spony, pěkná spona stradonická a sporná mince císaře Augusta. — L. Šnajdr, Památky X. 648. — Verhandl. anthr. Berlin 1883. 123. — Zemské museum. — Tb. XXXII. 1.—6.

Košíře u Prahy. Br. náramek esovitě zdobený, neznámo, jak nalezený. — Památky XI. 470. — Zemské museum. Tb. IX. 1. — Na cibulce nalezeny hroby se sponami duchcovského typu, kruhy z dutých a šnekovitých polokoulí. Nález v měšťanské škole na Smíchově. — Bř. Jelínek, Mitth. anthr. Wien XIV. 189.

Koštice. V zemském museu část spony s patkou zpět ohnutou a k oblоučku připevněnou, pak kusy kruhu ze šnekovitých polokoulí z bývalé sbírky Bergrovy. — Tab. XXXI 8.—10.

Křemyž (Křemusch) u Bíliny. Ve sbírce p. hraběte J. Ledebura nalezají se z kostrových hrobů dvě spony, kruh z dutých polokoulí, náramky a j. — Katalog retrosp. výstavy 9.

Křešice. Z kostrového hrobu část řetězu bronzového, br. náramek vroubkovaný. — Katalog retrosp. výstavy str. 10. č. 123.

Horní Kšely u Č. Brodu. Na poli p. Bártla (směrem k císařské silnici) nalezeno patrně několik kostrových hrobů, v kterých byly: železný meč prohýbaný, oštěp s dolejším železným nákonečníkem oštěpu, kroucený železný prut k zavěšení meče, ozdobný br. pás z drobných dvojitých řetízků kroužky spojených s ozdobnou záponou, dva páry kruhů z polokoulí šnekovitě vytvářených, dále náramky vroubkované a náramek lignitový, kus náramku osmičkovitě stočeného a j. — J. Smolík, Památky XII. 229. 545. Tb. XXII. — Zemské museum. Tb. XXI. XXII.

Kutná Hora. Ve dvorním museu ve Vídni vyložen vroubkovaný náramek.

Letky u Prahy. R. 1893 zakládali p. A. Dvořák a inž. K. Fischer kruhovku a tu nalezli nad silnicí za obytným stavením skupinu hrobů kostrových v řadách. V prvním hrobě, který se s hlinou utrhl, byl železný meč se stopou tkaniva na pochvě. V druhém hrobě, podle, s.-j. nalezeny při ramenech dvě spony, při pasu rovněž dvě, na rukou náramky. U následující kostry s.-j. nalezen pouze železný kroužek, u čtvrté, která měla hlavu k jihu, nohy k severu, nebylo milodarů. V třetí řadě kostra s.-j. bez darů pohřebních. R. 1894 nalezena kostra o samotě, s.-j., na druhé straně silnice, měla na noHou kruhy z dutých polokoulí vnitř páskou opatřených, na ruce pravé dva náramky, z nichž jeden zdoben střídavě hrbolky hladkými a šnekovitě vytvářenými; při pravém boku byla spona větší duchcovského rázu, na levé ruce byl železný náramek. Asi dvacet kroků dále byla nová kostra krátkolebá, s železnou sponou u levého prsu.

Roku 1895 odkryt nový hrob na levé straně silnice, u kruhovky. Kostra s.-j. měla u levého ramene žel. sponu, na pravé ruce silnější náramek, od brady přes pravou stranu těla leželo trubičkové kování štítu, k němuž patřilo od dělníků dobyté puklicové kování štítu s trubičkou středem, pak hřeby se střechovitou hlavicí emailem někdy pokrytou; na pravé straně od loketní k stehenní kosti ležel meč, který původně visel na proužce železné kroucené, v očko zakončené, při pravém rameni konečně byl oštěp železný s tulejí. — Na podzim nalezen nový hrob u obytného stavení v poloze první. Kostra s.-j. měla na prsou žel. kroužek, v prostřed prsou malý bronzový kroužek a u pravé ruky opět žel. kroužek; po pravé straně od polov. ramene k polovici stehenní kosti meč.

R. 1898 nalezeny nové čtyry kostry; první při silnici svalena odkopáváním hlíny; při kostře byl žel. meč, oštěp s tulejí, kroužek, velká spona br. Druhá kostra hlavou k jihu nalezena opět blíže obytného stavení asi 15 kroků od předešlých; na rukou byly náramky, na prostřed prsou žel. spona, na pravé kyčelní kosti br. spona. Třetí kostra nedaleko od předešlé, hlavou k severu; na ramenou kostry po dvou sponách, na levé ruce náramek s emailovým očkem, na pravém rameni tenký náramek, v zápěstí polovice vlnitého náramku; v klíně kostry ležela kostra děcka s druhou polovicí vlnitého náramku a malý koral. Čtvrtá kostra měla žel. meč a oštěp a tři duté čočkovité ozdoby pasu. — Jednu kostru chtěl vyzvednouti p. ředitel Felcse zemí, ale neměla darů pohřebních. — Dr. J. L. Píč, Památky XVI. 357. 759. Tab. XXII. XLIV.; Pam. XVIII. 225. Tb. XXV. — Zemské museum. Tab. XIV.—XVI.

Libáň. Při prokopávce pro silnici směrem k cukrovaru nalezen hrob se sponami a náramky. — Mitth. Centr.-Comm. XX. 111. — Zemské museum. Obr. 10.

Libčeves (Lübschhausen). Na jihozápadní straně vesnice nalezeno při odvážení popelovité vrstvy pohřebiště nepravidelně rozložené. První nález dostal se do musea r. 1888 ze tří hrobů: s br. pasovým řetězem u jedné kostry byly dva skleněné náramky a jeden bronzový, pak spona rázu stradonických, u jiné br. náramky a spona rázu duchcovského, lignitový kroužek, pak odevzdán kruh z dutých polokoulí a j. — J. Smolík, Památky XIV. 363. Tb. I. — Zemské museum. Tab. XXV. XXVII. — Téhož roku zahájil své zkoumání MUDr. J. Matiegka, který nalezl u jedné kostry na nohou dva kruhy z dutých polokoulí, na ruce náramek z hrbolků, pasový železný řetěz a železnou sponu. R 1889 nalezen u kostry žel. meč mezi nohami položený s řetízkem k zavěšení a br. kruh na ramenou. U jiné kostry nalezen pasový řetěz z bronzových záponek a kroužků a železných řetízků, náramek ozdobný z modrého skla a spona s hrbolkovitým obloučkem, pak železná spona; u jedné kostry byla tmavá nádoba za hlavou. Mimo to nalezeny meče, náramky, spony a j. Ve sbírce p. barona Raucha byly části br. řetězu z pasu, ozdobný náramek z dutých polokoulí, kus skleněného náramku a j. — J. Matiegka, Památky XVII. 273. Tb. XXIX. XXX. — Mitth. anthr. Wien XXVII. [51] — Zemské museum. Tb. XXIV. XXVI. — Od nájemce pole získal p. R. z Weinzierlů: nádobu tmavou laténeskou; kruh z dutých polokoulí, žel. sponu, žel. drobnosti a náramek lignitový (meč a oštěp z téhož hrobu); kruh z dutých polokoulí na nohou, náramek z dutých polokoulí a jiný s hrbolky; v ženském hrobě na pravém rameni náramek z modrého skla zdobený brozníčkovitě, br. řetěz pasový. — R. v. Weinzierl, Praeh. Blätter VII 4. Tb. 3. — Sbírka p. Weinzierla. — Část kování štítového, kus žel. meče a spony je v museu v Třebenicích. 4 náramky ve dvorním museu ve Vídni.

Libeznice R. 1890 nalezen hrob kostrový se sponou a náramkem, tuším za kostelem. Později nalezeny při dělání trativodů hroby na poli směrem k Měšicům. — Zemské museum. Tb. VI. 5.—7.

Libkovice u Roudnice V cihelně r. 1847 nalezena kostra s vroubkovanými náramky a kruhy na nohou, br. kruh a zlomky železa ležely podle kostry. — Nález na zámku v Roudnici. — Památky VII. 580. — Soupis okr. Roudn. 124.

Libočany u Žatče. Při stavbě domu nalezena kostra s br. řetězem a náramkem hráškovitě zdobeným. — Nález v zemském museu. Tb. XXIX. 1. 2.

Libodřice u Kouřimi. Na okraji vesnice nalezen roku 1891 kostrový hrob, v němž dvě spony duchcovského rázu, náramek esovitě zohýbaný dva kruhy z nohou. — Zemské museum. Tb. XIII. 15.—18.

Libochovice. Z okolí Libochovic pocházejí kruhy z dutých polokoulí. — J. Smolík, Památky XII. 548. Tb. XXIII. č. 4. — V zemském museu vroubkovaný náramek. Tb. X. 9.

Lisovice — Zlonice. U stanice Zlonické při kopání sklepa nalezli dělníci kostru, u které byl náramek esovitě hluboce ryhovaný, náramek vroubkovaný a spona duchcovského rázu. — Dr. J. L. Píč, Památky XVI. 53. — Zemské museum. Tb. IX. 8.—11.

Litoměřice. Na východní straně města při silnici k Ústí nalezen hrob s nákrčníkem, náramky a kruhy z nohou, (perle skleněné a filigran stříbrný dle udání dělníků spolu prý nalezené nesouhlasí s ostatním). Později nalezena kostra s náramkem br. — A. Teubner, Mitth. Central-Comm. Wien XVI. 209. — R. v. Weinzierl, Gross-Ugest 23.

Lochenice. V museu v Hradci Králové je zlomek šnekovitého kruhu. — L. Domečka, Památky XVIII. 121.

Lovosice. Kostrové hroby nalezeny ve městě při kanalisaci, pak při stavbě dráhy a v cukrovaru, žel. meče, oštěpy, náramky z dutých polokoulí, žel. pasové řetízky a j. — R. v. Weinzierl, Zeitschr. f. Ethnologie 1894. 111. 1895. 54., Lang-Ugest 18. — Časopis přátel starožitností. I. 55. 70.

Močovice. Při průkopu dráhy nalezeny lat. náramky, pak kostra bez darů pohřebních; náramky jsou v museu v Čáslavi. — Kl. Čermák, Památky XII. 141.

Modřany. Z kostrových hrobů ve vesnici jsou ve sbírce říd. uč. p. F. Hrdiny šnekovitě vytvářené kruhy z dutých polokoulí. — Katal. retrosp. výstavy 9.

Mohylník u Písku. Náramek nalezený nahodile na hoře Mohelníku u Písku (Památky XII. 231) vyobrazen na porovnání tvaru na tab. III. 9.

Moravěves (Moraves) u Mostu. Kruh z dutých polokoulí. — Museum v Mostě. — Mitth. Central-Comm. 1866. p. 118—120. Fig. 64. — Archiv f. österr. Geschichtsq. 1865. XXXIII. 76. — Vocel, Pravěk 193. — Smolík, Památky XII. 553.

Nehasice u Postoloprt. V museu v Drážďanech odtud br. náramky a spony; v museu v Mostě náramky vroubkované; obručí z dutých polokoulí na zámku v Peteršpurce. — Vocel, Pravěk 193. — Archiv f. österr. Geschichtsquellen 1865. XXXIII. 76. — R. v. Weinzierl, Lang-Ugest 20.

Malé Nehvizdy. V poloze na „Zámkách" nalezena kostra, při kteréž byly dva náramky a kruh s nohou, jež pro zemské museum zachránil pan ředitel J. Waněk. — Tab. XIII. 12.—14.

Nesuchyně. Z kostrových hrobů meč železný s bronzovým jilcem daroval museu p. okr. insp. G. Jaroš. — V Zemském museu. — Náramků vroubkovaných asi 12 se ztratilo. — (Obr. 3).

Nové Dvory u Kutné Hory. R. 1853 nalezeny náramky s esovitou relifní ozdobou, podobně zdobená spona, nákrčník s navlečenými dvěma kroužky a j. — Vocel,

Archaeol. Parallelen II. 23., Pravěk 195. — Zemské museum. Tb. IX. 2.—4. 7.

Nymburk. Kruhy z dutých polokoulí polámané, spony duchcovského rázu, náramky vroubkované, kteréž nalezeny buď v zahradě p. MUDr. Dlabače neb na hřbitově u sv. Jiří. — J. Smolík, Památky XII. 237. 553. — Zemské museum. Tb. X. 1.—8. 10.

Královská Obora u Prahy. R. 1901 nalezeny při přístavbě elektrické dráhy mezi skrčenými dvě kostry natažené s.-j., u jedné latèneský náramek. — V. Landa. — Zemské museum; viz též Mitth. Central-Comm. Wien XIV. 55.

Obrnice blíž Mostu. Nákrčník s ozdobou polokruhovou a náramek, nalezeny při stavbě dráhy. — Památky IX. 566. Tb. VII. 10 11.

Ohrada — Nová Ves u Kolína. Ve dvorci u vrat nalezen hrob kostrový, v kterém byla spona s obloučkem hluboko esovitě ryhovaným, otevřené náramky a kruh z dutých polokoulí. Několik kroků dále nalezen a v mé přítomnosti odkryt jiný hrob s.-j., v němž nalezena bronzová spona. — Dr. J. L. Píč, Památky XV. 506. — Museum v Kolíně. Obr. 13.

Okoř — Malé Čičovice. U mlýna starodolského nalezena kostra s náramkem vroubkovaným na levé, s náramkem železným na pravé ruce, s hladkými kruhy na nohou. U jiné kostry nalezeny kruhy šnekovitě vytvářené. — Vocel, Pravěk str. 192. 195. Památky XII. 121. 553. — Zemské museum. Tb. XXVIII. 5. 7. XIII. 20. — Nad Okoří, v katastru M. Čičovic rozorán kostrový hrob, na nohou kostry nalezeny dva kruhy z dutých polokoulí. — J. Felcman, Památky XVII. 200. — Nález v zemském museu. Tb. XIX 9.

Oploty (Oblatt) u Podbořan. Na panském poli nalezli dělníci polovici zlatého nákrčníku. Památky XIV. 606. Mith. anthr. Wien XX. [12] — Originál ve dvorním museu ve Vídni. Obr. 9.

Opolany Horní. Nalezen kruh z dutých polokoulí, z nichž střídavě jedna hladká druhá šnekovitá; zachovala se jedna polovice. — J. Hellich, Památky XIX. 187. — Zemské museum. Tb. XXX. 7.

Panenská Týnice. Při silnici k Vrbnu vedoucí nalezena kostra se sponou v patce hlavičkou zvířecí zakončené v hlavičce v obloučky se rozvětvující. — MUC. Fr. Kučera. — Český Lid III. 572. — Museum v Lounech. Obr. 8.

Paředly (Paredel) u Mostu. Neznámo za jakých okolností nalezen kruh z dutých polokoulí, kruh esovitě zdobený, dva lignitové náramky. — Dr. Woldřich, Mitth. anthr. Wien III. 73. Tb. II. 15. 16.

Peruc. Obruči z dutých polokoulí šnekovitě zdobených. — J. Smolík, Památky XII. 553. VI. 313. — Zemské museum. Tb. XXVIII. 8.

Pchery. V zahradě p. V Kocourka nalezeny v sídlišti starším tři kostry. Prvá náhodou nalezená zdobena uzavřeným kruhem, náramkem slabě vroubkovaným a sponou duchcovského typu. Druhá a třetí kostra vykopána p. řed. Felcmanem: obě zapuštěny až do žlutky spodní s.-j., prvá měla u hlavy kameny, na nohou slabě vroubkované kruhy, železný náramek na ruce, dva železné kroužky u hlavy. Druhá měla též kruhy na nohou, náramky a br. plíšek na prsou. — J. Felcmann a V. Schmidt, Památky XVI. 369. — Zemské museum. Tb. XVIII. 1.—9.

Plaňany. Při stavbě sokolovny nalezen kostrový hrob s.-j., z něhož dělníci zachovali náramek ze sedmi dutých polokoulí, náramek prolamovaný drobně šnekovitě zdobený s pohyblivými kroužky, dva kruhy z dutých polokoulí šnekovitě vytvářené a zlomky pěkné spony. — Dr. J. Píč, Památky XVI. 764. — Zemské museum. Tb. XXXI. 1.—5.

Plíškovice u Mirovic (?). Ve vrstvě popelovité (?) vykopány spony br. rázu duchcovského a latèneské náramky hladké jemně vroubkované a kruhy s většími hrboly. — J. Smolík, Památky XI. 87. 662. — Zemské museum. Tb. XXVIII. 1.—7.

Pněv u Poděbrad. Při ústí potoka nouzovského kostrové hroby s.-j. Při jedné kostře nalezen žel. meč, na ruce br. náramek hrbolky zdobený a tulej žel. oštěpu; z druhých hrobů zlomek náramku s plnými koulemi a zlomek jiného náramku se spirálovými ozdobami. — J. Hellich, Památky XIX. 186.

Podlešín. V cihelně u Podlešína r. 1890 kostrové hroby se sponami duchcovského rázu, nákrčníkem, náramky atd. — Zemské museum. Tb. VII. 1.—11. 14.

Poříčany. Wocel, Archaeol. Parallelen II. 22. Tab. II. 5. 6. uvádí odtud kruh z dutých polokoulí i kruhy šnekovitě zdobené; r. 1884. podle zprávy Bř. Jelínka (Mitth. anthr. Wien XXIV. 70. Fig. 47.) nalezena při stavbě dráhy kostra s br. nákrčníkem; r. 1899 nalezeny při rozšiřování nádraží kostry s obručím šnekovitě zdobených polokoulí; tyto jsou v zemském museu. Tb. XXII. 10. 11.

Předměřice. R. 1898 nalezena v cihelně p. Morávka kostra se dvěma šnekovitě zdobenými kruhy s nohou a náramkem drobnými kroužky zdobeným; jeden šnekovitý kruh v museu v Hradci Králové, ostatní v zemském museu. — Mitth. anthr. Wien XXVIII. [26]. Duška, Nálezy 60, Památky XIX. 391. Tb. XXIX. 7. 9.

Přemyšlení. V cihelně známé svými jamami kulturními objeveny při s.-z. straně (hned při úvoze) kostrové hroby. Nejzajímavější prozkoumal p. Dr. Č. Ryzner (1884), nalezнuv kostru ženskou, kteráž měla u prsu skvostnou sponu zdobenou dvěma hlavičkami a podle ní 7 kroužků se stopami látky ovinuté a se stopami dřeva, na ruce jedné náramek z dutých polokoulí a dva kroužky, na ramenou dvé menší spony rázu duchcovského. — Č. Ryzner, Památky XII. 419. 453. Tb. XX. 1.—6. — Zemské museum. Tb. II. 1.—9.

R. 1893 udeřili dělníci v téže poloze na kostry dvě; ze zachovaných nálezů patří latèneský žel. meč s pochvou, dvě kroucené železné týčinky k zavěšení meče, pak dvojí kování štítové podoby loďkovité a snad i hlavice žel. hřebů ze štítu bojovníku, železný řetěz s br. kroužky a záponkou v podobě zvířecí hlavičky, hladký náramek br. a žel. a snad i železné spony kostře ženské. Později nalezeny kostry s br. sponami rázu duchcovského, jež dostaly se do Vídně. — Dr. J. L. Píč, Památky XVI. 360. tb. XXIII. — Nálezy v zemském museu. Tb. XXXIV.

Radonice u Loun. V hrobě kostrovém dva br. náramky a dva kruhy z dutých polokoulí. — Památky XV. 469. — Zemské museum. Tab. XIII. 19. XVIII. 14.

Roudnice. Roku 1866 nalezena ve městě při cestě k Hracholuskám kostra, jež měla dutý br. nákrčník dva br. náramky, br. kruh. — M. Lüssner, Památky VII. 323. — Zemské museum. Tb. III. 1. 2. 8.

Řeporyje. Roku 1896 nalezeny v cihelně p. Šmidta 4 hroby s.-j., u hlavy kámen, u nohou nádobka rozbitá. U 1. kostry mimo to žel. náramek a spona; 2. br. náramek a spona; 3. dva br. náramky a spona s destičkou emailovanou; 4. žel. meč a kroužek, na prsou žel. spona. R. 1897 5. dva br. náramky otevřené, náramek esovitě zohýbaný a dvě spony; 6. nález dělníci prodali. — J. Nesměrák a E. Neumann, Památky XVIII. 255. — Zemské museum. Tab. XIII. 1.—10.

Semice. Na poli u Semic nalezena ojedinělе pěkná spona s patkou zpět zahnutou a k oblоučku připevněnou a jinde zas záponka pasu. — Zemské museum. Tb. XXXI. 6. XXXII. 9.

Slatina. V hrobě kostrovém kruh z dutých polokoulí, spona, korale; nálezce si vymínil, aby mu po smrti nalezené věci dány byly do hrobu, což syn jeho vyplnil.

Slavětín. Ve sbírce farní v Peruci byly odtud vroubkované kruhy, korale s očky a koral se vkládanou vlnicí.

Slupy v Praze. Nalezeny dva kruhy z dutých polokoulí. — Bř. Jelínek, Mitth. anthr. Wien XX. 140. tb. II. 31. — Majetek země.

Sobčice u Ostroměře. Roku 1894 nalezen při orání kostrový hrob, z něhož se zachoval žel. meč s pochvou rytím zdobenou, žel. hrot oštěpu a spona pěkná s patkou k oblоučku připevněnou. — Dr. J. L. Píč, Památky XVI. 765. Tb. XLV. L. Šnajdr, Mitth. Central-Comm. XXII. 159. obr. 6.

Solany. V museu Třebenickém je latèneský náramek.

Stakory. V cihelně nalezeny dvě kostry se dvěma kruhy z dutých polokoulí, náramky s menšími puklicemi a kroužky, které získal (1878) p. vrchní inženýr Pecenka. — Památky XIV. 355. 509.

Stradonice u Loun. V popelovité vrstvě sídelní přicházeli občané na kostry; do musejní sbírky dostal se odtud nejprve krásný br. pás řetězový červeným sklovitým emailem zdobený, (Památky XIII. 235.) pak ze školní sbírky náramek ze zeleného skla a silný náramek lignitový, pak ze sbírky p. B. Klapky náramek prolamovaný s drobnými šnekovitými ozdůbkami, k němuž původně patřily dvé malé spony duchcovského rázu.

Mimo to byly ve sbírce školní v Stradonicích porušený žel. meč, zlomky železné, a j. ve sbírce pana Klapky dva nákrční kruhy, s obručím z malých polokoulí dutých, otevřené náramky, spony a j. — Z musejní sbírky na tab. XXX.

Střednice. V museu v Mělníce kruh z dutých polokoulí a latèneský náramek.

Sulejovice (Sulevic). Při zakládání chmelnice nalezeny kostrové hroby v pěti řadách, při nichž br. spony, náramky, nákrční kruhy, kruhy na nohy a některé železné předměty. — J. Woldřich, Mitth. anthr. Wien XIX. 88. Tab. I.

Svobodné Dvory u Hradce Králové. V cihelně pana Plakvice objeveny hroby kostrové, z nichž br. náramky na zevní straně ve třech řadách perličkovitě vroubkované i hladké, pak náramek lignitový dostaly se do zemského musea. — Památky II. 189. Vocel, Pravěk 192. Duška, Nálezy 62. Wocel, Archaeol. Parallelen II. 21.

Šenava (Schönau) u Teplice. P. Fassl nalezl na svahu Sandberku kostru s náramky vlnitě zahýbanými (duchcovského rázu) a sponami. — Mitth. Central-Comm. 1888 XIV. 204.

Šlapanice u Slaného. Neznámo jak, nalezen kruh o šesti dutých polokoulích esovitě ryhovaných. — Zemské museum. Tb. XXIII. 3.

Štítary u Kolína. Při cestě ku Kolínu vyorán hrob rozrušený, v němž byl kruh z malých dutých polokoulí a náramek s hráškovitou relifní ozdobou, která ovinuta br. drátkem osmičkovitě, pak malé sponky duchcovského typu. — Dr. J. L. Píč, Památky XV. 506. — Museum v Kolíně. Obr. 11.

Těčiněves (Tetschendorf) blíž Úště. Na levé ruce kostry nalezeno obručí z dutých polokoulí. — J. Smolík, Památky IV. 186. XII. 553. — Zemské museum.

Těchobuzice (Techobusitz) u Litoměřic. V kostrovém hrobě br. náramky, nákrčník, kruhy s nohou, spony, žel. náramek. — R. v. Weinzierl, Lang-Ugest 18.

Trmice. V cihelně kostrové hroby: meče, oštěpy, br. náramky a spony, lignitový náramek v museu v Berlíně. R. v. Weinzierl, Lang-Ugest 22. — Verh. anthr. G. Berlin 1889. 786.

Třebenice. V museu v Třebenicích lat. náramek.

Třebonice u Prahy. Hrob s kostrou, náramky a spona. — Em. Neumann, Památky XVIII. 256.

Třebešice u Čáslavi. Kostry, na kterých nalezeny kruhy z dutých polokoulí, z nichž jeden v museu Včely Čáslavské; kruh z dutých polokoulí v zemském museu. — Památky IX. 568. XII. 549. Tb. XXIII. 5. Katalog retrosp. výstavy I. č. 124. Tb. XIX. 7.

Třebušice (Triebschitz) u Mostu. V zemském museu z majetku země se nalézají kruhy z dutých polokoulí šnekovitě zdobených, vroubkované náramky, kusy br. řetězu atd.; v museu v Mostu polovice kruhu z dutých polokoulí. — Tab. XXVIII. 1.—4.

Třiblice. V okolí nalezeny kruhy z dutých polokoulí šnekovitě zdobených. — R. v. Weinzierl, Lang-Ugest p. 19.

Újezd Jenišův. — Langugest bei Bilin. Nalezeno 95 hrobů s.-j. v řadách, z nichž jedna třetina bez význačných darů pohřebních; bojovníci měli po pravé straně meče a oštěpy, na těle štít, jakož kování dosvědčuje, u některých nalezena na prsou spona, u jednoho na levé ruce náramek. Ženy označeny byly sponami, náramky, kruhy na nohou, jednou br. nákrčním kruhem; u jednoho děcka nalezeny tři korale. Nádoby nebyly v hrobech. Dno hrobů vyloženo bylo mnohdy prkny. Spony jsou vesměs rázu duchcovského, jedna je bubínková. — R. v. Weinzierl, das Tène-Grabfeld von Langugest bei Bilin, Braunschweig 1899 Durchforschungserfolge auf dem La Tènegrabfelde von Langugest im J. 1900, Prag 1901. Conf. Mitth. anthr. Wien XXIX [32]. — Nálezy v museu v Teplicích.

Úřetice. Podle pohřebiště žárového nalezena kostra s.-j. vždy se dvěma tenkými náramky latèneskými na rukou.— Dr. Píč. — Zemské museum.

Ústí n. L. U továrny na lučebné výrobky nalezen kostrový hrob, v němž dvě žel. spony, náramek osmičkovitě pletený a náramek na povrchu ryhovaný. — F. Heger Mitth. anthr. Wien IX. 246 tb. IV. 6.—8., XVIII. [94]., Památky XII. 122.

Velemyšleves (Welmschloss). Kruhy z dutých polokoulí. — Wocel, Pravěk 193.

Veltěž u Loun. Roku 1892 nalezena kostra ženy se dvěma sponami bubínkovými, sponou s oblоučkem vroubkovaným a patkou destičkovitou, emailem ve 4 skupinách pokrytou, pak s náramky zdobenými většími i menšími

hrbolky. Dříve nalezena byla kostra bojovníka dlouholebého (ind. 73. 3.) s mečem a oštěpem. — Fr. Kučera Český Lid IV. 164. — Museum v Lounech. — Ve sbírce zemského musea jsou kruhy vroubkované. Tb. XIII. 11.

Vepřek. Na sidlišti starším říznuta při dělání průkopu část kostry, na jejíž nohou byly dva kruhy většími hmotnými kuličkami zdobené. — Zemské museum. Tb. XVIII. 13.

Vokovice. V cihelně vyskytly se mezi popelovitými jamami i kostrové hroby s ozdobami latèneskými duchcovského rázu, které tehdejší majitel svým známým rozdával; do sbírky musejní dostala se z někdejší sbírky Bergrovy řada předmětů: nákrčník, ozdobné náramky, spony rázu duchcovského, kus kruhu s jednou hladkou, druhou esovitě ryhovanou polokoulí. — Majetek země v zemském museu. Tab. XI. — V novější době nalezena opět řada hrobů při východním konci cihelny, kdež nalezen náramek ze zlatého srdcovitě a esovitě zohýbaného zlatého drátu, kus br. pasového řetězu a j. — Časop. Spol. přátel Starož. II. 40.

Volenice u Loun. Při kostře nalezeny kruhy z dutých polokoulí, jež zachránil p. správce Vondráček. — Zemské museum.

Vysoké Veselí. V panské cihelně nalezen hrob s náramky a sponami esovitě ryhovanými; nález na zámku v Bechyni.

Záběhlice. Roku 1864 nalezeno při dobývání písku (na z. straně silnice) obručí ze šnekovitě zdobených polokoulí. — Wocel, Pravěk 195. Památky VI. 108. — Zemské museum.

Roku 1890 v cihelně p. Wintricha nalezena kostra se 2 náramky, 2 otevřenými kruhy na nohou, nákrčníkem a 4. sponami. Jiná kostra (r. 1891) měla podobné ozdoby a malou korunku na hlavě. R. 1892 nalezena opět kostra s nákrčníkem, prsten, náramek a 2 spony. R. 1895 nalezen opět hrob se dvěma dutými kruhy na nohou, dvěma hmotnými zavřenými náramky na rukou a sponou s pěkně vroubkovaným obloučkem, u hlavy několik kamenů. Kostry ležely směrem s.-j. — Dr. J. L. Píč, Památky arch. XV. 501. Tb. XXIV.; XVI. 765. — Zemské museum. — Tab. XVII. XVIII. 10.—12.

Zábrdovice u Křinče. R. 1881 objeveno při stavbě dráhy 9 hrobů kostrových, z kterých do musea zemského odevzdáno br. náramky, spona, záponka pasu a j. — Památky XI. 638. 679. XII. 231. 323. Tb. XXIX. 6. 10.

R. 1886 nalezena na protějším poli opět kostra s náramkem, r. 1888 nalezeny kostry dvě s meči žel. a oštěpem, r. 1889 kostra se srpkem a r. 1890 kostra bez darů pohřebních. — A. Štifter, Český Lid I. 293.

Zabrušany (Sobrusan) u Duchcova. V museu v Mostu nalézá se odtud velká spona latèneská.

Zálezly. Ve dvorním museu ve Vídni je slabě vroubkovaný náramek.

Žatec. V museu v Berlíně nalezá se odtud lat. nákrčník a náramek s většími vroubky; ve sbírce p. Mikše též náramky vroubkované. — R. von Weinzierl, Lang-Ugest 27.

Žernoseky Vel Při stavbě s.-z. dráhy (nádraží) nalezeny kostry, při nich náramek a žel. spona. — R. von Weinzierl, Gross-Ugest 23.

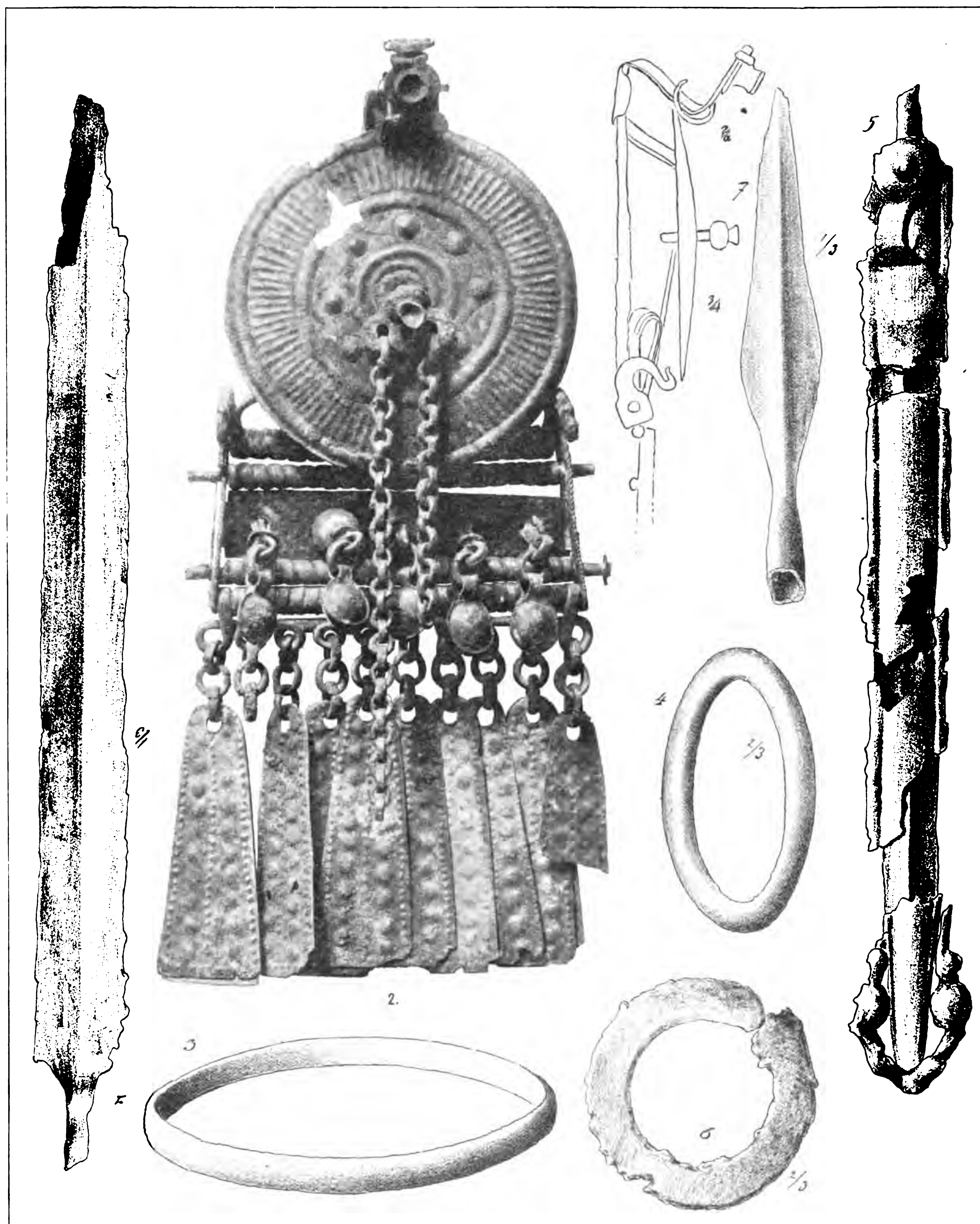
Želenice. V hrobě s kostrou nalezena 1843 při stavbě silnice skvostná spona hallstattského rázu s chřastivými plíšky, žel. meč latèneský a lignitový a bronzový náramek. Z někdejší Pachlovy sbírky přešlo do sbírek musejních. — Libuša, Jahrbuch 1846. Wocel, Pravěk. 482. — Tb. I. 1.—3.

Židovice u Roudnice. Kostry s.-j., u jedné oštěp a šípy. — A. Pudil, Památky IX. 961. (VII. 557).

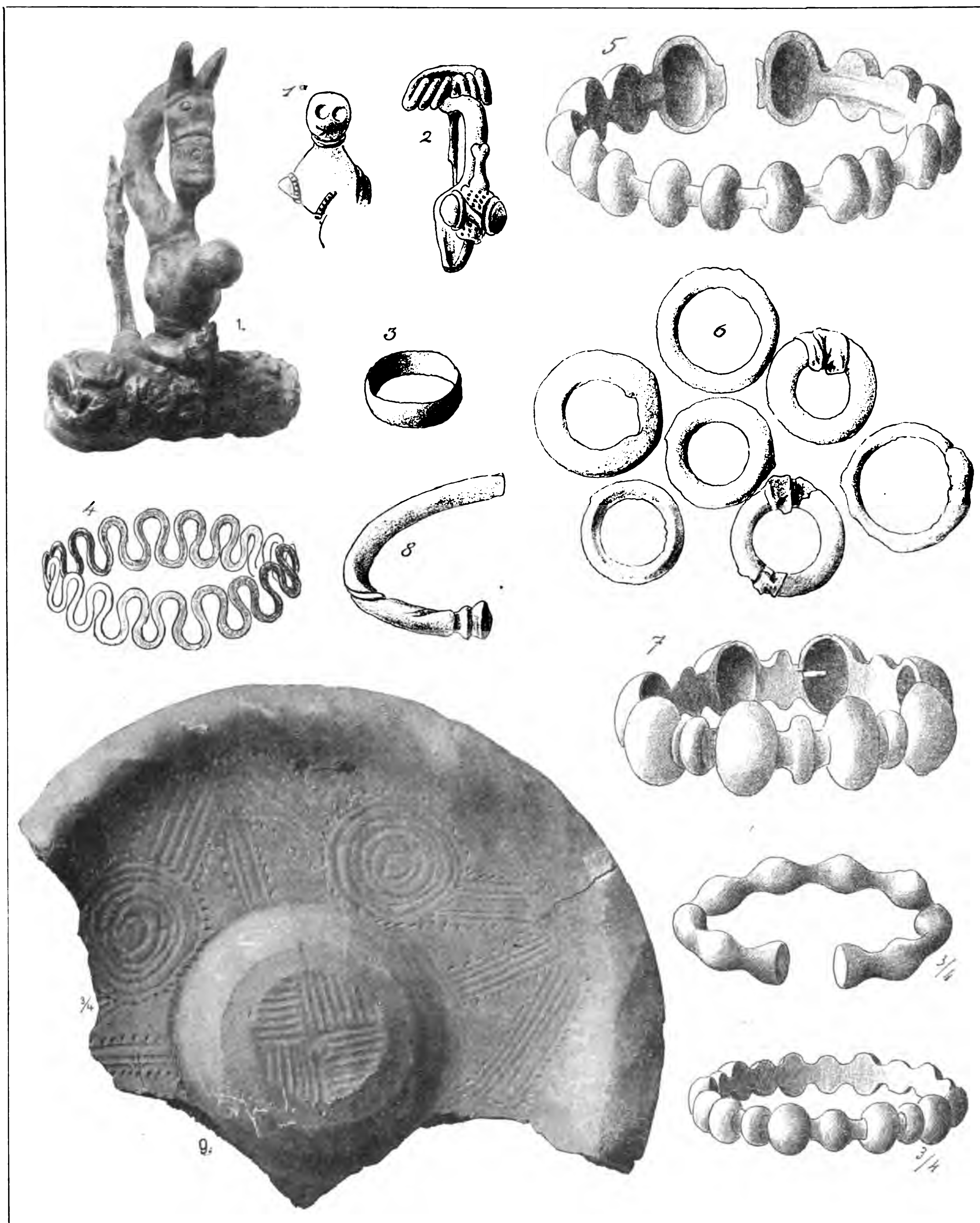
Žižkov. R. 1872 nalezeno na Komenského náměstí při stavbě 22 koster; prvé dvě kostry měly na rukou a nohou br. kruhy, pak spony, jedna kus nákrčníku emailovaného; později nalezeny opět br. náramky, spony, dva železné meče, žel. oštěp, zlatý prsten, pak zlaté a stříbrné mince; jedna kostra měla pod hlavou kámen. — Fr. Beneš, Památky X. 67. 170. — Tb. VIII.

Žmavy u Třemšic. Řetízek bronzový, spony duchcovského a stradonického typu, skl. náramek, mince stradonická stř. nalezeny při dobývání granatů. — Museum v Třebenicích.

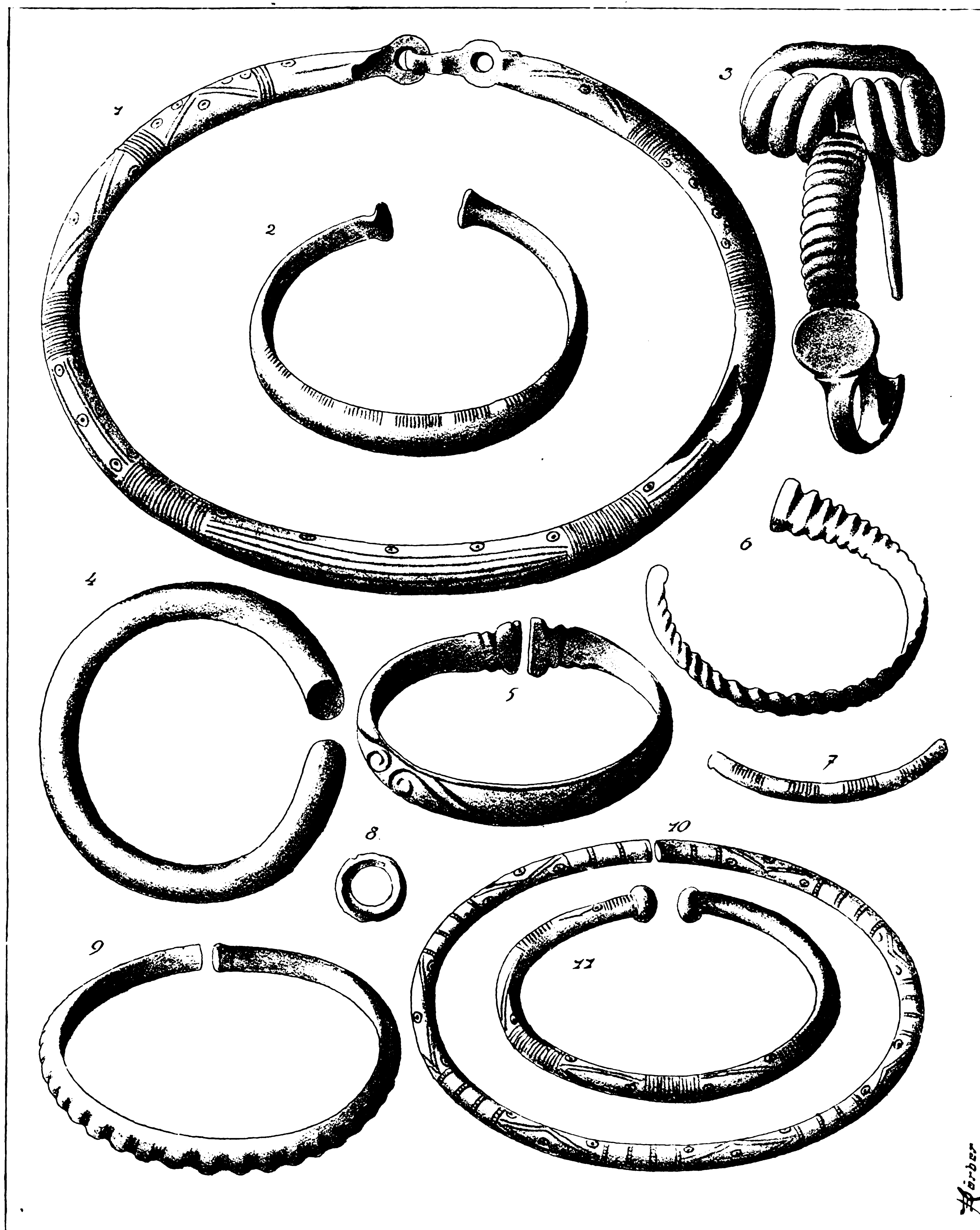
OBSAH.

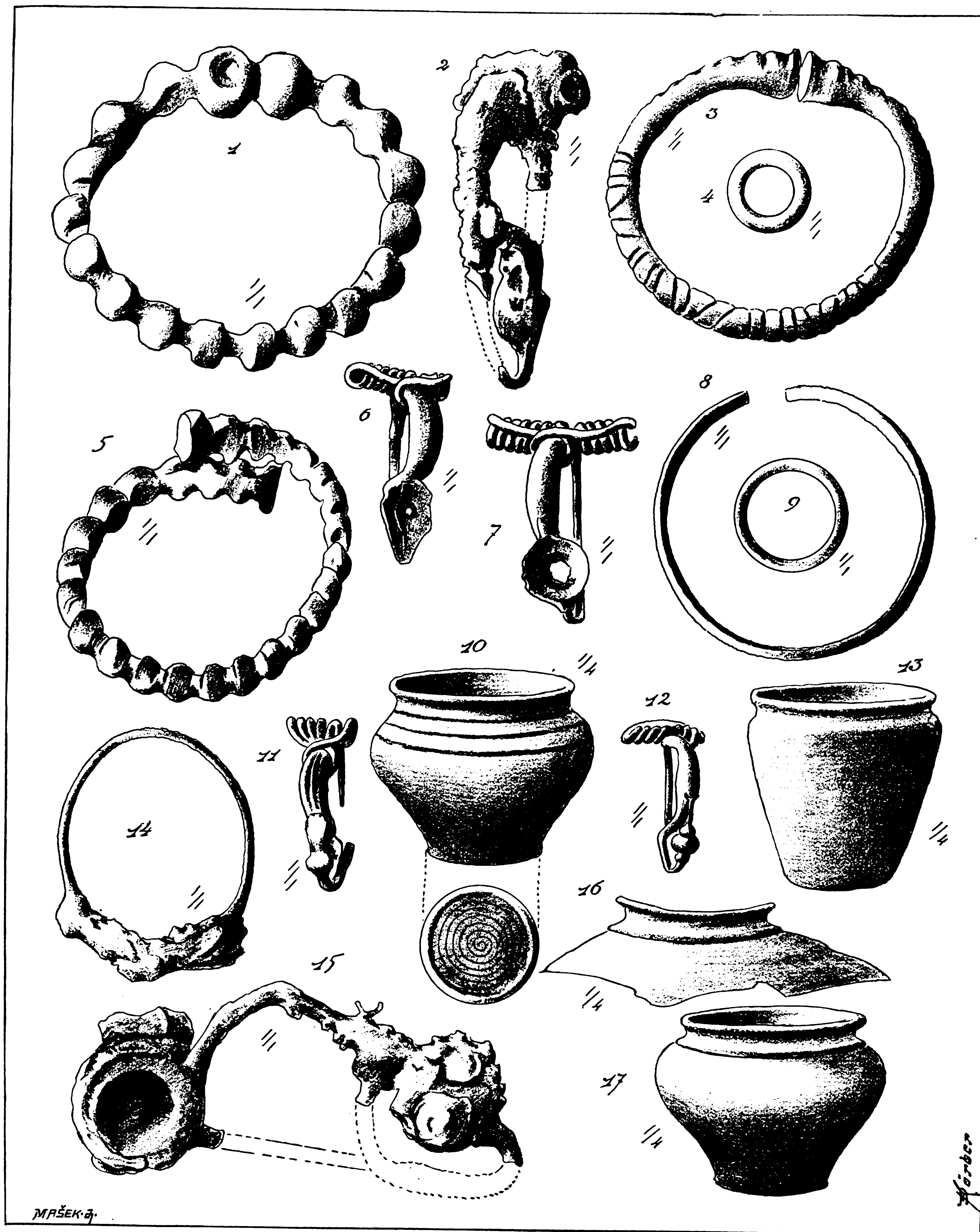
Píč: Čechy na úsvitě dějin. Sv. 1. 1—4 Želenice. 5—7 Hořelice.

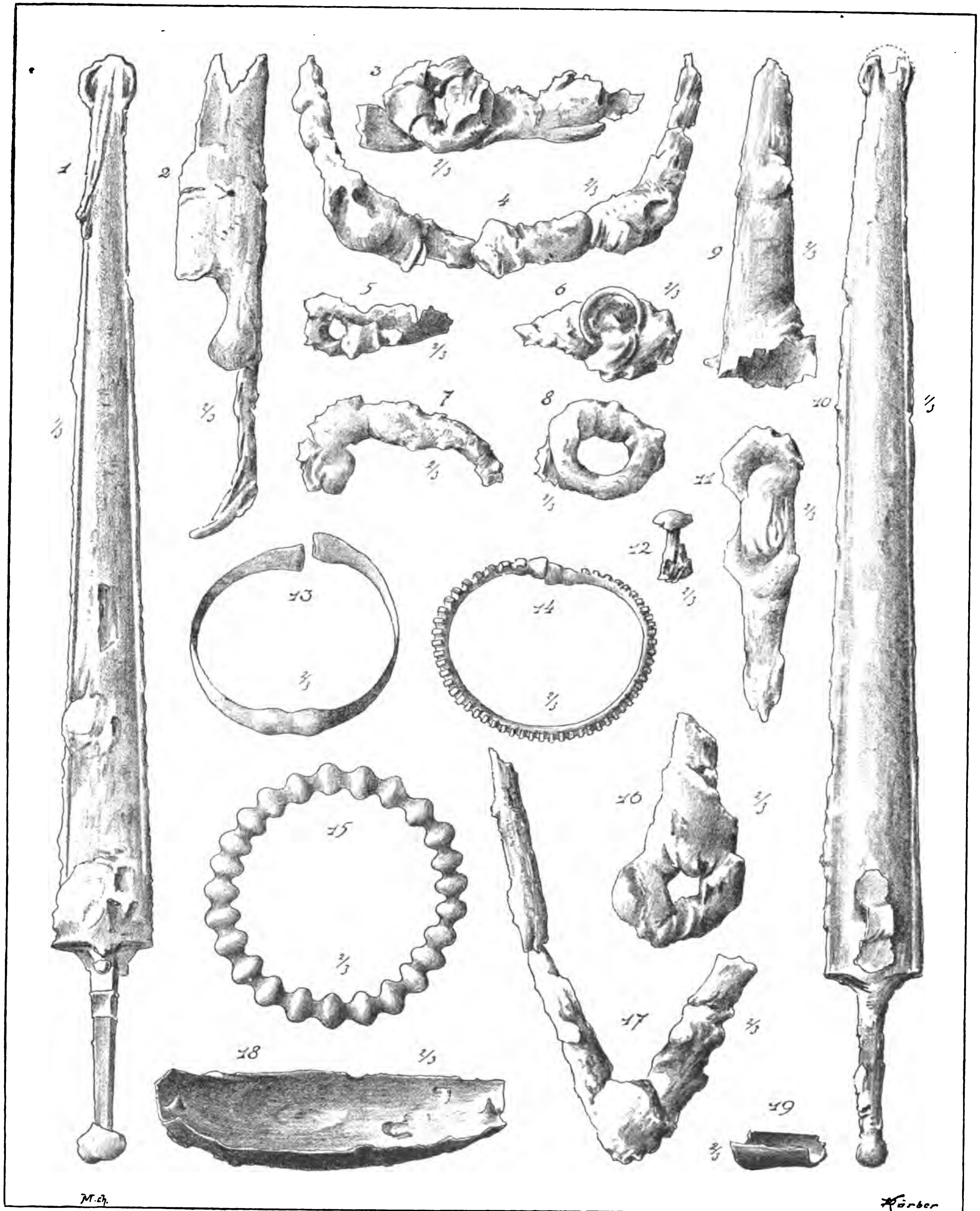
1—9 Přemyšlení. 10 Hostýň u Ouval.

Píč: Čechy na úsvitě dějin. Sv. 1 — 1, 2, 8 Roudnice. 3 neznámo 4—11 Klobuky. 9 Mohylník.

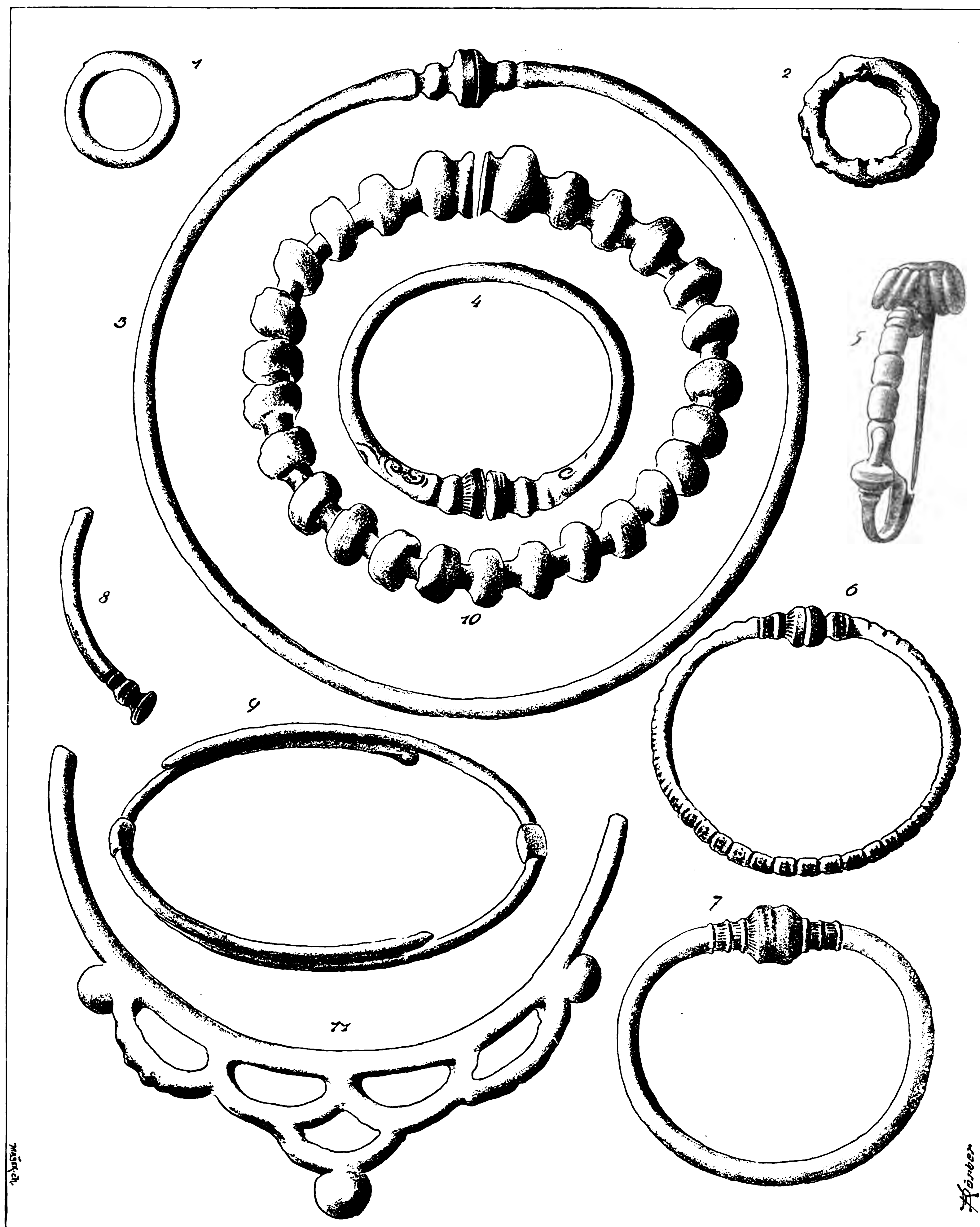

Dobšice.

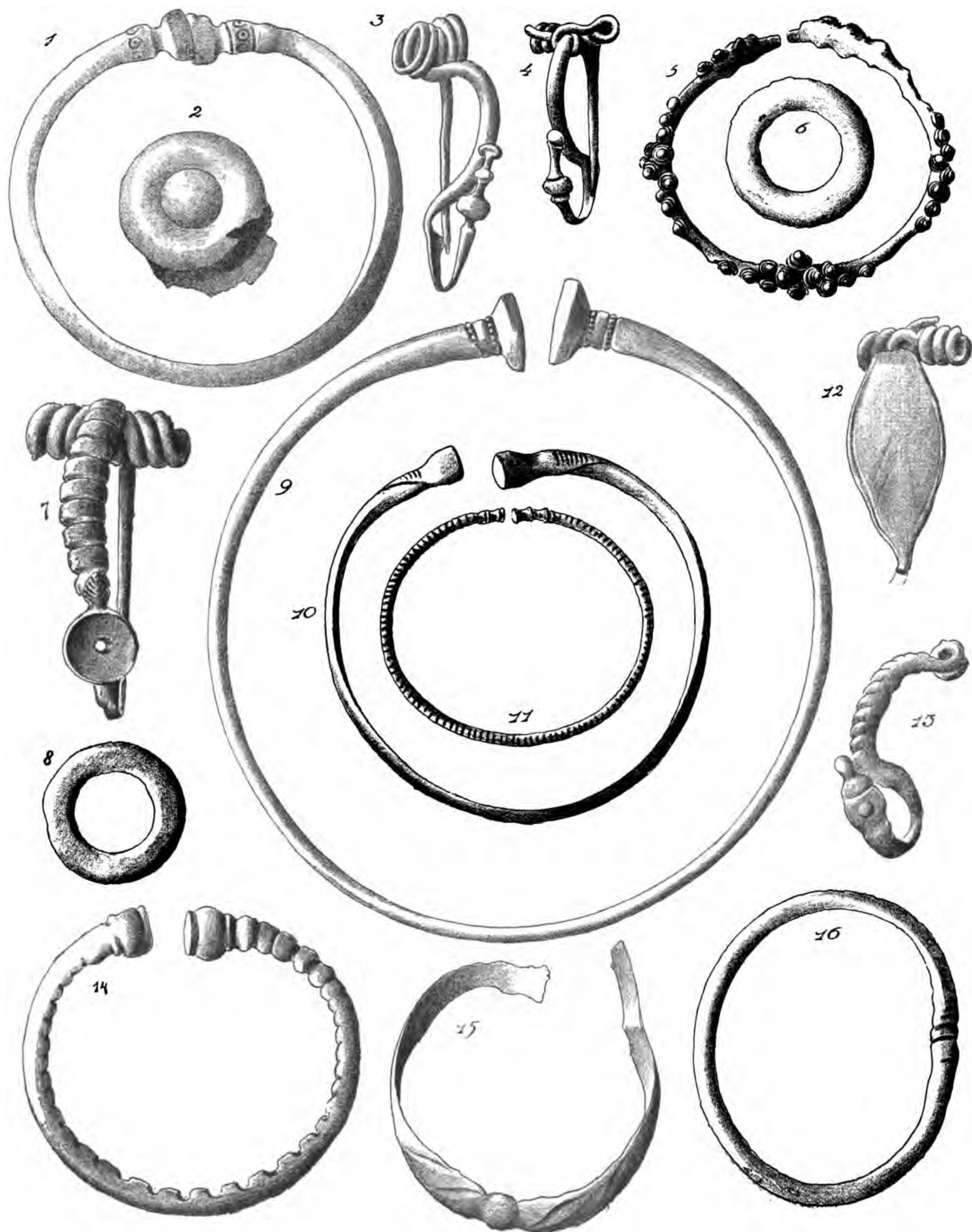

Píč: Čechy na úsvitě dějin. Sv. 1.

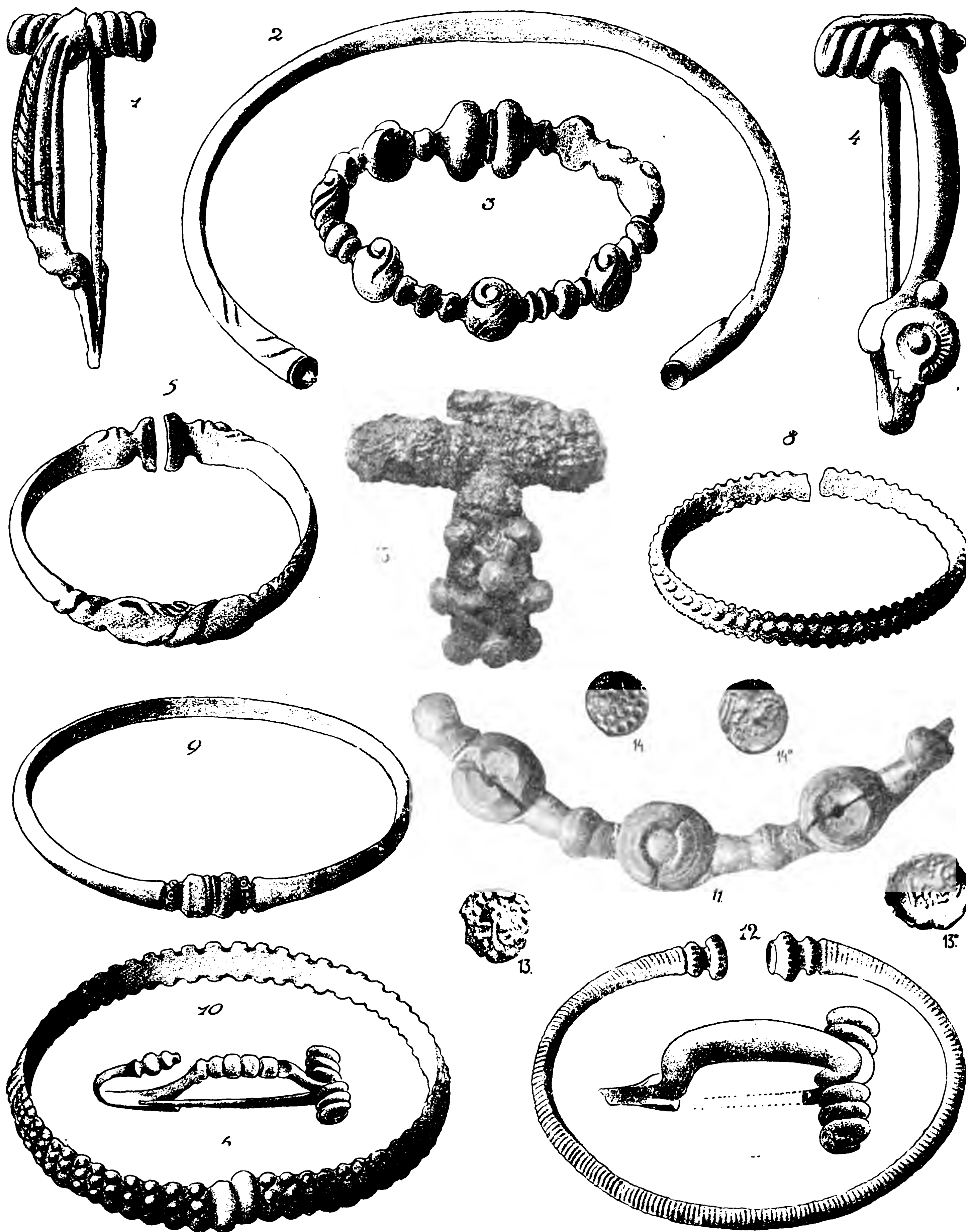
Dobšice.

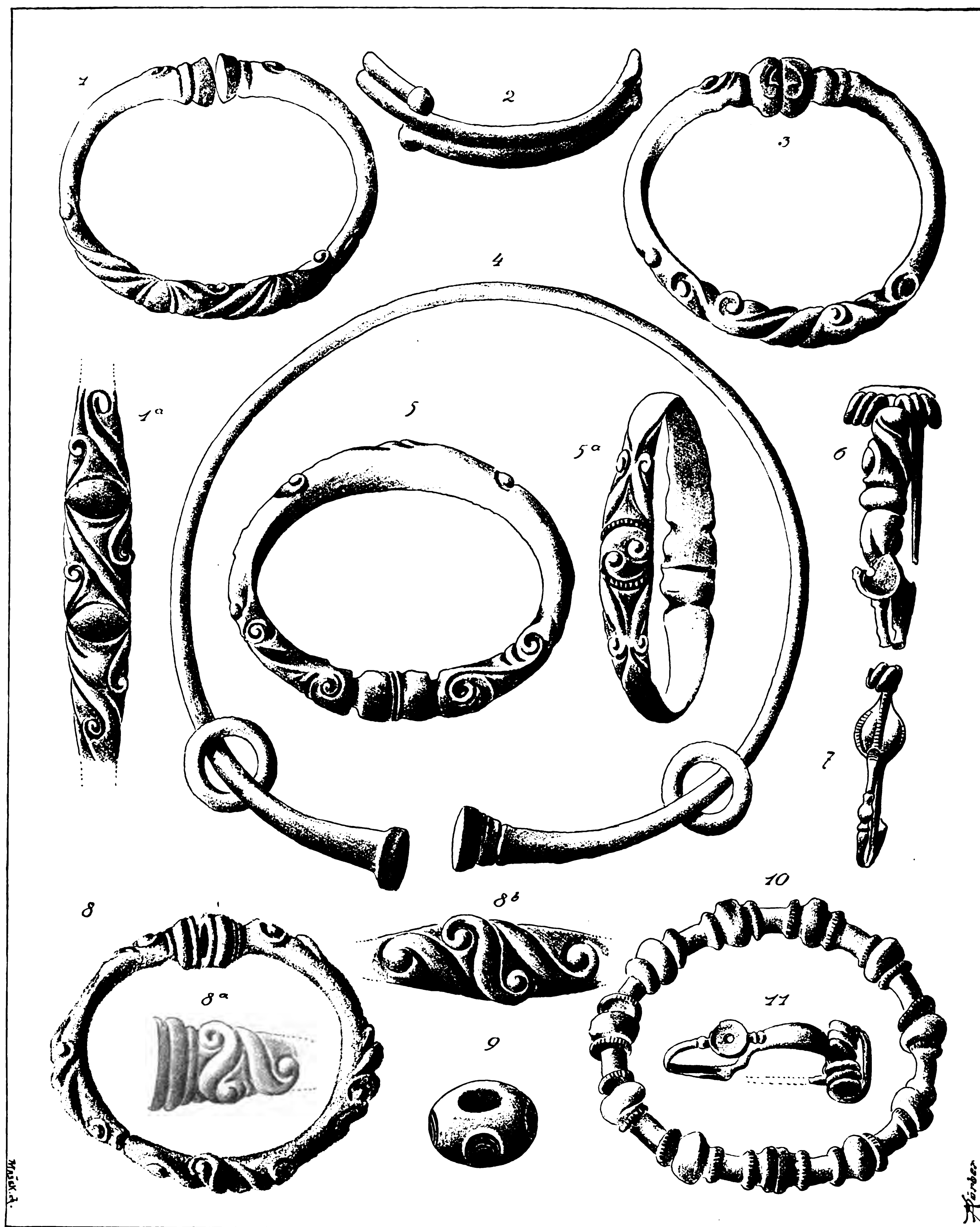
1—3, 8 Čakovice. 5, 9 Líbeznice.
4, 6, 7 Ďáblice. 10, 11 Obrnice.

1—11, 14 Podlešín. 12—13, 15—16 Kobylisy.

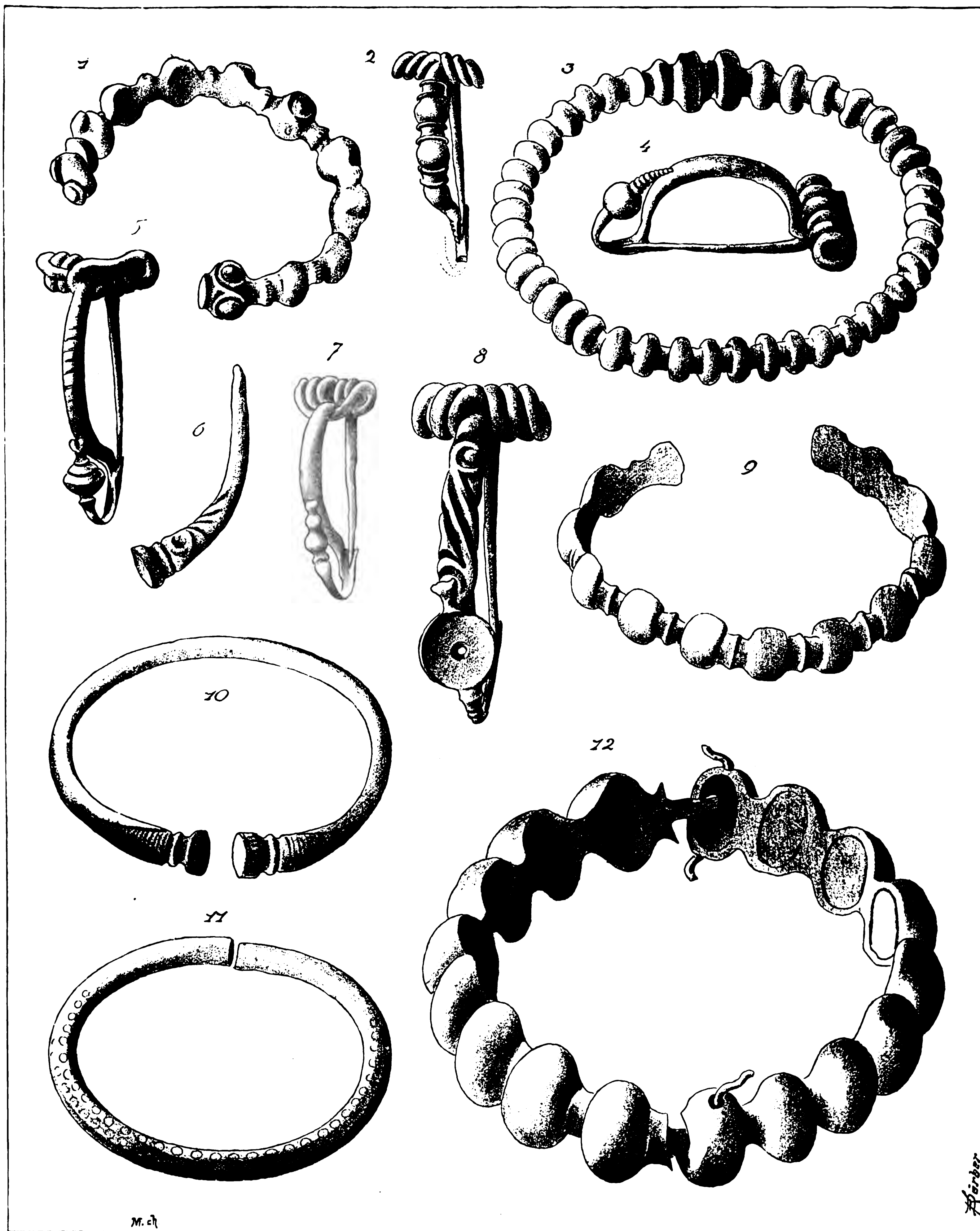

Žižkov.

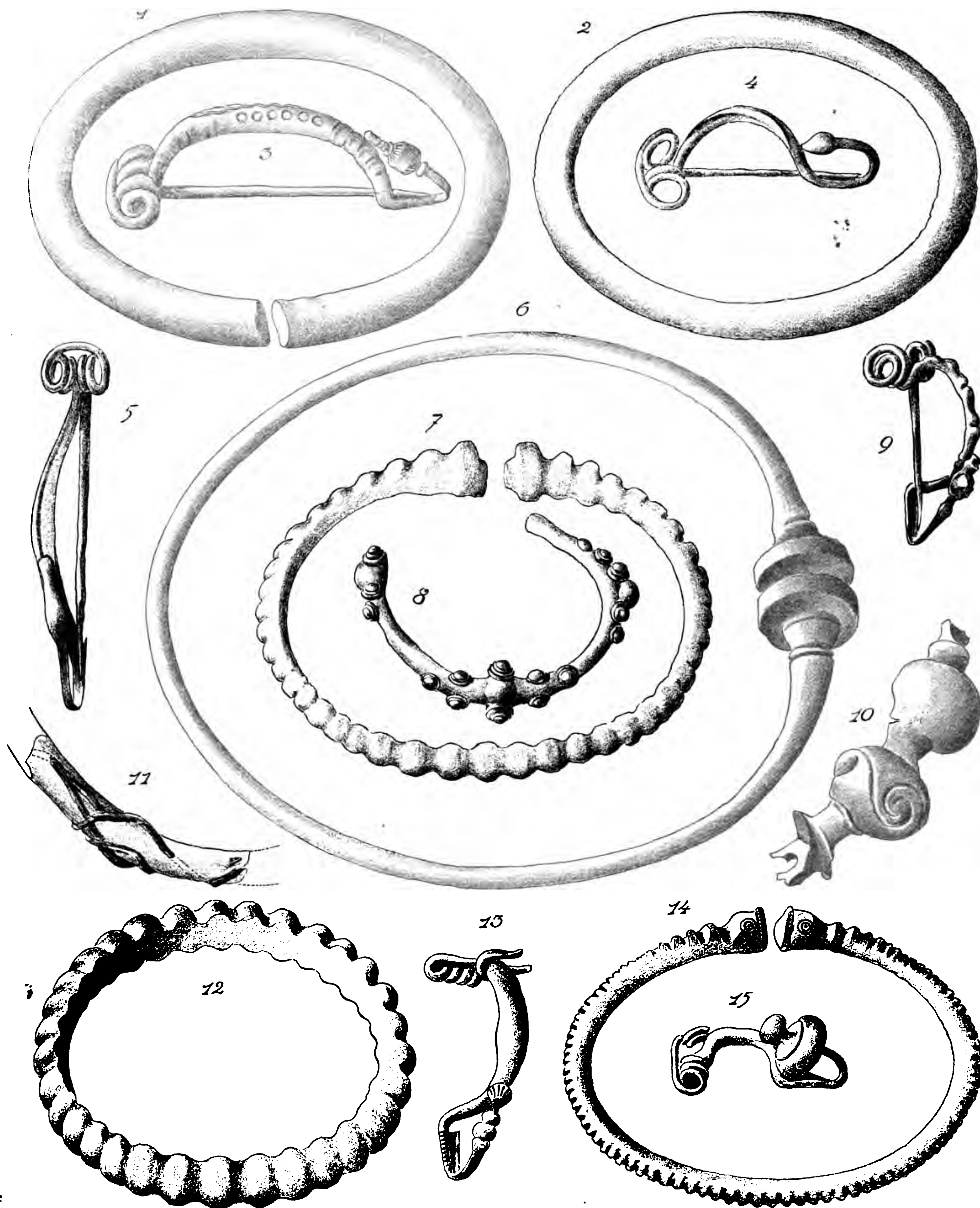
Píč: Čechy na úsvitě dějin. Sv. 1.

1 Košíře. 2 - 4, 7 Nové Dvory. 5 Český Brod.
8—11 Zlonice.

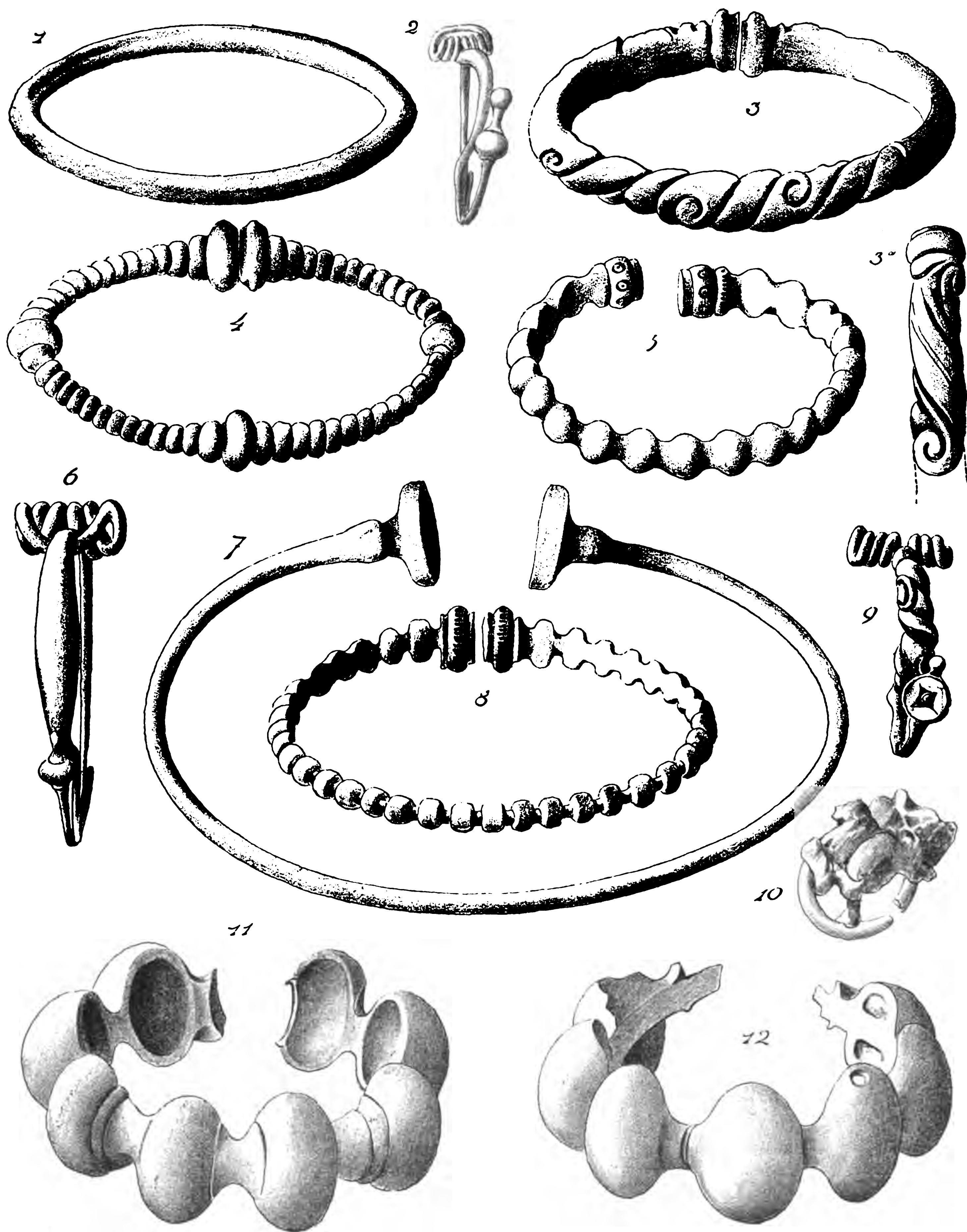

Píč, Čechy na úsvitě dějin. Sv. 1.

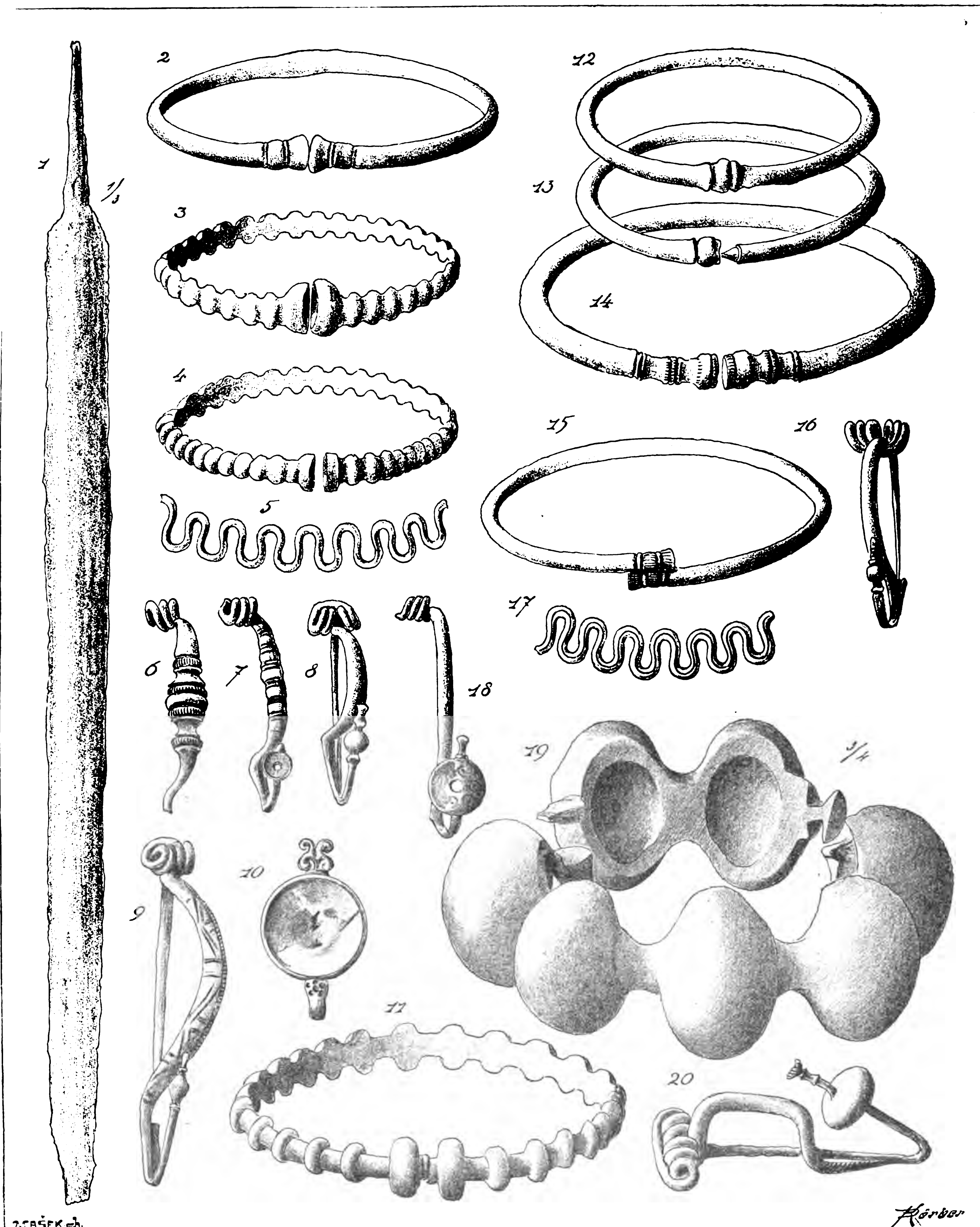
1–8, 10 Nymburk. 9 Libochovice. 11, 12 Klapí.

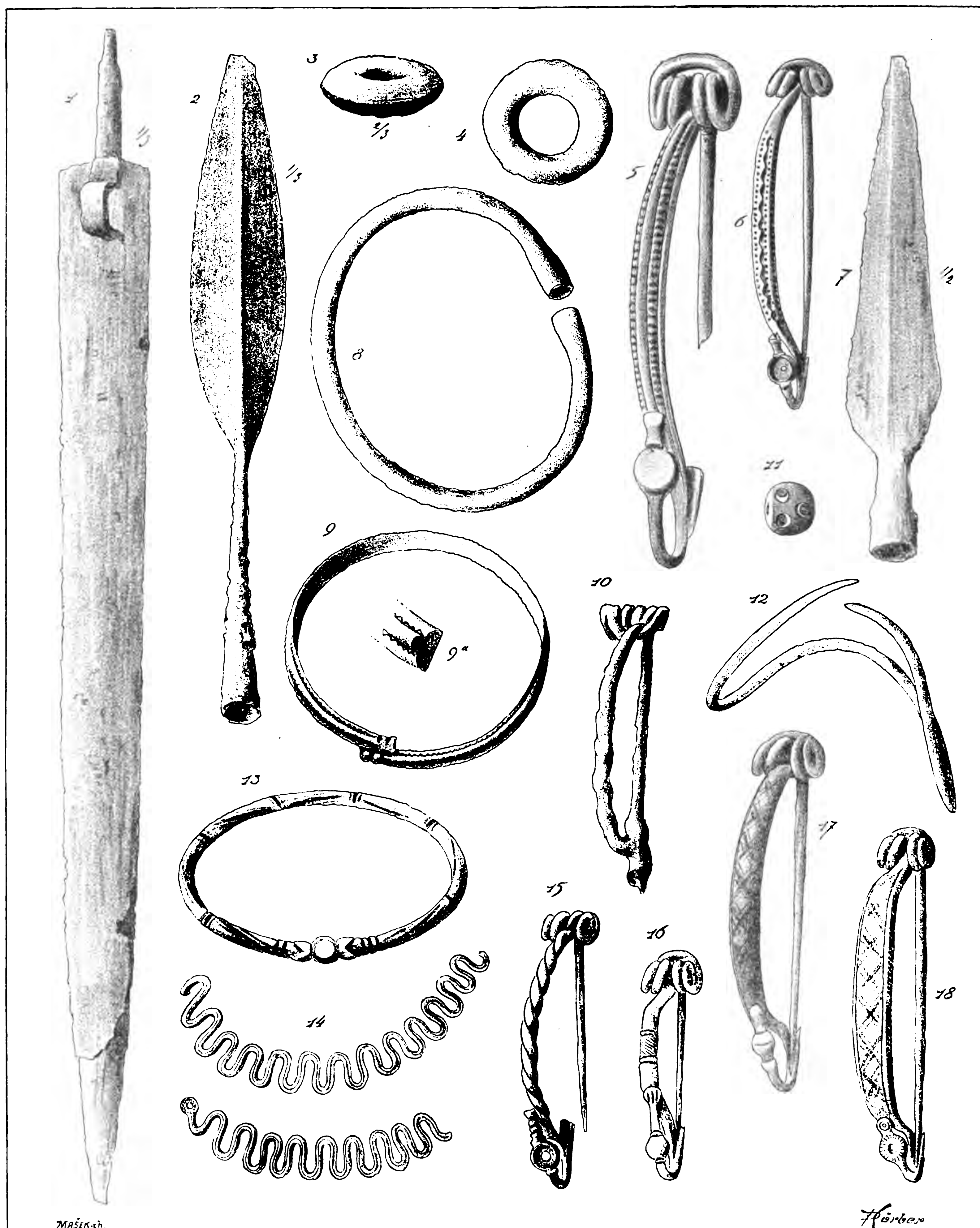
Vokovice.

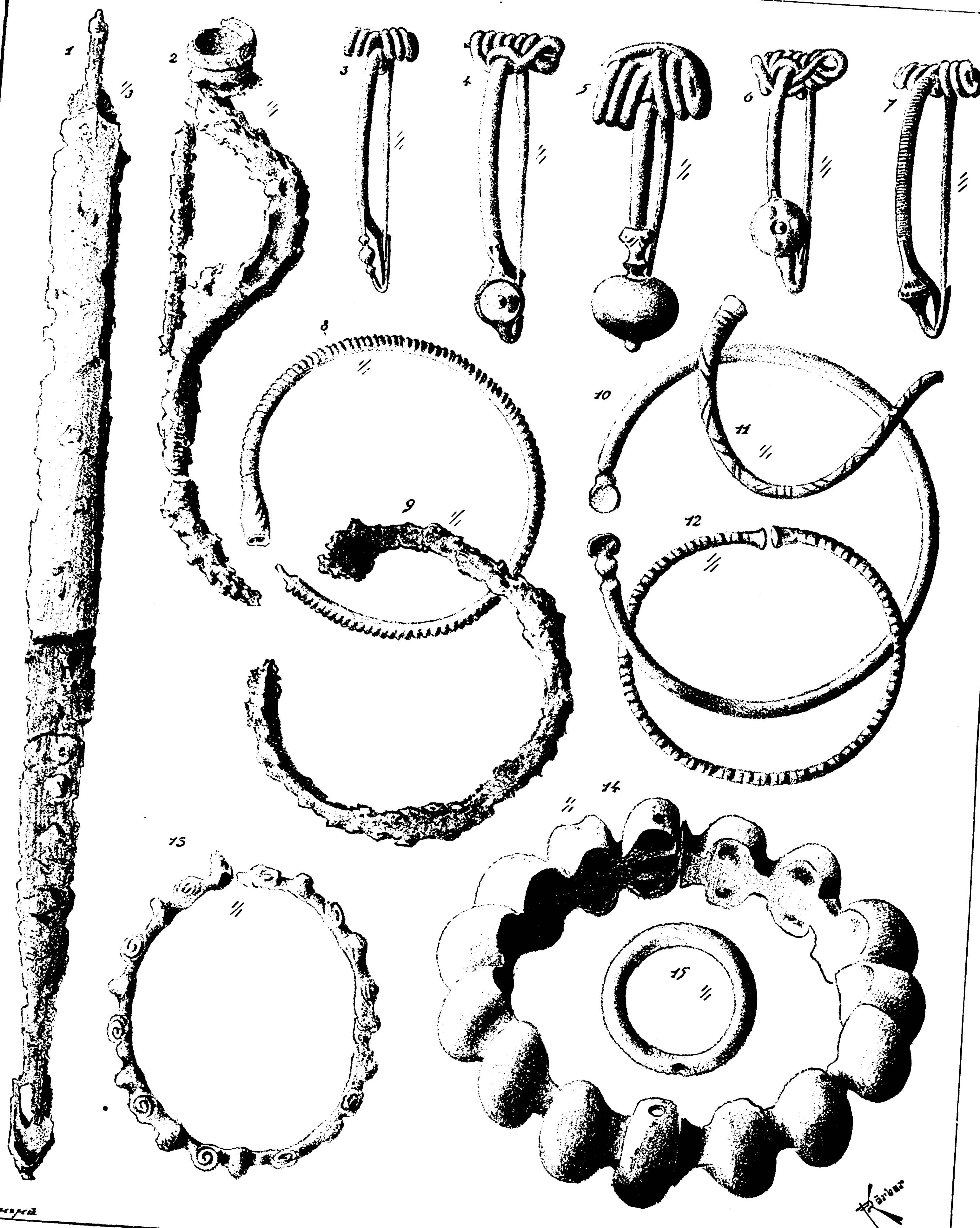
 Juliska.

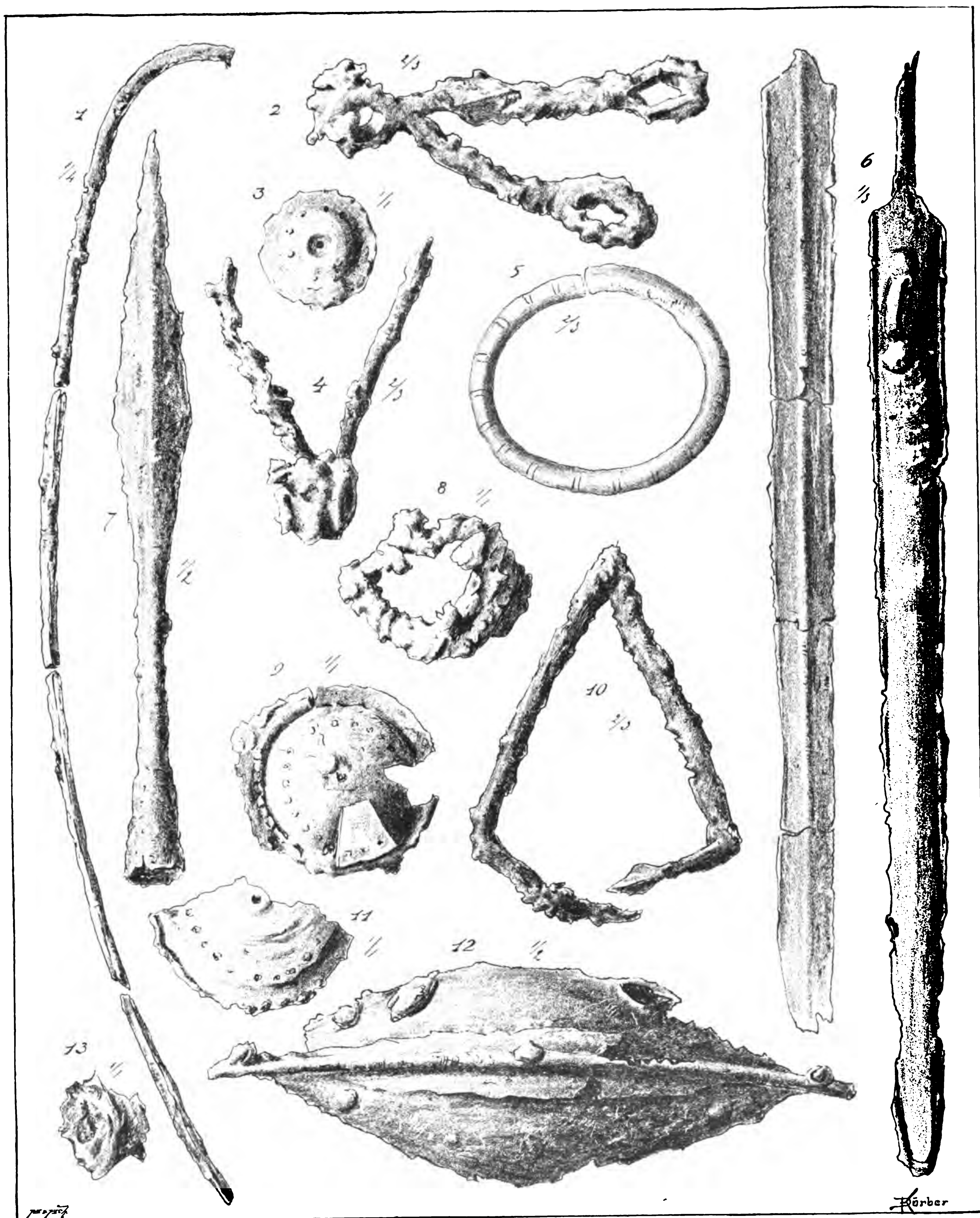
1—10 Řeporyje. 11 Veltěž. 12—14 Malé Nehvizdy. 15—18 Libodřice. 19 Radonice. 20 Okoř.

1
1/3
2
1/3
3
2/3
4
5
6
7
1/2
8
9
9a
10
11
12
13
14
15
16
17
18
MAŠEK.ch.
Hürber

Letky.

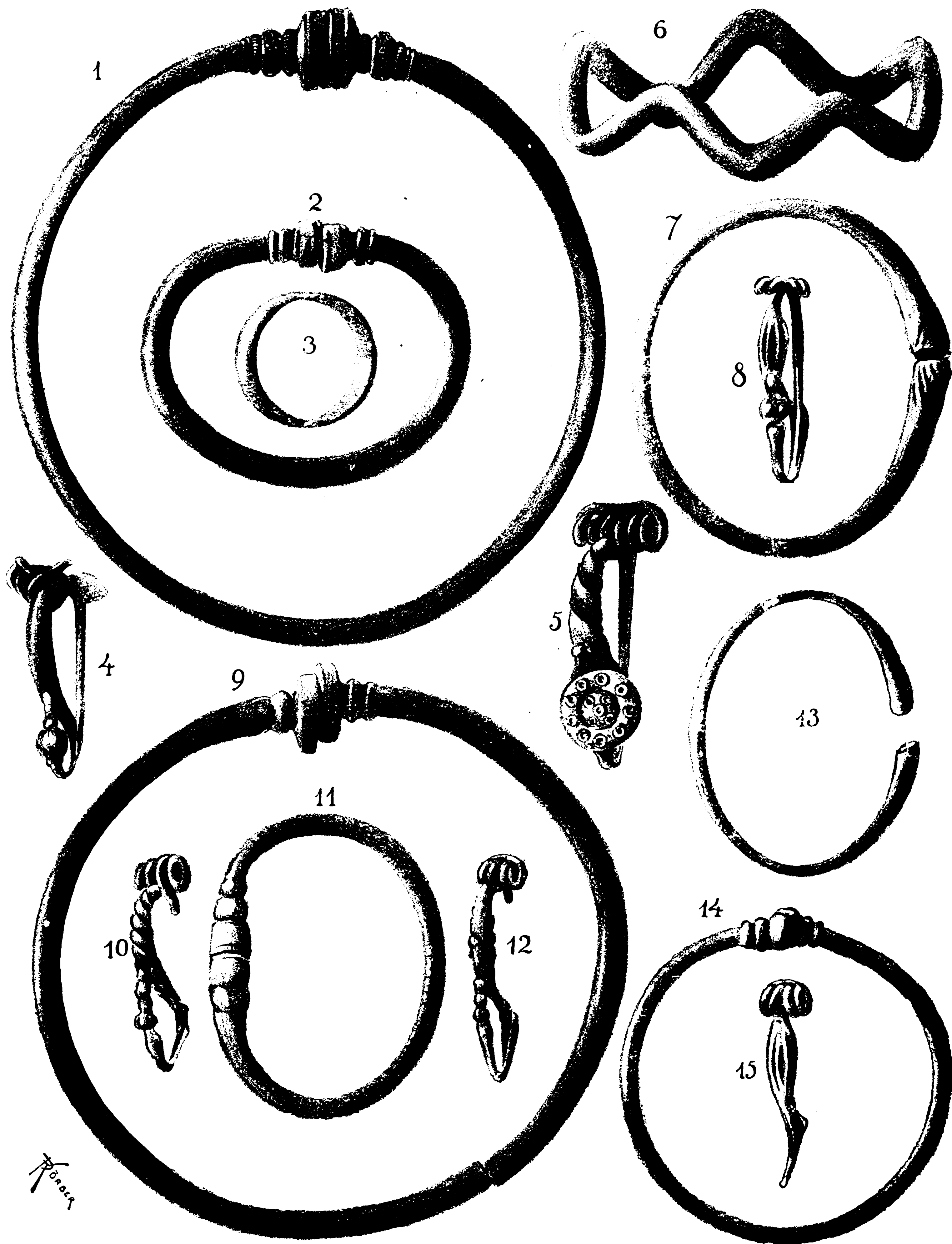

Letky.

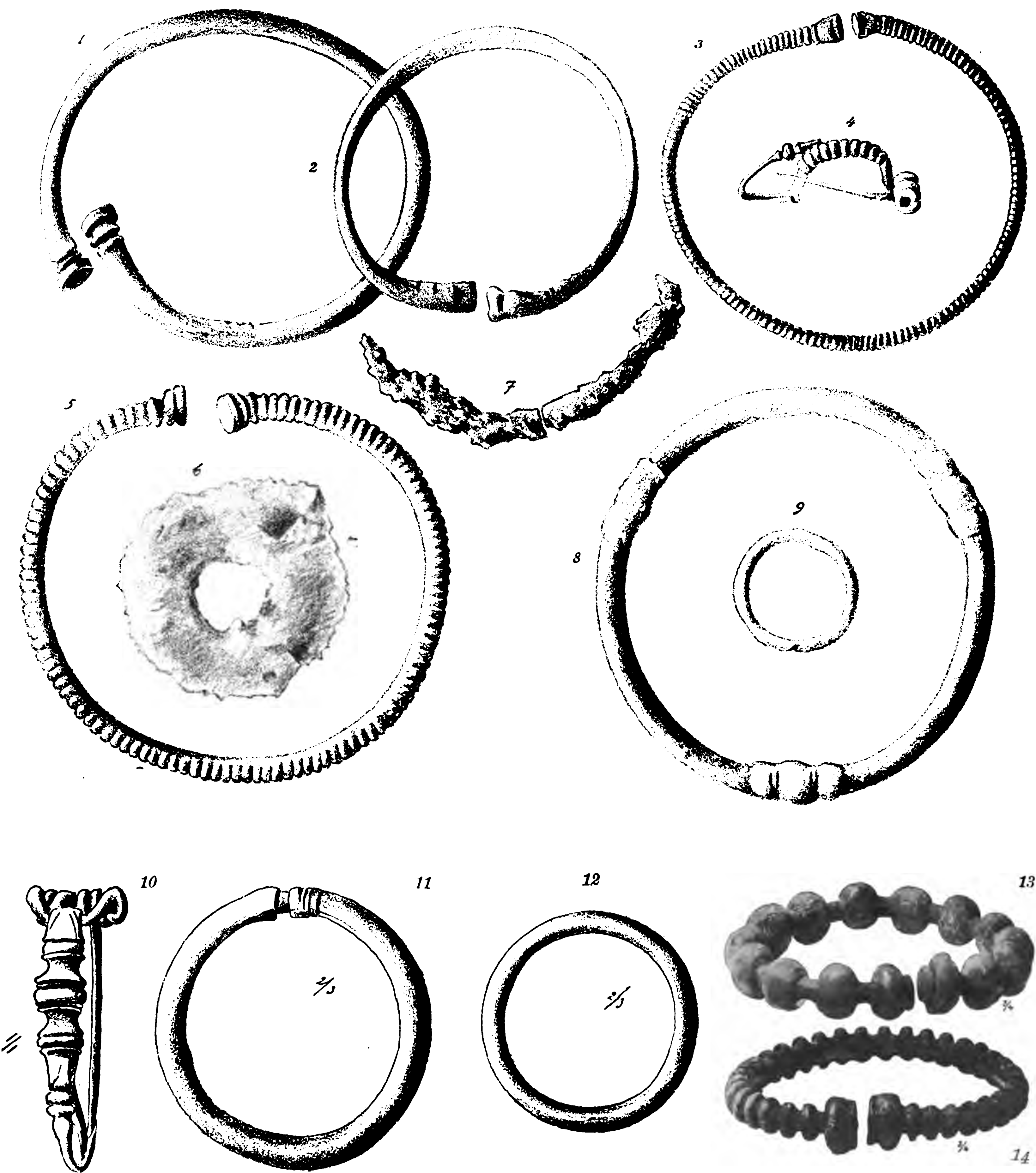

Pič: Čechy na úsvitě dějin. Sv. 1.

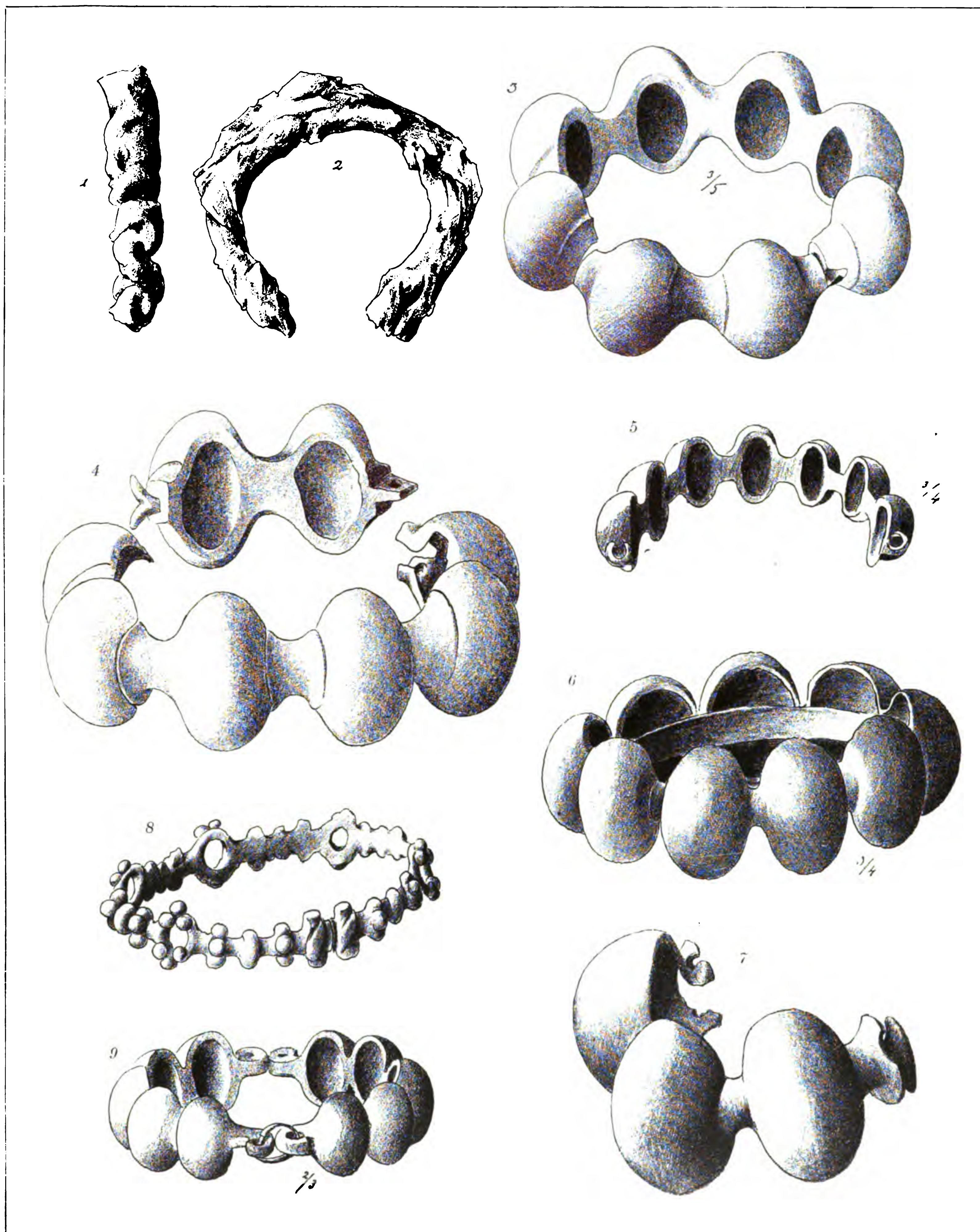
Letky.

Záběhlice.

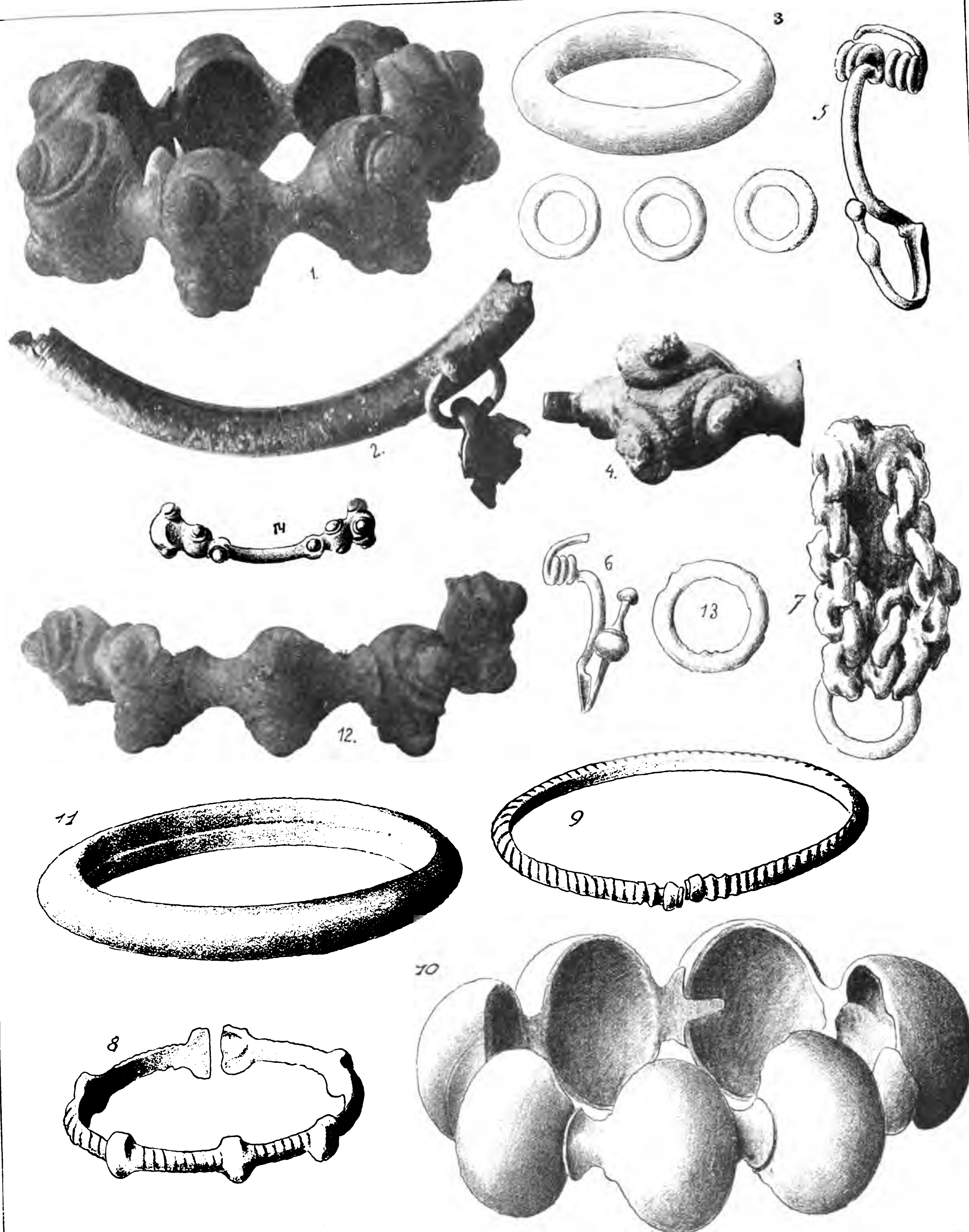

1—9 Pchery. 10—12 Záběhlice. 13 Vepřek. 14 Radonice u Loun.

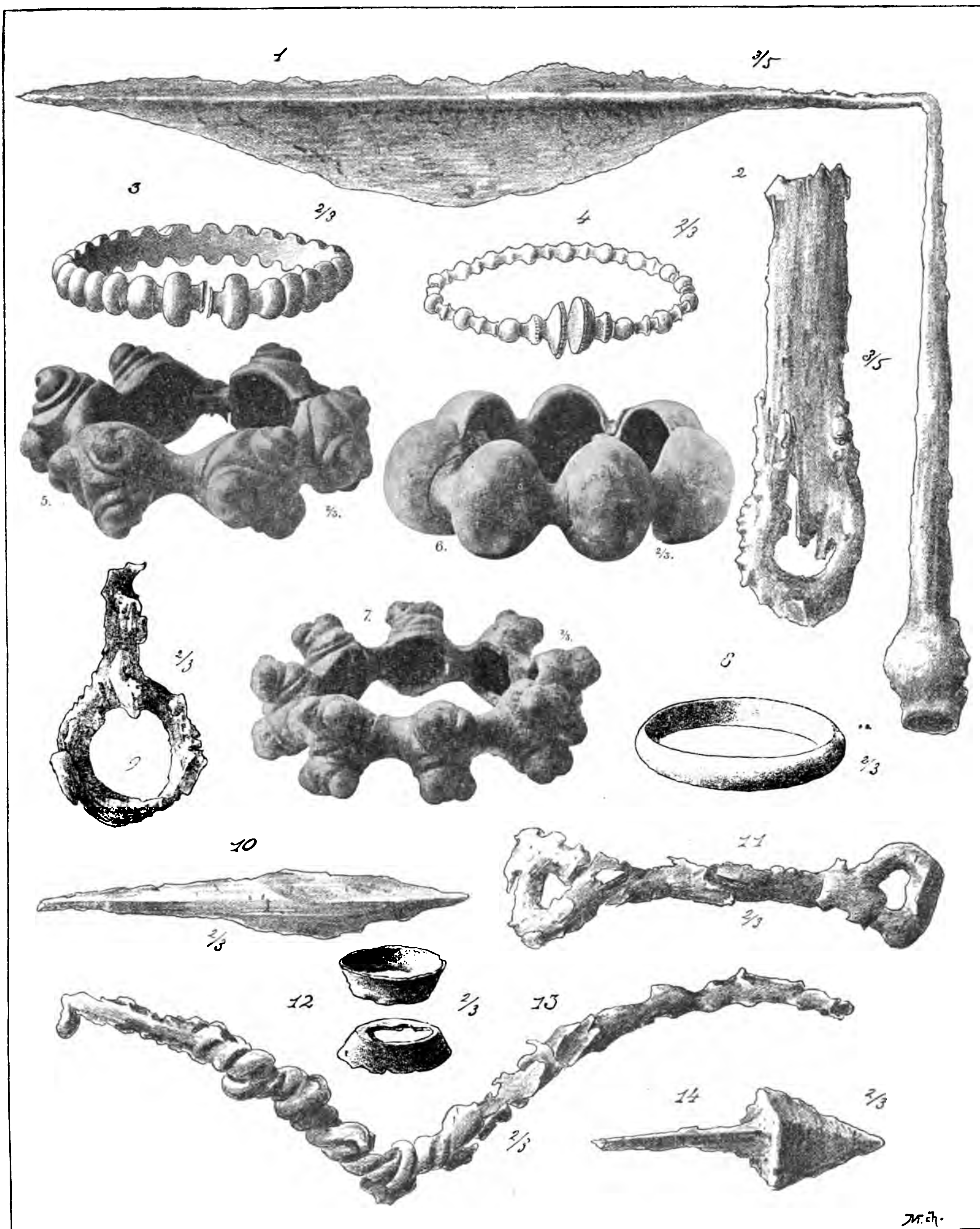

Píč: Čechy na úsvitě dějin. Sv. 1.

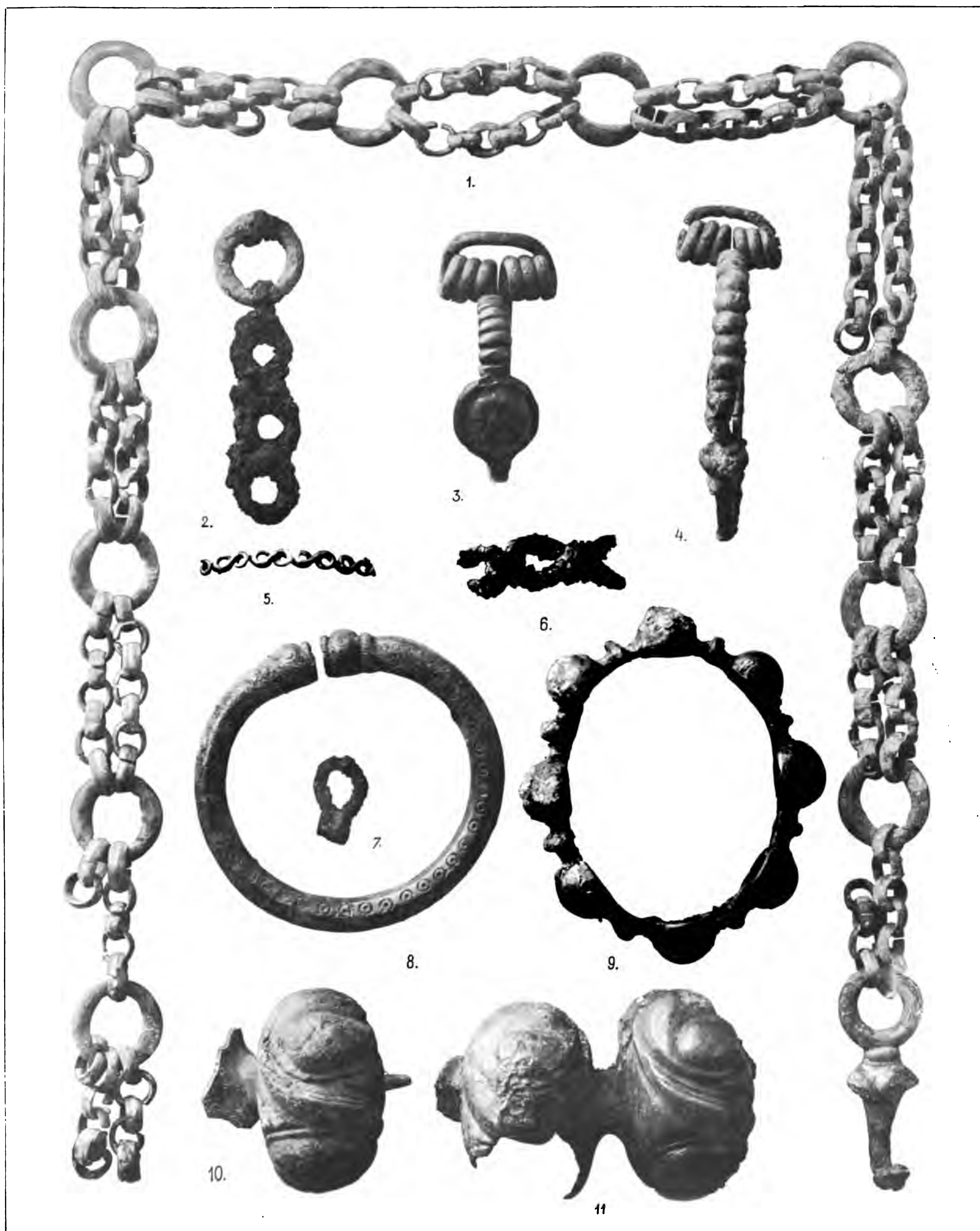
1–4 Velké Horešovice. 5 Kely. 6 neznámo.
7 Třebešice. 8 Dobrá Voda u Hořic. 9 Malé Čičovice.

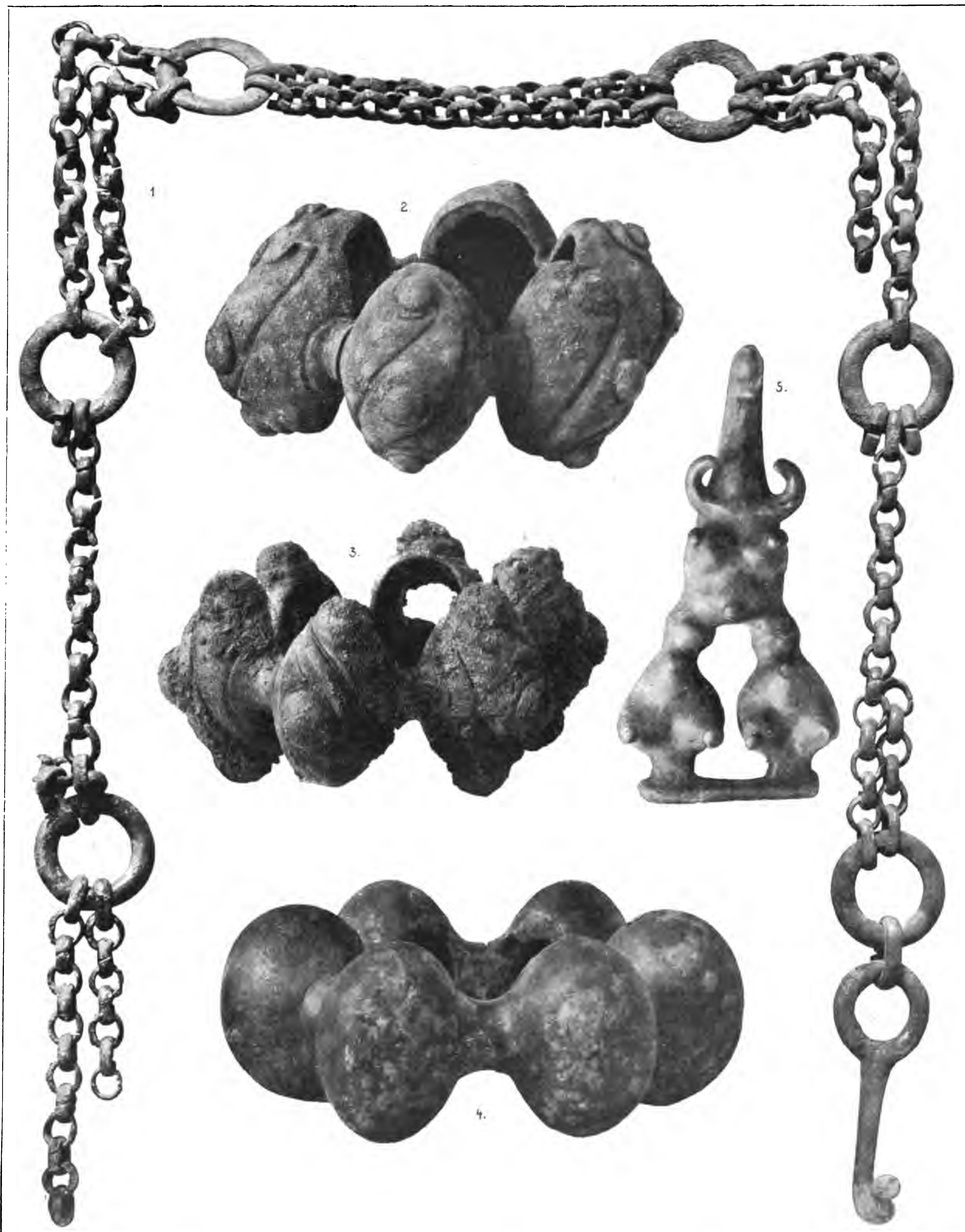
Bydžov.

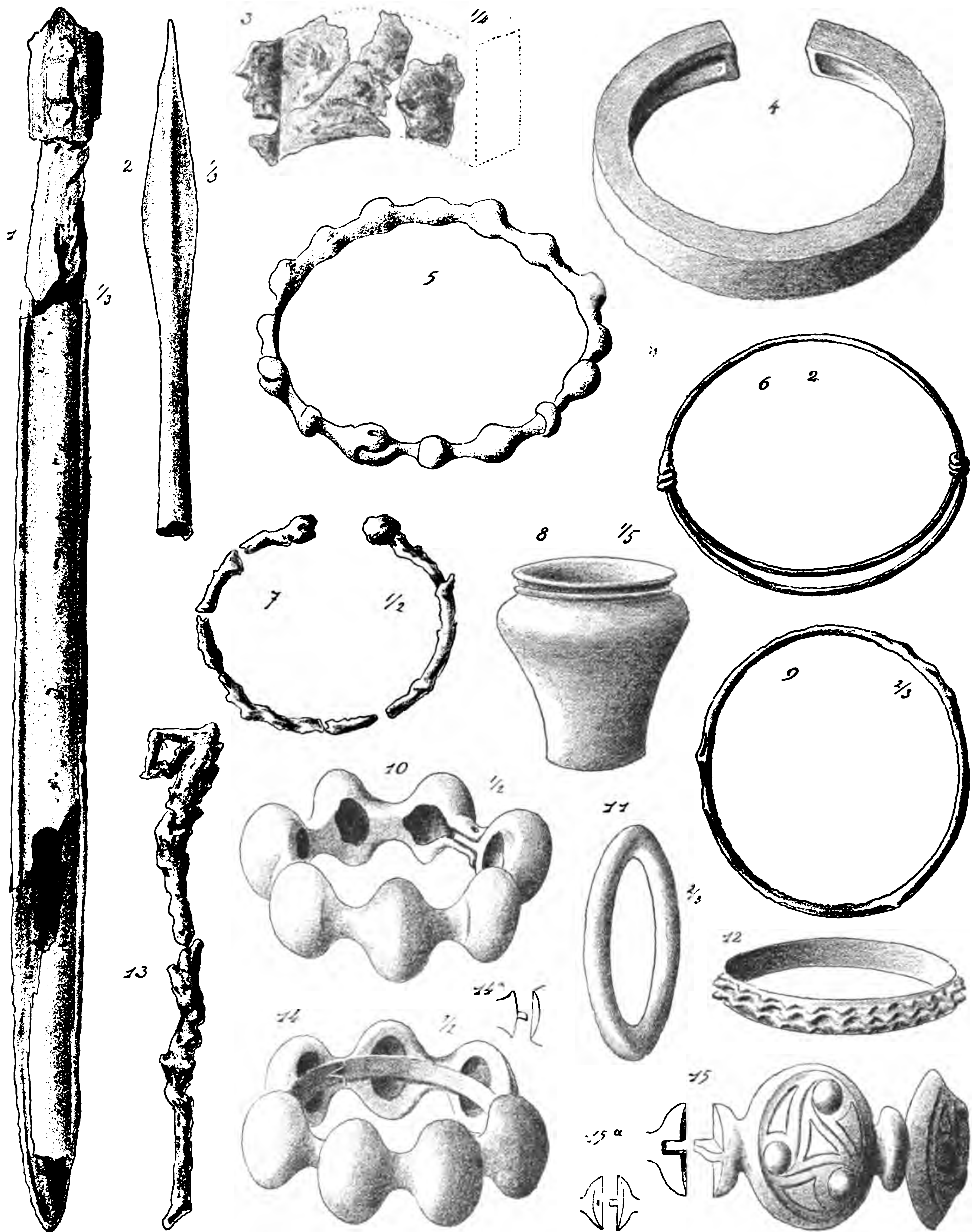
Kšely.

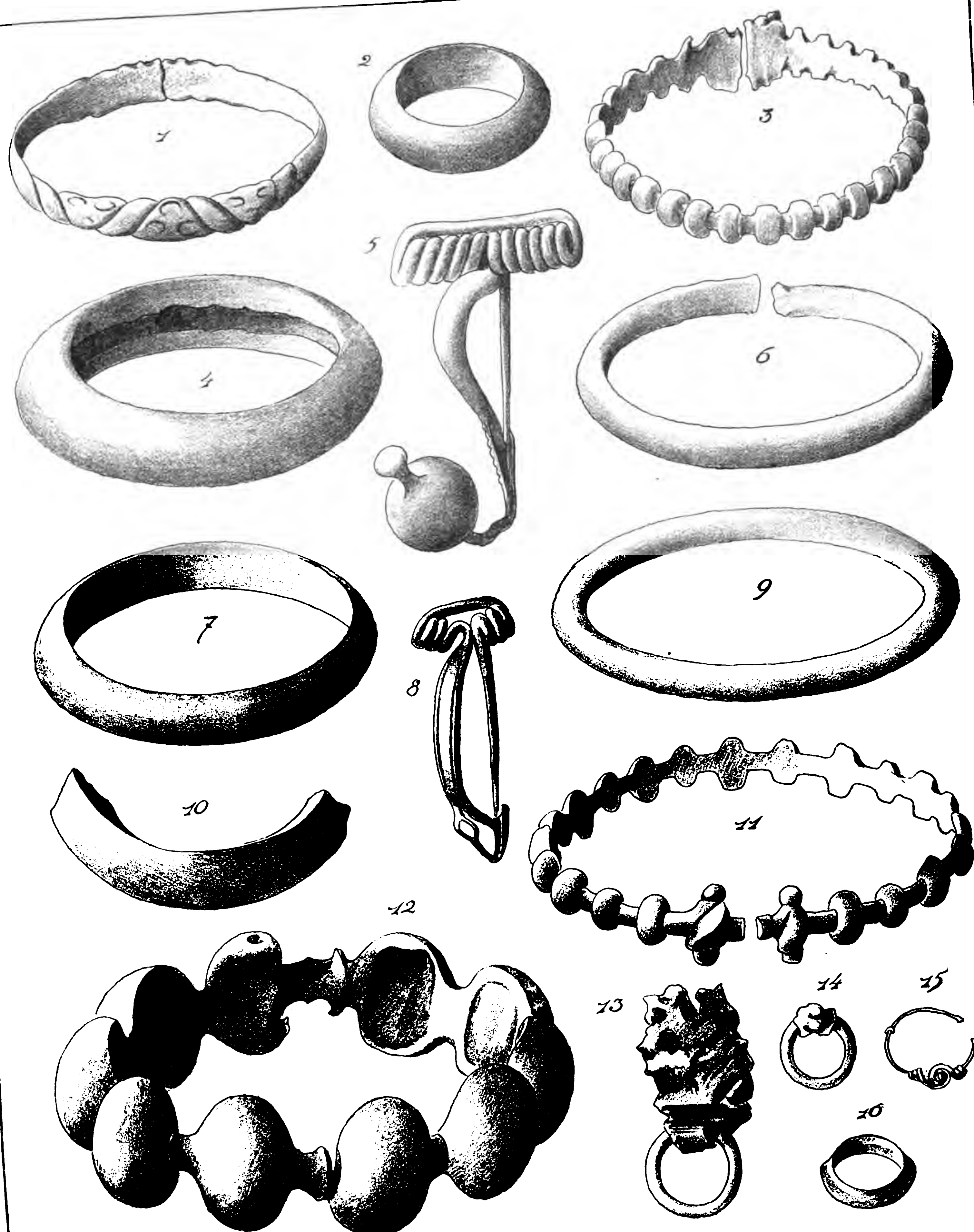
Kšely.

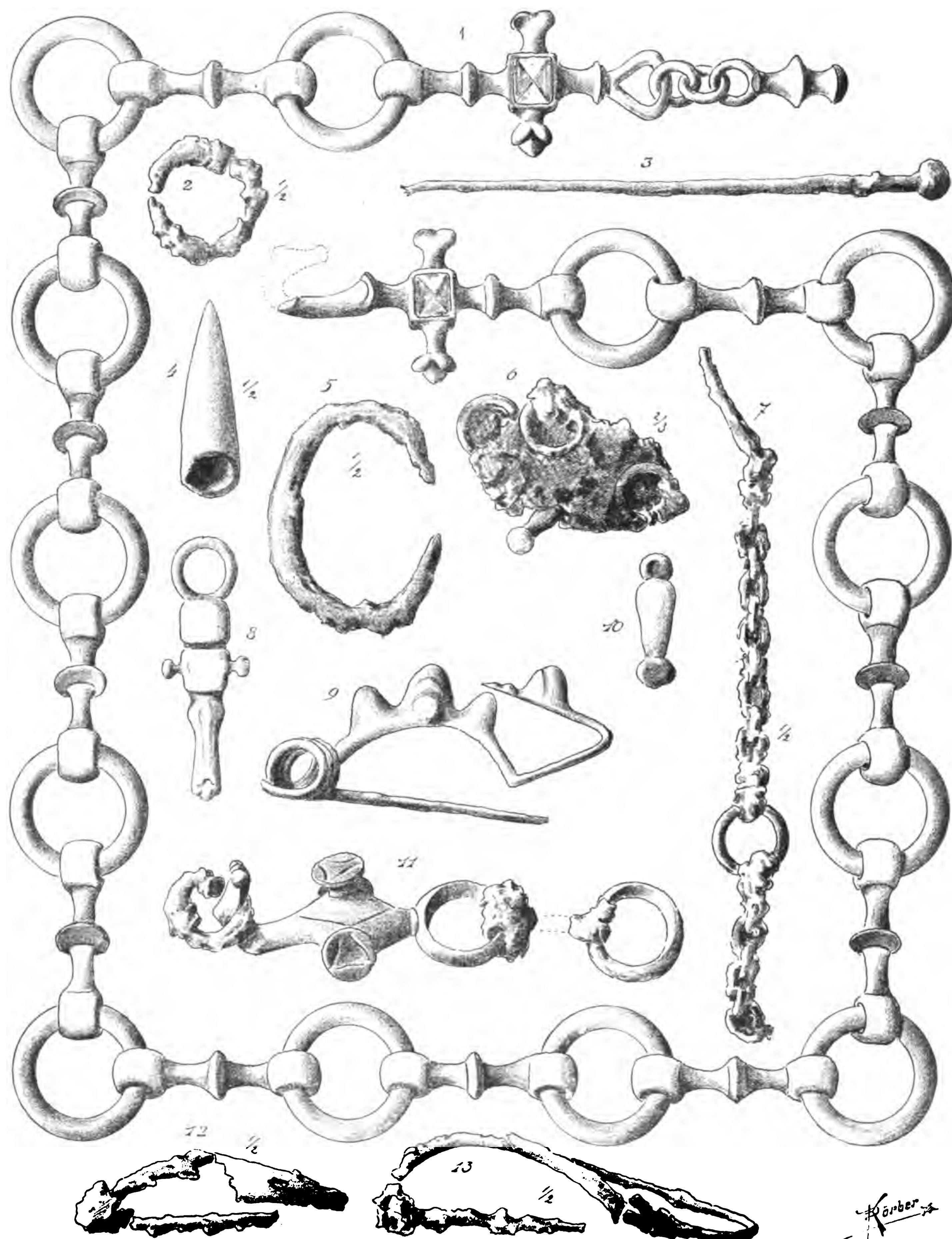
1—2 Bečov. 3 Šlapanice. 4 Dubany. 5 okolí Křivoklátu.

1
1/3
2
1/3
3
1/4
4
5
6
2
7
1/2
8
1/5
9
2/3
10
1/2
11
2/3
12
13
14
1/2
15
Mašek ch.
Körber

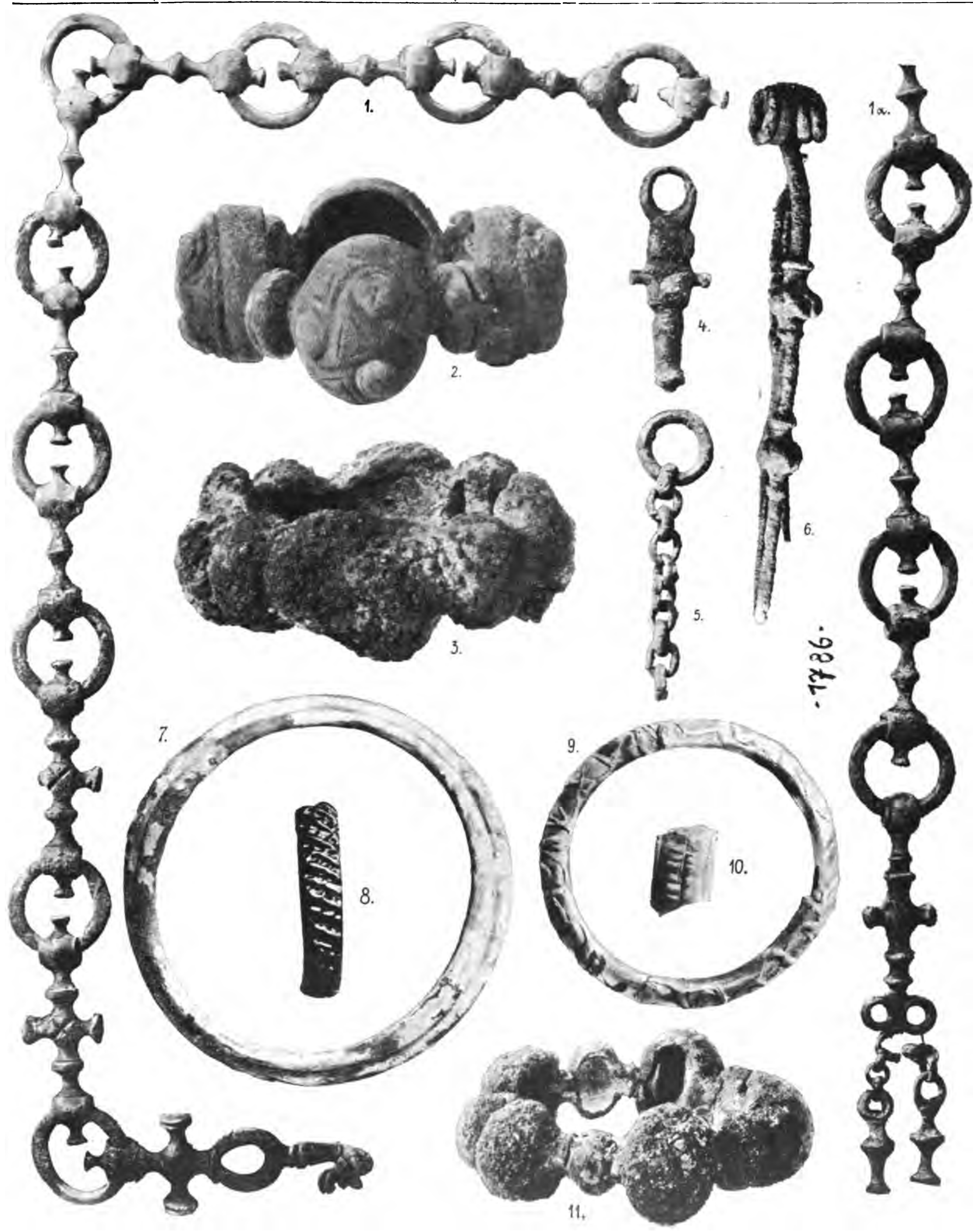
Libčeves.

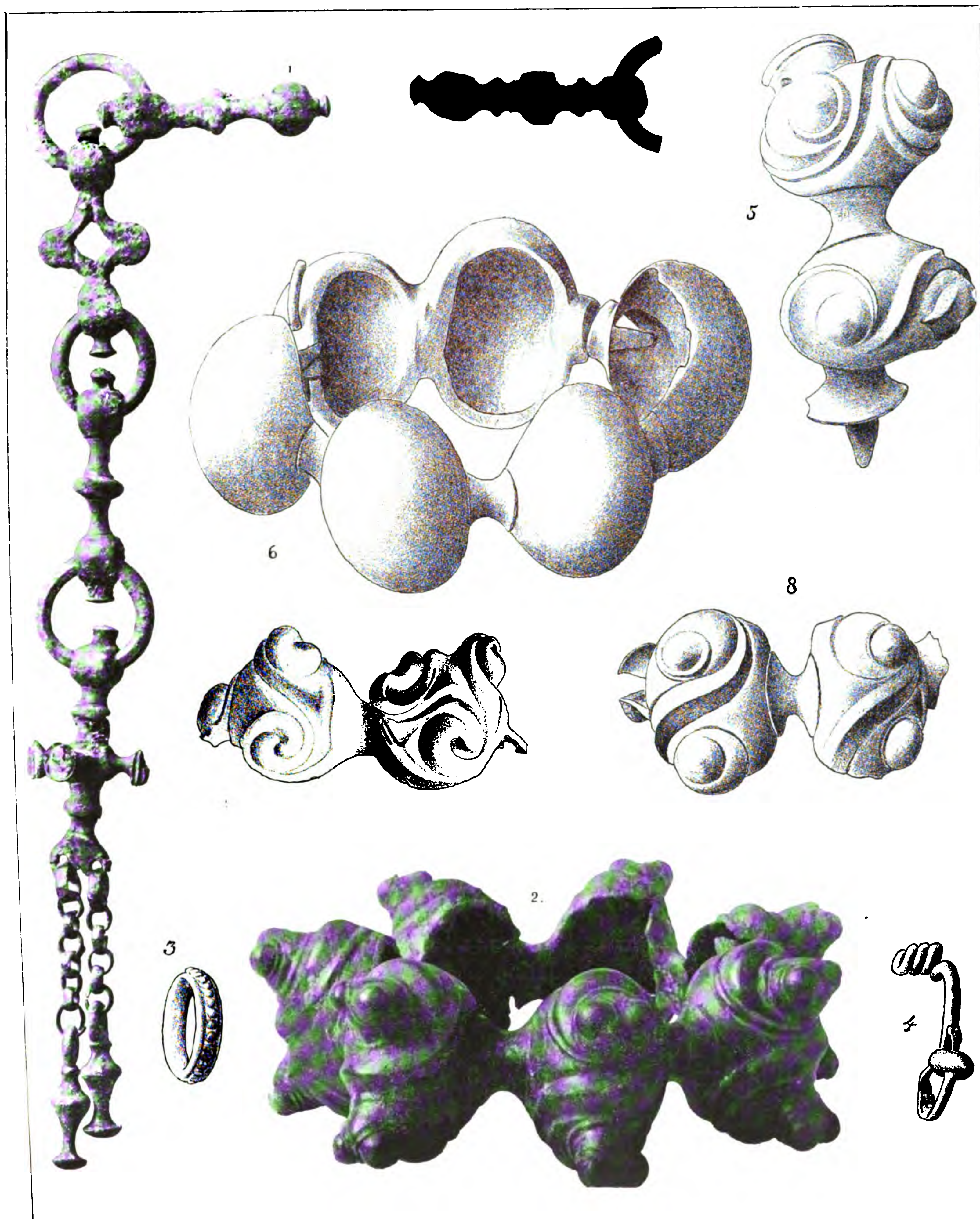
Libčeves.

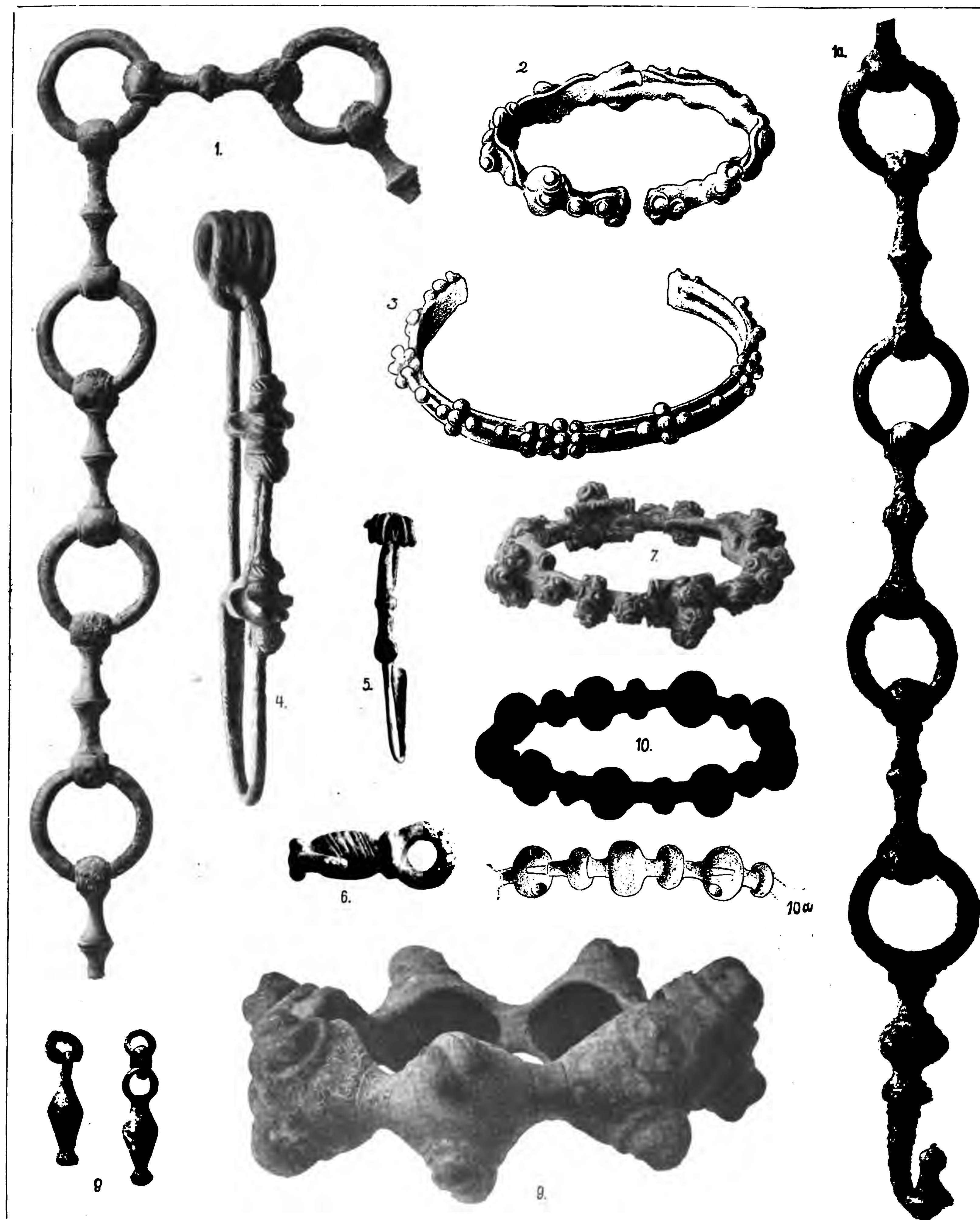
Libčeves.

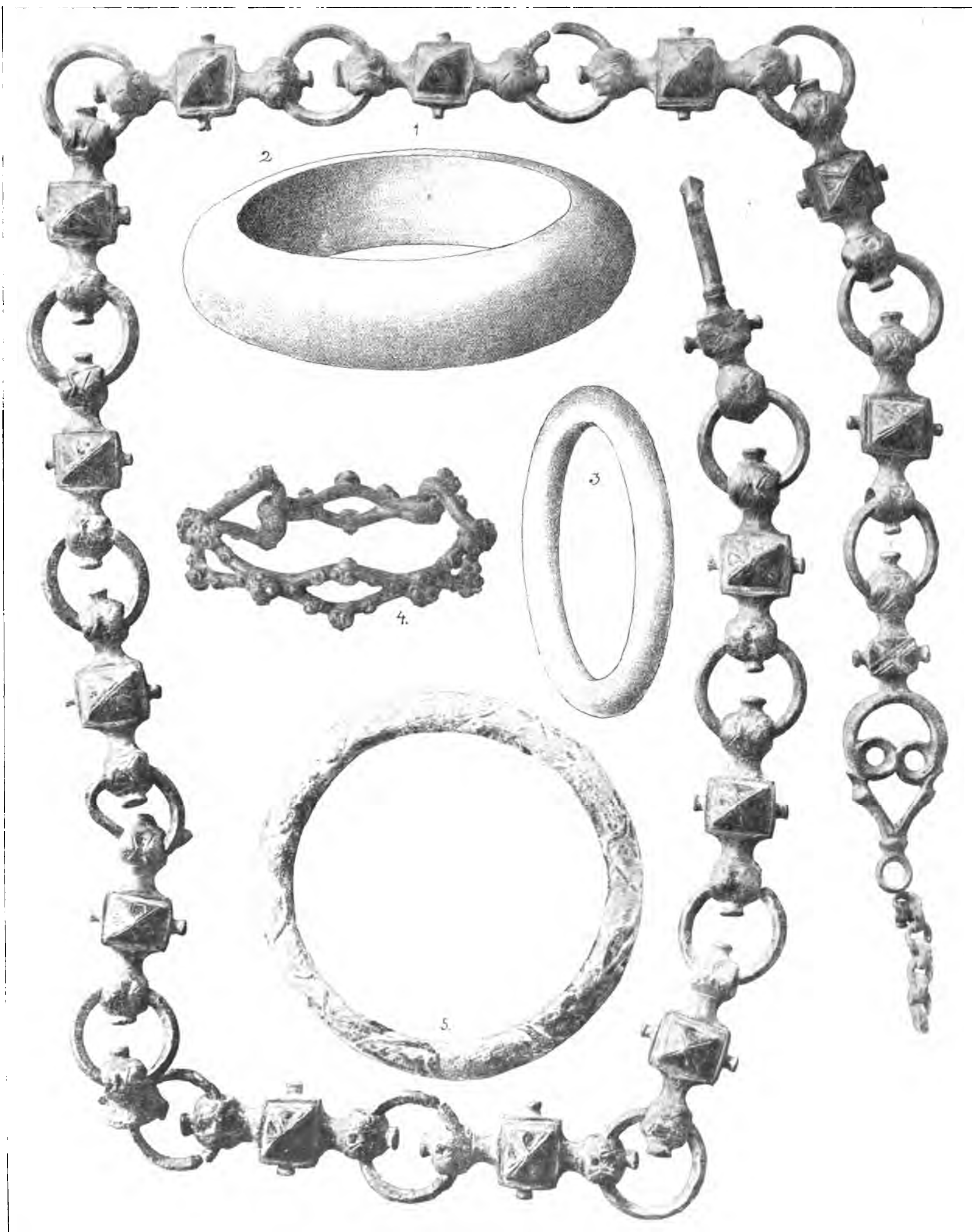
Libčeves.

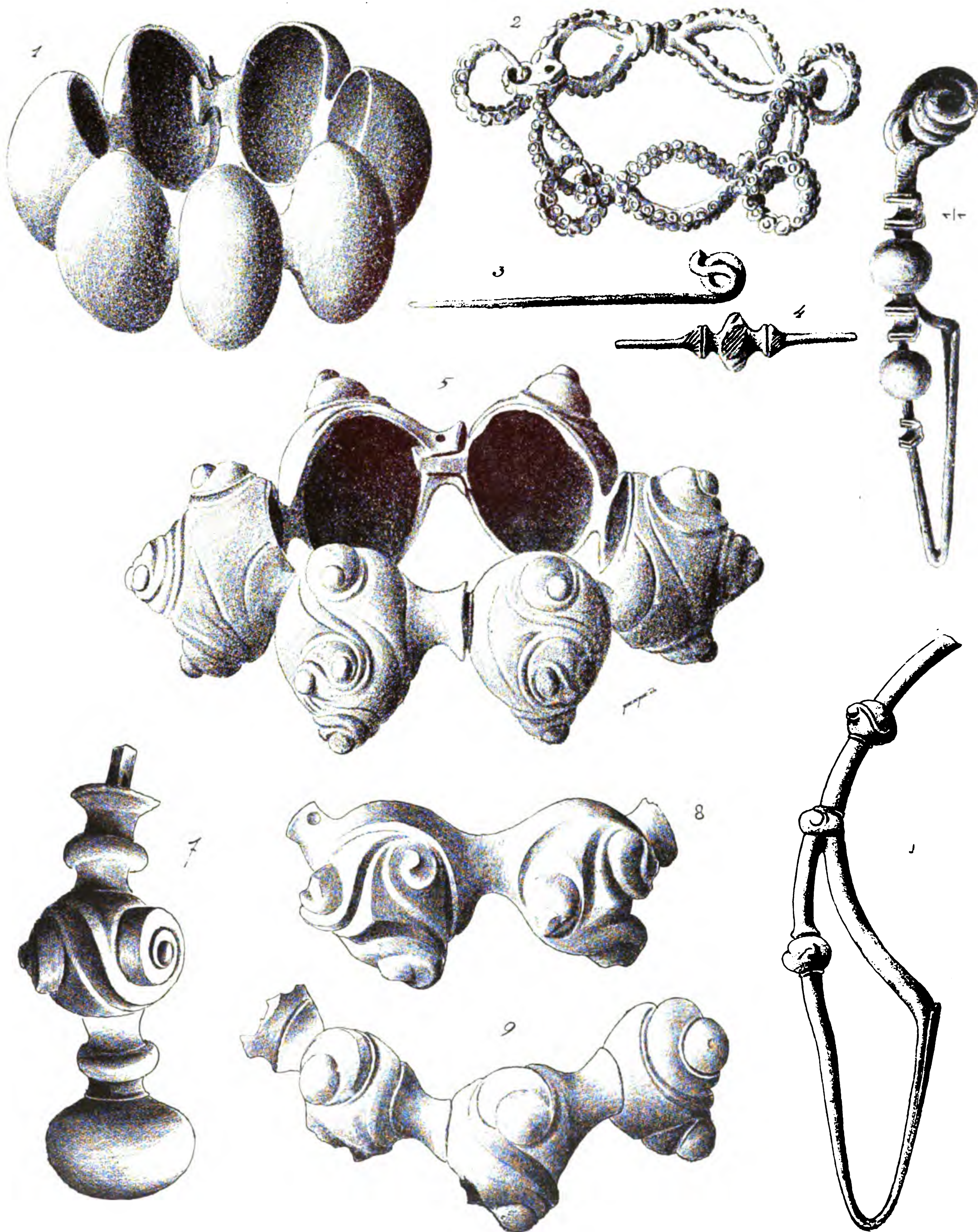
1—4 Třebušice. 5, 7 Okoř. 8 Peruc.

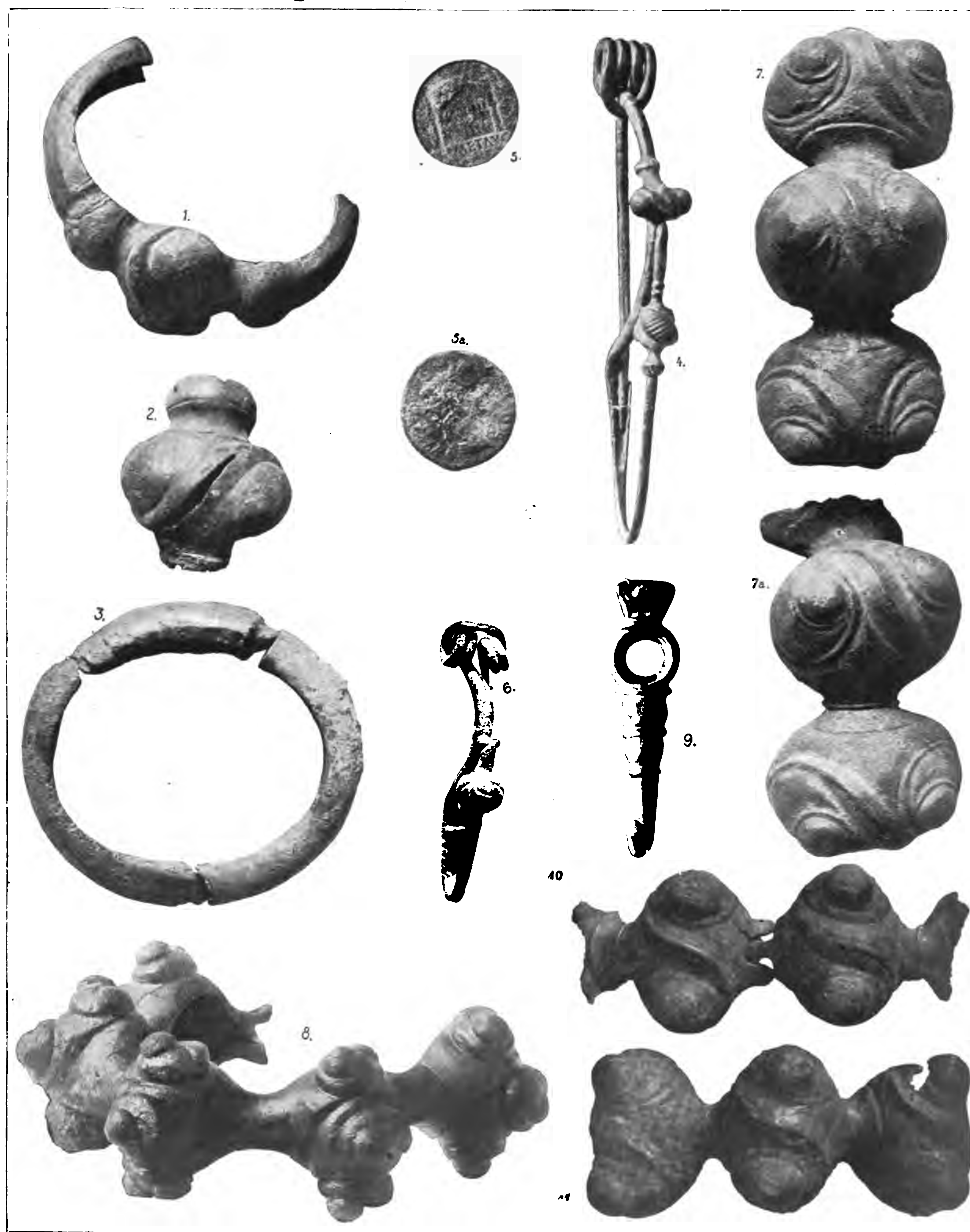
8 Libočany. 7, 9 Předměřice. 3–5 Kbely.
6, 10 Zábrdovice.

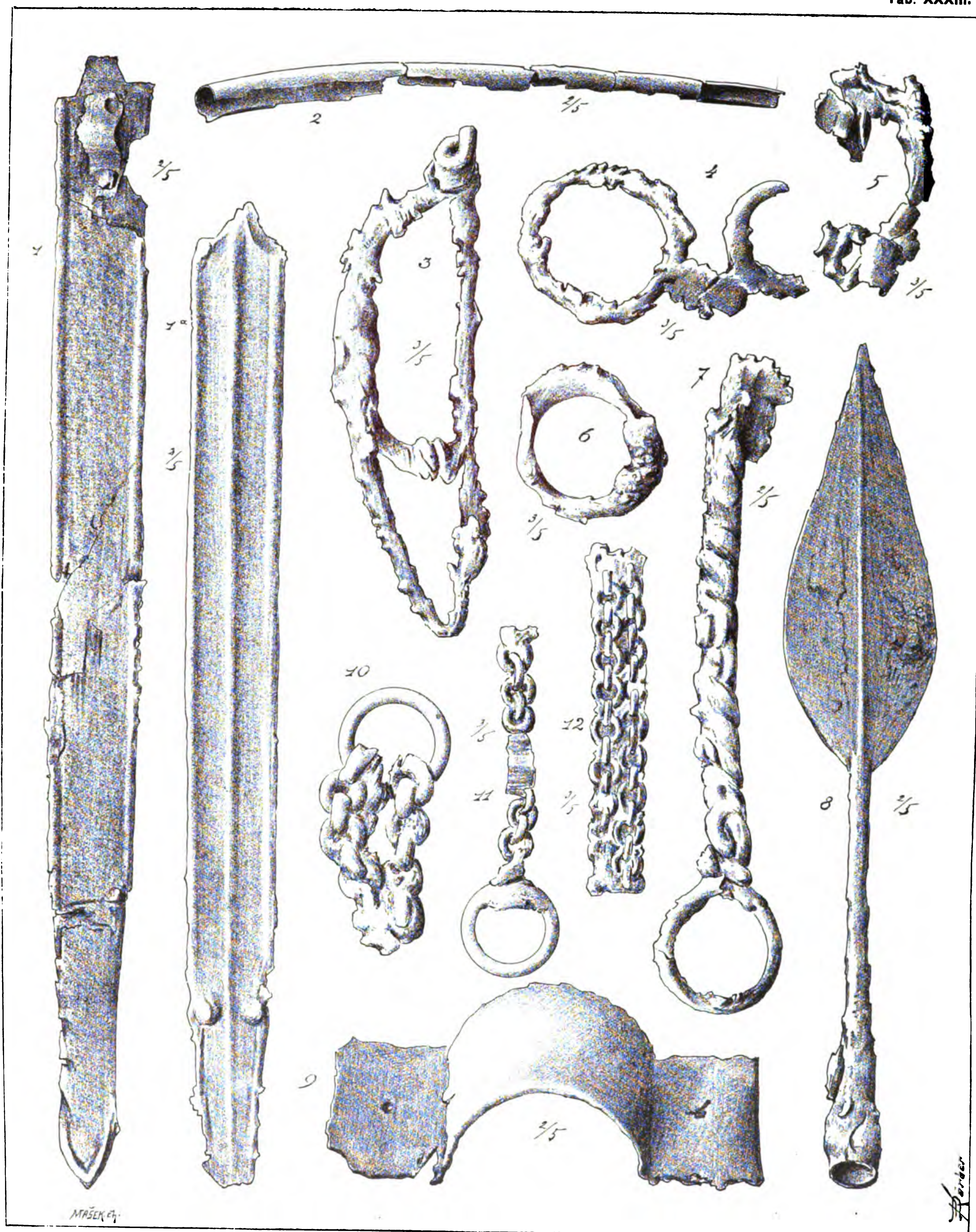
Stradonice u Loun.

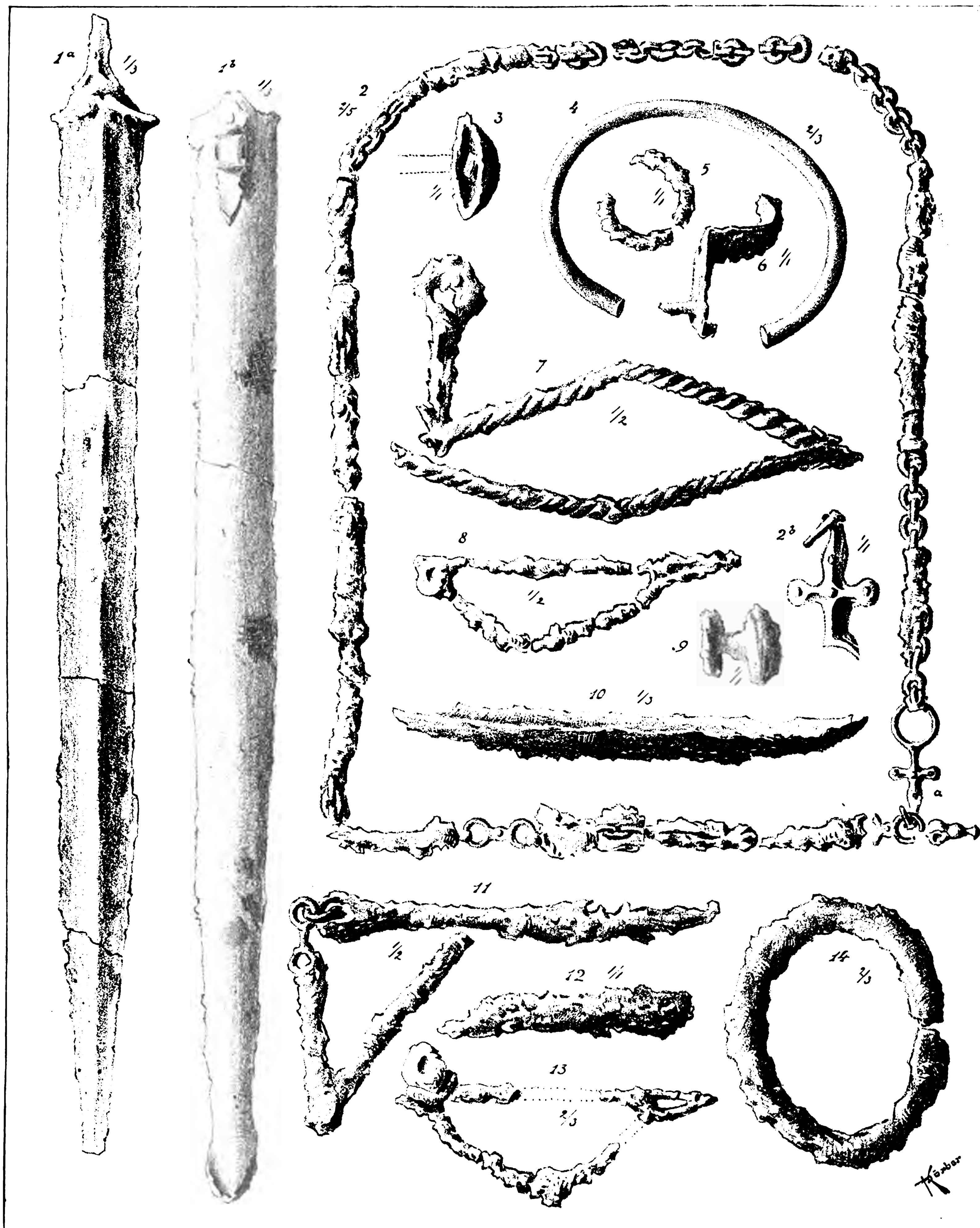
1—5 Plaňany. 6 Semice. 7 Opolany. 8—10 Koštice.

1—6 Kostomlaty. 7 Okoř. 8 Kopisty. 9 Semice.
10, 11 Poříčany.

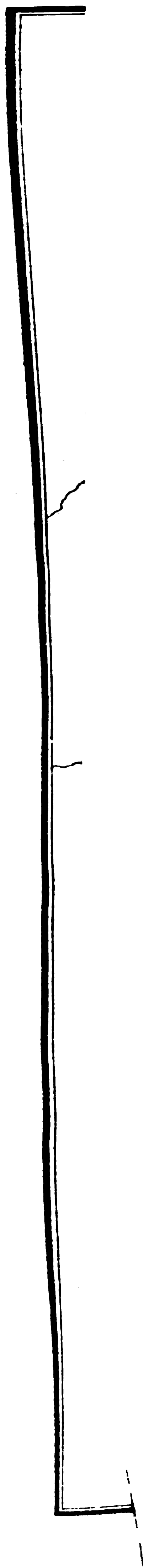

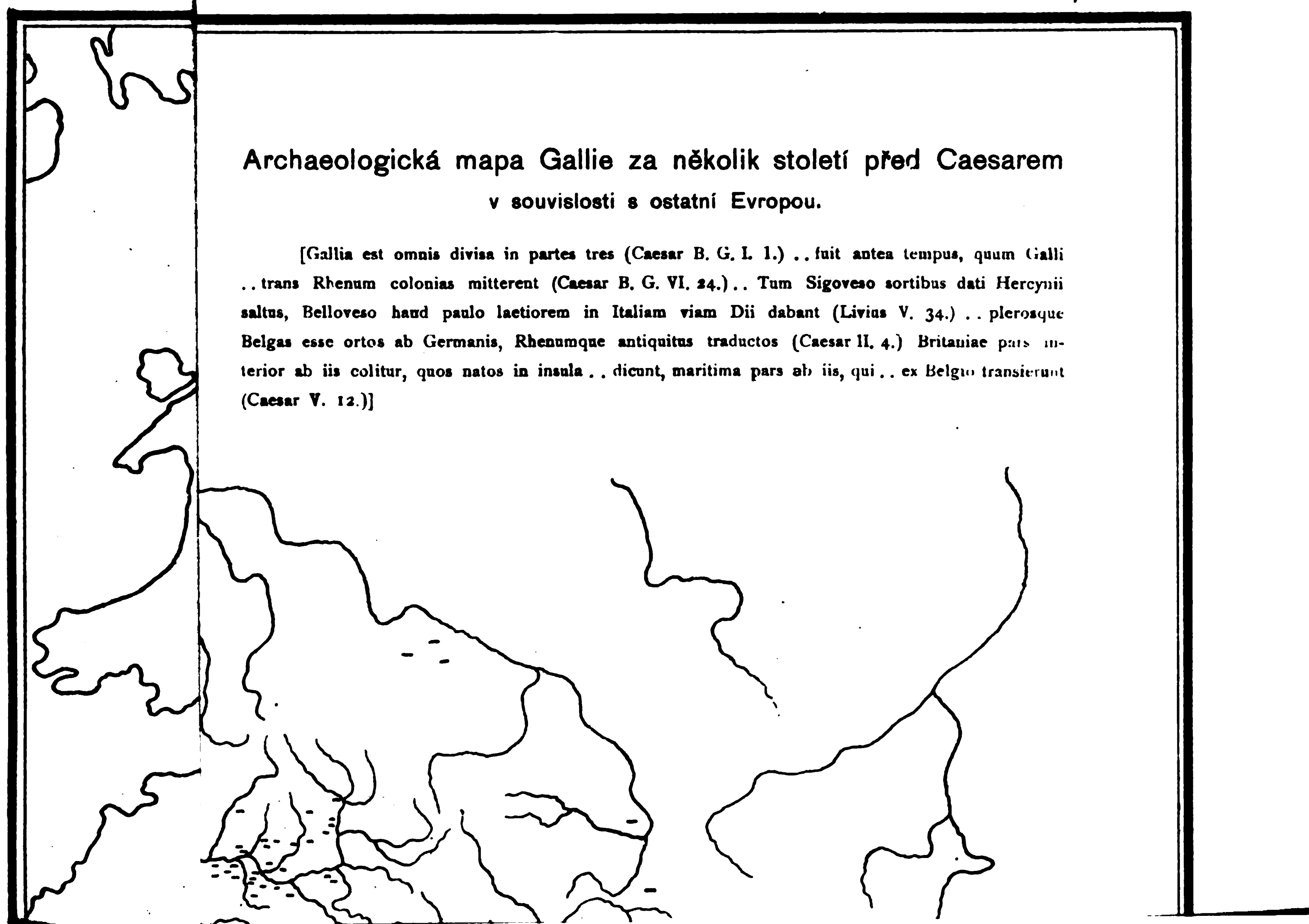
Nový Bydžov.

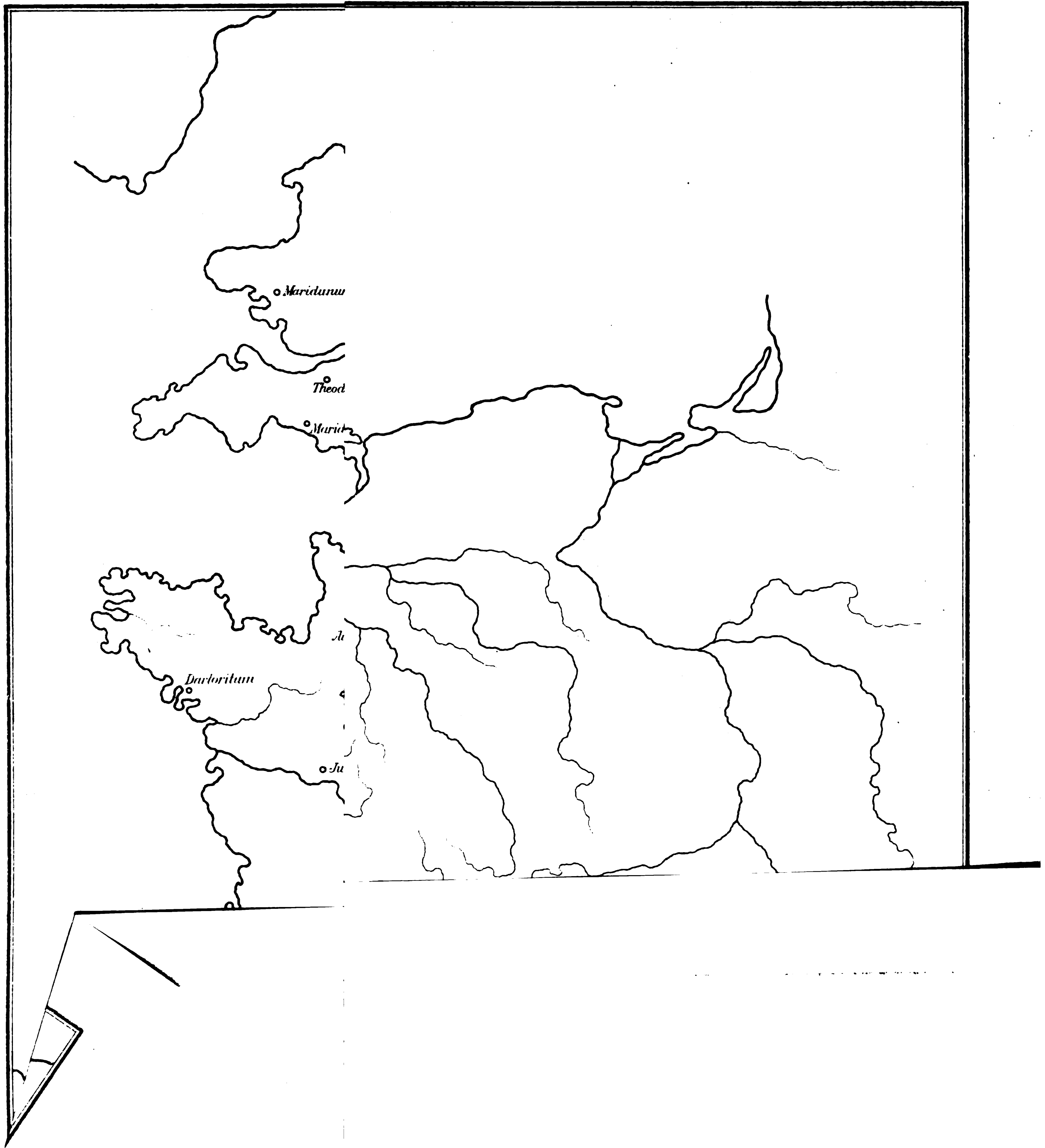

Píč: Čechy na úsvitě dějin. Sv. 1.

Přemyšlení.

Archaeologická mapa Gallie za několik století před Caesarem
v souvislosti s ostatní Evropou.
[Gallia est omnis divisa in partes tres (Caesar B. G. I. 1.) . . fuit antea tempus, quum Galli . . trans Rhenum colonias mitterent (Caesar B. G. VI. 24.) . . Tum Sigoveso sortibus dati Hercynii saltus, Belloveso haud paulo laetiorem in Italiam viam Dii dabant (Livius V. 34.) . . plerosque Belgas esse ortos ab Germanis, Rhenumque antiquitus traductos (Caesar II. 4.) Britaniae pars interior ab iis colitur, quos natos in insula . . dicunt, maritima pars ab iis, qui . . ex Belgio transierunt (Caesar V. 12.)]

Maridunu
Theod
Marid
Dartoritum
Ju

